جەمال نەبەز

کۆبەرهەم ژمارە-7

زنجیرەی وتار وتوویژ لەگەڵ دەزگەی راگەیاندنی گشتی ژمارە (2)

ئەم وتارانەی لێرەدا پێشاندراون، بریتین لە 34 وتار، کە جەمال نەبەز لە رۆژنامەی "میدیا" و "سەکۆ" و "کۆنگرە"دا لە ساڵانی 2002و 2005و 2006 بلاّوبکردوونەتەوە و ئەمانە باشترین شیکردنەوەی زانستانەی رووداوە رامیاری وکۆمەلایەتی ورۆشنبیرییەکانی نێو کۆمەلگەی کوردستانن، کە بە گیانێکی بە ویژدان وسەربەخۆ نووسراوون لە گەڵ ژمارەیەك پێشنیازی بابەتانە بۆ پێشخستنی کۆمەڵگەی کوردستان، ئەم چەپکە وتارە، دەبێتە بەرگی حەوتەمی "کۆبەرهەم" ژمارە (2)ی زنجیرەی وتار وتوویژ لەگەڵ دەزگەی راگەیاندنی گشتی. کە ژمارەی یەکەمی ئەم زنجیرەیە، وەك کۆبەرهەم ژمارە (6) لە سلێمانی/کوردستان لە 2006 دا لە چاپدراوە.

کۆمەڵێکی دیکە لەو وتارانەی کە لە ژمارە (1)دا بلاّوکراوەنەتەوە، لەم ماڵپەرەشدا بلاّودەکرێنەوە.

((بەڕێوەبەری ماڵپەڕی جەمال نەبەز))

1. ئەمریکاو سەددام و هات هاتی رۆم
2. "کۆنفرانسی بەرهەڵستکارانی عێراقی" لەلەندەن (14-2002/12/17)
خۆڵ و دۆیەك بوو بەدەستی کورد خۆی، کرا بەسەری نەتەوەی کورددا
3. ((ئەی گەلی رووت و برسی، لە زۆرداران نەترسی، بێژە بەخاوەن کورسی، رێ چۆڵکەن بۆ گشتپرسی))
4. ئاگری سۆری جەنگ و هەرزانفرۆشی کورد
5. کورد لەبەردەم دووڕێیانی مانو نەمان دا
(رەخنەگرانو بێزارانی نێو حیزبەکان، پێویستە هەڵوێست بنوێنن)
6. گێڕانەوەی سەروەرێتیی بۆ عێراق، بێ دیاریکردنی سنوورو چارەنووسی باشووری کوردستان، هەرەسهێنانێکی دیکەی بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی کوردە
7. نەتەوەی کورد لە تەنگانەدا
ئەگەر ئەمریکا دۆستایەتیی کورد بدۆڕێنێ
8. خوێنڕێژی بەنێوی "خودێ"وە،و پەند وەرنەگرتنی کورد
9. ئێرانو ئاژاوەی موقتەداسەدر
رژێمی ئێران دەیەوێ دەوری خومەینی لەعێراقدا بەموقتەدا بگێڕێ
10. مەلا عەلی سیستانی زۆرزانو، کاربەدەستانی ساویلکەو لەکاروان بەجێماوی کورد
11. ئەگەر ئەمریکا لەعێراق بکشێتەوە!
12. کە ئەمریکاو هاوپەیمانان خۆیان لە عێراق کێشایەوە
13. مەلا عەلی سیستانی ئێرانی، لە بێدەنگییەوە بۆ خۆسەپاندن بەسەر عێراق و کورددا
14. هەڵبژاردنەکانی ئەمریکاو ئەو هەڵبژاردنانەی دووزلحیزبە کوردییەکە بەتەمان بیکەن
15. دابڕان لەهەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقو، رووکردنە گشتپرسی (رفراندۆم)
دواتیری نێوکەوانی خەڵکی باشووری کوردستانە
16. خەونێك بوو دیمان، بەڵام هەر نیوەی راستدەرچوو
17. نامەیەکی خۆشەویستانە بەهۆی هەفتەنامەی "میدیا"وە، بۆ کاکە فەرهاد شاکیر مەجرووم
18. باشووری کوردستان دوای هەڵبژاردن
19. ساڵیادی "میدیا"و چەند سەرنجێکی پێویست
ولاتی بیرەخنەگر ولاتێکی نادیمۆکراسییە

هەواڵنامەی کتێب

20. وشەی (ژن) یان (ئافرەت) کامیان راستە؟

21. چەند هوردەکارییەك دەربارەی جلخوار

22. ئەفسانەی سەرۆکایەتیی هەرێم

23. باشە! چرا هەڵکەین، چی تێدا ماوە، بەرێزینە؟

24. هەباسە! لە ئێران و دەوروبەر، چ باسە؟
کوردستان، لەبەردەم دووڕییانی ئازادی، یان بە قوڕی رەشدا چوونە

25. کوردستانی سەربەخۆ، لەنێوان خەون و خەیاڵی هۆنەری گەورەی کورد، عەبدوڵلا پەشێوو،
و"واقیع بینی"ی سیاسەتکاری بەنێوبانگی کورد، مام جەلال تاڵەبانییدا

26. نە ئاکۆ محەممەد، بە تەنێیەو، نە رۆژنامەی "میدیا"ش، ماڵی بێکەسانە

27. دەستووری شەرمەزاری و کۆیلەیەتی

28. نا بۆ دەستووری رەش

29. دوکتۆر مەحموود، هەزار خولیداو، لەهەزار ئاشیکرد، هێشتا رێگەی قسە کردنیش بە من نادات

30. رەشنووسی دەستووری عێراق، لە دەنگداندا، سەربکەوێ، یان ژێر بکەوێ،
لەهەردوو بارەکەدا، هەر بەزیانی کورد تەواو دەبێ

31. یادێکی نەورۆز

32. را پەڕینی هەڵە بجە، ئەڵقەیەکی دی لەڕا پەڕینی نەوەی نوێیی کوردستان

33. زیندوو کوژی مردوو پەرست

34. کوردو کێشەی زمان

هەواڵنامەی کتێب

ئەمریکاو سەددام و هات هاتی رۆم

رۆمەکان کە ئیمپراتۆرێتییەکی زۆر گەورەو بەهێزیان هەبوو، لەکاتی لەشکرکێشیدا بۆ سەر فارسەکان بەکوردستاندا تێپەڕ دەبوون و هەر کەسێکیان لەسەرەڕێ بەردەستکەوتبا، دەیانکوشت و بەهەر باژێرو گوندێکدا بڕۆیشتنایە، وێرانیاندەکرد. لەبەر ئەوە کوردی کۆن کە ویستبێتیان ترسولەرز بخەنە نێو دڵی خەڵکەوە، گوتوویانە: "خەڵکینە، ئەوا رۆم هات!". زۆر جاری واش بووە کە سەر و کەللەی رۆمەکان هێشتا دیار نەبووە، بەڵام خەڵك لە بیستنی ئەو قسەیە زارەترەك بوونە، چۆنکە زەوروزۆنگی رۆم بەنێوبانگ بووە. کە ترکە عوسمانییەکانیش جێی رۆمەکانیان گرتەوە، کورد بەمانیشی هەر دەگوت "رۆم"، چۆنکە ئەمانیش لەکردەوەی خراپ و خوێنڕێژیدا چەپیان نەبووە لەرۆمەکان. تەنانەت خودێلێخۆش بوو باوکم دەیگێڕایەوە کە لەسەردەمی منداڵیی خۆیدا هۆنراوەیەکی لەپیرەکانی ئەو رۆژگارە بیستووە کە دێڕێکی ئەمەی خوارەوە بووە:

ئەگەر دەپرسی بەدەستووری رۆم

مافت ون بووە، وەك تڕی بن گۆم

بەڕاستی پەلاماری ئەمریکا بۆ سەر رژێمی عێراق، بووە بە "هات هاتی رۆم". ئەورۆ لەهەموو جیهاندا باس باسی ئەو پەلامارەیە. هێندەك دەبێژن لەمانگی شوباتی 2003دا دەبێ. هێندێك دەبێژن لەکانوونی دووەمی 2003دا، هەبوون دەیانگوت لەمانگی ئاب یان ئەیلوول یان ئۆکتۆبەری 2002دا دەبێ. ئاب و ئەیلوول هاتن و چوون و پەلامار نەبوو. جۆرج دەبلیو بوشیش دەبێژێ "هێشتا بڕیاری پەلاماری نەداوە".

شایانی باس ئەوەیە کە زۆربەی هەرە زۆری دەوڵەتەکان، هەڵوێستی دژ بەجەنگیان داخۆیانیکردووە. نەك لەبەر هەستی مرۆڤدۆستی بەڵکو هەریەکەیان لەبەر هۆیەکی دی. هێندێکیان بۆ پاراستنی بەرژەوەندیی ئابووریی خۆیان، وەك ئەوروپاو رووسیاو چین، هێندێکیان بۆ دژایەتیکردنی ئەمریکا وەك فەرەنسا. هێندێکشیان لەترسی لەدەستدانی دەسەڵاتی ناڕەوای دیکتاتۆرانەی خۆیان، وەك دراوسێیەکانی کوردستان و عێراق. هێندەکی دیکەش هەن کە دوای "مۆدە" کەوتوون. لە ئەوروپا بەزگی تێرەوە لەسەر شەقامەکانی لەندەن و بەرلین و پاریس خۆپێشاندەدەن بۆ "ئاشتی"و "لەدژی جەنگ"، بەڵام کە چەکی کیمیایی لەدژی خەڵکی کوردستان بەکارهێنراو، ئەنفال لەکورد کرا، ئەمانە لە هیچ کونێکەوە دیار نەبوون.

وەك لەوتارەکانی پێشوومدا کە لە رۆژنامەی "میدیا"دا بڵاوکرانەوە، نووسیبووم، کورد نەدەیانەوێ دژی پەلاماری ئەمریکا بوەستن و نەدەشتوانن بوەستن و نەپێشیان دەکرێ بێلایەن بمێننەوە. لەبەر ئەوە کوردستان دەبێتە گۆڕەپانی جەنگێکی هۆ بەهۆی زیندەوەر قڕکەر، چۆنکە هەر لەئێستەوە دەوڵەتانی ئێران و ترکی داگیرکەر خێوەتیان لەسەر سنوورە دەستکردەکانیان داکوتاوە، بۆ ئەوەی کە کورد کەوتە راکردن، لەژێر ئەو خێوەتانەدا زیندانییان بکەن، تا دەسکەلاکانی ئەوان، وەك "بەرەی ترکمانی" باشووری کوردستان و، چەکدارەکانی "بەدر" خوارووی عێراق دەکەوێتە دەستیان. نوێنەری "بەرەی ترکمانی" لەهەولێر سینان ئاغا، چەند رۆژێك لەمەوبەر بەپەیامنێری رادیۆی "العراق الحر"ی گوت کە بەرەی بەڕێزی "حەفتا هەزار چەکداری مەشقپێکراوی هەیەو ئامادەی شەڕە بۆ داگیرکردنی کەرکووك"و هەڕەشەی ئەوەشی کرد کە "هیوای وایە کارەکە بەبێ شەڕو خوێنڕێژی بێتە دی". بەڕاستی نازانم ئەم حەفتا هەزار چەکدارە لەکوێ بوون کاتێك کە هەزاران پێشمەرگەی کورد سی ساڵی رەبەق شەڕیان دژی

دیکتاتۆرێتی دەکردو نیو ملیۆن کورد کوژران و ملیۆن و نیوێك کورد دەربەدەر کران؟ باشە کە کورد ئێستە ئەو هەموو مافانەی داوە بەترکمانەکان، کەچی سینان ئاغا لەهەولێر دانیشتووە و ئەم قسانە دەکا، ئەگەر کورد لەگەڵ سەددام رێکبکەوتنایە، سەددام دەیهێشت ترکمانێك سەر بەرز بکاتەوە؟ بۆچی ئەوە هەشتا ساڵە دەوڵەتی عێراق هەیە، کەچی رژێمی ترك تازە باسی "مافی ترکمان" دەکا؟ ئەمەیان "بەرەی ترکمانی". ئەوجا هەرچی سەید محەممەد باقیری حەکیمە، ئەوا لەوتووێژێکیدا لەگەڵ رۆژنامەی فارسیزمانی "جمهووری ئیسلامی" لەتاران لەرۆژی پێنجشەممەی $10/3$دا باسی وتووێژی خۆی کرد لەگەڵ ئەمریکاو گوتی: "ئێمە (لە ئەمریکا) پێچەوانە وەستانی خۆمان بەرامبەر جەنگی ئەمریکا دژی عێراق دەربڕی.. . ئێمە باوەڕمان وایە کە رژێمی عێراق دەبێ لەنێوبچێ، بەڵام هەر لەو کاتەشدا باوەڕمان وایە کە بەرپرسیارێتیی لەنێوبردنی رژێم دەکەوێتە سەر گەلی عێراق و نابێ ئەم لەنێوبردنە لەدەرەوە بێ".

ئێمە لێرەدا باواز لەوە بهێنین کە سەید دەیەوێ بەچەکدارەکانی "بەدر" کە لەئێران پەنابەرن، رژێمی عێراق بگۆڕێو بیکاتە "ئیسلامی"، بەڵام سەید لەوەرامی پرسیارێکدا کەچ دەبێژێ لەبارەی ئەوەوە کە "دوو حیزبی گەورەی کوردی عێراق رەشنووسێکیان ئامادە کردووە بۆ دامەزراندنی کۆمارێکی فیدەراڵی لەعێراقدا"، دەبێژێ: "ئاگام لەم رەشنووسە نییە، پارتی دیمۆکراتی کوردستانی عێراق پێشنووسەکەی دەرکردو ئێمەش لەگەڵ ئەوان لەبارەی فیدەراسیۆنەوە قسەمانکرد، بەڵام ئەز بە بەشکردنی عێراق بەدوو بەش رازینابم. ئەگەر مەبەست لەیەکگرتنی فیدەراڵی ئەوە بێ کە هەموو خەڵکی عێراق بگرێتەوە، ئەوا دەبێ گەلی عێراق لەو بارەیەوە باری سەرنجی خۆی دەربڕێ".

بەکورتی، سەید هەر لەئێستەوە دژی ئەوەیە کە باشووری کوردستان لەشێوەی کۆمارێکی فیدەرالیدا بێ. کەواتە "بەرەی ترکمانی"و "مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق" کە ئەویان لە ئەنقەرەو ئەمیان لەتارانە، بەپێی قسە نەستەقە ئەڵمانییەکە دەجووڵێنەوە کە دەبێژێ: "نانی کێ بخۆم سترانبێژی ئەو کەسەم"!.

دەمێنێتەوە سەر ئەوەی، ئایا ئەمریکا لەم جەنگەدا چ رۆڵێك بەکورد رەوا دەبینێ، یان کورد خۆیان دەتوانن رۆڵێکی وا بگێڕن کە ئەگەر هاتوو نەشگەیشتنە ئامانجی خۆیان، هیچ نەبێ ئەوەی هەشیانە لەدەستیان نەچێ؟ وەرامی ئەم پرسیارە زۆر زەحمەتە. ئەز خۆم لەو باوەڕەدام کە کورد بەهۆی حیزبحیزبێنەو شەڕی نێوخۆییەوە گەلێك دەرفەتی باشیان لەدەست خۆیان داوەو، دوژمنانیش خۆیان قایمکردووەو، لەهەموو لایەکەوە بەگوێی کاربەدەستانی ناتۆو ئەمریکادا دەخوێنن کە باوەڕ بەکورد نەکەن. هەر بۆ نموونە جەنەراڵ کلارك کە لەساڵی 1999دا فەرماندەی هێزەکانی ناتۆ بوو لەجەنگی سربیاداو ئێستە خانەنشینە، بەپێی هەواڵێك کە ئەژانسی "فرانس پرێس" بڵاویکردەوە، ئەمریکای "هۆشیار کردووەتەوە لەمەترسیی ئەوەی کە لەکاتی جەنگدا پشت بەهێزە نێوچەییەکان، بەتایبەتی کورد ببەستێ، چۆنکە ئەمانە باش رانەهێنراون بۆ جەنگ بەشێوەی نوێ دژی لەشکری عێراق کە زۆر لە لەشکری ئەفغانستان بەهێزترە". بەکورتی، "مەبەستی ئەوەیە ئەمریکا کورد بخاتە پشتگوێو پشت بە لەشکری ترك ببەستێ کە ئەندامی ناتۆیەو باش مەشقی پێکراوە"، راستیەکەی باسی ئەوەش دەبیسترێ کە پەیمانێکی نهێنی لەنێوان ئەمریکاو دەوڵەتی ترك و ئیسرائیلدا هەیە کە پێکەوە پەلاماری عێراق و سووریاو ئێران بدەن، ئەوجا لەبەر ئەوەی ئەمریکا لەم وڵاتانەدا، تا سەر نامێنێتەوە، ئەوا نێچیرەکە بەر

دەوڵەتی ترك و ئیسرائیل دەكەویٚ. ئەوان بۆ "تۆرانستانی گەورە" لە "چینەوە تا یۆنان"و ئەمانیش بۆ "ئیسرائیلی گەورە" لە "فوراتەوە تا نیل". كوردو عەرەب و فارسیش "دەست لە گۆنان درێژتر"!.

شایانی باس ئەوەیە لەم رۆژانەدا بارەكە وایلیٚهاتووە كەس سەر دەرناكا لیٚی. هێندەك دەبێژن، سەددام هەموو داخوازییەكانی ئەنجومەنی ئاشتیی كۆمەڵی نەتەوە یەكگرتووەكان بۆ رێدان بە پشكێنەرانی چەكی كۆمكوژ بۆ هاتنە عێراق جێبەجێدەكاو شەڕ هەڵناگیٚرسیٚ. هێندەك دەبێژن، ئەمریكا بێگومان پەلاماری عێراق دەدا، بۆ وێنە بەڕێز مەسعوود بارزانی لەهەڤپەیڤینیٚكدا لەگەڵ رۆژنامەی "الحیاة" گوتی: "لیٚدانی رژێمی عێراق بڕیاری لەسەر دراوە. كەینیٚ‌و چۆن، ئەوە نازانم، بەلاٚم كیٚشەی لیٚدان باسیٚكەو بڕاوەتەوە" (رۆژنامەی "الحیاة" ژ/ 14446، 2002/10/8).

ئەز بەش بەباری خۆم، باوەڕ ناكەم ئەمریكاییەكان هێندە سادە بن كە نەزانن لەولاٚتیٚكی وەك عێراقدا شاردنەوەی چەند لابۆر (مختبر)یٚك بۆ بەرهەمهێنانی چەكی كیمیایی، یان بیۆلۆژی هێندە گران بیٚ كە چارە نەكریٚ‌و، پاش گەڕانەوەی پشكێنەرەكان بەدەستی ڤالا، سەر لەنویٚ دەستپیٚنەكاتەوە. لەگەڵ ئەوەش، ئەمریكا ئەوڕۆ تەنیایەو دوور نییە لەباری ناچارییەوە جاریٚ بیٚدەنگ بیٚ‌و پاش هەڵبژاردنی نویٚ لەئەمریكا سیاسەت نەگۆڕیٚ. جا بۆ ئەوەی كوردەكە نەبیٚ بە "كوردەكەی لە هەردوو جەژنان بوو" پێویستە رامیارانی كورد بكەونە دەستپیٚشكەری. لیٚرەدا پیٚشنیازیٚك دەخەمە ڕوو بۆ لیٚوردبوونەوەو وتوویٚژكردن لەسەری:

چ دەبیٚ ئەگەر پەرلەمانی كوردستان پاش تاوتۆكردنی هەلومەرجی نێوخۆو دەرەوەی ولاٚت، ئەم پیٚشنیازەی كە دەیكەم، لەگەڵ ئەمریكاو بەریتانیا باس بكاو بەڕیٚككەوتنیٚكی پەیماننامەیی كە هەر سیٚ لا دەرویٚستی راگرتنی بن، بانگەوازیٚك دەربكا بۆ سەددام كە خۆی‌و خیٚزان و كەسوكارو دەستوپیٚوەندی بیٚنە كوردستان و ئەمریكاو بەریتانیا گەرەنتی ئەوە بدەن كە دەستنەبەن بۆیان. ئەمەش بەرامبەر بەوەی سەددام لەبەردەم پەرلەمانی كوردستاندا داوای لیٚبوردن لە نەتەوەی كورد بكاو هەر لەو كاتەشدا دەستەبەر ببیٚ بەوەی كە كۆمیتەیەك لەكوردستان دروستببیٚ بۆ پیٚكەوە نانی حكوومەتیٚكی كاتی كە هەڵبژاردنیٚكی دیٚموٚكراتانە لەباشووری كوردستان و عێراقدا بەسەرپەرشتیی كۆمەڵی نەتەوە یەكگرتووەكان ساز بكاو، هەتا باری ولاٚت دادەمەزریٚ‌و سیستەمی نویٚ جیٚی خۆی دەگریٚ، هیٚزیٚكی سوپایی كە لەسەت هەزار پیٚشمەرگە پیٚكهاتبیٚ لەبەغدا جیٚگیر بن بۆ پاراستنی حكوومەتی كاتی‌و بەدیهیٚنانی بڕیارەكانی كۆمەڵی نەتەوە یەكگرتووەكان و ریٚگرتن لەجەنگیٚكی تەڕو هیشك سووتیٚن و گۆڕینی رژێمی عێراق بەشیٚوازیٚكی ئاشتی‌و بەربەستكردنی دەستدریٚژیی دراوسیٚیەكان بۆ سەر باشووری كوردستان و عێراق.

ئەز نازانم هەڵویٚستی كوردو سەددام بەرامبەر ئەم پیٚشنیازە چۆن دەبیٚ. بەلاٚم بێگومان كە شەڕ قەوماو سەددام و لەشكرەكەی دەرفەتیان هیٚنا دەستبكەنەوە، ئەوا هەتا دەكوژریٚن، زیانیٚكی یەكجار زۆر بەهەموو لایەك دەگەیەنن. پاش ئەوەش ولاٚتیٚكی كاول بوو دەكەویٚتە دەستی دراوسیٚیانی نەیار. خۆ ئەگەر سەددام نەكوژراو توانی دەرباز بیٚ، ئەوا پیٚی دەڵیٚن "راكردوو"و "هەلاٚتوو"، بەلاٚم پەنابردنی سەددام بۆ كوردستان بەو شیٚوەو مەرجەی لەسەرەوە باسمكرد، وەك ئەوە نییە كە سەددام پەنابباتە بەر دەوڵەتیٚكی عەرەب، یان ناعەرەب. لەهاتنی سەددام بە خۆی‌و ماڵ و منداڵ و خزم و كەسوكارییەوە بۆ كوردستان، بەنیازی داخوازیی لیٚبوردن و ژیان لەكوردستان تا ئەو رۆژەی خودیٚ پیٚی خۆش بیٚ، هیچ جۆرە سەرشۆڕییەكی تیٚیدا نییە. ئەز تا ئەو هەندازەیەی كورد دەناسم، لیٚی دەبوورن. چۆنكە تائیٚستە

لەگـەلێك تـاوان و خراپـەكاری بـوردوون. هـەر بـۆ نموونـە نـزار خـەزرەجیو وەفیـق سـامەرایی لـەڕێی کوردستانی رزگـارکراوەوە روویـانکردە ئـەورووپا. ژمارەیـەکی زۆریـش لـەکادرەکانی بـەعس ئێـستە لـە هەولێرو سلێمانیو دهۆك کاربەدەستن.

ئەوجا ئەگەر کورد لەم تاقیکردنەوەیەدا سەرکەوتووبن، ئەوا بەگـەلێك ئاواتی خۆیـان دەگـەن و هـەموو ئاشتیخوازێکی ئەم جیهانەش سوپاسبژێری کورد دەبن و، چ دەبیٚ ئەگـەر ئەمـەش تاقیبکەینـەوە. کـورد گوتوویانە: "کردوو پەشیمان بیت باشترە لە نەکردوو پەشیمان".

2002/10/10

میدیا، **ژ** 134، 2002/10/15

هەواڵنامەی کتێب

"کۆنفرانسی بەرهەڵستکارانی عێراقی" لەلەندەن (14-2002/12/17)

خۆڵ و دۆیەك بوو بەدەستی کورد خۆی، کرا بەسەری نەتەوەی کورددا

پاش نێزیکەی ساڵێك هاتوچۆو وتووێژو چرپە چرپ و لێکتۆران و ئاشتبوونەوەو دیسانەوە لێکتۆران، ئەوجا بەدەستێکەڵیی راستەوخۆی ئەمریکا، زۆربەی زۆری ئەوانەی خۆیان بە بەرهەڵستکارانی رژێمی سەددام دەزانن، هەوڵیاندا کە لەبرۆکسل (پێتەختی بەلجیکا) کۆببنەوە بۆ باسی "دواڕۆژی عێراق دوای سەددام"، بەڵام بەلجیکا رێینەدا پێیان، ئەوجا ناچار بوون لەلەندەن کۆببنەوە، چۆنکە بەریتانیا تاکە وڵاتێکی ئەوروپاییە کە هەڵوێستی بەرامبەر رژێمی عێراق وەك هەڵوێستی ئەمریکایە. لەم کۆبوونەوەیەشدا، بڕێك لەبەرهەڵستکارانی عێراق بەشدار بوون، لەنێو ئەوانەدا، دوو زلحیزبە کوردییەکە (ینك و پدك)و "بزووتنەوەی ئیسلامیی کوردستانی عێراق"ی مەلا عەلی، هەروەها "ئەنجومەنی باڵای شۆرشی ئیسلامیی لەعێراقدا" بەسەرکردەیەتیی محەمەد باقیری حەکیم و، چەند دەستەیەکی دیکەی وەك "بزووتنەوەی ویفاقی وەتەنی"ی ئەیاد عەللاوی،و "بزووتنەوەی شاخوازیی دەستووری" بەسەرکردەیەتیی شەریف عەلی ئیبنی حسەین و، "کۆنگرەی نیشتمانیی عێراق" بەسەرکردەیەتیی ئەحمەد چەلەبی، کە ئەم چوارەی دوایی لەگەڵ دوو زلحیزبە کوردییەکە بە "دەستەشەشێکە" ناسراون و، هەمووشیان ئەندامن لە "کۆنگرەی نیشتمانیی عێراق"دا، بێجگە لەمانەش خەلیل زەلمای، وەك نوێنەری سەرکۆماری ئەمریکا، جۆرج دەبلیو بوش، ئامادە بوو. "دەستەشەشێکە" لەسەرەتاوە وا بەتەمابوون کە هەر خۆیان ببنە سەر گەورەی کۆنفرانسەکە لەگەڵ ژمارەیەك لەکەسانی بەسەر زاری "سەربەخۆو بێ لایەن"، لێ لەراستیدا بەدڵی ئەم حیزب و ئەو حیزب هەڵسوڕاو، بەڵام لەئەنجامی ئەوەوە کە لەلایەنەکانی دیکەوە گوشار خرایە سەریان، ناچار بوون دەرگە بکەنەوە بۆ ژمارەیەکی زۆر لەکۆمەڵ و حیزبۆلکەو ماستاوکەرو کۆنە بەعسیو تۆرانی، تا ژمارەی بەشداران گەیشتە 370 کەسێك. بەقسەی هێندەك لەرەخنەگران، کۆنفرانسەکە هەر سەددام و عەلی حەسەن مەجیدو خەزرەجی کەمبوو.

لێرەدا دەمەوێ ئەوەی لەم کۆنفرانسەدا سەرنجراکێش بوو، بەتایبەتی لەبارەی کوردەوە، بەکورتی لەچەند خاڵێکدا بخەمە بەرچاو، ئەگەرچی خۆم بانگنەکرا بووم بۆ کۆنفرانسەکە، بەڵام بەهۆی دەزگەی راگەیاندنی گشتییەوە، ئاگام لەرووداوەکانی نێو کۆنفرانسیش هەیە:

1–ژمارەیەکی زۆر کەسانی سەربەخۆی ناسراو باگنەکرابوون، هەروەها ژمارەیەك حیزب و کۆمەڵەی عێراقی وەك حیزبی دەعوەی ئیسلامیو حیزبی کۆمۆنیستی عێراق و حیزبی بەعسی عەرەبی (سەر بەسووریا) هەرچەندە بانگکرا بوون، بەڵام هێندیکیان بەشدارییان نەکرد. هێندیکیان بەتایبەتی کۆمەڵە ئیسلامییەکان –وەك دەڵێن– خۆیان لەکۆنفرانسەکە کێشایەوە. حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق بانگنەکرابوو، هێندەك لەئەندامەکانی ئەم حیزبە لەبەر دەرگەی شوێنی کۆنفرانسەکە دەستیانکرد بەخۆپێشاندان لەدژی کۆنفرانسەکەو بەکەینوبەینێکی ئەمریکایی دایانە قەڵەم. ئەز بیرو بۆچوونم لەگەڵ بیرو بۆچوونی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق یەك نییە، بەڵام کە باسی دیمۆکراسی دەکرێ‌و کەسانی وەك وەفیق سامەڕایی کۆنەکاسەلێسی دەستی سەدام و، سەنعان ئاغای تۆرانی دەسکەلای

رژێمی ترك، دەکەنە لیژنەی "التنسیق والمتابعة"ەوە، دەبوو ئەوانیش بانگبکرانایە، چۆنکە ئەوانیش هەن.

2-بەشێکی ئەو کەسانەی کە گوایە "بێ لایەن"ن و، بۆ کۆنگرە بانکگرابوون، لەوانە بوون کە هەرچەندە خۆیان بەناحیزبی دەدەنە قەڵەم، بەڵام لە هەڵسوکەوتیاندا دیارە کە لەدڵدا سوێند بەسەری حیزبەکان دەخۆن. شایانی باسە، تاکە یەك کوردی رەخنەگر لەسیاسەتی حیزبەکانی کوردستان بانگنەکرابوو و، یەك کوردی نەتەوەیی لەکۆنفرانسدا نەبوو.

بۆ وێنە: یەك کەسی سەر بەکۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان بانگنەکرابوو. یەکێکی وەك خەباتکاری ناسراوی کورد، جەواد مەلا کە هەر لەمنداڵییەوە تائێستە بێوچان و بێهیچ چاوەڕوانییەك بۆ کورد تێدەکۆشێ، بانگنەکرابوو، ئەمە لەکاتێکدا کە هەزاران کوردی باشوور هەن کە پشتگیری کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان دەکەن. هاوبیری هێژا جەواد بەڕێکەوت چاوی بەسکرتێرەکەی شەریف عەلی، واتە، عەباس قەرەغۆڵی کەوتبوو و پێیگوتبوو "بانگنەکراوەو حەز دەکا بەشداریبکا وەك گوێگر"، ئەویش گوتبووی "زۆر باشە"و "خیر انشاءالله"و نێوی جەوادی دابوو بە"لیژنەی تەکنیك" (اللجنة الفنیة) کە بریتی بوو لەئەندامانی "یەکێتیو پارتی"، بەڵام ئەوان جەوادیان بانگنەکردبوو، ئەمەش لەپاداشی ئەوەدا کە جەواد چەند ساڵێك هەوڵی کوژاندنەوەی شەڕی چەپەڵی نێوان پارتیو یەکێتیو ئاشتکردنەوەیانیدا، ئەو شەڕە ماڵوێرانکەرەی کە بەقسەی مام جەلال تەنێ 3000 کوردی تێدا کوژرا کە راستییەکەی لەوە پترەو تائێستەش کەس باسی ئەوە ناکا کە بەرپرسیاران و گوناهبارانی ئەو خوێنڕێژیو کوردکوژییە کێ بوون؟ دەبێ ئەوەش بڵێم کە هەر بەساییی هەوڵ و تەقەلای هاوبیر جەوادەوە بوو کە دۆزی هەشت هەزار بارزانییە بێسەرو شوێنکراوەکان خرایە بەردەم کۆمەڵی نەتەوە یەککگرتووەکان و، کۆمەڵی نەتەوە یەککگرتووەکان، هاوبیر جەوادیان بەتایبەتی بانگکردو مەسەلەکەیان لەگەڵ باسکردو خستیانە ئەجەندەوە. شایانی باسە، یەك دوو کەسی سەر بەڕێبازی نەتەوەیی بانگکرابوون، بەڵام بانگێشتنەکە، یان وا درەنگ نێردرابوو بۆیان کە پێیاننەکرێ فریای کۆنفرانسەکە بکەون، یان بەڕێککەوتنی لەوە پێش لەگەڵ دەوڵەتە دراوسییەکانی "هەرێمی نەفڕین" بۆ ئەوەی رێنەدەن پێیان بەوڵاتەکانیاندا تێپەڕن، نەیاتوانی بەشدار بن، لەبەر ئەوە ئەوانیش ناچار بوون بەدەستی ڤالا (بەتاڵ) بگەڕێنەوە شوێنی خۆیان. بەڵێ.. ئەم کارو کردارە دزێوانەش نێودەنێن "دیمۆکراسی". ئەوجا ئەگەر ئەمە سەرەتای "دیمۆکراسی"ی ئەم بەڕێزانە بێ، کە جارێ هێشتا عێراق بەدەست سەددامەوەیە، ئەی ئەگەر عێراق کەوتە دەست ئەمانە، داخوا رەنگ و تامی دیمۆکراسی چی لێ دێ؟ کورد باشیان گوتووە "مانگ هەر سەر لەئێوارێوە دیارە".

سەیر ئەوەیە کە لەکاتێکدا هەڵوێستی زلحیزبەکان بەرامبەر بەکوردی پاگژو تێکۆشەرو کەزەب شەوات (جگەر سووتاو) ئاوا دوژمنانەو ساختەکارانەیە، هەڵوێستیان بەرامبەر خەڵکانی دیکە جۆرێکی دیکەیە. هەر بۆ وێنە: عەلیرەزا نووری زادە کە یەکێکە لەهاوکارانی هەفتەنامەی فارسی "کیهان" کە سەر بەشاپەرستەکان و نەیاری رژێمی ئێرانەو لە لەندەن دەردەچێ، بێجگە لەوەش هەڵوێستی ئەم هەفتەنامەیە هەر لەکۆنەوە بەرامبەر بە کورد دوژمنانەیە، لەژمارە (936)ی 19-2002/12/25دا لەبارەی کۆنفرانسەکەوە دەنووسێ:

"هێندەك بەعەرەبی قسە دەکەن، چەند کەسێکیش بەکوردی، بەڵام دەنگی فارسیزمانان لەهەموویان بەجۆشترە.. ئای چەند هەست بەشانازیدەکەم کاتێك دەبینم کە زۆر کەس هەر لەکوردەکانەوە بگرە کە

ئامادەبوونیان لەکۆنفراسەکەدا بەرچاوە، تا دەگاتە شیعەکان، کە هەرچی چۆنێك بێ، لەرەوتی مێژوودا بەئێرانەوە بەستراون، بەفارسی قسە دەکەن.." ئەوجا دەبێژی: کاتێك کە ئاغای جەلال تاڵەبانی لەنێوان پاسەوانان و ژمارەیەك لە بەشداران و هەواڵگوزاراندا لەکۆبوونەوەکە هاتە دەرێ‌و لەنێو ئەو هەموو خەڵکەدا دەستی منی گرت و بەهەموو لوتف و دڵپاکییەکی کوردیی خۆیەوە گوتی: "بابچینە پەنایەکەوە کەمێك دەردە دڵ بکەین، ماندوو بووم.. (ئەو دەمە) هێندێك لەهەواڵگوزارەکان پێیان وابوو کە ئەز لەهێندەك نهێنی ئاگادارم کە خەڵکی دی ئاگایان لێی نییە، بۆیە هەرچییەك روویدەدا، دەگەڕان بەدوای مندا، تا بزانن مەسەلە چییە..".

شایانی باسە، ئەم کردەوەیە لەکاتێکدایە کە سەرکردەکانی "ینك" زوو زوو سەری مەلاکانی ئێران دەدەن و لەسلێمانی کۆبوونەوەی گەورە گەورە رێکدەخەن بۆ یادی ساڵڕۆژی مردنی خومەینی‌و بەدرێژاییی رۆژ، پەسنی "چاکەی خومەینی بەسەر کوردەوە" دەدەن. ئەمەش ئەو سیاسەتەیە کە جارێکیان رۆژنامەنووسی لوبنانی (حازم صاغية) لەڕۆژنامەی "الحياة"دا بەوپەڕی گاڵتەپێکردنەوە نووسی بووی: "لكل مقام مقال".

3–لەکۆنفرانسدا باسی "فیدەرالیزم" کراو، بڕیاردرا کە عێراقی دوای سەددام، عێراقێکی فیدەراڵی بێ، بەڵام ببڕای ببڕای باس لەوە نەکرا کە شێوەی ئەو "فیدەرالیزم"ە چۆن چۆنی بێ. فیدەرالیزم، وەك لەگەلێك لەگوتارو سەمینارەکانی خۆمدا باسمکردووە، سیستەمێکی سنوور دیار نییە، بەڵکو جۆری زۆرە. تەنانەت دابەشکردنی وڵاتێك بەسەر چەند ستانێکدا (لیوا)و دانی مافی بەڕێوەبردنی هێندەك کاروباری سادەی بەڕێوەبەرێتی بە هەر ستانێك لەو ستانانە (وەك عێراقی سەردەمی شایەتی)، ئەوەش هەر جۆرە فیدەرالیزمێکە، کۆمارەکانی یەکێتیی سۆڤیەتی دوا بڕاو، جۆرە فیدەرالیزمێك بوون، یۆگۆسلافیای سەردەمی تیتۆو چیکۆسلۆفاکیای پێش جیابوونەوەی چیکەکان و سلۆڤاکەکان لەیەك، جۆرێکی دیکە بوون، ئەڵمانیاو ئەمریکا هەریەکەیان جۆرە فیدەرالیزمێکە کە لەیەکناچن. ئیسپانیاو پاکستانیش هەریەکەیان جۆرێکی دیکەیە لەباری سیستەمی فیدەرالیزمەوە. کەواتە، فیدەرالیزم پێوەندیی بەجۆری رێککەوتنەوە هەیە لەنێوان دەسەڵاتی نێوەندی‌و دەسەڵاتی هەرێمیدا. ئەوجا لەکاتێکدا کە رادەی ئەو دەسەڵاتەو، سنووری ئەو خاکەی کە ئەو دەسەڵاتە دەیگرێتەوە، هەر لەئێستاوە بۆ باشووری کوردستان دیارینەکرێ‌و، کار بخرێتە پاش رووخانی سەددام و، بڕیاردان لەسەر ئەوەش بەگشتپرسیی هەموو "گەلانی عێراق" بێ، نەك بەدەستی کورد خۆی بێ، ئەوا با هەر لەئەوڕۆوە "فاتیحا"ی "فیدەرالیزم" بخوێنین و، وا گەڕاینەوە سەر سفرو سفر بەدەستەوە.

وادیارە مێژوو دووبارە دەبێتەوە، کاتی خۆشی (سەرەتای ساڵی 1970) کە چەند کۆنە زوڕناژەنێکی رژێمی تیرۆریستی سۆڤێت، وەك "قسەکەر"ی شۆرشی ئەیلوول، کەوتنە وتووێژ لەگەڵ رژێمی بەعسی لەبەغدا، ئەوەبوو نەباسی کەرکوك و نەباسی گوێڕو مەخموورو مووسڵ و خانەقین و کووت و، نە باسی فەیلییەکانیان لەگەڵ بەعسییەکان برێنرانەوە، هەروەها "نوێنەری شۆرش" پێیان لەسەر ئەوەش دانەگرت کە عێراق بەشێك نییە لەنەتەوەی عەرەب و، دەبێ دەستووری عێراق بگۆڕدرێ، بەڵکو کارەکەیان بەنیوە ناتەواوی بەجێهێشت و، هێنانەدی "ئۆتۆنۆمی"یەکەشیان خستە پاش چوار ساڵ. ئەنجامی ئەم "دەمخواری"یەی "نوێنەرانی شۆرشی کورد" ئەو هەرەسە گەورەیە بوو کە تووشی شۆرش و، ئەو چارە ڕەشییە بوو کە تووشی نەتەوەی کورد بوو. وادیارە چارەنووسی کورد هەر ئەوەیە کە هەموو جارێك و، پاش ئەم هەموو قوربانییە، وەك "کورتانەکەی جەجال" سەر لەنوێ بیدوورێتەوە، بەڵام

داخی گەورە ئەوەیە ئەو "کورتانە" هەموو جارێك بەدەستی دەستڕۆیشتووان دەدڕێنریٚو بەدەستی ڕەشووڕوت و هەژاران و ژنانی لێقەوماوی کورد دەدوورێتەوە. ئەمەش ئەگەر بیتۆ ئەو "کورتانە" ئەمجارە جێی دەرزیلێدانی پێوە مابیٚ.

4–حیزب و کۆمەڵ و سیاسەتکارانی کورد، پاش ڕێککەوتنی 11ی مارتی 1970 کەوتنە چەپڵەڕێزان بۆ ئەو ڕێککەوتنە کە بەسەر سەرکردەی شۆڕش، بەهەشتی مەلا مستەفای بارزانیدا سەپێندرا. تاکە ڕێکخراوێکی کورد کە گومانی خۆی بەرامبەر بەو ڕێککەوتنە خستەڕوو "یەکێتیی نەتەوەییی خوێندکارانی کورد لەئەوروپا" (نوکسە) NUKSE بوو کە لەڕۆژنامەکەیدا "کوردستان ئینفۆرماسیۆن" لێیدوا. ئەو ڕۆژنامەیە بەزمانی ئەڵمانیو بەسەرنووسەریی هاوبیری خەباتکار، هەندازیار بروسك ئیبراهیم دەردەچوو. وەك گوتم، ئەنجامی ڕێککەوتنەکەی 11 مارتی حەفتا، دیمان چۆن بوو. ئێستەش مرۆڤی هەڵمەتەکاسەو حیزبحزێینەکەر کەوتۆونەتە هاشەو هووشەو هەڵدانی ئەنجامە "باشەکان"ی ئەم کۆنفرانسەی لەندەن. خۆ ئەگەر بەهوردی لێکیبدەینەوە، ژێرکەوتنێکی گەورەیە بۆ کوردو سەرکەوتنێکی گەورەیە بۆ تۆرانیزم و داگیرکەرانی کوردستان، چۆنکە ئەگەر ئەمریکا پەلاماری عێراق بدا، دیارە وەك ئەمریکاییەکان خۆشیان دەبێژن، سەیرانێك نابیٚ، نە بۆ ئەمریکاو نە بۆ کوردو نە بۆ خەڵکی عێراق، بەڵام ترك دەبنە ئاغای باشووری کوردستان. ئەوەتە سەفیری ئەمریکا لەئەنقەرە بەئاشکرا گوتی: "ئەمریکا ڕێنادا بەکورد کە لەباکووری عێراقدا دەوڵەتێکی کوردی دروستبکەن، ڕێنادا بەکورد کەرکووك بخەنە سەر هەرێمە ئۆتۆنۆمییەکەیانەوە. ترکمانەکانی کەرکووك کە زۆرینەی خەڵکی کەرکووکن (ئاوا!)، مافیان دەپارێزریٚو لەحکوومەتی نێوەندییدا دەسەڵاتیان دەبیٚ. نەوتی کەرکووك بەدەست حکوومەتی نێوەندییەوە دەبیٚ، عێراق یەك دەوڵەتی یەکتا دەبیٚو کورد لەنێو عێراقدا دەمێننەوە". (ئەم قسانە لەرادیۆی "العراق الحر"ەوە، کە رادیۆیەکە بەپارەی ئەمریکا دەچیٚ بەڕێوە، بەهۆی پەیامنێرەکەیەوە لەئەنقەرە کە ترکمانێکەو نێویاننناوە "جان لوتفی" لەڕۆژی 12/21دا بڵاو کرایەوە).

ئەوجا ئێستە ئەگەر کەرکووکی کوردستان، سەددام بیکا بەعەرەبستان، یان ڕژێمی ترك و سەنعان ئاغای دەسکەلای ترك بیکەنە تۆرانستان، جیاوازی بۆ کورد چییە؟ کورد باشیان گوتووە: "بۆ کوردی هەژار، چ گورگ و چ سوار"!. شایانی باسە، یەکێك لەبڕیارەکانی کۆنفرانسی لەندەن ئەوەیە کە "بەرژەوەندیی دەوڵەتەکانی دراوسێیی عێراق"، واتە بەرژەوەندیی دەوڵەتانی ترك و فارس و عەرەب بپارێزدریٚ، باشە پاراستنی ئەم بەرژەوەندییە لەسەر حسێبی کیٚ دەبیٚ بێجگە لەکورد؟

5–نوێنەرانی دوو زلحیزبە کوردییەکە، چەند جارلەکۆنفرانسەکەدا گوتیان "کورد دەوڵەتی ناویٚو هیچ کوردێك نییە بیر لەدەوڵەتی کوردی بکاتەوە". ئەم قسەیەش لەهەموو شوێنێك بەبۆنەو بیٚ بۆنە دەکەن. ئەمەش بەڵگەیەکی بەهێزە بۆ ئەوەی کە ئەوان باوەڕیان بەدیمۆکراسی نییە، چۆنکە ئەوان تەنیٚ مافی ئەوەیان هەیە بەنێوی حیزبی خۆیانەوە قسە بکەن، نەك بەنێوی نەتەوەی کورد، یان خەڵکی باشووری کوردستان، یان خەڵکی "هەرێمی نەفڕین"ەوە. ئەگەر دەفەرموون "کورد دەوڵەتیان ناویٚ"و دەیانەویٚ پاش یانزە ساڵ سەربەستیو جیابوونەوە لەرژێمی دەستوەشێنی عێراق، جارێکی دی بچنەوە نێو قەفەسە هاسنینەکەی عێراق، دەبا بفەرموون گشتپرسییەکی ئازاد لەو هەرێمەدا داخۆیانیبکەن، تابزانین خەڵکی ئەو هەرێمە چیاندەویٚ. چەند جار ئەم گشتپرسییە لەلایەن کۆنگرەی نیشتمانیی

کوردستانەوە داواکراوە، بەڵام لەلایەن زلحیزبەکانەوە گوێنەدراوە پێی و، ئەوەش بەڵگەیەکە بۆ ئەوەی کە باوەڕیان بەدیمۆکراسی نییە، بەڵکۆ خۆسەپاندن لەڕێی دەستدرێژیی میلیشیا چەکدارەکانیانەوە.

ئەز بەش بەباری خۆم، باوەڕ ناکەم کوردی "هەرێمی نەفرین" بیانەوێ بچنەوە نێو ئەو قەفەسە، چۆنکە هیچ گەرەنتییەك نییە کە جارێکی دیو، چەند جاری دی، کورد ئەنفال نەکرێنەوەو خاکەکەیان نەکرێتە عەرەبستان و گەلکوژی نەکرێ لێیان. ئەم "یەکێتیی عێراق"ەی کە زلحیزبەکان شانازیدەکەن پێوەی، هۆی بنچینەیی هەموو جۆرە کوێرەوەرییەکە کە حەفتا ساڵێکە لەلایەن دەوڵەتی عێراقەوە بەسەر کوردی باشوور هێنراوە، ئەوەش هەر پێوەندیی بەرژێمی بەعسەوە نییە. بەعەرەبکردنی کەرکووك، لەسەردەمی شایەتییەوە دەستیپێکرد، کاتێك رژێمی شایەتیی عەرەبی هێنایە حەوێجەو نێوچەی بارزانی بۆمبابارانکردو چوار ئەفسەری کوردی لەسێدارەداو شێخ مەحموودی شای کوردستانی بەمردوویێتی دایە بەرگولله، لەکاتی بەخاك سپاردنیدا لەلایەن جەماوەری کوردەوە. رژێمی قاسم بوو کە لە1961ەوە تارۆژی کوشتنی بەدەستی بەعسییەکان و ناسرییەکان (1963/2/8) لەشکرەکەیو جاشەکانی لەکوردستاندا کوردیاندەکوشت. ئێمە ئەمانەمان لەبیر نەچووەتەوە. عێراق دەوڵەتێکی دەستکردی بەریتانیایە، تەنانەت وەزیری دەرەوەی بەریتانیا جاك سترۆ، ماوەیەك لەمەوبەر دانی بەوەدانا کە دروستکردنی عێراق هەڵەیەك بووە، دەوڵەتەکەی وی کردوویەتی، بەڵام زلحیزبەکانی کورد ئەو "هەڵە"یە، کە لەڕاستیدا تاوانێکی گەورەیە، بەپیرۆز دادەنێن.

6–هیچ دەوڵەتێکی عەرەبی، بێجگە لەکوێت، نوێنەری خۆی نەناردبوو بۆ کۆنفرانسەکە. کوێتیش لەبەر ئەوە نوێنەرێکی ناردبوو، چۆنکە سەددام، چەند رۆژێك بەر لەبەستنی کۆنفرانسەکە هەڕەشەی لەکوێت کردو، خەڵکی کوێتی هاندا کە دەستبوەشێنن لەکاربەدەستانی حکوومەتەکەیان و، ئۆباڵی پەلاماردانە سەر کوێتی خستە ئەستۆی حکوومەتی کوێت، ئاشکرایە هەموو دەوڵەتە عەرەبییەکان (کوێتیش لەنێو ئەوانەدا) عێراق بەوڵاتی عەرەب دەزانن و، لەدژی ئەوەن کە کورد هیچ جۆرە هەرێمێکی بکەوێتە دەست، تا فەرمانڕەوایی بەسەرەوە بکا. هەموویان باسی "یەکێتیی خاکی عێراق"و "دەوڵەتی عێراق"و "گەلی عێراق"و "حکوومەتی عێراق" دەکەن و، بێجگە لەکوێت (ئەویش پاش هەڕەشەی سەددام)، هەموویان لەگەڵ ئەوەن کە سەددام بمێنێ‌و، ئەمریکا دەستنەوەشێنێ لێی و، هێندێکێشیان وەك سەرکردەی یەمەن، عەلی عەبدوڵڵا ساڵح، بەئاشکرا دەبێژێ "سەددام بووە بەنیشانە (رمز)ی عێراق و گەلەکەی"و، هەروەها گوتی "دەبێ کۆمەڵەی دەوڵەتە عەرەبەکان" بەیەك دەنگ بێژن "نامانەوێ پەلامار بدرێتە سەر عێراق"، "نامانەوێ دەوڵەتۆچکە دروستببێ" (کە دیارە مەبەست لەدەوڵەتۆچکە کوردستانە).

7–ئامادەبوونی نوێنەری جۆرج دەبلیو بوش، واتە دوکتۆر خەلیل زەلمای لەکۆنفرانسەکەدا، هەلێکی زۆر باش بوو بۆ زلحیزبە کوردییەکان کە هێندەك شتی زۆر گرنگ کە لەتاریکیدان رۆشنبکرێنەوە، بۆ وێنە: ئایە ئەمریکا گەرەنتی دەدا بەکورد کە لەشکری ترك نەیەتە باشووری کوردستانەوە، لەکاتێکدا کە ئەمریکا پەلاماری عێراق بدا؟ ئایە ئەمریکا ئامادەیە رێ بەدەوڵەتی ترك نەدا، دەستبخاتە کاروباری نێوخۆییی عێراقەوە؟ ئایە ئەمریکا چ دەورێك دەدا بەکورد لەکاتی پەلاماردانی عێراقدا؟ ئایە ئەمریکا ئامادەیە بەر لەپەلاماردانی عێراق، خەڵکی باشووری کوردستان رەخت (تجهیز) بکا بە دەمامۆك (کمامە)و دەرزی دژی نەخۆشییەکان (وەك ئاوڵەو گرانەتیۆ و رەشەگرانەتیۆ.. هتد)و چەکی مۆدێرن بدا بەچەکدارەکانی کوردو، پەناگەیان بۆ ئامادە بکا بۆ خۆشاردنەوە لەکاتی جەنگدا؟ کە ئەمانە تائێستە

هیچیان نەکراون و نەکردنیان دەبێتە هۆی قڕکردنی هەزاران و سەت هەزاران کەس لەکاتی جەنگدا. ئاشکرایە کەسێك لەحیزبیەکان دەمی هەڵنەپچڕا پرسیارێکی وابکا. ئەوجا ئەگەر لەشکری ترك، یان تۆرانییەکانی دەسکەلای لەنێو ترکمانەکاندا بکەونە کوشتاری کورد، ئەوا زۆر دوور دێتە بەرچاو کە ئەمریکا لەوەدا دژی ترك بوەستێ. ئەوەتە سالانی ساڵە لەشکری ترك لەباکووری کوردستاندا کورد دەکوژێ بەنێوی "بەربەرەکانێی جیابوونەوەخوازی"یەوەو ئەمریکاش لەهەموو بارێکدا هەر لەسەر ترك دەکاتەوە. شایانی باسە لەمڕۆژانەدا لەئەوروپا باسی فلیمێکی بەڵگەدار (وثائقي) دەکرێ کە رۆژنامەوانی ئیرلەندەیی جێمی دۆران JaimieDoran لەئەفغانستان گرتوویەتی و ئەوە پێشاندەدا کە سەربازانی ئەمریکایی ئاگایان لەوە هەیە کە هەزاران دیلی تالیبانەکان لەلایەن رەشید دۆستەمی هەڤاڵبەندی ئەمریکاوە کوژراون. ئەم دیلانە لەمانگی نۆڤەمبەری 2001دا، هێندێکیان لەکاتی گواستنەوەیاندا بۆ گرتووخانە لەڕێ مردن و، ئەوانی دیکەش گوللەباران کران و، هەمووشیان پێکەوە لەگۆڕستانێکدا کران بەژێر خۆڵەوە بەبەرچاوی سەربازانی ئەمریکایەوە. ئەم فلیمە لەلایەن تەلەڤزیۆنی ARDی ئەڵمانییەوە رۆژی 12/16و کاتی 21:55 پێشەندرا. ئەگەرچی ئەمریکاییەکان گوتیان ئەمە درۆیەو بوختانە، بەلام ئەو فلیمە شتێکە هەیە. شایانی باسە کە رەشید دۆستوم ترکی ئۆزبەکییەو لەلایەن رژێمی ترکەوە یارمەتیدراوەو دەدرێ. هەر لەم رۆژانەدا، ئەحمەد چەلەبی لەئەنقەرەیەو دەیەوێ لەشکری ترك بباتە باشووری کوردستانەوەو بە پشتگیریی لەشکری ترك ببێتە سەرکۆماری عێراق، ئەوە لەکاتێکدا کە سیاسەتکاران و کاربەدەستانی کورد، بەدەم دژی هاتنی لەشکری ترکن بۆ باشوور، بەلام مام جەلال دەبێژێ "دژی ئەوە نییە لەشکری ترك لەسنووری پەیمانێکی نێو نەتەوەییدا بکشێتە عێراقەوە"، چۆنکە "ترکیا" بەقسەی مام جەلال "دەوڵەتێکی دۆستە". سەیر ئەوەیە لەشکری ئیسرائیلیش دەیەوێ لەگەڵ لەشکری ترك بەشداربێکا بۆ "بەربەرەکانێی تێرۆریزمی ئیسلامی" و "جیابوونەوەخوازیی کورد" لە"باکووری عێراقدا".

8–لەکۆنفرانسەکەدا باسی مافی ژن و رۆڵی ژن و دواڕۆژی ژن لەکۆمەڵگەی کوردستان و عێراقدا بەشێوەیەك نەکرا کە ئەوە دەربخا کە کۆمەڵگەی دواڕۆژی پاش سەددام، هەر کۆمەڵگەی پیاو نابێ، بەڵکو کۆمەڵگەی ژن و پیاو دەبێ. ئەمەش پەڵەیەکی رەشە بەنێوچەوانی هەموو ئەوانەوە کە کۆنفرانسەکەیان بەڕێوەبرد.

9–لەکۆنفرانسەکەدا باسی ئەو تاوانانە کرا کە لەلایەن رژێمی عێراقەوە بەرامبەر بەگەلی کوردو عێراقییەکان کراوە، بەلام هیچ لیژنەیەك پێکنەهێنرا بۆ دواکەوتنی نەخشەی دانی ئەو تاوانبارانە بەدادگەیەکی نێودەوڵەتان. دیارە ئەمەش لەکەسانێك چاوەڕواننەکرێ کە شایەتی بدەن بۆ نزار خەزرەجی کە "ئاگای لەگەلکوژیی کورد نەبووە و"وەفیق سامەڕایی" بە "دۆستی خۆیان" بزانن و بیخەنە لیژنەی "تنسیق ومتابعة"وە، هەروەها باسی ئەو کارگەو دەزگە ئەوروپاییانەش نەکرا، کە لەدروستکردنی چەکی کۆمەڵکوژدا یارمەتیی سەددامیان داوە. بەپێی ئەو بەڵگەنامانەی کە رژێمی سەددام ناردوویەتی بۆ کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان، (80) کارگەی ئەڵمانی لەم یارمەتیدانەدا بەشدار بوون. نوێنەرانی زلحیزبەکان زوو زوو دەچنە لای کاربەدەستانی ئەڵمانیا، بەلام هیچ کامێکیان ئەوەیان بەخەیاڵدا نایەت یارمەتیی سەتان کۆڵەواری چەکی کۆمەڵکوژ بدەن بەوەی پارێزەر (محامی) رابگرن بۆیان و کێشەکە بگەیەننە دادگەو، داوای قەرەبوو کردنی ئەو زیانە بکەن کە لەکورد کەوتووە. دیارە مردووەکان زیندوو ناکرێنەوە، بەلام ئەڵمانیا دەتوانێ بەرامبەر بەوە زانستگەیەکی تەکنیکی

لەکوردستاندا دابمەزرێنیٚ و بودجەی تایبەتی ببڕێتەوە بۆی تا 25 ساڵ و، هەموو ساڵێك هەتا دە ساڵ، سەت خوێندکاری کورد لەزانستگەکانی ئەڵمانیادا وەربگریٚ بۆ خوێندن بەپارەی دەوڵەتی ئەڵمانیاو پارەیەکی باش بدا بەکۆڵەوارەکان و کەسوکاری کوژراوەکان. یەکێتی و پارتی هەردووکیان لەئەڵمانیا نوێنەریان هەیە، ئەریٚ بەڕاستی ئەوانە چ دەکەن؟

ئا لەم رۆژانەدا کە لەشکری ئەمریکا بەهەڤاڵبەندێتی رژێمی ترك خۆی تەیار دەکا بۆ پەلاماردانی عێراق لەڕێی باشووری کوردستان و کوێتەوەو، زستانیش وا لەبەر دەرگە بەخۆیو سەهۆڵبەندانییەوە، مەترسیی ئەوە هەیە کە کۆمکوژییەك و گەلڕەوێکی دیکە بەسەر کورددا بسەپێنری. خەڵکی سادە هەموو چاوەڕوانی ئەوەیاندەکرد کە کۆنفرانسی لەندەن، هیچ نەبیٚ، ڕیٚو شوێن دابنیٚ بۆ کەمکردنەوەی ئەو مەترسییەو مسۆگەر کردنی دواڕۆژێکی خۆش بۆ ئەوانەی لەدەم گورگی هاری جەنگ رزگاریان دەبیٚ، بەڵام بەداخەوە کۆنفرانسی "بەرهەڵستکارانی عێراقی" لەلەندەن، وەك لەلایەن مرۆڤی کارزانەوە پێشبینیدەکرا، خۆڵ و دۆیەك بوو، بەدەستی کورد خۆی، کرا بەسەر نەتەوەی کورددا. ئاهوڕامەزدا نەتەوەی کوردو کوردستان بپارێزیٚ.

بەرلین 2002/12/22

میدیا، ژ 139، 2003/1/1

هەواڵنامەی کتێب

((ئەی گەلی رووت و برسی، لە زۆرداران نەترسی،
بێژە بەخاوەن کورسی، رێ چۆڵکەن بۆ گشتپرسی))

لەژمارە (139)ی رۆژی 2003/1/1ی "میدیا"دا باسی کۆنفرانسی لەندەنم کرد کە بەرهەڵستکارانی عێراقی بەپشتگیریی دوو زلحیزبە کوردییەکە سازیانکرد. هەروەها ئەنجامە زیانبارەکانیشیم بێپەردە خستە بەرچاو. شایانی باسە، هێشتا چلەی کۆنفرانس تێنەپەڕیوە، ئەوەتا لە گەلێك لاوە دەنگی ناڕەزایی و رەخنەگرتن لەکۆنفرانس بەرزبووەتەوە. کورت و کرمانجی، نە ئەو لایەنانەی کە دوو زلحیزبە کوردییەکە دەیانویست رازییانبکەن، رازیبوون،و نە بۆ دواڕۆژی کوردیش خاڵێکی ئەرێنی (ایجابی) خرایە سەر کاغەز کە مافی کورد، راستوڕەوان و بێگرێوگۆڵ، جێگیر بکا.

کۆنفرانسی لەندەن بە پاشگەزبوونەوەی دوو زلحیزبەکەو دەستهەڵگرتنیان (تنازل) لە چەند داخوازییەکی بنچینەییی کورد، کەوتە سەر پێ، وەك بەڕێز سامی عەبدولڕەحمان ئازایانە دانیپێدانا. تاکە بابەتێك کە پێوەندیی بەکوردەوە هەبوو، خاڵی "فێدەراسیۆن" بوو، کە لەکۆنفرانسەکەدا، بە "ئارەزووی دڵ و ئاواتی کورد" دانرا،و کۆنفرانس "رێزی خۆی" بەرامبەر دەربڕی، نەك بەمافێکی رەوای کورد کە بەرهەڵستکارانی عێراقی "پەسند"یان کردبێ‌و دەستەبەربووبن بەوەی لەدەستووری هەمیشەیی عێراقی پاش سەددامدا بیچەسپێنن. سەیر ئەوەیە لەنێو بەشدارانی کۆنفرانسدا، کەسانی وای تێدا هەبوون کە قانوونیان خوێندووە، وەك بەڕێزان دوکتۆر نوری تاڵەبانی و مام جەلال تاڵەبانی، کە دیارە دەزانن کە "رێزگرتن"و "پەسند کردن" (قبول) لەباری قانوونییەوە زەوی‌و ئاسمان دوورن لەیەکەوە. بێجگە لەمەش سپاردنی مافێکی وای کورد، بەدەنگی سەرجەمی دانیشتووانی عێراق کە زۆربەیان ناکوردن، ئەنجامەکەی هەر لەئێستەوە دیارە کە ناهومێدی‌و رەنجەڕۆییە.

ئەوەی راستی بێ، ئێمە لەسەردەمێکدا دەژین کە کۆمەڵگەی کوردەواری تووشی سەرلێشێوانێکی یەکجار خراپکراوە. لەلایەکەوە، بەدەم هاوار دەکەین لەدەست ئەنفال و چەکی کیمیایی و بەعەرەبکردنی کوردستان، کەچی لەلایەکی دیکەوە، رۆژی لەدایکبوونی ئەو هێزە خوێنڕێژە تاوانبارە دەکەین بەجێژن کە دەوری سەرەکی گێڕاوەو دەگێڕێ لەداگیرکردنی باشووری کوردستان و کوژاندنەوەی هەموو شۆرشەکانی کوردو ئەنفالکردن و بەعەرەبکردنی کوردستان و بەکارهێنانی چەکی کیمیایی و کوشتنی زارۆی کوردو سوکایەتیکردن بەرەشوڕووتی کوردو دەستدرێژیی بۆ نامووسی ژنانی کورد، لەمەش پتر دەبینە شایەت و پارێزەر (محامی)ی سەرکردەی سوپای عێراق "نزار خەزرەجی"و پاکانە دەکەین بۆی‌و دەبێژین "ئاگای لەئەنفال و بەکارهێنانی چەکی کیمیایی نەبووە".

لەلایەکەوە، باسی سەربەستی رادەربڕین و دێمۆکراسی دەکەین و، لەلایەکی دیکەوە، زۆر بەسەختی دەچین بەگژ خوێندکارانی زانستگەدا کە داوای بچووکترین مافی خۆیاندەکەن، وەك کەڵکوەرگرتن لە کۆمپیوتەرو سنووردانان بۆ ئەو مامۆستایانەی کە کۆنەبەعسی بوون و، لابردنی هێندەك نەرێتی دەوری بەرد، وەك دوورخستنەوەی خوێندکارانی کوڕو کچ لەیەك و، دوانەخستنی مانگانەی خوێندکاران.

لەلایەکەوە، باسی پاراستنی فەرهەنگ و ئاسەوارە مێژووییەکانی کوردستان دەکەین، بەڵام خانە سووتاوی سلێمانی کە شوێنەواری دەوڵەتی بابانە دەڕووخێنین، باسی مافی ژنان دەکەین، بەڵام بەڕۆژی نیوەڕۆ ژنان دەکوژرێن و لەسەریان هەڵنادەینێ، باسی مافی هەژارو رووتە دەکەین، بەڵام خۆپێشاندانی هێمنانەی خاوەن گالیسکە (عەرەبانچی)کانی سلێمانی بەوپەڕی توندوتیژییەوە سەرکوت دەکەین.

لەلایەکەوە، باسی رای گشتیی گەل دەکەین و لەلایەکی دیکەشەوە، رووناکەینە گەل لەرێی دەنگوەرگرتنێکی گشتییەوە، تابزانین خەڵکی هەرێمی نەفڕین لەم رۆژە نازکە چڕو پڕەدا چییاندەوێ، پەرلەمانێکمان هەیە شەش ساڵە وەك ئینگلیزەکان دەبێژن "ئێکسپایەر" بووە، کەچی هەڵبژاردنێکی نوێ ناکەینەوە، تابزانین جەماوەری گەل، کێیان بەدڵە بۆ پەرلەمانی تازە.

لەلایەکەوە، هەزار سوێند دەخوێن کە جارێکی دیکە شەڕ بەیەکدی نافرۆشین و تفونەحلەت لەهەموو تێکبەربوونێکی نێوخۆیی دەکەین، کەچی هەتا ئێستەش میلیشیاکانمان نەکردووە بە لەشکرێکی یەکگرتوو بەسەرکردەیی جەنەڕاڵێکی سەربەخۆی نەتەوەیی.

لەلایەکەوە، باسی دەستووری بنچینەیی کوردستان دەکەین، کەچی تائێستەش، دوو حکوومەتمان هەیەو نوێنەرانی هەردوولا لەدەرەوەی وڵات هەریەکە بەنێوی زلحیزبێکەوە قسە دەکا، نەك بەنێوی حکوومەتی کوردستانەوە، کەچی گلەییش دەکەین کە بێگانە داننانێ پێماندا.

باسی کوردو کوردستان و زۆرداریی رژێمی بەعس دەکەین، کەچی پەرتۆکی قوتابخانەکانمان هی سەردەمی سەددامن و، زۆریان وێنەکەی سەددامیان پێوەیەو، هێندەك لەو پەرتۆکانە بۆ منداڵی عەرەب نووسراون، کەچی دەکرێن بەگەرووی منداڵی کورددا.

یانزە ساڵە حکومەتین، کەچی تائێستە پۆستەیەکمان بۆ دەرەوە نییە. هەتا ئێستە نەمانتوانیوە کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان و، تەنانەت دەوڵەتی ئەمریکاو بەریتانیا کە لەگەڵێك رووەوە بەرژەوەندییان لەگەڵ بەرژەوەندیی ئەوڕۆی کورد یەکدەگرێتەوە، دابینبکەین، رێی پۆستەیەکی دەرەوە بکەنەوە بۆمان و فڕگەیەك لەکوردستاندا دابمەزرێنن.

ئا لەم رۆژەدا کە ئەمریکاو بەریتانیا هەتا هەندازەیەك دۆست و دوژمنی خۆیان ناسیوەو سەنگ و سووکی "هەڤاڵبەندەکان"ی خۆیان لەرۆژی تەنگانەدا، کێشاوە، باشتر نەبوو لەباتی ئەوەی کۆنفرانسی لەندەن بکەینە دوانگەیەك بۆ ئەوەی لەهەموو جیهاندا بڵاویبکەینەوە کە کورد ئەم سەربەستیەی ئەوڕۆ لەکوردستاندا هەیانە، نایانەوێ و، لەعەرەبی تکریت و سامەڕا عێراقیترن، هەوڵی ئەوەمان بدایە ئەمریکاو بەریتانیا رازیبکەین بەوەی پەیمانێك ببەستن لەگەڵمان، یان هیچ نەبێ گشتپیرسییەکمان بکردایە لەو سێ لیوایەدا، تابزانین ئایە کورد بەراستی دەیەوێ جارێکی دی بەعێراقەوە بنووسێنرێ، یان دەیەوێ ئەگەر هەر چاری نەما، ببێتە پرۆتێکتۆرات (محمية)ێکی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، وەك ئەنجامی راپرسییەکی سەرەتایی لەهەولێرو زاخۆ پێشانیداوەو، ماوەیەکی درێژ لەمەوبەریش باسمکردووە.

ئەوانەی دڵسۆزی کوردن و بەتەنگ دواڕۆژی خەڵکی کوردستانەوەن، دەبێ زەوی خۆشبکەن بۆ گشتپرسییەك لەو 3 ستانە (لیوا)داو هەر لەو کاتەشدا سەرژمێرێك بۆ دانیشتووانی "هەرێمی نەفڕین" بکرێ، چۆنکە کە شەڕ قەوما، یان بەهۆی کودەتایەکی ناکاوییەوە باری عێراق هاتە گۆڕان و، دەسەڵاتێك هاتە پێشەوە کە بەدڵی داگیرکەرانی کوردستان و ئەمریکاو دەوڵەتانی رۆژاوا بوو، ئەو دەمە کێشەی کورد گوێ شلناکرێ بۆی، ئەوڕۆش رۆژی چوونەوە چیاو شەڕی میلیشیا نییە، چۆنکە، نە گەلی کورد جارێکی دی ئامادەی دروونەوەی کورتانەکەی جەجاڵەو، نەهەلومەرجی نێوچەیی و نێودەوڵەتانیش رێی ئەو کارانە دەدەن و، ئەو حەلە رەشوڕووتی کورد دەکەونەوە رەوکردن و دەبن بەئاردی نێو دڕك.

لەبەر ئەوە باشترین شت لەم رۆژەدا گشتپرسییە، گشتپرسی.

2003/1/26

میدیا، ژ 141، 2003/2/1

ئاگری سۆری جەنگ و هەرزانفرۆشی کورد

ئاگری سۆری جەنگ وا لەبەر دەرگەی کوردستان بڵێسەی دیٚو، جیهان بووە بەدوو بەشەوە: بەشێکی "بەرەی جەنگی دژ بە سەددام" بەسەرکردەیەتیی ئەمریکاو بەریتانیاو، بەشێکیشی، گوایە "بەرەی ئاشتی" بەسەرکردەیەتیی فەڕەنساو ئەڵمانیاو رووسیاو چین. بەرەی گوایە "ئاشتی" دەڵێن: "ئەمریکا مەبەستی لەم جەنگە ناڕەوایە، دەستگرتنە بەسەر نەوتی عێراقدا". بەڵام کورتە سەرنجدانێکی رابوردوو و ئێستەی دەوڵەتانی فەڕەنساو ئەڵمانیاو رووسیاو چین، بەسە بۆ ئەوەی باوەڕ بەوە بهێنین کە ئەم رژێمانەی ئەوڕۆ خۆیانکردووە بە "کۆتری ئاشتی"، هەر ئەو رژێمە هەڵمەتە کاسەو بێڕەوشت و چاوچنۆکانەن، کە بۆ پاراستنی بەرژەوەندیی ئابووریی خۆیان، سالآنی ساڵ سەددام و رژێمە تێرۆریستەکەیان بەهەموو جۆرە چەکێکی قڕکەر پڕ چەك کردووەو، چاویان لەوە پۆشیوە کە رژێمی سەددام، بە بەر چاوی هەمووانەوە، ئەنفالی لەکورد کردووەو، هەڵەبجەو سەردەشت و بادینان و زەردیئاوا (قەراخ)ی کیمیابارانکردووەو، نیو ملیۆن کوردو، یەك ملیۆن عێراقی و ئێرانی و کوێتیی کوشتووەو، ملیۆنێك کوردو دوو ملیۆن عێراقی دەربەدەر کردووەو، چوار هەزار گوندی کوردستانی لەگەڵ زەوی تەختکردووەو، هەر کەسێکیش کەمە رەخنەیەکی لێگرتبیٚ، یان زمانی بڕیوە، یان گوێی بڕیوە، یان چاوی هەڵکوڵیوە، یان دەستدرێژیکردووەتە سەر ناموسی خۆیو کەسوکاری، یان بەجۆرێك لەنێوی بردووە. بەڵام ئەوڕۆکە ئەمریکا هاتووەتە سەر ئەوەی کە لەمانی سەددام و رژێمەکەیدا مەترسییەکی گەورە بۆ خۆیان دەبینن و، ئەم هەڵوێستەشیان لەهێندێك رووەوە لەگەڵ بەرژەوەندیی کوردو خەڵکی عێراق یەکدەگرن، ئەوەتە دەوڵەتانی بازرگانیکەر لەگەڵ سەددام، کەوتوونەتە باسی "ئاشتی و ئاشتیخوازی"!و "گوێڕایەلیی" بڕیاری "کۆمەڵی نەتەوە یەککگرتووەکان" –ببوورن– دەوڵەتە یەککگرتووەکان، وەك ئەوەی سەددام لەماوەی یانزە ساڵدا (17) بڕیاری دەوڵەوتە یەککگرتووەکانی ژێر پیٚ نەخستبیٚ! سەیر ئەوەیە، وەزیرەکانی فەڕەنساو ئەڵمانیا دەفەرموون کە "مافی گۆڕینی رژێمی عێراق بەدەستی ئەمریکا نییە، بەڵکو بەدەستی گەلی عێراق خۆیەتی". بەڕاستی فەڕەنساییەك و ئەڵمانییەك، دەبیٚ زۆر روویان قایم بیٚ، کە لەم قسەیە شەرمنەیانگریٚ، ئەگەنا، گەلی ئەڵمانیا نەبوو کە رژێمی هیتلەری رووخاندو، گەلی فەڕەنساش نەبوو کە لەشکری هیتلەری لەفەڕەنسا دەرکرد، بەڵکو لەشکری ئەمریکاو بەریتانیاو هەڤاڵبەندەکانیان بوون کە رژێمی ئەڵمانیای نازییان رووخاندو سەربەستییان بەگەلانی ئەڵمانیاو فەڕەنسا بەخشی، کە ئەوەتە ئەوڕۆ پاداشی ئەو کارە وەردەگرنەوە.

خۆش ئەوەیە، ئەوڕۆ هەردوو بەرەکە، دەستیانکردووە بەجنێودانبەیەك. وەزیری بەرگریی ئەمریکا رۆنالد رامسفیلد بەرامبەر هەڵوێستی فەرەنساو ئەڵمانیا، گوتی: ئەم دووانە "نوێنەری ئەورووپای کۆنن، نەك ئەورووپای نویٚ". لەوەرامی ئەمەدا خانمە وەزیری دەوروبەر، لەکابینی شیراکدا گوتی: "ئەز خەڵکی ئەو شارەم کە جەنەراڵ کامیرۆن تێیدا لەدایکبووە. ئەز هەر قسەکەی وی دووبارە دەکەمەوە". ئەم جەنەراڵ کامیرۆنە سەرکردەیەکی سوپایی بوو، لەشکرەکەی ناپلیۆن لەشەڕی واتەرلوودا. کە فەرمان هاتووە بۆی، خۆیو تیپەکەی بدا بەدەستەوە، تەنیٚ یەك وشەی دەربڕیوەو گوتوویەتی: "گوو"! خۆزگە خانمی وەزیری شیراك، ئەو قسە نەستەقەی کوردی بزانیبایە، کە دەڵێت، "مەلێك هەیە هەردوو چاوی کۆرەو قاچێکیشی شەلەو ساڵی جارێکیش دەخوێنیٚو کە خوێندی، دەبێژی: "گوو"!".

بێجگە لەمەش، رۆژ لەدوای رۆژ، وەك ئەوەی بووبێتە "مۆدە"، لەهەموو جیهاندا خەڵك، بەزۆری ئەوانەی خۆیان بە چەپی دەزانن و، بەیادی ئەو سەردەمەی کە "چەپییەکان" چەپڵەیان بۆ

"ئاشتیخوازی"ی رژێمی سوڤێت و "چینی گەلیر" لێدەدا، بەهەزاران و هەزاران دێنە سەر جادەو داوای "ئاشتی" دەکەن، گوایە بۆ پاراستنی "گەلی عێراق"و "مندالانی عێراق"، وەك ئەوەی گەلی عێراق هاواریکردبێتە ئەم "ئاشتیخوازانە" بۆ ئەوەی سەددامی "سەرکردەی تەنگانە"و "پالەوانی شەڕی "أم المعارك"و "ئازادیخوازو دیموکرات"، لەدەست "جەنگخوازان" بپارێزن بۆی.

ئەریّ. . . ئەمە باری ئەوڕۆی خەلکی ئەم جیهانەیە کە زۆربەی هەرە زۆریان دوورن لەجەنگەوە. بەلام زۆر بەداخەوە، هەلوێستی سیاسەتبازانی کورد کە ئاگری جەنگەکە بەمزووانە لەولاتەکەیاندا هەلدەگیرسیّ، لەحیزبحزبێنەو، چاوەڕوانیی بیّ بەرو، و دلخۆشیخۆدانەوەی ناشیانەو، خەیالپلاوی، ناچیّ بەولاوە، لەکاتێکدا کە داگیرکەرانی کوردستان، دەمێکە خۆیان تەیار کردووە بۆ ئەوەی ئەگەر ئەمریکا دەستی لە سەددام وەشاند، نەك کورد هیچی دەستنکەویّو بەس، بەلکو ئەو سەربەستییە کەمەش کە بەسایی هەلومەرجێکی نێو نەتەوەیی و رێکەوتەوە، لە "هەرێمی نەفڕین"دا دەستیکەوتووە، ئەوەشی لەدەستبچیّ.

ئا لەم بارودۆخە ناسکەدا، ژمارەیەك لە رۆشنبیرانی دلسۆزی کورد کەوتوونەتە خۆیان بۆ بیروڕا گۆڕینەوەو، وتوویژ، بۆ هێنانە کایەی هەلوێستێکی کوردانەی سەربەخۆ لەبارەی جەنگ و دواڕۆژی کوردو عێراقەوە. نموویەك بۆ ئەمە، ئەو سەمینارە بوو کە "کۆمەلەی کوردەکانی دەرەوەی ولات لەئەلمانیا" لەشاری کوێلن لەڕۆژی 2003/1/15دا بەو مەبەستە سازیکردبوو بۆ من و، هەموو لایەنێکیشی بیّ جیاوازی بانگێشت کردبوو. بەلام حیزبەکان، خودیّ لەگوناهیان ببووریّ، وەك خووڕەوشتی هەمیشەییبان، کە هەرچی خۆیان نەیانکردبیّ، لەدژی دەوەستن، سەمینارەکەیان بۆیکۆت (مقاطعة) کردبوو و، تەنانەت یەکێك لە بەرپرسیارەکانی یەکێك لەو حیزبانە بەتەلەفۆن هەڕەشەیەکی تاوانبارانەی لەڕێکخەری سەمینارەکە کردبوو، ئەوجا بۆ ئەوەی ئەندامەکانیان لە بەشداریکردنی سەمینار بێبەشبکەن، لەو رۆژو کاتەدا، کۆبوونەوەیەکی حیزبییان دانابوو، وەك ئەوەی رۆژو کات بڕابیّ. ئەمە لەکاتێکدا کە، مانگێك لەوە پێش دەیانزانی، لەو رۆژەو کاتەدا، ئەو سەمینارە دەبەستریّ. سەرەڕای ئەم هەموو بەربەرەکانی و هەڕەشەو گوڕەشەی بەعسی وێنانەیەش، سەت کوردی رۆشنبیر بەشدارییانکردو، سەمینارەکە نێزیکەی چوار دەمژمێر درێژەیکێشاو هەموو ئەوانەی ویستیان بیروڕای خۆیاندەرببڕن، بەوپەڕی سەربەستییەوە دەریانبڕیو کۆبوونەوەکە بەسەرکەوتوویی و خستنەرووی چەند پێشنیازێك کۆتاییهات (راگەیاندنی "کۆمەلەی کوردەکانی دەرەوەی ولات" لەلاپەڕە "2"ی ئەم ژمارەیەدا بەرچاو دەکەویّ).

کۆبوونەوە جەماوەرییەکەی کوێلن دەریخست کە رۆشنبیرانی کورد، ئاشتیی نەتەوەیی و رزگاریی کوردستانیان دەویّو، نەحلەت لەهەموو جۆرە حیزبحزبێنەو خۆسەپاندنی بەزۆرو، هەموو دووبەرەکی و ناکۆکینانەوەیەك دەکەن لەنێو ریزەکانی نەتەوەی کورددا، داوا لەکاربەدەستانی حیزبەکان دەکەن، کە واز لەوتووێژی نهێنی و شاراوە لەگەلّ داگیرکەراندا بهێنن و هەر وتووێژێك دەکەن، با بێکەموکورتی بلاویبکەنەوەو، لەکاروباری چارەنووسسازدا، دەستبەجیّ بگەڕێنەوە بۆ بیروڕای گەل و، بەبیّ گشتپرسییەکی ئازادانە، هیچ جۆرە بڕیارێك نەدەن، چونکە ئەگەر وانەبیّ، بڕیارەکەیان رەوایەتی (شرعیەت)ی نابیّ، بەتایبەتی، لەم رۆژەدا، کە کوردستان لەبەردەم جەنگێکی هۆبەهۆدایە، پێویستە بەوپەڕی هۆشیاریو سەربەستییەوە، دیبلۆماسێتییەکی ژیرانە بگرنە بەرو، ئەو زیانەی کە کەوتووەو دەکەویّ بەهۆی رژێمی سەددام و جەنگەوە، رەپوڕاست بخەنە بەردەست کاربەدەستانی ئەمەریکاو

بەریتانیاو، بەهیچ جۆرێك رازینەبن بەهاتنی لەشكری ترك بۆ باشووری كوردستان. شایانی باسە، كە شتێكی جوان نییە بۆ سەركردەیەكی كوردی وەك برای بەڕێز مام جەلال، كە ببێژیٚ "لەشكری ترك هاوپەیمانمانەو، بەرازیبوونی ئێمە نەبیٚ نایەتە كوردستانەوە"، چۆنكە، مام جەلال خۆشی باش دەزانیٚ كە لەشكری ترك هاوپەیمان و هەڤاڵبەندی كورد نەبوون و نین و، پرسیش بەو ناكەن، ئەگەر بیانەویٚ بێنە كوردستانەوە، هەرچەندە ئەو و برادەرە حیزبییەكانیشی، گەلێك جۆرە "تنازلات"یان بۆ رژێمی ترك و "بەرەی تركمانی"ی دەسكەلای دەستی رژێمی ترك كردبیٚ و بیكەن.

كاربەدەستانی دوو حیزبە دەسەلاَتدارەكە، كە هەر خۆیان بەنوێنەری كورد دەزانن و، حەپولكی كەس نادەن، پێویستە لەئەمریكا بگەیەنن كە هاتنی لەشكری ترك بۆ باشووری كوردستان بەهیچ جۆرێك بەدڵی كورد نییەو، بەهیچ جۆرێكیش خزمەتی ئامانجەكانی ئەمریكا ناكات. بەڵكو كێشەیەكی گەورە دەنێتەوە بۆ ئەمریكاو ترك و ئەو كاربەدەستە كوردانەی رێدەدەن بەوە، چۆنكە، هاتنی لەشكری ترك بۆ باشوور، مانای ئاژاوەنانەوەیە لەنێوچەكەدا، ئاژاوەیەك كە بەهیچ لایەك بەرینەگیریٚ. باشووری كوردستان قوبرس نییە. نیوەی لەشكرەكەی ترك كوردن و، لەرۆژایەكی وادا، هەموو دوژمنانی دێرین و نوێی ترك دێنەوە سەر گۆڕەپان و، ئەمەش بەهیچ جۆرێك لەبەرژەوەندیی ئەمریكاو بەریتانیا نییە كە جەنگ و بەیەكدادان چەند ساڵێك درێژە بكێشیٚ. پێویستە هەر لەوڕۆوە لەئەمریكا بگەیەندریٚ كە كورد نایانەویٚ نەورۆزی 2003یان ببێتە نەورۆزەكەی 1947و نەورۆزەكەی 1975 یا ن.

موخابن، كورد دیپلۆماسێتیەكی ناحیزبی زیندووی چالاكی نییە. ئەگەر ئەوەی هەبوایە، دەمێك بوو گەلێك دەسكەوتی لەئەمریكا، بەتایبەتی لەم ڕۆژە تەنگانیەدا، وەدەستهێنا بوو. دەوڵەتی ترك، كە گوایە "هەڤاڵبەند"ی ئەمریكایە، ئەمە پەنجا ساڵە، پارەو چەك و یارمەتییەكی فراوانی هەمەجۆرەی لەئەمریكا وەرگرتووە، مانی بەپێوە، بەساییی ئەمریكاوەیە. كەچی دەوڵەتی ترك ئەم هەموو پەڵپە دەگریٚ بۆ ئەوەی ریٚ بەلەشكری ئەمریكا نەدا، بەسنووری دەوڵەتەكەیدا تێپەڕیٚ. دەزگەكانی راگەیاندنی گشتی لەهەموو جیهاندا باس لەناكۆكیی ئەمریكاو دەوڵەتی ترك دەكەن، بەهۆی داخوازییە قورسەكانی تركەوە لەئەمریكا، بەلاَم باسی كورد لەكوولەكەی تەڕیشدا نییە، چۆنكە سیاسەتكارانی هەرزانفرۆشی كورد، هیچ داخوازییەكی بنچینەییيان نییە. خۆ ئەگەر بیشیانبیٚ، ئەوا لەدرەخونجێنەو بەڵێنی دەمی بەولاوە، شتێكی دیكەیان دەستگیر نەبووە. هەرچی رژێمی تركە، ئەوا داوای بەڵگە بەنووسین و واژۆ (ئیمزا)و بڕیاری كۆنگرێسی ئەمریكا دەكا، بۆ مسۆگەر كردنی ئەوەی كورد هیچ مافێكی پێنەبڕیٚ. دەنگوباسەكانی ئەم دواییە ئەوە دەگەیەنن كە ئەمریكا لەگەڵ رژێمی ترك رێككەوتووە لەسەر ئەوەی لەشكری ترك بەسەربەخۆیی بچێتە باشووری كوردستانەوە. هەروەها لەسەر ئەوە رێككەوتوون كە عێراق نەبێتە ولاَتێكی فێدەرالی و، لەسەر ئەوەش رێككەوتون كە كورد، مووسڵ و كەركووكیان بەدەستەوە نەبیٚ. تەنیٚ ئەوە ماوە كە "بەرەی تركمانی" –كە یەكێك لەسەركردەكانی لەم ڕۆژانەدا، بەتۆمەتی تیرۆریستی لەهەولێر گیراوە– بخرێتە دەستەی بەڕێوەبەرێتیی عێراقی دواڕۆژەوە، بەمەرجێك هەر كاتێك تركمانەكان دڵیان شكێنرا، ئەوا لەشكری ترك بتوانیٚ بێتە مەیدانی كارەوە، بەلاَم كاربەدەستانی كورد دەمیان هەڵناپچڕیٚو یەكجار ببێژن: "هەی لەبەر دەوڵەتی ترك مرم، مافی تركمان بەسەرچاو، بەلاَم ئەی مافی بیست ملیۆن كوردی ژێر دەستەی ئێوە؟".

ئەز نازانم، سەركردەكانی یەكێتی كە ئەوان هۆیەكی سەرەكی بوون بۆ هێنانە پێشەوەی تۆرانییەكان لەباشووری كوردستاندا، لەم بارەیەوە چ دەفەرموون؟ ئاشكرایە هەموو چەند خولەكێكی ماوە بۆ

نیوەشەوو، جەماوەری بێکەس و بێپشتوپەنای کورد، پەژارەی چارەنووسی خۆیەتی، خۆ ئەگەر ئەمجارە ریسەکەی بکرێتەوە بەموو، ئەوا دڵنیاین کە کورد جارێکی دی رێی ئەزموونی حیزبحزبێنەو شەرە میلیشا ناداتەوە، پاش ئەوەی یانزە ساڵی رەبەق بەتەمای ئەنجامێکی گەش، چاوی لەهەموو تاوان و براکوژیو دەرفەت لە دەستدان و خراپەکارییەك پۆشی.

بەرلین 2003/2/22

میدیا، ژ 142، 2003/2/27

هەواڵنامەی کتێب

کورد لەبەردەم دووڕێیانی مان و نەمان دا
(ڕەخنەگران و بێزارانی نێو حیزبەکان، پێویستە هەڵوێست بنوێنن)

کە ئەمریکا هێشتا پەلاماری عێراقی نەدابوو، بزووتنەوەیەکی یەکجار بەجۆش لەهەموو جیهاندا کەوتە سەرپێ، بەنێوی ڕێگرتن لە"شەڕخوازیی" ئەمریکا، کە لەراستیدا، ڕێگرتن بوو لەخستنی ڕژێمی سەددام. ئەم بزووتنەوەیە کە لەشێوەی "چێشتی مجێور" دابوو، پێکهاتبوو لەچەند دەوڵەتێکی خاوەن پیشەسازیی گەورەو، لەپێش هەموویانەوە، فەرەنساو ئەڵمانیاو رووسیاو چین. هەروەها دەوڵەتە عەرەبی و ئیسلامییەکان و فەلەستینییەکان و، ئەو بەرەیەی کە بە "بەرەی چەپاژۆ" (الجبهة اليسارية) دەناسرێ و، ئەوجا کلێسەکانی دیانەکان، بەسەرکردەیەتیی پاپا، کە زۆر بەداخەوە، دەستی دایە دەست تاوانبارێکی وەك تاریق عەزیزی وەزیری دەستە راستی سەددام. ئەمانە، هەموو، بەنێوی "ئاشتیخوازی"یەوە قسەیاندەکردو، باسی "پاراستنی گەلی عێراقیان" دەکرد لە "دەستدرێژیی ئەمریکا"، بێ ئەوەی گەلی عێراق، پەنای بردبێ بۆیان کە بکەونە فریای. ڕۆژانە بەهەزاران کەس دەهێنرانە سەر شەقامەکانی ئەوروپا، بۆ خۆپێشاندان لە "دژی جەنگ"و، سووك و ریسواکردنی ئەمریکا، بێ ئەوەی بە یەك وشە نێوی ڕژێمی تێرۆریستی سەددام ببەن. بەڕاستی، زۆربەی زۆری ئەو خۆپێشاندەرانە تەفرەیانخوارد بوو، چۆنکە، کە دەچوومە نێویان و لێیانمدەپرسی، ئایە دەزانن مێژووی عێراق چییەو، سەددام و ڕژێمەکەی چۆنن، نەیاندەزانی و هەر دەیانگوت "ئەوە گرنگ نییە، ئێمە دژی جەنگین و، ئەمریکا دەیەوێ نەوتی عێراق داگیر بکا". بێگومان، هێندێکیان پاش دەمەتەقێ لەگەڵیان، کەمێك سارد دەبوونەوەو، حەزیان بەزانیاریی پتر دەکرد لەو رووەوە، بەڵام مخابن، لەهەموو جیهاندا وایە، کە کەسانی ساختەکارو خاوەن بەرژەوەندیی خۆیی، لەڕێی فرتوفێڵ و شاردنەوەی مەبەست و بارگۆڕینەوە، توانیویانە هەزاران مرۆڤی سادەو ساویلکەو دەروونپاك، بۆ ئامانجی گڵاوی خۆیان بەکار بهێنن. ئەم تەفرە خواردووانە، نەیاندەزانی کە سەددام و ڕژێمەکەی، 35 ساڵە بانگەوازی جەنگیان داوە لەدژی کوردو عێراقی و ئێرانی و کوێتی و، هەر کەسێك کە ڕەخنەی گرتبێ لێیان. لەگەڵ ئەوەشدا، کەسانی دیکەش هەبوون، کاتێك دەهێنرانە بەر مێزی وتووێژ، نەیاندەتوانی مەبەستی خۆیان بخەنە لاوە، بۆ وێنە: وەزیری دەرەوەی ئەڵمانیا، یۆشکا فیشەر، لەوەرامی ڕۆژنامەیەکی ئەڵمانیدا کە پرسیبووی لێی، چ دەبێژی بەرامبەر بەوەی کە ڕژێمی سەددام مافی مرۆڤ پێشێل دەکا؟ گوتبووی: "تەنانەت ئەگەر ڕژێمێکیش مافی مرۆڤ پێشێل بکا، هێشتا نابێتە بەڵگەیەك بۆ رووخاندنی ئەو ڕژێمە بە زۆر". ئەمە قسەی ئێستەی ئەم یۆشکا فیشەرەیە کە لەشەستەکانی سەتەی رابوردوودا، چەپاژۆیەکی وا توندڕۆبوو، لەیەکێك لە خۆپێشاندانەکاندا، کەوتە پەلاماردان و لێدانی پۆلیسی ئەڵمانیاو، لەسەر ئەوەگیراو کەوتە بەر لێکۆڵینەوەو سزادان و، ئێستەش کەبووە بەوەزیر، هی ئەوەیە کە حیزبەکەی (حیزبی کەسکەکان)، هەرچەندە لەهەڵبژاردندا، ڕێژەیەکی یەکجار کەمی هێناوە، بەڵام بەیەکگرتن لەگەڵ سۆسیالدێمۆکراتەکاندا، کراوە بەوەزیری دەرەوەو، بەلای ئەو ڕژێمانەدا دادەتاشێ کە کاتی خۆی بەدەستنێژی ئیمپریالیستەکانی ڕۆژاوا دەیدانە قەڵەم. چۆنکە، ئەوەتە پاش رووخانی ڕژێمی سەددام، ئەم فیشەرەو سەرکردەکەی (کانسلەری ئەڵمانیا، گێرهارد شرویدەر) لەگەڵ پووتین (سەکردەی رووسیا)و جاك شیراك (کە نێوی بەجاك ئیراك دەرچووەو، بەیەکێك لەهاوڕێکانی سەددام دەناسرێ) هەموو خەریکی ئەوەن، ئەمریکای لەجەنگدا سەرکەوتوو، لەرێکخستنی کاروباری عێراقدا، نووچ بهێنێ و، بەسەرشۆڕی لەعێراق بچێتە دەرەوەو، ئەمانیش "لێخورە دەشتە"، فابریقە بازرگانییەکانیان و،

سیاسەتی خۆیان، بەکامی دڵیان لەعێراق بخەنە کارو، ئەوەتە دەبێژن: "ئێمە سەرباز نانێرین بۆ عێراق، ئەگەر بڕیاری کۆمەڵەی نەتەوە یەککگرتووەکانی لەگەڵ نەبێ. ئەمریکا بێ پرسی ئێمە، پەلاماری عێراقی داوە، لەبەر ئەوە، هەر خۆی بەرپرسیارە بەرامبەر پاراستنی ئاسایش لەعێراقدا". رووسیاو فەڕەنساو ئەڵمانیا، هەرسێکیان، داوای ئەوە دەکەن کە دەوڵەتە دراوسێییەکانی عێراق‌و دەوڵەتە عەرەب‌و ئیسلامییەکان، لەدابینکردنی ئاسایش لەعێراق‌و لەئاڕاستە کردنی سیاسەتی عێراق‌و، ئاوەدانکردنەوەی عێراقدا، دەورێکی دیاریان هەبێ. تەنانەت شرویدەرو فیشەر، رۆژی 9/3، لەبەردەم ئەردۆغاندا کە هاتبوو بۆ بەرلین‌و، دەپاڕایەوە کە رژێمەکەی لە "یەکێتیی ئەوروپا"دا وەربگرن، بەکولۆدڵ پشتیانگرت‌و، تەنانەت یۆشکا فیشەر گوتی: "سەبارەت بەوەی باری ئاسایش لەعێراقدا لەدۆخێکی خەتەرناکدایە، پێویستە ترکیا دەورێکی دیاری بدرێتێ لەپاراستنی ئاسایشدا".

ئاشکرایە، ئەمەش مانای وایە کە دەستی رژێمی ترك بۆ لەنێوبردنی کورد، بەرەڵڵا بکرێ. ئەمەش لەکاتێکدا کە رژێمی ترك، بەبەڵێن‌و، دەمچەور کردنی هێندەك سەرۆکهۆزی عەرەب، کارێکی وایکردووە، کە ژمارەیەك ئیمزا کۆبکەنەوەو، داوا لەرژێمی ترك بکەن، سەرباز بنێرێ بۆ عێراق‌و، لەم تەنگانەیەی ئەمریکاو، ئەم هەڵوێستەی ئەڵمانیاو فەڕەنساو رووسیا، سووت وەربگرن‌و، وەك خۆیان بەڕۆنی دانیپێدادەنێن، تاکو کورد هیچی دەستنەکەوێ. لەم کورد دوژمنیەشدا، رژێمەکانی ئێران‌و سووریا، سەرەڕای ناحەزییان بەرامبەر رژێمی ترك، هاوهەڵوێستن لەگەڵی‌و پێکەوە کار دەکەن. ئەوەتا لەم رۆژانەدا، رژێمی ترك بۆ رازیکردنی دڵی کاربەدەستانی ئێران، ژمارەیەکی زۆر لەو کوردە رۆژهەڵاتییانەی دایەوە دەست رژێمی ئێران، کە رایانکردبووە نێوچەی بن دەسەڵاتی ترك، ئەگەرچی کۆمەڵەی نەتەوە یەککگرتووەکان، دانینابوو بەمافی پەنابەرییاندا، ئەو کوردانە، هەر دەستبەجێ پاش گەیشتنە ئێران، خرانە زیندانەوە. شایانی باسە، ئەمە سووکایەتیکردنە بەکۆمەڵەی نەتەوە یەککگرتووەکان، کە دەوڵەتە زلەکان ئەم "کۆمەڵە"یان وازلکردووە، دەفەرموو بابزانین بەرامبەر بەم کردەوە تاوانکارانەیەی رژێمی ترك دەفەرمووێ چی؟ ئەوەش دەبێ بێژین کە رژێمی سووریا، ژمارەیەکی زۆر کوردی داوەتە دەست رژێمی ترك، کە هێندێکیان کوردی ترکیا نین، بەڵکو لەو کوردانەی سووریان کە "جنسية"یان لێسەندراوەتەوەو، لەهەموو مافێك بێبەری کراون.

ئەوجا، ئەوەی کە دەوڵەتە عەرەبییەکان، دان بە "مجلس الحكم الانتقالي" دانانێن، چۆنکە بەلای ئەوانەوە، بەهەڵبژاردن نەهاتووەتە سەر کارو، رەوایەتی نییە، راستییەکەی لەبەر ئەوەیە کە لەوە دەترسن، "عرووبەی تێرۆیستانە"ی عێراق، بەرەو پاشەوە بگەڕێتەوەو، رژێمێکی نیوە دێمۆکراسی لەعێراقدا دروستبێ کە رژێمە دیکتاتۆرەکانی ئەوان بخاتە لەرزە، لەگەڵ ئەوەشدا، دەبوو "مجلس الحكم الانتقالی"، بۆ پاراستنی ئاوڕووی خۆی، بیگوتایە: "ئێمە دان بەرەوایەتی رژێمە عەرەبییەکاندا نانێین، هەتا هەڵبژاردنێکی ئازاد نەکەن لەژێر چەتری کۆمەڵەی نەتەوە یەککگرتووەکانداو، ئەو کارە دژ بەمرۆڤایەتییانەی، تائێستە فەرمانڕەواکانیان دژ بە گەلەکانیان کردوویانە، نەخرێنە بەر دادگەیەکی بێ لایەن". بەڵام داخی گرانم، ئەوەتە "مجلس الحكم الانتقالی" وا خۆی سووککردووە کە تکا دەکا رێبدەن بەوەی ئەندامێکی لەکۆبوونەوەی وەزیرەکانی دەرەوەی دەوڵەتە عەرەبییەکاندا بەشدار ببێ. سەیر ئەوەیە وەزیری دەرەوەی عێراق کە کوردە دژی هاتنی لەشکری ترکە بۆ عێراق، بەڵام "مجلس الحكم" قوڕو قەپی کردووە، ئایە ئەمە دەرفەتێك نییە بۆ بەڕێز کاك هۆشیار زیباری، هەڕەشەی "تعليق عضوية" بکا؟ وەك بحرلعلووم کردی؟.

بەدڵنیاییەوە، ئەم بارە نالەبارەو، ئەم هەموو گوشارە زۆرەی وا لەسەر ئەمریکاو، ئەو مەسرەفە زۆرەی کە رۆژانە کەوتووەتە سەری‌و، خوێنی ئەو سەربازانەی کە رۆژانە لەعێراق دەڕژێرێ، بەناچاری، هەڵوێستی کۆنی توندو تۆڵی ئەمریکا، شلدەکاتەوە. با هەر دوور نەڕۆین، جاران ئەمریکا داوای لەرژێمی ترك دەکرد سەرباز نەنێرێ بۆ عێراق، ئێستە خۆی تکا دەکا لێی، سەرباز بنێرێ. بێجگە لەوەش دۆناڵد رامسفیلد، وەزیری بەرگریی ئەمریکا، دەبێژێ "ئەو دەوڵەتەی سەرباز بنێرێ بۆ عێراق، کورسیەك بۆ خۆی مسۆگەر دەکا لەژووری بڕیاردانـدا، لەبارەی چارەنووسی عێراقەوە". ئەوجا قوڕ بەسەر کورد، چۆنکە ئەو دەمە، رژێمی ترك خاوەن بڕیار دەبی‌و، هەر لەئێستەشەوە، وەك کوردە کە دەبێژی "مانگ، سەر لەئێوارێوە دیارە". لەبەر ئەوە، دەبێ ئەوە بخرێتە بەرچاو کە لەوانەیە، ئەمریکا جۆرە "تنازلات"یکێش بکا کە لەبەرژەوەندیی کورد نەبێ. سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکان دەفەرموون چی؟

تائێستە، کەمدابێژێك باسی بەرەی نەیارانمانکرد، ئەوجا با بێینە سەر بەرەی کوردو، بەر لەهەموو شتێك بپرسین، کورد مانای کێ؟

ئێمە ئەگەر درۆ لەگەڵ خۆمان نەکەین، دەبێ دان بەوەدا بنێین کە بەرەیەکی رۆشنبیرانی کورد، کە سەربەخۆ بیر بکاتەوەو، سەر بەم حیزب‌و ئەو حیزب نەبی‌و، هەڵوێستی بابەتانەو بوێرانەی هەبی‌و، لەنێو جەماوەریشدا دەسەڵات‌و پشتگیرییەکی فراوانی هەبێ، نییەو نییە. راستە، کوردی رۆشنبیری بەویژدانی ئازاو سەربەخۆ هەن، بەڵام وەك تاکە تاکەو، پچڕ پچڕو، بێ بنکە (بناوانی) جەماوەری، نەك وەك بەرەیەکی یەکگرتووی خاوەن قورسایی جڤاکی. ئەمانە، هەرچەندێك هەوڵبدەن‌و، زەحمەتبکێشن، ناتوانن دەورێکی کاریگەر بنوێنن. لەنێو حیزبەکانیشدا مرۆڤی رۆشنبیری بەویژدان هەن، کە رەخنە لەسیاسەتی حیزبەکانیان دەگرن، بەڵام لەبەر ئەوەی پێیان بە رەوڕەوەی لاسەنگی حیزبەکانیانەوە بەستراوە، دەفیان دەنگ نادا. ئەمانە، زۆریان هاتوونەتە سەر ئەو باوەڕەی کە رێبازی حیزبەکانیان، بەو شێوەیەی ئەوڕۆی، بەرەو ئازادیی کوردو سەربەخۆییی کوردستان ناڕواو، ئەوەی حیزبەکان داوای دەکەن، نرخی سەتیەکێکی ئەو قوربانییەی نییە کە نەتەوەی کورد داویێتی، لەبەر ئەوە بێزاری‌و ناهومێدی خۆیان ناشارنەوەو، جاروبار دەشیخەنە سەر کاغەز. هێندەك جاریش، وادەگاتە جەرگیان، کە واز لەحیزبەکانیان دەهێنن‌و، دەچنە ماڵی خۆیان‌و، زۆریشیان، بەخەفەت‌و داخ‌و خەمەوە، لەنێو حیزبەکاندا دەمێننەوەو، چاوەڕوانی ئەوەن، تراویلکەکە ببێتە ئاو، لەکاتێکدا، کە نەگۆشەگیری‌و خۆخواردنەوەو، نەچاوەڕوانیی بێسووت، دادی کەس دەدا. لەبەر ئەوە، وا لێرەدا، ئەم پێشنیازەی خوارەوە دەخەمە بەردەم هەموو ئەوانەو، هیوام وایە، بەوپەڕی هۆش‌و لێوردبوونەوەو، تاوتۆکردنەوە، لێی بکۆڵنەوە:

چ دەبێ، ئەگەر رەخنەگران‌و ناڕازیانی نێو هەموو حیزبەکان (مەبەستم لەوانەیە کە لەرێبازی هەڵەو چەواشەکەرانەو، داخوازییە پووچەڵەکانی حیزبەکان ناڕازی‌و بەتەنگهاتوون، نەك ئەوانەی لەبەر مەبەستی تایبەتی خۆیان، لەکاتی گونجاودا، کەوتوونەتە تەقەو، ساڵانی ساڵیش، هەموو تاوانێکی کاربەدەستەکانیان شاردووەتەوە، بۆیان) قسە بکەن بەیەك‌و، پێکەوە کۆبوونەوەی جەماوەرانە لەکوردستان‌و دەرەوەی کوردستاندا رێکبخەن‌و، بەرنامەیەکی تێروتەسەلی کار، بخەنە پێش خۆیان‌و، خاڵ بەخاڵ وتووێژ بکەن لەسەری‌و، لەسەر هەموو خاڵێك بڕیار بدەن‌و، ئیمزای خۆیان بخەنە ژێری‌و، ئەگەر بەباشیشیان زانی، ئەم خاڵانەی خوارەوەش بخەنە بەرچاو:

1–تەماشایەکی مێژوو و کارنامەی حیزبە کوردییەکانی هەموو کوردستان بکەن، لەسەتەی رابوردووەوە، بەتایبەتی لەم پەنجا ساڵەی دواییداو، بزانن، ئایا ئەم حیزبانە، لەم ماوەیەدا، چەند هەنگاویان ناوە بەرەو ئامانجەکانی نەتەوەی کورد، کە وەك هەر نەتەوەیەکی دیکەی ئەم جیهانە، بریتین لەئازادیو سەربەخۆیی. ئەوجا ئەم پرسیارە لەخۆیان بکەن: ئایە حیزبە کوردییەکان، کە جاران هەر باسی مارکسیێتیو لێنینێتیان دەکردو ئێستە باسی دیموکراسیو پێشکەوتنخوازی دەکەن، بەپێوانەی دیموکراسی، مافی ئەوەیان هەیە، بەنێوی کوردەوە قسە بکەن، یان دەبێ، تەنێ بەنێوی حیزبەکانی خۆیانەوە قسە بکەن؟ چۆنکە تائێستە، هەڵبژاردنێکی ئازاد لەهەموو کوردستاندا نەکراوەو، ئەو هەڵبژاردنەی کە لە "هەرێمی نەفرین"دا لەساڵی 1992دا پەرلەمانی بۆ چوار ساڵ دەستنیشانکرد، پاش ئەوە، واتە لەساڵی 1996ەوە تا ئەورۆ، هەڵبژاردن نەکراوە. لەبەر ئەوە، دوو زلحیزبەکەو هیچ حیزبێکی دیکەش، مافی نوێنەرێتیی کوردی نەماوەو نییە. خۆ ئەگەر دەیانەوێ بەنێوی کوردەوە قسە بکەن، فەرموو، با بچن هەڵبژاردنێکی نوێ بکەن. ئەوجا کە ئەم دوو زلحیزبە، رێ بەهەڵبژاردنێکی نوێ نادەن، هەروەها رێیان لەگشتپرسییەك گرتووە، بۆ دیاریکردنی چارەنووسی باشووری کوردستان، ئایا ئەمە، مانای ئەوە نییە کە ئەم دوو زلحیزبە، نەك هەر باوەڕیان بە دیموکراسی نییەو بەس، بەڵکو بە کەلەگاییو دیکتاتۆرێتی فەرمانڕەواییەك دەکەن، کە لەلایەن گەلەوە پێیاننەسپێردراوە؟

2–رووخانی رژێمی سەددامو، هەڵوەشاندنەوەی لەشکری تێرۆریستی عێراقو، هێنانە تەنیشت یەکی لەشکری ئەمریکاو هێزی چەکداری کورد، هەروەها، ناکۆکیی نێوان ئەمریکاو دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، هەڵکەوتێکی مێژوویی بوو، کە باشترینو لەبارترین هەلومەرجی هێناوەتە پێشەوە بۆ کورد، ئایا بەستنی چارەنووسی کورد بەفیدەرالیزمەوە، کە ئەوەش هەر وەك ئەو ئۆتۆنۆمییەیە، کە چەند ساڵ کوردیان پێ خەڵەتاند، کارێکی بەجێیە؟ ئایا ئەم دروشمە، شتێکی راستە لەم کاتەدا؟ ئایا پێویست نییە، یەکسەر داوای سەربەخۆیی بکرێ؟ ئایا کە ئەم هەلە لەدەستچوو، کەوا خەریکە لەدەستبچێ، جارێکی دی دروست دەبێتەوە؟

3–حیزبێکی کوردی، کە بیست ساڵی رەبەق، هەزاران کوردی دڵپاکی، بەنێوی "تێکۆشین بۆ سەربەخۆیی کوردستان"ەوە تەفرەدابێو، هەر کەسێکیش باسی ئۆتۆنۆمی، یان شتێکی دیکەی کردبێ، بێجگە لەسەربەخۆیی، بەخاینی دابێتە قەڵەمو، خوێنی ئەوانەشی حەلاڵکردبێ کە رەخنەیانگرتووە لێیو، کردەوەی وای نواندبێ کە دوژمنانی کورد، کورد بەتێرۆریست بدەنە قەڵەمو، لەپێناوی ئەو ئامانجەی سەرەوەدا، بووبێ بەهۆی چۆڵکردنی هەزاران گوندی کوردستانو، رەڤینی سێ ملیۆن کورد لەکوردستانو، بوونیان بە "ئاردی نێودڕك"، هەریەكو دووان بەلایەکدا، پەڕوازەو بێ نەوا بووبن، ئەوجا پاش ئەم بیست ساڵەو، لەبەر خاتری تاکە زەلامێك، شەڕی وەستاندبێو، سیاسەتی خۆی 180 پلە گۆڕیبێو، ئێستە هەر کەسێك باسی سەربەخۆیی کوردستان بکا، بەخاینو نۆکەری بداتە قەڵەم، (ناشزانم نۆکەری کێ؟)و کەوتبێتە باسی "چارەسەری دیموکراتی"و تەنانەت بەئۆتۆنۆمیش رازی نەبێ، ئەگەر هاتوو کەسانێك لەنێوخۆیدا پەیدا بوونو، وێرایان باسی "ئۆتۆنۆمی" بکەنو، پاش پێنج ساڵ رستنی تەشیی "چارەسەری دیموکراسی"، هەڕەشەی تازە کردنەوەی شەڕ بکا، وەك شەڕ گاڵتەی منداڵان بێ، ئەمە لەکاتێکدا کە ئەو بارودۆخەی بۆ ئەو حیزبە هەڵکەوتبوو، بۆ هیچ حیزبێکی دیکە، لەهەموو مێژووی حیزبایەتیی کورددا هەڵنەکەوتبێ، کەچی، چارەنووسی خۆی، بەدەستی خۆی، گەیاندبێتە ئەمڕۆژە، و، لکە "سۆرانی"یەکەشی لەباشووری کوردستاندا، دژی ئەوانە قسە بکا کە باسی

"فیدەرالیزم" دەکەن‌و کەرکووك بەکوردستان دەزانن‌و، بەڵام ئەو دژ بەمەو، بەدڵی تۆرانی‌و بەعسی بجوولێتەوە، ئایە دەبێ هەڵوێست بەرامبەر بەو حیزبە چۆن بێ‌و، چۆن بخرێتە سەر رێی راست؟

4–ئەگەر حیزبێك، خۆی بەعێراقی زانی، کەچی نێوی "کوردستانی" بەخۆیەوە نا، دیارە، ئەو حیزبە، نەعێراقییە، عێراقی بێ‌و، نەکوردستانیشە، کوردستانی بێ، بەڵکو شتێکە وەك "نێرەمووك" وایە، ئەمەش دەبێتە هۆی سەر لێشواندنی کوردیش‌و عێراقیش‌و، دەستخەڕۆ کردنیان بەرامبەر بەو چاوەڕوانیانەی هەیانە لەو حیزبە. کورد کوردستانین‌و، عێراقییەکانیش عێراقین. هیچ کاتێکیش خەڵکی باشووری کوردستان، دەنگیان نەداوە بۆ ئەوەی ببەسترێن بەعێراقەوە، بەڵکو بەزۆری چەکی بەریتانیا کراون بەعێراقی‌و، ئەوەتا بەریتانیاییەکانی ئەوڕۆ، خۆشیان دان بەم راستییانەدا دەنێن. لەبەر ئەوە، ئەم پرسیارە دێتە گۆڕێ، ئایا ئەو حیزبانەی ئاوا دوو "فلیچقانە"ن، رەوایەتییان هەیە؟

5–هەموو نەتەوەیەك ئاڵایەکی هەیە، کە لەپاڵ سروودی نەتەوەییدا، بەنیشانەی بوون‌و، بەپیرۆزترین گەنجینەی ئەو نەتەوەیە دەژمێردرێن‌و، هەر کەسێك خۆی بەئەندامی ئەو نەتەوەیە بزانێ، شانازییان پێوە دەکا. باشە، ئایا ئەگەر حیزبێك وشەی "کوردستانی" بەخۆیەوە نا، بەڵام ساڵانی ساڵ لەدژی هەڵکردنی ئاڵای کوردستان وەستاو، لەجیاتی ئەوە، پەڕۆییەکی حیزبی هەڵکرد، پاشان کە دیتی ئەمریکاییەکان رێزی ئاڵای کوردستان دەگرن، ئەوجا بەنابەدڵی، ئاڵای کوردستانی خستە پاڵ ئاڵای سەددامەوەو، لەمەش سەیرتر، ئەگەر هاتو سەرکردەی ئەو حیزبە چووە ئوستralیاو، لەکاتێکدا کە کۆمەڵێك کوردی دانیشتووی ئەوێ، بەئاڵای کوردستانەوە چوون بەپیرییەوە، لەباتی ماچکردنی ئاڵای کوردستان، بەتووڕەییەوە بێژێ: "ئەو ئاڵایە لابەن"و بەمە چەمۆڵویەك بنێ بەڕووی کوردەکان‌و، دڵی ئەو چەند تۆرانی‌و عێراقچییە خۆشبکا کە لەوێ بن. ئەوجا ئێستە ئەم پرسیارانەی خوارەوە دێنە پێشەوە:

أ–ئایا ئەو کوردانەی چوو بوون بەپیر "سکرتێری گشتیی حیزب"ەوە، شەرمیاننەکرد مانەوەو، بەجارێ نەچوونە دەرەوە، کاتێك سووکایەتی بەئاڵای کوردستان کرا؟.

ب– ئایا نابێ ئەوانەی لەو حیزبەدان‌و، خۆیان بەکورد دەزانن، هێندە سەریان بەرز بێ، داوای هەڵپەساردنی "سکرتێری گشتی" بکەن، ئەگەر هاتو پێی بەگوناهباریی خۆیدا نەناو، بەئاشکرا داوای لێبوردنی لەنەتەوەی کورد نەکردو، بەڵێنی نەدا کە ئەو کردەوەیە دووبارە نەکاتەوە؟ ئەوەش بخەمەوە بیر، کاتێك کە یەك دوو کورد لەخۆپێشاندانێکدا، ئاڵای ترکیان دڕاند، واتە سووکایەتییان کرد بەئاڵای ترك، رۆژنامەکانی هەردوو زلحیزبەکە بەو کوردانەیان گوت "بێ ئەخلاق"! باشە. سووکایەتیکردن بەئاڵای کورد چییە؟

6–ئەگەر دوو زلحیزب، لەماوەی 12 ساڵداو، پاش کوشتنی هەزاران چەکدارای یەکدی‌و، پاش پەنابردن بەپێتەختەکانی داگیرکەرانی کوردستان‌و، هێنانی لەشکری داگیرکەران بۆ "هەرێمی نەفڕین"و، بەستنی چەند "پەیمانێکی ئاشتی" لەگەڵ یەك‌و، هەزاران کۆبوونەوەی "دوو قۆڵی"، نەیانتوانیبێ بەڕێوەبەرێتیی دوو شار بکەن بەیەك، ئایا دەتوانن ئامانجی نەتەوەی کورد، نەك لەئازادی‌و سەربەخۆییدا، بەڵکو بچکۆلەترین ئامانجی بەجێ بهێنن؟، بەتایبەتی لەم کاتە نازکەدا، کە شارەزاییەکی نێو نەتەوەییانەو، سنگێکی فراوان‌و، هەستکردن بەبەرپرسیارێتی‌و یەکگرتنی توندو تۆڵ لەلایەن حیزبەکانەوە، زۆر زۆر پێویستە؟

7–ئایا دەکرێ پشت بەدەستووری عێراق ببەسترێ، لەکاتێکدا ئەگەر لەدەستووردا بنوسرێ، هەر کەسێك دژی "یەکێتیی گەلانی عێراق" بوەستێ، بەتاوانبار بدرێتە قەڵەم‌و، بەهیچ جۆرێك رێ بەجیا

بوونەوەی باشووری کوردستان نەدریٚ، لەکاتێکدا ئەگەر گەلی کورد ویستی جیابێتەوە؟ پاشان، ئەوەش هەیە، دەستوورێك لەکاتی داگیرکردنی ولاتێکدا رێکخرابی، لەباری قانوونییەوە رەوایەتیی نییە.

8–ئایا راست و رەوایە، بۆ دیاریکردنی سنووری باشووری کوردستان و، بەتایبەتی مووسڵ و کەرکووك و. . . هتد گشتپرسیی بکریٚ؟ ئایا هیچ نەتەوەیەك ئامادەیە، لەبارەی سنووری ولاتەکەی خۆیەوە، بکەوێتە گشتپرسی؟ ئایا رژێمی ترك ئامادەیە، لەئەستەمووڵ گشتپرسی بکا، لەکاتێکدا کە 4 ملیۆن کورد لەئەستەمووڵ دەژین و، ئەستەمووڵ گەورەترین شاری کوردە، پاش ئامەد (دیاربەکر)؟ ئایا عێراقییەکان ئامادەن لەبەرخاتری ملیۆنێك کوردی بەغدا گشتپرسی لەبەغدا بکەن؟

9–ئایا ناکریٚ لەئەمریکا بگەیەندریٚ، کە عێراق هەروا بەمزووانە نابیٚ بە "ماستی مەیو" بەڵکو نەخشەو پیلانی نەیارانی ئەمریکا، بەرەو ئەوە دەچیٚ کە ئەمریکا لەعێراقدا بشکیٚ و، بەسەر شۆڕی لەعێراق بچێتە دەریٚ. ئەوجا، ئەو سەرشۆڕییە، هەموو ئەوانەش دەگرێتەوە کە هەڤاڵبەندی ئەمریکان و، لەنێو ئەوانەشدا کورد. لەبەر ئەوە، ئایا باشتر نییە، ئەمریکا لەژێرەوە بەپێی پەیمانێك، کە دەتوانریٚ قسەی لەسەر بکریٚ، لەگەڵ رووسیا رێکبکەویٚ و، رووسیا هێزێکی گەورە بهێنێتە نێوەڕاستی عێراقەوە، هێزەکانی ئەمریکاش، بەهەندازەی پێویست، بێنە باشووری کوردستانەوە، بەپێی پەیماننامەیەك لەگەڵ کورد، بنکەیەکی سوپایی بۆ ئەمریکا، لەباشووردا دابمەزریٚ و، ئەمریکاش دان بەباشووری کوردستاندا بنیٚ، وەك دەوڵەتێك، یان ئەگەر دەوڵەتیش نەبیٚ، وەك پرۆتێکۆراتێکی (محمیە)ی ئەمریکا بۆ ماوەی 25 ساڵ. ئەو دەمە ئەمریکا، نەپێویستی بەرژێمی ترك دەبیٚ و، نە سووریاو ئێرانیش دەتوانن کردەوەی تێرۆریستانە بنوێنن و، بەشێکی زۆری لەشکرەکەی دەگەڕێتەوە ماڵی خۆیو، ئەو هەموو ملیاردە مەسرەفەشی لەکۆڵدەبێتەوەو، کوردیش هەتا هەتا سوپاسبژێری دەبن و، ئایا ناکریٚ لەم رێگەیەوە، بەکردەوە، هەنگاوێك بنریٚ.؟

ئەوجا ئەگەر ئەم پرسیارانەو گەلێك پرسیاری دیکە کران و، وەرامدرانەوە، ئەوسا لەوانەیە، ئەو کۆمەڵە خەڵکە کە سەر بەچەند حیزبێکی کوردیین، بیر لەوە بکەنەوە، پێکەوە هاوبەندی (اتصال)یەکی رۆشنبیرانەی درێژخایەن لەگەڵ یەك ببەستن و، ژمارەیەکی زۆر خەڵکی ناحیزبیش لەدەوری خۆیان کۆبکەنەوەو، دەنگی خۆیان بگەیەنن بەهەموو نەتەوەی کوردو بێگانەو، رەنگە هیوایەك هەبیٚ بۆ دۆزینەوەی چارەسەرێك بۆ کێشەی کورد، ئەگەرنا ئاسۆی هیوای کورد زۆر لێڵە.

بەرلین 2003/9/6

میدیا، 2003/9/9

گێڕانەوەی سەروەرێتیی بۆ عێراق،
بێ دیاریکردنی سنوورو چارەنووسی باشووری کوردستان، هەرەسهێنانێکی دیکەی بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی کوردە

کوردستان، لەسەرەتای سەتەی رابوردوودا، بە زۆر بەسەر سێ ئیمپراتۆرێتیی سیستەم جیاوازو دوژمن بەیەکدا، دابەشکرابوو. یەکەمیان: ئیمپراتۆرێتیی عوسمانی بوو، کە خۆی بە پارێزگاری ئاینزای سوننی دەزانیءو، دووەمیان: ئیمپراتۆرێتیی قاجاری بوو، کە خۆی کردبووە دەمڕاستی شیعەگەرێتیءو، سێیەمیشیان: ئیمپراتۆرێتیی رووسیا بوو، کە نوێنەرێتیی دەسەڵاتی کۆلۆنیالیستانەی بنەماڵەی قەیسەری رووسیای دەکرد. داڕمانی نەریتی کۆمەڵایەتی لەم سێ ئیمپراتۆرێتیە پانءو بەرینەداو، جەنگی درێژخایەنیان دژی یەك، کە هێزی لەبەر هەر سێکیان بڕیبوو، مرخی کۆلۆنیالیستە چاو برسییەکانی ئەورووپایی لەسامانی فراوانیان خۆشکردو، لەئەنجامدا چەند دەوڵەتێکی رۆژاوایی، وەك بەریتانیاو فەرەنساو ئیتالیاو یۆنان یەکیانگرتءو، بانگەوازی جەنگیان لەدژی ئیمپراتۆرێتیی عوسمانی دا، بەبیانووی ئەوەوە کە لەگەڵ ئەڵمانیای دژ بەرەیان بووەتە هەڤاڵبەندو، ئەمەش بوو بەهۆی هەرەسهێنانی ئەم ئیمپراتۆرێتیە کە چەند سەتساڵێك بوو، وەك دەسەڵاتێکی دەستدرێژکەر، خۆی بەپێوە راگرتبوو.

جەنگی "هاوپەیمانان" دژی دەوڵەتی عوسمانیءو ئەڵمانیا، رێخۆشکەرێك بوو بۆ شۆرشی ئۆکتۆبەر لەرووسیاو، رووخانی دەسەڵاتی قەیسەریءو، دامەزراندنی رژێمی دیکتاتۆرێتیی سۆڤیەتیءو، هەر ئەو هۆیەش بوو کە زاتی نایە بەر نەخوێندەوارێکی ملهوڕی وەك رەزا خانی "میر پێنج"، کە لەرێی کودەتایەکی سوپاییەوە، ئیمپراتۆرێتیی شەقوشڕی قاجاری بڕووخێنێ‌و، بەیارمەتیءو پشتگیریی کۆلۆنیالیستەکانی بەریتانیاو، رژێمی تازە دامەزراوی سۆڤێت، خۆی بکاتە شاو میری سەربڕ لەئێرانءو، رۆژهەڵاتی کوردستاندا.

جەنگی جیهانی یەکەم، دەرفەتێکی گەورەی هێنایە پێشەوە بۆ کورد، بۆ رزگاریءو سەربەخۆیی، کە ئەوە بوو پەیمانی سێڤری لێکەوتەوەو، تەنانەت دەوڵەتێکی کوردیی نیوە سەربەخۆیش لە باشووری کوردستاندا بەسەرۆکایەتیی شێخ مەحموودی حەفید دروستبوو، کە ئەوە یەکەمین ناوکی دەوڵەتی ناسیۆنال بوو لەهەموو خۆرهەڵاتی ناڤیندا. بەڵام هەلومەرجی نێوخۆیی و دەرەوەی کوردستان، ئاشبەتاڵی رووخانی شانشینی کوردستانی پێوە بوو، کە ئەنجامەکەی هاتنە کایەی چەند دەوڵەتێکی دەستکردی بیانیی دوژمن بە کورد بوو لەسەر خاکی کوردستان.

جەنگی جیهانیی دووەم، دەرفەتێکی دیکەی خستە بەردەم کورد، کە بوو بەهۆی دامەزراندنی کۆماری کوردستان لەرۆژهەڵاتی وڵاتدا، بەڵام دیسانەوە هەلومەرجی نێوخۆو دەرەوە، ئاشبەتاڵی رووخانی کۆماری کوردستانءو پتەو کردنی ریزەکانی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستانءو، دژ بەکوردی لێکەوتەوە.

شایانی باسە کە جەنگی جیهانیی یەکەم بوو، کە بوو بەهۆی تێکشکاندنی سەروەرێتیی ئیمپراتۆرێتیی عوسمانی و، جەنگی جیهانیی دووەمیش بوو کە بوو بەهۆی تێکشکاندنی سەروەرێتیی رژێمی رەزا خان لەئێران، ئەویش بەهۆی داگیرکردنی خاکی فەرمانڕەواییی ئەم دوو دەوڵەتە لەلایەن

لەشکری بێگانەوە. نەمانی سەروەرێتیی ئەو دوو دەوڵەتە بوو، کە ئەو دوو دەرفەتە بەنرخەی پێشکێش بەکورد کرد. هەر لەگەڵ گەڕانەوەی سەروەرێتیی بۆ ئەو دوو دەوڵەتە، یەکەمیان بەدانانان بەدەوڵەتی مستەفا کەمالدا بەنێوی "ترکیای نوێ"وەو، دووەمیشیان بەدانانان بەسەروەرێتیی ئێران‌و محەممەد رەزای کوڕی رەزا خاندا، وەك شای ئێران، کێشەی کورد بووە وە بەکێشەیەکی نێوخۆیی و چارەسەر کردنی کەوتە دەستی ئەو دوو رژێمە.

ئێستە، ئەو وانە (دەرس)یەی کە لەم بەسەرهاتانەوە فێری دەبین ئەوەیە، کە گەلانی ژێر دەستەی وڵاتانی داگیرکراو، ئەگەر هاتو خۆیان رێکخستبوو و ریزەکانیان یەکخستبوو،و زانییان چییان دەوێ، ئەوا دەتوانن لەکاتی هەرەسهێنانی سەروەرێتیی داگیرکەرەکانیاندا، سەروەرێتیی بەسەر خاکەکەی خۆیاندا بپچڕن. بەپێچەوانەی ئەمەوە، لەکاتی بوونی سەروەرێتیی دەوڵەتێکی داگیرکەردا، زۆر زەحمەتە گەلێکی ژێردەستە بتوانێ بگاتە سەربەخۆیی‌و، وەدەستهێنانی چارەنووسی خۆی. یۆگوسلافیا نموونەیەکی زەقی ئەمەیە، هەتا هێزی سوپاییی ئەمریکاو ئەورووپا، وڵاتی یۆگوسلافیایان داگیر نەکرد، کرواتستان نەبوو بەدەوڵەتێکی سەربەخۆو، کۆزۆڤۆش لەژێر باری پاکتاوکردنی رەگەزیدا دەینالاند. هەر ئەم دەردەشە کە بوو بەهۆی سەرنەکەوتنی هەموو شۆرشەکانی کورد، سەرەڕای هەموو قوربانییەك کە گەلی کورد دای‌و، هەموو گەلکوژییەك کە رژێمەکانی سۆڤێت‌و ترك‌و عەرەب‌و فارس لەکوردیان کرد. چۆنکە هەموو شۆرشەکانی کورد، پاش دروستبوونی دەوڵەتە داگیرکەرەکان‌و گەیشتنیان بەپلەی سەروەرێتیی، هەڵگیرسان. مەزنترین شۆرشی کورد، شۆرشی ئەیلوول بوو، کە 14 ساڵ درێژەیکێشاو، (150) هەزار پێشمەرگەو، سەرۆکێکی گەلەڤین (شعبی)و مەزنی وەك مەلا مستەفای بارزانی هەبوو، لەگەڵ ئەوەشدا ئەنجامەکەی بەئاشبەتاڵ تەواو بوو، چۆنکە عێراق دەوڵەتێکی خاوەن سەروەرێتیی بوو، شۆرشی ئەیلوولیش بۆ تێکشکاندنی سەروەرێتیی عێراق هەوڵی نەدەدا، بەڵکو بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد لەژێر خێوەتی سەروەرێتیی عێراقیدا تێدەکۆشا. بەڵام سیاسەتبازانی کورد بەداخەوە هیچ لەوە فێر نەبوون‌و ئەوەتە، دەست دەکەنەوە بەو کونەدا، کە دوپشکەکەی تێدایە.

شایانی باسە کە جەنگی هەشتساڵەی ئێران‌و عێراق کە بەجەنگی یەکەمیی کەنداو نێویڕۆیەوە، دەرفەتێکی زێڕینی دیکەی هێنایە پێشەوە بۆ کورد، ئەگەر سیاسەتکارانی کورد نەچوونایە بەگژ یەکداو، هەموویان یەکبوونایەو، بەشێکیان لەگەڵ خومەینی، دژی رژێمی سەددام‌و، بەشەکەی دیکەیان لەگەڵ سەددام، دژی رژێمی خومەینی نەبوونایە، بەڵکو یەکیانبگرتایەو، هەوڵیان بۆ تێکشکاندنی سەروەرێتیی دەوڵەتێك لەو دوو دەوڵەتە بدایە، ئەو دەمە کورد دەیتوانی لەبەشێکی وڵاتەکەیدا لافی سەروەرێتیی لێبداو، ببێتە هاوبەش لە بڕیاردانی چارەنووسی دوای جەنگدا. بەڵام جەنگی هەشتساڵە، چۆنکە سەروەرێتیی ئێران‌و عێراقی وەك خۆی هێشتەوە، ئەنجامەکەی بۆ کورد ئەوە بوو کە پێویست بە باسکردن ناکا، ئەمەش گوناهێکی گەورەی دیکەی کاربەدەستانی حیزبە نانەتەوەییەکانی کوردستان بوو.

جەنگی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان دژی عێراق، بەسەرکردەیەتیی ئەمریکا لەساڵی 1991داو، دەرپەڕاندنی لەشکری سەددام لە کوێت، بوو بەهۆی راپەڕینی مەزنی بەهاری 1991و رزگارکردنی بەشێکی گەورەی باشووری کوردستان، بەڵام تێکشکانی لەشکری سەددام لەبەردەم لەشکری ئەمریکادا، نەبوو بەهۆی نەهێشتنی سەروەرێتیی عێراق بەسەر باشووری کوردستاندا. لەبەر ئەوە سەددام بەهاسانی کوردستانی گرتەوە، بێ ئەوەی تووشی هیچ جۆرە رەخنەیەکی کۆمەڵەی نەتەوە

یەکگرتووەکان ببیٚ. بەڵام گەلڕەوەکەی بەهاری ئەو ساڵەو، ئەو بارودۆخە خەمهێنەرەی کە لەنێوچەکەو جیهاندا لەوەوە سەریهەڵدا، کارێکی وای کرد کە سەروەرێتیی عێراق لەسەر بەشێکی کوردستان لابریٚ. کە ئەمەش شتێکە تاکهەڵکەوتوو (استثنائي) بوو لەمێژووی دەوڵەتە سەربەخۆکانی جیهاندا. کورد لەو رۆژانەدا کە بەزەییەکی نێو نەتەوەیی بۆ خۆی بچڕیبوو، دەیتوانی بانگەوازی سەربەخۆیی کوردستان بدا، بەلایەنی کەمەوە، لەو چەند ستانەدا (هەولێرو سلێمانیو دهۆك) کە سەددام خۆی بەجێی هێشتبوون. بەڵام دوو زلحیزبە کوردییەکە رێی ئەوەیان نەدا ئەم دەرفەتە لەلایەن کوردەوە بقۆزرێتەوەو بەوەش، گوناهێکی گەورەی مێژووییان خستە سەر گوناهەکانی دیکەیان.

پەلاماردانە سەر عێراق لەمانگی نیسانی ئەمساڵدا، لەلایەن ئەمریکاو هاوپەیمانەکانو هەڤاڵبەندەکانییەوە، کە کوردیش یەکێکن لەو هەڤاڵبەندانەو، رووخاندنی دەوڵەتی عێراقو، هەڵوەشاندنەوەی دەزگەی دەستوەشێنی تیرۆریستی عێراقو، نەهێشتنی سەروەرێتیی عێراق، دەرفەتێکی یەکجار بەنرخی دیرۆکی بوو بۆ کورد، کە بەداخەوە ئەمجارەش حیزبە کوردییەکان، بەتایبەتی دوو زلحیزبەکە، بوونە رێگر لەبەردەم جاڕی سەربەخۆیی کوردستاندا، ئەوجا، نەك هەر بەوە دابین بن کە باسی سەربەخۆیی کوردستان نەکەنو، تەنانەت لەدژی بوەستنو بەس، بەڵکو کەوتنە عێراقچێتیکردنێکی واخەستوخۆڵ کە عەرەبێك گوتبووی: "بەڕاستی برا کوردەکان هێندە عێراق پەروەرێتی پێشاندەدەن، کە ئێمەی عەرەبیان شەرمەزار کردووە".

هەوڵدانی هەردوو زلحیزبەکە ئەوڕۆ بۆ بنیاتنانەوەی سەروەرێتیی عێراقە، ئەو سەروەرێتییەی کە هەشتا ساڵ پترە کورد لەژێریدا دەناڵێنی، لێی دەکوژریٚ، سووكو ریسوا دەکریٚ، ئەنفالی لێدەکریٚ، وڵاتی دەکریٚ بە عەرەب، شار بەدەر دەکریٚو ژنەکانی ئەتك دەکرێنو دەفرۆشرێن، چەکی کیمیایی لە دژ بەکار دەهێنریٚو، هەوڵی تواندنەوەی دەدریٚ. کەچی سەرکردەکانی، بە پەلە داوای گێڕانەوەی ئەو سەروەرێتییە دەکەن. عادیل موراد کە یەکێکە لەسەرکردەکانی "یەکێتی" دەبێژی کە چەند دەوڵەتێك بە حیزبەکەیان گوتووە "بۆچی بانگی سەربەخۆیی کوردستان نادەن"، کەچی ئەوان گوتوویانە: "ئێمەش عێراقینو بەشێکین لەعێراقو سەربەخۆییمان ناویٚ". دیارە کاربەدەستانی پارتیش قسەی لەوە "باشتر" ناکەن.

لێرەدا ئەو پرسیارە خۆی دەسە پێنیٚ بەسەر ئەو دوو زلحیزبەدا، ئەو گەرەنتییەی کە دراوە بەکورد چییە؟ ئەز باسی گەرەنتییەکی نێو نەتەوەیی ناکەم، هەر باسی گەرەنتیی ئەمریکاو بەریتانیا دەکەم کە هەڤاڵبەندی کوردن، گەرەنتی ئەم دووانە بۆ پاراستنی کورد لە گەلکوژیو گەرەنتیی ژیانی بەئازادی لەسەر خاکەکەی خۆی چییە، ئەگەر سەروەرێتیی عێراق گەڕایەوە جێی خۆی؟ مەبەستیشم لە گەرەنتی، قسەی رووتو دۆستانە نییە، بەڵکو پەیماننامەیەکە کە رێزی لێبگیریٚ. ئەو پەیماننامەیە کوانیٚ؟ ئەگەر هەیە، پێشانمان بدەن، ئەگەر نییە رەپو راست قسە بکەنو لەنەتەوەی کوردی نەشارنەوە. چۆنکە کە سەروەرێتیی عێراق دروستبووەوە، ئەو دەمە کێشەی کورد دەبێتەوە بەکێشەیەکی نێوخۆییی عێراقو، چارەسەر کردنی بەدەست "گەلی عێراق" دەبیٚو، ئەوجا چارەسەر کردنی بەزۆر، ئەوەیە کە هەشتا ساڵە لەکاردایەو، چارەسەرکردنیشی بەشێوەیەکی دیمۆکراسی، ئەوە بەدەستی زۆربەی زۆری خەڵکی عێراقە، کە ئەو زۆربەی زۆرە عەرەبە، کورد نییە. زۆربەی زۆری عەرەب، لەگەڵ ئەوەدا نین، نەك کوردستان سەربەخۆ بیٚ، بەڵکو تەنانەت لەگەڵ "ئۆتۆنۆمی"ش نین. هەر کەسێك درۆ لەگەڵ خۆیو خەڵك نەکا، دەبیٚ دان بەو راستییە دابنیٚ.

کەواتە، ئەگەر ویسترا شتێك بکریٚ بۆ کورد، دەبیٚ هەتا عێراق سەروەرێتیی دەستنەکەوتووەتەوەو، لەلایەن کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە دانی پێدا نەنراوە، ئەوە بکریٚ. ئەمەش بەوە دەبیٚ کە

کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە بەرژەوەندیی نەتەوەییی چل ملیۆن کورد نەکەنە قوربانی بەرژەوەندیی تەسکو تروسکی خۆیان، بەڵکو دەبێ بێ چەندو چۆن و بێ هیچ مەرجێکی پێشەکی، هەردوو بەڕێوەبەرێتیەکەیان و چەکدارەکانیان بکەنە یەک و، لەگەڵ جەماوەری کوردستانداو لە پێشیانەوە، ئالای کوردستان بەدەستەوە، خۆپێشاندانی ملیۆن کەسی بخەنە سەر شەقامەکانی کوردستان و بەغداو داوای مافی ڕەوای کورد بکەن لەبڕیاردانی چارەنووسی خۆیدا لەباشووری کوردستان، کە هەموو نێوچەکانی باشوور بگرێتەوە. بۆ ئەمەش دەبێ سنووری ستانەکانی بهێنرێنەوە شوێنی خۆیان. کفری و کەلارو چەمچەماڵ و تووز دەبێ بخرێنەوە سەر کەرکووک. لەسەردەمی کۆندا کۆیەش لەسەر کەرکووک بووە، نەک لەسەر هەولێر. پێویستە ئەندامە کوردەکانی نێو "مجلس الحكم الانتقالی" پێ دابگرن لەسەر ئەوەی خانەقین و جلەولاو مەندەلی و شارەبان بکرێنە ستانێک بەنێوی ستانی خانەقین، یان ستانی "سیروان"، کە ئەمەش داخوازییەکی ڕەوای خەڵکی خانەقین و دەوروبەرێتی کە دەبێ پشتگیریلێبکرێ.

بەڕاستی، مەترسییەکی گەورە لەسەر مان و ژیانی کورد لەئارادایە. بێجگە لەوەی کە دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، واتە، دەوڵەتانی ترک و ئێران و سووریا، بەهەموو جۆرێک هەوڵدەدەن کە کورد هیچی دەستنەکەوێ، بەعسیەکانیش خەریکن خۆیان کۆدەکەنەوەو، بەپشتی ڕژێمی سووریا، سەر لەنوێ دێنە کایەوە. پارێزگاری بەعقوبە کە ماوەیەک لەمەوبەر گوتبووی نابێ خوێندن و پەروەردەی کوردی لەخانەقین هەبێ، ئەوا بڕیاری گێڕانەوەی چەند سەت مامۆستایەکی بەعسی داوە بۆ سەر کاری خۆیان، کە پاش رووخانی ڕژێمی سەددام لەسەر کار دەرکران. کەچی "مجلس الحكم الانتقالی" هەتا ئێستە یەک وشەی لەدەم دەرنەچووە. بەعسیەکان و چڵکاو خۆرەکانی سەددام و عەرەبە داگیرکەرەکانی ستانی کەرکووک دەچنە سەر شەقامەکان و، بە "هەڤاڵبەندی"ی تۆرانییەکان و، وەکساڵی 1959، خۆپێشاندان ساز دەکەن و، داوای لابردنی پارێزگاری کەرکووک دەکەن، هەر لەبەر ئەوەی کوردە، ئەگەرنا ئەم پارێزگارە رۆشنبیرە، زیانی بۆ مریشکێکیش نەبووە، بەڵام "مجلس الحكم الانتقالی" لەمە بێدەنگە. لە هەمووش خۆشتر ئەوەیە، ئەندامی "مجلس الحكم الانتقالی" دوکتۆر مەحموود عەلی عوسمان، لەوتووێژیکیدا لەگەڵ رۆژنامەی "الحیاة" کە لە لەندەن دەردەچێ، بەڵام لەسەر ڕێبازی "مجێوری دوو کەعبە" (خادم الحرمین الشریفین) دەڕوا بەڕێوەو، بەئاشکرا دژی رماندنی ڕژێمی سەددام و مافی ڕەوای کوردە، فەرمووبووی کە "من الحكمة توسیع مجلس الحكم حتى یضم فئات سنیة عربیة جدیدة، بینهم القومیون العرب واطراف اسلامیة کتجمع علماء السنة" (الحیاة 2003/12/14 ل9). دەک لەبەرت مەرم خولە! نازانم، خولە گیان، مافی فەیلییەکان و ئێزدییەکان و کاکەییەکان و شەبەکەکان و ژنە کوردە ماف پێشێلکراوەکانت خستنە کام گیرفانت؟ ئەی باشە تۆ خۆت و چوار ئەندامەکەی دیکەی "مجلس الحكم الانتقالی" سوننی نین؟ ئایا شیعەکانی "مجلس الحكم الانتقالی" هەموو عەرەب نین؟ ئایا ناسیۆنالیستە عەرەبەکان، دان بە"مجلس الحكم الانتقالی" دادەنێن، بەڕێزت وا بەکوڵ و دڵەوە هەوڵ بۆ هێنانە نێو "مجلس"ی ئەوانە دەدەی؟ ئایا باشتر نەبوو ئێوە هەر پێنجتان لەباتی ئەوەی بچنە "مجلس الحكم الانتقالی"یەوە، بەرەیەکی بەرهەڵستکاری کوردستانیتان بەرامبەر بە "بەرهەڵستکارانی عێراقی" پێکبهێنایەو نەچوونایە نێو بەرەی "بەرهەڵستکارانی عێراقی"و "مجلس"ەوەو، ئەگەر دەشچوونە "مجلس" ئەوا بەپێی گەلێک مەرجی قورس و مافی ڤیتۆ بچوونایە، وەک هەر لەسەرەتاوە پێمڕاگەیاندن و، لەرۆژنامەی "میدیا"دا بڵاوکرایەوە؟

بەڕاستی، جێی داخە کە سیاسەتبازە دەسەڵاتدارەکانی کورد، کارو پیشەیان هەر ئەوە بووە، خۆڵ بکەنە چاوی جەماوەری کوردەوە. ئەوەتا بەهەزاران کەس دێنە سەر شەقامەکانی شارەکانی کوردستان و خۆشیی خۆیان بۆ گرتنی سەددام دەردەبڕن، بەڵام یەك خونێشاندانی جەماوەری نابینیتەوە کە داوای مافەکانی نەتەوەی کوردو بڕیاری چارەنووسی کورد بکا. وادیارە کوردێکی زۆر پێیان وایە کە سەددام گیرا، زەوی تەخت دەبێ بۆ داد پەروەری.. مخابن.. ئەوە تێناگەن کە سەددام و بیری سەددامیێتی ژێرخانێکی مێژوویی هەزارساڵەی هەیە. ئەوانەی کە پا پەکی خورەمدین و بەهزادان (ئەبوموسلیم)ی خۆراسانی و فەیلەسووفی بەنێوبانگ سوورە بەردی (سوهرەوەردی)یان بەو پەڕی ئەتك و سووکایەتی پێکردنەوە کوشت، سەددام و سەددامی نەبوون؟. لەنێو ئەو دەوڵەتانەدا کە کوردستانیان داگیر کردووە، بە ملیۆن خەڵك هەن هەروەك سەددام بیر دەکەنەوە. کێشەکە کێشەی پەروەردەو فەرهەنگە، نەك کێشەی تاکە کەسێکی وەك سەددام. بەکوشتنی سەددام، بیری خۆ بەزلگرتن و ملهوڕیی و دڕەندەیەتی بەرامبەر مرۆڤ، کۆتایی نایەت. ئەوەتا لەنێو عەرەبەکان و لە ئەورووپاش بەسەتان پارێزەر (محامی) خۆیان ئامادە کردووە، بۆ ئەوەی لەدادگە (محکمە)دا بەرگری لە سەددام بکەن. دیارە دەبێ سەددام پارێزەری هەبێ، چۆنکە ئەمە قانوونە، بەڵام ئەو پارێزەرە دەبوو دادگە بگەڕێ بۆی بەچراوە، نەك بەسەتان پارێزەر لەخۆیانەوە خۆیان نێونووس بکەن و، لە ئەردەن کۆمیتەیەك دروست ببێ بۆ "بەرگری لە سەددام" کە "سەرۆکی رەوای" عێراقە. ئەمەش هەروا لەخۆڕایی نییەو، ئەوەش لەخۆڕایی نییە کە ئەمریکا سەددام بە "دیلی جەنگ" نێو دەبا، نەك بە"تاوانباری جەنگ و گەلکوژی". چۆنکە ئەگەر ویژدان و نامووس هەبێ، دیارە سەددام نابێ بەتەنێ تاوانبار بکرێ، بەڵکو هەموو ئەوانەی کە یارمەتیی سەددامیان داو، هەتیوچەیەکی خوێنڕێژی شەلاتیی کۆلانانیان کردە ئەو سەددامە، پێویستە بهێنرێنە بەردەم دادگە، لەوانە ژمارەیەکی زۆر لەئەورووپایی و ئەمریکایی و رووس و. . . هتد کە، یان کاربەدەستی دەوڵەتی خۆیانن، یان بازرگان و خاوەن فابریقەن. مام جەلال کە دەچێ بۆ فەڕەنساو شوێنانی دیکەو، لە جاك شیراك و هاوپیشەکانی دەپاڕێتەوە "قەرزەکانی عێراق کەم بکەنەوە"، دەبێ جارێ ئەو پرسیارە بکا، ئایا ئەو قەرزانە بۆچی و لەشێوەی چیدا دراون بەعێراق؟ بۆ دەرمان و ئامێری نەخۆشخانە بووە، یان بۆ کڕینی لێستکی منداڵانی کوردو عێراقی؟ یان بۆ پێشخستنی زانست؟. ئەگەر بۆ ئەمانە بوون، ئەوا عێراقێکی دەوڵەمەند پێویستی بەقەرز کردن نەبوو، خۆ ئەگەر بۆ شتێکی دیکە بوو، دەبێ بەئیسپات پێمانڕابگەیەنن. ئەگەر دەرکەوت ئەو قەرزانە بۆ کڕینی چەکی کۆکوژو ئامێری خەڵك لەنێوبران و بەکارهێنانی بۆ جەنگ بووە، پێویستە شیراك و هاوپیشەکانی ئەورووپایشی لەئەڵمان و رووس و ئەوانی دیکە، بهێنرێنە بەر دادگەو لەتەنیشت سەددامەوە بوەستن و، لێکۆڵینەوە بکرێ لەگەڵیان. دیارە لەم تاوانبارییەی سەددامدا، کاربەدەستانی هێندەك لەدەوڵەتە عەرەبەکان، وەك ئەردەن و کوێت و حیجازو میسرو جەزائیر، دەستی درێژیان هەبووە، شان بەشانی ئەوانیش، داگیرکەرانی کوردستان، بەتایبەتی رژێمی ترك و رژێمی ئێرانی سەردەمی شاو رژێمی سووریاش، هەریەکە بەشی خۆیان لە بەهێزکردن و پشتگیریکردنی سەددامدا دەستیان هەبووە، بەڕاستی، دەرفەتێکی زۆر بەنرخ بۆ کورد هەڵکەوتووە، کە سیاسەتبازانی کورد بەخوتو خۆڕایی لەدەستی دەدەن. ئەوەی بەتاقیکردنەوە دەرکەوتووە ئەمەیە، ئەم تڕەکەڵەکەیەی دروستکردنەوەی عێراق، هەوڵێکی بێ سووتەو سەرناگرێ. تەنانەت هێندەك لەدەسەڵاتدارانی ئەمریکاییش هەستیانکردووە پێی. کەسایەتیەکی بەنێوبانگی وەك لێسلی ئێچ گێلب L.H. Gelb، ئەندامی دەزگەی لێکۆڵینەوەی ستراتیژیی و پێوەندییە نێودەوڵەتەکانی ئەمریکا، کە کاتی خۆی یارمەتیدەری سەرنووسەری نیویۆرك

تایمزو ئێستە ئەندامی سەرکردایەتیی کۆلیژی بەڕێوەبەرێتی زانستگەی هارڤاردە، وتارێکی لەرۆژنامەی هەرالـدتریبیۆنی نێونەتەوەییدا نووسیبوو، باسی ئەوە دەکا کە پێکەوە لکاندنی عێراق هەڵەیەکی گەورەیەو، سیاسەتی راست ئەوەیە 3 دەوڵەت دروست بکرێ: دەوڵەتی کورد، دەوڵەتی شیعەو دەوڵەتی سوننی. گێلب لەو وتارەدا، کورد بەدۆست دادەنێ، کە نەوتیان هەیەو دەتوانن بەباشی پێی بژین‌و، مەترسییان نییە بۆ جیهانی ئازاد. ئەم قسانە ترسێکی زۆری خستووەتە دڵی داگیرکەران‌و دوژمن بەکوردانی ترك‌و فارس‌و عەرەبەوەو، رۆژنامەکانیان پڕە لەوەرامدانەوەی گێلب. یەکێك لەوانە رۆژنامەی "کیهان"ی لەندەنە کە رۆژنامەیەکی دوژمن بەکوردی شاپەرستەو، ئەم قسانەی گێلب بە "نغمةً شوم" دادەنێ.

کورت‌و کرمانجی، ئەگەر کورد بیانەوێ مافێکیان دەستبکەوێ، دەبێ تاعێراق سەروەرێتیی نەکەوتووەتەوە دەست، ئەوە بۆ خۆیان بپچڕن، ئەگەرنا، کە عێراق بووەوە بەدەوڵەتێکی یەکپارچەیی خاوەن سەروەرێتیی، دەبێ وەك پێرەمێردی رەحمەتی کە پاش ئاشبەتاڵی بەهاری 1947و هەرەسهێنانی کۆماری کوردستان گوتی:

ئەی ناهومێدی، ئەی ناهومێدی

نەگبەتی وەها، تو خوا ساکێ دی؟

بەڵام ئەو نەگبەتییە لە ئاسمانەوە ناکەوێتە خوارێ، بەڵکو بەدەستی سیاسەتبازانی کورد ئاڕاستەی گەلی رەشوڕووتی کورد دەکرێ‌و کورد دەبێ هۆشیاربن، رێ بە ئاشبەتاڵێکی دیکە نەدەن. چۆنکە **رێی ئاشبەتاڵێکی دیکە لەو پەیماننامەیەدا نەخشەی بۆ کێشراوە کە لە 15ی نوڤەمبەری ئەمساڵدا لەلایەن مام جەلال‌و پۆل بریمەر ئیمزا کراوەو باسی فیدرەیالیزم دەکا لەشێوەی "پارێزگاکان" (محافظات)دا.** ئەمەش رێکەوت نییە کە ئەم "پەیماننامە"یە لەکاتی "کوێخایەتیی" مام جەلالدا ئیمزا کراوە. مەترسیی فێدەرالیزمی پارێزگاکان‌و کوێر کردنەوەی نێوی کوردستانم ماوەیەکی زۆر لەمەوبەر لە"میدیا"دا خستەڕوو. چۆنکە حیزبحزبێنە بەرەو کوێخایەتی دەڕوا بەسەر نێوچەیەکەوە (میری پارێزگە)، نەك بەسەر نیشتمانێکەوە (کوردستان) خۆ ئێستە سلێمانی‌و هەولێر دوو پارێزگەی فێدەرالین، نەك هەرێمێکی فێدەرالی. راستیەکەشی ئەوەیە کە ئاغایەتی (سەروەرێتی) لە هەموو کەسێك نایەت‌و، **هەموو لایەکیش دەبێ بزانن، کە ئەم جارە، خودێ نەکا، ئەگەر قەوما، ئەوا لەهەژارو رەشوڕووتی کورد ناقەومێ، چۆنکە هیچیان نییە لێیان بستێنن، بەڵکو لە کوێخاکان دەقەومێ.**

ئاهوڕامەزدا رەشوڕووتی کورد بپارێزێ.

بەرلین 2003/12/17

میدیا، ژ 152، 2003/12/21

نەتەوەی کورد لە تەنگانەدا

ئەگەر ئەمریکا دۆستایەتیی کورد بدۆڕێنێ

وەك دەزانین، ڕۆژ لەدوای ڕۆژ، پەژارەو دڵڕێشیی جەماوەری نەتەوەی کورد، چ لەوڵاتو چ لەدەرەوەی وڵات، بۆ دواڕۆژی باشووری کوردستان، خەستترو کوورترو پڕ ئێشتر دەبیٚو، داخو خەفەتو هەستی ناهومێدی، سەرو دڵی هەموو کوردێکی بەتەنگەوە هاتووی داگرتووە. لەهەمووشی ناخۆشتر ئەوەیە، کە ئەو کارەساتە پشتشکێنەی چاوەڕوانی کورد دەکا، وەنەبێ چاوەڕواننەکراو بووبیٚو، لەپڕ لەئاسمانەوە داباریبێ، چۆنکە هەموو خاوەن هۆشو ویژدانێکی زیندوو، دان بەوەدا دەنێ کە نووسەری ئەم وتارە، لەساڵانێك لەمەوبەرەوە، هەوڵیداوە، مەترسیی ئەو ڕۆژە تاریکانە بخاتە بەردەم خەڵکی کوردستانو، بەتایبەتی کاربەدەستانی حیزبە خۆ بەوەستازانەکانی گۆڕەپانی ڕامیاریو، زۆر بەتایبەتیتر، سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، کە مخابن، لە قسەی خۆیان پتر، گوێ لەقسەی کەس ناگرنو، ڕەخنەی دۆستانەو ڕێپێشاندانی بابەتانە، بەدوژمنایەتی تێدەگەن، چەند جارو چەند جار پێمگوتن، ئەوەی بەکچێنیو، لەکاتی دوانزە ساڵ فەرمانڕەواییی سەربەخۆدا دەکرێ، یان لەکاتی ناچار بوونی ئەمریکا بە پەنابردنە بەر هاوکاریی کورد، دەکرێ، ئەوە لە بێوەژنیداو، لەپاش خستنی سەددامو، یەکگرتنی داگیرکەرانی کوردستانو، خۆ تەیارکردنی شیعەو سوننیو تۆرانییەکانی عێراق، ناکرێ. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، مافی کورد بەوە ناسەپێ، کە سەرکردەکانی کورد، خۆیان لەعەرەبی عێراق بەعێراقیتر بدەنە قەڵەمو، هەوڵ بۆ گێڕاندنەوەی "سەروەرێتیی" عێراق بدەن، بەڵکو بەوە دەستدەکەوێ کە خۆیان بەنەتەوەیەکی بەزۆر بەعێراقیکراوی نیشتمان داگیرکراو بدەنە قەڵەمو، داوای مافی سەربەخۆییو بڕیاری چارەنووس بکەنو، ئەگەر نەکرا، ئەوا لەڕێی گشتپرسییەکەوە، باشووری کوردستان بۆ ماوەیەك بکەنە پرۆتێکتۆراتی (محمية) کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، ئەوەش بەگەرەنتی دەوڵەتێکی مەزنی وەك ئەمریکا. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، شەڕ بەیەکدی نەفرۆشنو، واز لەهەڵمەتەکاسەییی حیزبحیزبێنە بهێننو، دەستبدەنە دەستی یەکو، حکوومەتێکی کوردستانیو لەشکرێکی کوردستانی دروستبکەنو، ئاڵای کوردستان بگرنە دەستو، واز لەپەڕۆی زەردو پەڕۆی کەسك بهێنن. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، لەڕکی یەکدی، تۆرانیو حیزبوللاهی بەهێز نەکەنو، بۆ سەر شۆڕکردنی یەکدی لەشکری داگیرکەران نەهێننە سەر ماڵی خۆتان. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، کە پێڵاودانانو ماستاوکردن بۆ ملهوڕەکانی ئەنقەرەو دیمەشقو تارانو، بەرتیلدانی چەند ملیۆنی بەسەرمایەدارانی ئێرانیو ترك، بەبیانووی گرێبەندی (عقود)یەوە، پوولێکی قەڵپ ناهێنیٚو، لەباتی ئەوە، بچن یەکسەر لەگەڵ دەوڵەتە گەورەکان ڕێکبکەونو، تێیانبگەیەنن کە تڕەکەڵەکی پێکەوە نووساندنی جەستەی پارچە پارچەی عێراق، سەرناگریٚو، سەربەخۆییی کوردستان، هەر بەتەنێ سووتی کوردی تێدا نییە، بەڵکو سووتی ئەوانو ئاشتیی جیهانی ئازادو کۆمەڵگەی شارستانێتیشی تێدایە. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، کە تۆ خۆت بەعێراقی بدەیتە قەڵەمو، بتەوێ لەڕێی دێمۆکراسییەوە کێشەکەت چارەسەر بکەیت، ئەوا دێمۆکراسی بریتییە لەدەنگدانو زۆرو کەمی دەنگەکانو، تۆش کە عێراقی بیتو، دیارە عێراقیش یەك وڵاتەو دوو وڵات نییە، ئەوا لەهەموو دەنگدانێکدا، کورد هەر کەمینەیەو نایباتەوە. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، کە سیستەمی فێدرالی

سیستەمێك نییە کە هەر بەبڕیاری بەشێکی خەڵکی ئەو وڵاتە، یان ئەو دەوڵەتە، (لێرەدا عێراق‌و کورد) بێتە دی، بەڵکو دەبێ زۆربەی زۆری هەموو خەڵکی ئەو وڵاتە (لێرەدا عێراق) دەنگ بدەن بۆی. هیچ جۆرە گەرەنتییەکیش نییە کە زۆربەی زۆری خەڵکی عێراق دەنگ بۆ سیستەمی فێدرالی بدەن، یان بۆ ئەو جۆرە فێدرالییە دەنگ بدەن، کە سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکان مەبەستیانەو داوای دەکەن.

بەڵام ئەوە بوو ئەم قسانە بەم گوێیاندا هات‌و لەو گوێیان دەرچوو و، رۆژمان گەیشتە ئەو رۆژە رەشەو کەوتووینەتە قوڕپێوان. ئەوجا لەباتی ئەوەی کاربەدەستانی کوردو دەستوپێوەندەکانیان، کەمێك بەخۆیاندا بێنەوەو، بیرێك لەهەڵەوخراپەکاری‌و تاوانی گەورەو بچووکیان بکەنەوەو، هەستی بەرپرسیارێتیی بەرامبەر بەنەتەوەو نیشتمان، وایانلێبکا خۆیان بدەنە بەر لێپرسینەوەو، مەردانەو، بێ پاکانە کردن بۆ خۆ، بێنە سەر باس، کەچی کەوتوونەتە پەنا بردنە بەر قسەی لاقرتی‌و گوێ ئاگردان‌و، هەڕەشەی بێدەسەڵاتانەو، چەمۆڵەنانی نێو گیرفان‌و، دەفەرموون: "ئەمریکا، دەستی کوردی بڕی"، "ئەمریکا، وەك ساڵی 1975 دەکا لێمان، کە لەپشتەوەو، دزانە تێمانیسرەواند"، "ئەمریکا، دڵپاکیی ئێمەی خراپ بەکارهێناو"و. . . هتدو، هەر لەو کاتەشدا دەبێژن "ئەگەر گوێ لەداخوازییەکانیان نەگیرێ، لە "یەکگرتنی دڵخواز"دا، ئەوا "خیار"ی دیکە هەیە". . . خۆ ئەگەر ژێربێژانە بێینە ژێر ئەم تۆمەتانەو شییانبکەینەوە، دەبینین ئەوە، لەسەر دەرنەچوون لەرامیاری‌و، ئاگا نەبوون لەباری ئاڵۆزی جیهان، هیچی دیکە ناگەیەنێ. چۆنکە هەموومان باش دەزانین کە "کالیار"ەکەی ئەوان، لەهەموو "خیار"ەکانی ئێمە زلترە. بێجگە لەوەش، دەمێکە پێمگوتوون کە ئەمریکا برای باوکی کورد، یان گەلێکی دیکە نییە. ئەمریکا، زلهێزێکی جیهانییەو، بەرژەوەندیی سوپایی‌و رامیاری‌و ئابووریی خۆی هەیەو، دوای پاراستنیان کەوتووە. ئەو بەرژەوەندییە بەکێ‌و لەکوێ بپارێزرێ، ئەوا روو لەو کەسەو لەو شوێنە دەکا. دۆستایەتی‌و دوژمنایەتی لەم جەواڵەدا جێیان نابێتەوە. بەلام، ئێمە بەداخەوە، پێمانوایە، دۆستایەتیی رامیاری بەماچو مووچ‌و گوڵباران دروستدەبێ. . .

باشە، ئەگەر کوردێکی وەك جەلال تاڵەبانی، لەکاتی کوێخایەتییەکەیدا لەبەغدا، بچێ بەنێوی "مجلس الحكم الانتقالی"یەوە، لەگەڵ پوڵ برێمەری فەرمانداری شارستانێتیی ئەمریکا لەعێراق، پەیماننامەیەك ئیمزا بکا بەئارەزووی خۆی‌و، بێ ئەوەی نوقورچێك لەورگی گیرابێ، یان "دارکاری" کرابێ‌و، بەیەك وشە نێوی کورد، یان کوردستان لەو پەیماننامەیەدا نەبێ‌و، باسی فێدەرالیزمی پارێزگەکان بکا، کە بەوەش دەیەوێ جۆرە کوێخایەتییەك بۆ حیزبەکەی مسۆگەر بکا، ئەوە دیارە مام جەلال هەر لەخۆیەوە ئەوەی نەکردووە، بەڵکو پرسی بە ئەندامەکانی دیکەی "مجلس" کردووەو، لەپێش هەمووشیاندا بەچوار ئەندامە کوردەکەی دی، بەلام بێ گەڕانەوە بۆ بیروڕای گەل‌و گشتپرسی، واتە، بێ ئەوەی بەلایەنی کەمەوە نرخێك‌و رێزێك بۆ بیرو بۆچوونی ئەندامانی یەکێتی دابنێ، ئەوجا تۆ لەبیرو بۆچوونی چەند ملیۆنێك کورد بگەڕێ، ئیدی دەبێ گوناهی ئەمریکا چی بێ، با مام جەلال‌و ئەندامە کوردەکانی "مجلس" هیچ نەبێ هێندەی عەلی سیستانییەکی فارسی ئێرانی ورەیان ببوایە، کە لەسەردەمی سەددامدا نەیدەوێرا بڵێ "لەل"و، ئێستەش هەزاران خۆپیشاندەر دەخاتە سەرشەقام بۆ بەربەرەکانێکردنی ئامانجەکانی سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکان، کە ساڵانی ساڵ بەسەر چیاکانەوە بوون. لێرەدا دەبێ ئامارژە بۆ ئەوەش بکەین کە هەرچی ئەمریکایە، ئەوا ساڵانێك هەوڵی لەگەڵ پارتی‌و یەکێتیدا بۆ ئاشتبوونەوەو یەکگرتن‌و خۆ بەهێزکردن‌و، تەنانەت لەئۆکتۆبەری 1998دا پەیماننامەیەکی مۆر کرد لەگەڵیان، بەڵام ئەوان هەتا ئەورۆ، کە ئەورۆیە، یەکیاننەگرتووەو، دوو بەڕێوەبەرێتیەکەو، چەکدارەکانیان نەکردووە بەیەك، ئێدی

چۆن دەتوانن داوای فیدراسیۆنێکی جۆگرافیایی و نەتەوەیی بۆ باشووری کوردستان بکەن، لەکاتێکدا ئەوان ئەمە هەشت ساڵە فێدەرالیزمی پارێزگاکەکان دەبەن بەڕێوەو، تەنانەت سلێمانی کارەبا بەهەولێر نادا. باشە! با وادابنێین ئەمریکاو بەریتانیا و عێراقییەکان رازیبوون، کەرکووك و مووسڵ و دیالەو کووت بخەنە سەر "هەرێمی کوردستان"، ئەوجا لێرەدا دەبێ ئەو پرسیارە بکرێ، ئایا بیخەنە سەر "کوردستانی یەکێتی" یان "کوردستانی پارتی"؟؟؟ پاشان، ئایا کوردستانماڵی باوکی پارتی و یەکێتیە، کەوا تۆپتۆپێنی پێدەکەن؟؟؟

پارتی و یەکێتی، دوانزە ساڵی رەبەق، حکومەت و پەرلەمان و لەشکرو پۆلیس و بودجەی دەوڵەمەندانەو پێوەندیی دیپلۆماسییانەو رامیارانەی دەرەوەیان هەبوو. لەکاتێکدا عەرەبەکانی عێراق، لەژێر پۆستالی سەددامدا دەیاننالاندو، سیاسەتکارەکانیان بوو بوونە پەنابەرانی ئەوروپاو ئەمریکاو، بە پارەی "نەمرەو نەژی" دەزگەی سۆسیالی ئەو دەوڵەتانە دەژیان، کەچی ئەوان چوون ئەو عەرەبە دەربەدەرانەیان کردە گەورەی خۆیان و، کۆنگرەیان رێکخست بۆیان لە سەلاحەدین و ڤیەنناو لەندەن و، کردنیان بەدەسەڵاتدارو، ئەوجا لەباتی ئەمانە دەست لەکورد بگرنەوە، ئێستە کورد دەست دەگرنەوە لەمان. بەڕاستی، ئەگەر کەمێك هۆشی نەتەوەیی هەبێ، ئەوا دەبێ بزانین ئەمە چارەڕەشییەکی گەورەیە کە ئەنجامەکەی هەروا بەئاسانی نایەتە بەرچاو. لەگەڵ ئەمەشدا، ئەمە تەنێ لایەنێکی کێشەکەیە کە دوور نییە ئەگەر هەروا بڕوا، بەرەو ئەوە بچێ کە کورد لەناهومێدییەوە دەست لەدۆستایەتیی ئەمریکا بشۆن و، دوو زلحیزبەکەش لەئەنجامی ئەو بارودۆخەوە کە دروست دەبێ، بکەونە لیسی کوێرانە هاویشتن و، هەوڵبدەن هەڵەکەیان بەهەڵەیەکی دیکەی لەوە خراپتر بسڕنەوە، کە ئەوەش دەبێتە دوو هەڵە. هەر بۆ نموونە: بەڕێز نەوشیروان مستەفا، ماوەیەك لەمەوبەر، هەڕەشەی ئەوەیکرد کە کورد خۆیان لەهاوکاریکردن لەگەڵ ئەمریکا بکێشنەوە. ئەمەش ئەو پەندە کوردییە دێنێتەوە بیرم کە دەبێژێ "شەڕ بڕاوەتەوە، تازە کوڕی تایەن بەدوای داردا دەگەڕێ". کاك نەوشیروان، دەبوو ئەو رۆژە کە ئەمریکا رووی لەئێوەو پارتی نا، لەگەڵ هێزەکانی بچنە کەرکووك و مووسڵ، بازرگانییەکی رامیاریتان بەمۆرو ئیمزا بکردایە لەگەڵی و، کە چووشنە کەرکووك و مووسڵەوە، هەوڵی گەورەتان ئەوە بووایە، عەرەبە هاوردەکان دەرپەڕێنن و کوردە ئاوارەکان بخەنە جێیان و، بەپەڕۆی زەردو کەسکەوە نەچوونایەتە کەرکووك و مووسڵ و، رێی ئەو هەموو جەردەیی و دزێتییەتان نەدایە کە روویانداو، ئەمریکاییەکانی سەرسامکردو، رێزی کوردی کەمکردەوە لایان. پاشان حەز دەکەم لێرەدا بەئاشکراو رەپوڕوون بە بەڕێز کاك نەوشیروان و هەموو دۆستان و برادەران بێژم، کە پەیدا بوونی ناکۆکی لەنێوان کوردو ئەمریکادا، ئاواتێکی داگیرکەرانی کوردستان و هێزە دژ بەکوردەکانی عێراقە، کە دەمێکە خەون دەبینن پێوەی و، ئەو رۆژەی کوردو ئەمریکا بکەونە دژایەتیکردنی یەکدی، هەڵوێستی هەموو ئەو لایەنانەی کە ئێستە دژایەتیی ئەمریکا دەکەن، دەبێتە دۆستایەتیکردن و پشتگیریکردنی ئەمریکا. ئەنجامی ئەمەش کارەساتێکی وای بەدواوە دەبێ کە هاوتای نەبووبێ لەمێژووی کورددا. با ئەوەش بدرکێنم، کە دەسەڵاتدارانی رژێمی ترك، پاش ئەوەی نەیانتوانی ئەمریکا رازیبکەن بەخراپەکاری لەگەڵ کورد، ئەگەرچی ئەمریکا مل بۆ هەموو داخوازییەکانی کورد نادا، روویان کردووەتە شیعەکانی عێراق و، رژێمی ئێران و سووریاشیان کردووە بەدەلالّ و، بەڵێنیانداوەبەشیعەکان، ئەگەر بێتو پشتگیریی کورد نەکەن بۆ گەیشتنە فێدەرالی، ئەوا رژێمی ترك رازییە کە دەوڵەتی عێراق ببێتە دەوڵەتێکی شیعەگەرێتیی وەك ئێران، بەمەرجێك هێندەك لەداخوازییە ئابوورییەکانی رژێمی ترك جێبەجێبکرێ.

هاوکاریی موقتەداسەدرو تۆرانییەکانی باشووری کوردستان‌و، بەپیرەوە چوونی عەبدولعەزیز حەکیم لەئەنقەرە، وەك شاو، پشتکردنە دوکتۆر بەرهەم ساڵح‌و سوکایەتیکردن پێی، چمکێکی ئەم پیلانە ژەهراوییە دەردەخا. رژێمی ترك تەنانەت کەوتووەتە نێوبژێکردنی ئەمریکاو ئیسرائیل‌و سووریا. لەبەر ئەوە رۆژ رۆژی ئەوە نییە کە سیاسەتکارانی کورد ساویلکانەو بەکەفوکوڵی دڵ بڕواننە رووداوەکان.

ئەی باشە چار چییە؟

ئەمە پرسیارێکی بەجێیە. بەبیروڕای من، رێی راست بۆ دەرچوون لەم تەنگژەیە ئەوەیە، کە دوو زلحیزبەکە هێندە ئازایەتی‌و خۆشەویستیی نیشتمان‌و نەتەوە لەخۆیاندا دروستبکەن، کە دان بەهەڵەی خۆیاندا بنێن‌و، بەرپرسیارێتیی ئەم رۆژە رەشە بگرنە ئەستۆو، رێبدەن بەجەماوەری کورد، بەزووترین کات، هەڵبژاردنێکی بەڕاستی ئازادو بێ ترس‌و لەرز، لەهەموو نێوچەکانی باشووری کوردستان (مووسڵ‌و کەرکووك‌و هەولێرو دهۆك‌و سلێمانی‌و دیالەو کووت‌و تەنانەت لەنێو کوردی بەغداش، چۆنکە بەغداش کە ملیۆنێك پتر کوردی لێیە، دەبێ شاری "برایەتی" بێ) رێکبخرێ‌و، ئەو دەمە ئەو پەرلەمانەی دروستدەبێ، بڕیاری مافی چارەنووسی کوردو جۆری پێوەندیی لەگەڵ ئەمریکاو دەوڵەتانی دیکەو خەڵکی پارچەکانی دیکەی کوردستان دەستنیشان بکاو، دەستبەجێ پاش ئەوە، حکوومەتێکی کوردستانی‌و، لەشکرێکی کوردستانی تەوزیمی (لەنێرو مێ) پێکبهێنێ، ئەو دەمە نەتەوەی کورد، هەموو هەڵەو ناتەواوییەکانی دوو زلحیزبەکە دادەپۆشن‌و، دوو زلحیزبەکەش ئیسپاتی دەکەن کە نیشتمانپەروەرن‌و بەرژەوەندیی نەتەوەو وڵات، لەسەروو بەرژەوەندیی حیزبەوە رادەگرن.

خۆ ئەگەر دوو زلحیزبەکە رێککەوتننامەیەکیان بەنووسین لەگەڵ ئەمریکا هەبووایە، دەیانتوانی ئەمڕۆ گۆشار بخەنە سەر حکومەتی بوش، بەتایبەتی چۆنکە هەڵبژاردنی ئەمریکا لەمانگی نوڤەمبەردا دەستپێدەکاو ئەو حەلە دەیانتوانی هێندەك ماف بۆ کورد بپچڕن، بەڵام ئێستە بێ ئەو بەڵگەنامەیەو، پاش لەدەستدانی ئەو دەرفەتە زێڕینەی کە بۆ کورد هەڵکەوتبوو، ئەگەر پێیانوابێ دەتوانن زۆر لەئەمریکا بکەن، مل بدا بۆ تەواوی داخوازییەکانیان، ئەوا بەدڵنیاییەوە پێیاندەبێژم، بەهەڵە چوون. چۆنکە، یەکەم: جارێ شەمەندەفەرەکەی ئەمریکا لە تۆنێلە تەسکەکە تێپەڕیوەو، رۆژ بەرۆژ ئەو دەوڵەت‌و لایەنانەی کە دژایەتییان دەکرد لەچوونە شەڕی عێراقدا، ئێستە مێچکە مێچکە دەکەن بۆی. هەر تەماشای هەڵوێستی کاربەدەستانی فەڕەنساو ئەڵمانیا بکەن بەسە. پاشان ئەمریکا هێزێك نییە کە وەك سەرکردەکانی ترك‌و فارس‌و عەرەب، قسە هەر قسەی خۆی بێ. ئەمریکا گوێ لەپێشنیازو بیروڕا دەگرێ، بەتایبەتی ئەگەر لەدۆست‌و هەڤاڵبەندەوە بێ. ئەمریکا، ساڵی 1975 هەڤاڵبەندی کورد نەبوو، بەڵکو هەڤاڵبەندی شای ئێران بوو،و بۆ پاراستنی فەرمانڕەوایی شای ئێران، کە لەلایەن ناسرو بەعسیەکانەوە هەڕەشە دەکرا لێی، لەرێی دەزگەی ئاسایشی خۆیەوە، سووکە یارمەتییەکی شۆرشی ئەیلوولی دەدا. کە شای ئێران پشتیکردە شۆرش، ئەویش پشتیتێکرد. ساڵی 1975و ساڵی 2004، زۆر لەیەك جیاوازن. لەگەڵ ئەمەشدا، دەبێ ئەمە بخەینە بەرچاومان، ئەگەر پیلانی دوژمنان‌و ناحەزان، خودێ نەکا، ببێتە هۆی بگرەو بەردە لەنێوان کوردو ئەمریکادا، دیارە ئەو حەلە، جەماوەری کورد، سووتی خۆی لەوەدا نابینێ کە جارەکی دی، پەنا ببا بۆ ئەم ئەشکەوت‌و ئەو ئەشکەوت‌و، ئەم دەوڵەت‌و ئەو دەوڵەتی داگیرکەرو، خۆ ئەگەر کەسانێکیش ببن رووبکەنە ئەو جۆرە کردەوانە، ئەوا هەل بۆ گەلێك بزووتنەوەی رادیکالانەو چەپاژۆو ئیسلامیست، هەڵدەکەوێ، کە داخی دڵی خۆیان بەدەسەڵاتدارانی ئەوڕۆی کورد بڕێژن. ئەو دەمەش داگیرکەرانی کوردستان کە هەموو رژێمی تێرۆریستین، بەنێوی "یارمەتیی ئەمریکا"و سەرکوتکردنی "تێرۆریزمی کوردی"یەوە، دەکەونە گیانی

ڕەشوڕوتی کورد. ئەو ڕۆژەش ئەو ڕۆژە دەبێ کە بەدڵی هەموو دوژمنێکەو، ئەوەش نەخشەی دەوڵەتی ترکو ئێرانو سووریاو میسرو ئەردەنو حیجازە، کە دەیانەوێ کوردستان ببێتە "گۆڕستانی کورد"و، دەبێ ئەو حەلە ئاوات بخوازین بە بەهاری 75و سەردەمی دوابڕاوی سەددام، بەڵام ئەوەش هەیە کە ئەوروپا، وەك جاران پەنابەر وەرناگرێ.

شایانی باسە، ڕامیاری وەك ماتماتیك وایە، لە ماتماتیکدا کە تۆ هەنگاوێکت بەهەڵە دانا، **هەنگاوەکانی دیکەش، هەموویان هەڵە بەخۆیانەوە دەگرنو، ئەنجامەکەش بە هەڵە دەردەچێ**. لەبەر ئەوە، دەبوو، هەنگاوی یەکەمی سیاسەتکارانی کورد، لەناسنامەی "عێراقێتی"یەوە نەبوایە، بەڵکو لە ناسنامەی "کوردستانێتی"یەوە بوایە، واتە لە "کوردستانێتی"یەوە بەرەو "عێراقێتی" بچوونایە، نەك بەپێچەوانەوە، وەك کردیان. ئەگەر وابیریانبکردایەتەوە، خۆیان بەهێز دەکرد، نەك پەنابەرە عێراقیەکانو، سەرەتا لەسەربەخۆییەوە دەستیان پێدەکرد، خۆ ئەگەر نەکرا، ئەوجا، بەرەو "کۆنفێدراڵی"و "فێدراڵی" دەچوون، نەك بەپێچەوانەوە، دەرفەت لەدەستبدەنو پاش "خراب البصرة"، هەڕەشە بکەنو بێژن "ئەگەر فێدراڵیێتی نەدرێ پێمان، داوای سەربەخۆیی دەکەین". چۆنکە ئەمە لەوە دەچێ ئێمە نانمان نەدەنێ، کەچی داوای پاقلاوە بکەین.

ئەوڕۆ کە ئەم وتارە دەنووسم، بەڕێکەوت ڕۆژی دووی مانگی ڕێبەندانە. ساڵڕۆژی یادی دامەزراندنی کۆماری کوردستانە، ئێمە دەبێ لەڕووخانی کۆماری کوردستانو، لەوە پێشیش لەڕووخانی شانشینی باشووری کوردستان پەند وەربگرین. سەردەمی ئەوڕۆ لەو سەردەمانە زۆر جیاوازە. گەورەترین زلهێزی جیهان وا لەکوردستانو، بەربەرەکانێی تێرۆریزمو ئازادیو مافی مرۆڤی کردووە بەسەر پەڕەی درۆشمەکانی خۆی. کورد لەهەموو نەتەوەیەکی دی پتر بووەتە قوربانی تێرۆریزمی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، کە سیانیان ئەمریکاش بەتیرۆریستی دادەنانو ئێستە دوانیان. کورد لەهەموو گەلانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست، پتر تینووی ئازادییەو حەز بەئاشتیو دێمۆکراسی دەکا. لەبەر ئەوە چەند خاڵێکی نێوکۆیی (مشترك)ی گرنگ لەنێوان کوردو ئەمریکادا هەیە، دەبا سیاسەتکارانو سەرکردەکانی کورد کاربکەنو، شاندێکی دەپانزە کەسی لەخەڵکی هەموو پارچەکانی کوردستانی گەورەو دەرەوە دروستبکەنو، بچنە لای سەرکۆمار جۆرج دەبلیو بوشو سەرۆکوزەیران تۆنی بلێرو سەفەرێکی یەك دوو مانگی بەئەمریکاو ئەوروپادا بکەنو، بەپێی نەخشەیەکی دەرزکراو کێشەی کوردو بەرژەوەندیی نێوکۆیی کوردو ئەو لایانە بخەنە سەر مێزی وتووێژو، داخوازییەکانی کورد بگەیەننە شوێنی بڕیاردانو جێ چۆڵنەکەن بۆ ئاردۆغانو کوڕی حافزو مەلا خاتەمیو کوڕی شاحسەینو مجیوڕی دوو کەعبەو موبارەکە فەندی، بوختانو درۆ دەلەسە بۆ کورد ڕێکبخەنو، بۆ پشتیگریی ئەمەش دەبێ خۆپێشاندانی یەك لەدوای یەك لەسەر شەقامەکانی کوردستانو ئەوروپاو ئەمریکا بۆ مافی بڕیاری چارەنووسساز بکرێ. زۆر سەیرە! شیعەکان بەهۆی خۆپێشاندانە جەماوەرییەکانیانەوە، ئەمریکایان ناچار کردووە، ڕێزی داخوازییەکانیان بگرێ. ئەوەتە ئەو قانونە کۆنەی کە پێش پەنجا ساڵ، فشە مافێکی دابوو بەژنان، لایانبردو ژنانیان گێڕایەوە دەوری بەرد، هاکا -سیستانیو حەکیم کە هەردووکیان فارسو ئێرانین- وەك خومەینی ماموستایان، قانونی "دەستبڕینی دزو بەردبارانی دڵداریکەران تامردنو دارکاریکردنی سەرخۆشو.. هتد"یان هێنایە عێراقەوە، **بەڵام کوردستان وەك خۆڵی مردووی بەسەردا کرابێ، هیچ خۆپێشاندانێکی تیا بەدێ ناکرێت، وەك ئەوەی شەقامی کوردی نووستبێ. گەورەترین هەڵەش ئەوەیە کە حیزبە کوردییەکان لەگەڵ سوننیە عەرەبەکان ڕێککەون بەرامبەر بە شیعە. کورد**

نابێ شەڕی شیعەو سوننی بهێنێتە ماڵی خۆی. هەروەها نابێ ڕێبدا "مجاهیدین خلق" هەروا بەخۆڕایی بدرێنەوە دەست ئێران، بەڵکو پێویستە "مجاهدین خلق" لەکوردستانداو لەژێر کۆنترۆڵی کورددا بمێننەوە بۆ ڕۆژی خۆی. ڕاستە "مجاهدین خلق" خراپەیان بەرامبەر کورد کردووە، بەڵام دانەوەیان بەئێران، نۆکەریکردنە بۆ ڕژێمی دوژمن بەکوردی ئێران.

دووی ڕێبەندان 2703

بەرلین 2003/1/22

میدیا، **ژ** 154، 2004/1/28

خوێنرێژی بەنێوی "خودێ"وە،و پەند وەرنەگرتنی کورد

ئەو کارەساتەی کە لەهەولێر لەسەرەتای شوباتدا روویدا، تەنێ ئەلقەیەك بوو لەو زنجیرە ئەنفالەی کە لەرۆژانی دێرینی مێژووەوە لەکورد دەکرێ‌و، لەسەردەمی ئاشووریەکان‌و ئارامییەکان‌و رۆمەکانەوە دەستیپێکرووە، تا گەیشتووەتە عەرەبە موسڵمانە فتوحاتکەرەکان‌و، ئەوجا ئەمەوییەکان‌و عەباسییەکان‌و مەغۆلەکان‌و تەتەرەکان‌و، دوای ئەوانیش عوسمانییەکان‌و سەفەوییەکان‌و قاجارەکان‌و رووسەکان‌و، پاشان دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، کە دەستکردو دەستنێژی رژێمی سۆڤێت‌و دەوڵەتە کۆلۆنیالیستە ئەوروپاییەکانن‌و، ئەم ئەنفالەش، بینی خواردووەتەوە هەتا ئەوڕۆو، هەتا کوردستان ژێر دەستەبێ، کۆتایی نایەت.

ئەم پەلامارەدەرە ئەنفالکەرانە کە هەموویان لەرەوشتی خوێنرێژیدا چەپیان نییە لەیەك، وای لە کورد کردووە کە هێندەك جار، نێوی یەکێکیان، وەك نێوی ئەویدیکەیان بەکاربهێنێ. بۆ وێنە: کوردە کۆنەکان بەترکە عوسمانییەکانیان دەگوت "رۆم"، چۆنکە عوسمانییەکان، وڵاتی رۆمەکانیان (کە رۆژاوای ئەناتۆل بوو) داگیر کردبوو و، پێتەختی رۆمە بیزانتینیەکان (کۆنستانتینۆپێل)یان خستبووە ژێر دەست خۆیان‌و نێویان نابوو (ئیستانبول)و، ئەمانیش هەروەك رۆمەکان، کوردستانیان کاولدەکردو خوێنی کوردیان دەڕژاند. تەنانەت خۆم لەسەردەمی منداڵیدا، هۆنراوەیەکم لەباوکم دەبیست، کە بەداخەوە، هەریەك بەیتیم لەبیر ماوەو، دەبێژێ:

ئەگەر دە پرسی بە قانوونی رۆم

مافت فەوتاوە، وەك تری بن گۆم

ئەوەی راستی بێ، تاکە گەلێك کە لەدرێژاییی مێژوودا، لەگەڵ کورد هاوکاری کردبێ، ئەوە تەنێ‌و تەنێ کلدانییەکان بوون، کە ئەوڕۆ هێندەك کەس خەریکن کلدانییەکان بەئاشوورییەکانەوە ببەستن، هەر لەبەر نێزیکی زمانی ئاینی هەردوولایان لەیەکەوە، کە ئەمەش، سایان سەردەرنەکردنە لەمێژوو، یان ئامانجێکی رامیاری وا لەپشتەوە کە لەبەرژەوەندیی کلدانییەکان نییە.

سەرنجێکی کورتی ئەم کاولکاری‌و خوێنرێژییە، ئەوە دەخاتە بەرچاومان کە ئەم تاوانکارییە، بەزۆری، بەنێوی "خودێ"وە خراوەتە کار. جا ئەو "خودێ"یە، ئەگەر لەشێوەی "پت"ێکدا بووبێ کە مرۆڤ بەدەستی خۆی دروستیکردبێ، یان لەشێوەی هێزێکی نەبینراودا بووبێ‌و، لەڕێی فریشتەیەکەوە، پەیامی خۆی بەپەیامبەرێك گەیاندبێ بۆ خەڵکەکە، ئەوە هەر وەك یەك بووەو، هەموو جارێك خوێنرێژان گوتوویانە کە بە "فەرمانی خودێ"و "لەڕێی خودێ"دا، ئەو خوێنەدەرێژن، بێ ئەوەی توانیبێتیان بچووکترین بەڵگە پێشانبدەن کە خودێ ئەو فەرمانەی داوە پێیان. بێگومان ئەو جەنگ‌و گەلکوژی‌و وێرانکاریانەی کە بەدرێژاییی دیرۆکی مرۆڤایەتی، بەنێوی ئاینەوەو، گوایە بە "فەرمانی خودێ"و "لەڕێی خودێ"دا روویانداوە لەژمارە نایەن. دوژمنانی مافی ئازادی‌و یەکسانیی مرۆڤ، کە رەپوڕاست دوژمنی ئازادی‌و سەربەخۆییی نەتەوەی کوردن، بەوپەڕی بێشەرمییەوە هەوڵدەدەن، لەلایەکەوە، کەشوهەوای ئازادانەی عێراقی پاش سەددام‌و، لەلایەکی دیکەوە، نەزانی‌و بیری تەنگ‌و دواکەوتووانەی کۆمەڵگەی عەرەب لەعێراقدا، بەکاربهێنن دژی کورد، بۆ گەیشتنە ئامانجی دیکتاتۆرانەو ملهوڕانەی خۆیان، سایان بەتێرۆر، یان بە سەرلێشێواندنی خەڵك. سەرکردە شیعەکانی عێراق، وەك سیستانی‌و حەکیم‌و کوڕی سەدر، کە لەسەردەمی دەسەڵاتی سەددامدا، نەیاندەوێرا دەمبکەنەوە، ئێستە خەریکن

بەخشکەیی، مافی نەتەوەی کورد پێشێلبکەن و، باشووری کوردستان و عێراق بگرنە دەست و، رژێمێکی شیعەگەرێتیی سەردەمی تاریکی، لەعێراقدا بنیاتبنێن، وەك چۆن خومەینی بەخشکەیی، کوردو هەموو هێزە بەرهەڵستکەرەکانی ئێرانی لەخشتەبردو، ئەوجا گوتی "جمهوری اسلامی، نەیك کلمە بیشترو نەیك کلمە کمتر" (کۆمارێکی ئیسلامی، نە یەك وشە پترو، نەیەك وشە کەمتر)، کە دیارە خومەینی لەدەربەدەریدا لەپاریس، ئەم قسەیەی نەدەکرد، بەڵکو باسی ئازادیو مافی هەژارو لێقەوماوانی دەکرد. ئێستەش سیستانی، بەئاشکرا باسی "حکوومەتی ئیسلامی" ناکا، بەڵکو باسی "هەڵبژاردنی ئازاد" دەکا، چۆنکە دەزانێ "هەڵبژاردنی ئازاد" لەنێو گەلێکی بیر تەسك و نائازادو چەواشەکراودا، هەر بەسووتی دارودەستەکەی ئەو دەبێ و، دەبێتە هۆی دامەزراندنی دیکتاتۆرێتیەکی کۆمەڵی، کە گەلێك لە دیکتاتۆرێتیی تاکە کەسی دا خراپترو خۆڕاگرترە.

ئێستە، بۆ ئەوەی عەلی سیستانی کەمێك باشتر بناسین، دەبێ بزانین کە سیستانی عێراقی نییەو، لەبنەماڵەیەکی فارسی ئەسفەهانییە کە باپیرە گەورەی لەسەردەمی سەفەوییەکاندا چووەتە سیستان (سیستان و بلووجستان یەك پارێزگەن لەئێران)و، لەوێ بووە بە "شێخ الاسلام"ی سیستان. بەڵام عەلی سیستانی خۆی لە مەشهەد لەدایکبووەو، لەشاری قوم لەلای مەلا حسەینی بروجردی خوێندوویەتی و، دوایی چووە، بۆ نەجەف و، لەوێ بووە بەهاوکاری ئایەتوللای خۆیی و، پاش مردنی خۆیی و، مردنی مەلا سەبزواری کە جێنشینی خۆیی بوو، بوو بە "رێبەری شیعەکانی جیهان". جا هەرچەندە سیستانی و خۆیی، هەردووکیان بیرو بۆچوونیان لەبارەی ئاین و ئاینزاوە لەگەڵ خومەینی، وەك یەك بوو، بەڵام هیچیان لەگەڵ خومەینی دانوویان نەدەکولا. چۆنکە خومەینی خۆی بە "ئیمامی ئوممەت" دەزانی، نەك خۆیی و سیستانی. بەڵام خۆیی و سیستانی لەسەردەمی سەددامدا بە "تەقییە"، کە بنەمای ئاینزای شیعەیەتیەو، بریتیە لەشاردنەوەی بیروڕا لەکاتی نەگونجاوو، مەترسیدا، لەگەڵ بارودۆخ دەچوون بەڕێوە. تەنانەت کە هێزی ئاسایشی بەعس، مزگەوتی "الخضراء"ی داگیر کرد، نەخۆیی و نەسیستانی، نەیانوێرا بڵێن "لەل"و، کە خۆییش مرد، بەدزییەوە ناشتیان. کە عەبدولمەجیدی خۆییش پاش 20 ساڵ ژیان و بازرگانیکردن لە لەندەن، گەڕایەوە نەجەف و، لەوێ لەسەحەندا کوژرا، وەك دەڵێن لەلایەن پیاوەکانی موقتەدا سەدرەوە، سیستانی و بنەماڵەی خۆیی، ئەمجارەش هەر بە "تەقییە" هاتنە دەست و، قورو قەپیانکرد لێی.

کە رژێمی سەددام رووخا، عەلی سیستانی لەپێشەوە هیچ دەنگی نەبوو، بەڵام کە دڵنیا بوو لەوەی بەجارێك رووخاوەو ناگەڕێتەوە، ئەوجا کەوتە قسە، لەسەرەتاوە، بەنێوی "ئایەتوڵڵا"ی سیستانییەوە، ئەوجا بەنێوی "ئایەتوڵڵاهولعوزما"ی سیستانییەوەو، لەم رۆژانەدا سەعدلعەجمی کە پەیامنێری رادیۆی "العراق الحر"ە لەکوێت و، بە پارەی ئەمریکا دەچێ بەڕێوە، باسی لە "الامام السیستانی" (ئیمام سیستانی) دەکرد. خومەینیش لەسەرەتاوە، ئایەتوڵڵا بوو، ئەوجا بوو بە ئایەتوڵڵاهولعوزما، ئەوجا بوو بە "نائب الامام"و، ئەوجا بوو بە "ئیمام". ئەمە لەکاتێکدا کە شیعەکان (12) ئیمامیان هەیەو، کەسێکیش مافی ئەوەی نییە خۆی نێو بنێ "ئیمام"، چۆنکە جێی ئیمامەتی تەنێ بۆ "ئیمامی زەمان" چۆڵەو، هێشتا چاوەڕوانی هاتنی دەکرێ، بەپێی باوەڕی شیعە دوانزە ئیمامییەکان.

عەبدولعەزیز حەکیم، کە پاش کوشتنی براکەی محەممەد باقیر، بەدەستی تیرۆریستان، وەك جێنشینی وی، بوو بەسەرکردەی حیزبەکەیان، حەکیم لەرۆژی 2/6 ئەمسالدا، لەوتووێژێکدا لەگەڵ رادیۆی "العراق الحر" لەبارەی فێدەراسیۆنەوە بۆ کورد گوتی: "بڕیاردان لەسەر ئەوەی کورد فێدەراسیۆنیان هەبێ،

دەبێ بەدەنگی هەموو خەڵکی عێراق بێ‌و، بۆ هەموو خەڵکی عێراق بێ". ئەم قسەیەی حەکیم بەتەواوی ئەو مەترسییەیە کە لەچەند ساڵێك لەمەوبەرەوەو، چەند جارو چەند جار باسمکردووەو، ئێستەش بەداخەوە دەبێژم کە قسەکانی حەکیم راست‌و قانوونین، هەرچەند ئەو، ئەو قسە هەقە بۆ ئەوە دەکا کە ناهەقییەکی پێ بشارێتەوە، چۆنکە کە ئێمە خۆمان بەعێراقی بزانین‌و، عێراق بەیەك دەوڵەت بزانین‌و، لەسەربەخۆییەوە دەستپێنەکەین، دیارە دامەزراندنی سیستەمی فێدەرالی، دەبێ لەهەموو عێراقدا دابمەزرێ‌و، بەدەنگی هەموو خەڵکی عێراق بێ‌و، عەبدولعەزیز حەکیمیش کە هێشتا نەبووە بە ئایەتوللا، زۆر باش دەزانێ کە لەدەنگدانێکی گشتیی هەموو عێراقدا، زۆربەی زۆری خەڵك فێدەراسیۆنیان ناوێ، مەگەر ئەوەی کورد سیاسەتێکی ژیرانە بگرێتەبەرو هەتا ئەمریکاو هاوپەیمانان لەعێراقدا ماون، بکەوێتە خۆی.

عەبدولعەزیز حەکیم لەوەرامی پرسیارێکی دیکەدا گوتی: "دەبێ ئاینی ئیسلام ئاینی رەسمی عێراق بێ‌و، قانوونەکانی عێراق دەبێ شەریعەتی ئیسلامی بکەنە سەرچاوەی خۆیان".

کورد لێرەدا دەتوانی حەکیم لە "قاف" دا بگرێ:

1–دەوڵەت لەسەر بنچینەی ئاین دانامەزرێ، بەڵکو لەسەر بنچینەی هاونیشتمانێتی دادەمەزرێ. هاونیشتمانانیش دەبێ لەهەموو روویەکەوە لەبەردەم قانووندا یەکسان بن. کردنی ئاینێك بەڕەسمی‌و، ئاینەکانی دیکە بەناڕەسمی، مانای وایە، ئاینە کوردییەکانی وەك ئێزدێتی‌و کاکەیەتی‌و شەبەکێتی‌و هەقەیەتی‌و، هەروەها دیانەتی(مسیحێتی)و مەندایەتی (سابیئتی لەخوارووی عێراق) دەبنە مرۆڤی پلە دوو و، ئەمەش نایەکسانی دەگەیەنێ.

2–ئیسلام، یەك ئاینزا (مذهب) نییە، بەڵکو گەلێك ئاینزای هەیەو هەر ئاینزایەکیش چەند رێبازێکی جیاجیای هەیە. ئاینزای سوننی، بریتییە لەرێبازەکانی شافیعی‌و حەنەفی‌و مالیکی‌و حەمبەلی‌و، ئاینزای شیعەش گەلێك رێبازی هەیە، وەك: دوانزە ئیمامی‌و زەیدی‌و ئیسماعیلی‌و.. هتد. بێجگە لەوەش گەلێك تەریقەتی دەروێشی هەیە، وەك: قادری‌و نەقشبەندی‌و نوورسی‌و.. هتد. ئەوجا، هەر یەکێك لەم رێبازانە فیقهی خۆی هەیە کە لە هی ئەوی دیکە ناچێ، بەڵام سیستانی‌و حەکیم، کە هەردووکیان سەر بەرێبازی جەعفەریی دوانزە ئیمامین، مەبەستیان ئەوەیە رژێمێکی سەر بەرێبازەکەی خۆیان بەنێوی "ئیسلام"ەوە دابسەپێنن، وەك ئێران، کە نێوی "کۆماری ئیسلامی"یە، بەڵام بەپێی دەستووری بنچینەییی ئێران، "کۆماری شیعەی دوانزە ئیمامی"یەو، سوننییەکان مرۆڤی پلە دووش نین. لەبەر ئەوە، دەبێ بە سیستانی‌و حەکیم بێژین کە بچن فیقهێکی یەکگرتوو بۆ ئیسلام دروستبکەن، کە موسڵمانانی هەموو جیهان لێی رازیبن، ئەوجا باسی ئەوە بکەن کە ئاینی رەسمیی عێراق ئیسلام بێ‌و، قانوونەکانی عێراق لە "شەریعەتی ئیسلام"ەوە سەرچاوە بگرن. چۆنکە لێرەدا ئەو پرسیارە دێتە پێشەوە، ئیسلام بەپێی کام ئاینزاو کام رێباز؟

3–دارو دەستەی حەکیم‌و حیزبەکەی، کە لەئێران لەهەشتاکانی سەتەی رابوردوودا، بەفەرمانی خامەنەیی دروستکرا، لەچەند ئێرانییەکی دانیشتووی عێراق پێکهێنرا کە رایانکردبووە ئێران، وەك محەممەد باقیر حەکیم‌و ئاسەفی‌و هاشمی، ئەمانە ساڵانی ساڵ لەئێران مانەوەو، بەنانی رژێمی ئێران دەچوون بەڕێوەو، حیزبەکەیان کە بەفارسی نێوی "مجلس اعلای انقلاب اسلامی عێراق" (ئەنجومەنی بەرزی شۆڕشی ئیسلامیی عێراق)ەو، چەکدارەکانیان کە نێویان نابوو "قوات بدر" لەژێر سەرپەرشتیی‌و کۆنترۆلی "پاسداران"ی ئێراندا بوون. ئێرانێتی ئەمانە، کاتێك کەوتەڕوو، کە ئاسەفی کرا بەقسەکەری

وەزارەتی دەرەوەی ئێران و، هاشمیش نێوی راستەقینەی خۆی وەرگرت کە "شاهرودی" بوو،و کرا بەسەرۆکی دادپرسانی ئێران (قاضي القضات). لەبەر ئەوە حیزبێکی ئێرانی و، چەند سەرکردەیەکی شیعەی ئێرانی، مافی ئەوەیان نییە باسی چارەنووسی نەتەوەی کورد، یان خەڵکی عێراق بکەن.

4–ئەو دەوڵەتەی کە سیستانی و حەکیم و کوڕی سەدر دەیانەوێ لەعێراقدا بنیاتیبنێن، هەروەك رژێمی ئێرانی خومەینی دەبێ، کە "رێبەری پایەبەرز" (المرشد الاعلی) سیستانی، دەبێتە فەرمانداری لێنەپرسراو لە (ولایت مطلقە‌ء فقیە)دا –وەك فارسەکان نێوی دەبەن–، ئەوکاتیش، هەر خۆی سەرکۆمار دادەنێ و، هەر خۆشی سەرکۆمار لادەباو، هەر کاتێکیش بیەوێ پەرلەمان هەڵدەوەشێنێتەوەو کابینەی وەزیرانیش دەڕووخێنێ. ئەگەر ئەندامانی پەرلەمان رەخنەیەکیان گرت، ئەوا دەخرێنە زیندانەوە، وەك ئێران. ئەمە بێجگە لەوەی کە هەموو هەڵسوکەوتێکی تایبەتی، وەك خواردن و خواردنەوەو جۆری جلك و پێڵاوو چوونە سەر پێشاو و قسەکردن لەگەڵ یەك (بەتایبەتی دانوستاندنی نێوان پیاوو ژن) هەمووی لەلایەن رژێمەوە کۆنترۆڵ دەکرێ و، ئەوی پێچەوانە بوەستێتەوە، بەئاشکراو لەسەر شەقام دارکاری دەکرێ، یان پەنجەی دەست و پێی دەبڕدرێ، یان بەردباران دەکرێ تامردن، یان بەشمشێر ملی دەپەڕێندرێ. خۆ ئەگەر ژنێك سزادرا بە لەسێدارەدان و، هێشتا کچ بوو، ئەوا لەلایەن چەورەکانی رژێمەوە بەزۆر دەکرێ بەژن، بۆ ئەوەی بەپێی "شەرعی ئیسلام" بتوانرێ لەسێدارە بدرێ. نووسەران و رۆژنامەنووسانی بەرۆمەت و رەخنەگر، یان دەخرێنە زیندان، یان تیرۆر دەکرێن. ئەو جۆرە سزایانە کەهی دەوری بەردن، هەموو رۆژێك لەئێراندا دەخرێنە کار. لەبەر ئەوە دەبێ سیستانی و حەکیم و کوڕی سەدر تێبگەیەندرێن، کە نەتەوەی کورد ملوینێك شەهیدی نەداوە بۆ ئەوەی خۆی تووشی رژێمێکی وابکاو، ئەمریکاییەکانیش تێبگەیەندرێن کە ئەگەر وریا نەبن، خومەینییەکی نوێ لەعێراقدا، بەخوێنی سەبازەکانیان، دەهێننە سەر کار، کە بێگومان جەنگێکی نێوخۆیی لێوە دروست دەبێ.

5–دەبێ ئەوە بزانین کە دامەزراندنی "ولایت فقیە"، تەنانەت بەپێی ئێزدناسی (الهیات)و فیقهی دوانزە ئیمامیی شیعەکان خۆیان، لەسەردەمی پێش هاتنی "ئیمامی زەمان"دا روونادات. هاتنی ئیمامی زەمانیش، لەگەڵ پەیدا بونی"جەجاڵە کوێرە" (الدجال الاعور)و "عەبدی سوفیان"و "دابة الأرض"و ئەم بابەتانەیە، کە ئەمانەش نیشانەی نێزیکبوونەوەی رۆژی "پەسلان" (قیامەت)ن تەنانەت یەکێك لەهۆنەرەکانیان لەسەردەمێکی زۆر کۆندا گوتوویەتی:

لكلِ أُمةٍ دولةٌ يَرقبوُنها

ودولتُنا في آخر الدهر تَظْهَرُ

لەبەر ئەوە، دامەزراندنی حکومەتی ئیسلامی لەئێراندا و، لەکاتێکدا کە هێشتا ئیمامی زەمان سەریهەڵنەداوە، "بدعة"یەك بوو کە خومەینی دایهێناو گەلێك مەلای گەورەی شیعە، پەسندیان نەکردو لەدژی وەستان.

ئەنفالی هەولێر دەریخست کە عەرەبەکانی عێراق (بەشیعەو سوننیەوە)، هەروەك عەرەبەکانی دەرەوەی عێراق، بەتوندی نەك هەر لەدژی فێدەراڵی، بەڵکو لەدژی هەموو مافێکی کورد دەوەستن. ئەمەش بەڕۆنی ئەوە دەخاتە بەرچاومان کە ئەگەر هاتو فێدەرالیش بەناچاری لەلایەن عەرەبەکانەوە پەسند کرا، ئەوا بەوپەڕی دڵنیاییەوە، هەر رۆژێك ئەمریکا لەعێراق کشایەوە، دەستبەجێ فێدەرالی و مێدەراڵی لەگەڵ خاکی کوردستان تەختەدەکرێ. پاش ئەمەش، پشتبەستن بەدەستوور، دادی کورد نادات. چۆنکە قاسم و بەعسیەکان و ناسرییەکان، کودەتای تەمووزیانکرد، عێراق دەستووری هەبوو، بەڵام ئەوان بێ

پرسی خەڵکی کوردستان، گۆڕییان و، عێراقیانکردە "بەشێک لەنەتەوەی عەرەب". کاتی خۆی لە 1958دا لەبەغدا بە مامۆستا برایم ئەحمەدی رەحمەتیم گوت، "کاکە برایم، تکایە لەگەڵ بەعسیەکان و کۆمۆنیستەکان و حیزبی نیشتمانیی دیمۆکراسیی چادرچی و.. هتد، ئیمزای ئەوە مەکە، کە عێراق بەشێکە لە نەتەوەی عەرەب". کاک برایم فەرمووی: "ئەگەر ئەوە نەکەم، پێمان دەڵێن پیاوی ئەمریکا". بەداخەوە، مامۆستا برایم ئەحمەد، ئەو ئیمزایەی کرد، لەگەڵ ئەوەشدا هەر ئەو تۆمەتە ناڕەوایە نرا پێوەی.

بەڕێزان، کاک مەسعوود بارزانی و مام جەلال تاڵەبانی، دەبوو ئێوە لە هەموو کەسێک باشتر ئەوەتان بزانیبایە کە سیستەمی فیدەرالی لەوڵاتێکدا پێ دەگرێ، کە خەڵکەکەی فێری رەوشی دیمۆکراتی و، پێکەوە ژیانی بەئاشتی بووبن. لەوڵاتێکی دواکەوتووی وەک عێراقدا، کە وەزارەتی بەرگری (واتە لەشکر)و، وەزارەتی دارایی و، سیاسەتی دەرەوەو، سەرچاوە نەوەتەکان، هەمووی بەدەست حکومەتی نێوەندی بێ، چ مێشکێک ئەوە پەسند دەکا کە حکومەتێکی هەرێمی بێ لەشکرو، گەمارۆ دراو لەهەر چوار لاوە بەدوژمن، بتوانێ خۆی رابگرێ.

پارتی و یەکێتی دەتوانن نەخشەو سیاسەتی خۆیان هەبێ و، ئەمەش مافی خۆیانە، بەڵام هیچ کامیان و، هیچ حیزبێکی دیکەش، مافی ئەوەی نییەو نابێ، ئەو نەخشەو سیاسەتە بەسەر نەتەوەی کورددا بسەپێنێ، چ بەزۆرو چ بەفێڵ، ئەوڕۆ رۆژی ئەوە نییە خەڵک بنێرنە سەرشەقامەکانی کوردستان و (دەرەوەی کوردستان)و پێیانبێژن: هاوار بکەن بۆ فیدەراڵی و، دروشمی "سەربەخۆیی بۆ کوردستان" بەزۆر دابگرن وەک لە لەندەن کردیان و، زۆری نەمابوو ببێ بە هەرایەکی گەورە. بێگانە شارەزاکان گاڵتە دەکەن پێمان و، دەبێژن "ئێوە ئەمە 12 ساڵە بەشێوەیەکی پتر لەفێدەرالی دەچن بەڕێوە، ئێدی فیدەرالی چی؟ تکایە با ئەم فێدەرالیەش نەبێتە ئۆتۆنۆمییەکە، کە پەنجا ساڵی رەبەق خوێنی بۆ رێژراو دەستیش نەکەوت. تکایە کەمێک هۆش بهێننەوە بەر خۆتان و، لە تاقیکردنەوەی سەخت و خوێناوی پەند وەرگرن، پەند!

ئەوڕۆ کاتی ئەوەیە، جەماوەری کورد، هەر رۆژە ناڕۆژێ، بڕژێنە سەر شەقامەکانی کوردستان و ئەوروپاو ئەمریکاو ئوستralیاو، داوای مافی بڕیاری چارەنووسی خۆو، سەربەخۆیی کوردستان و، کۆتاییهێنان بەنەخشەی بەعەرەبکردنی باشووری کوردستان و گەڕانەوەی کورد بۆ شوێنەکانی خۆیان بکەن، نەک داواکردنی فیدەرالی. چونکە کە داوای فیدەرالی بکەین، پێماندەبێژن: "بچن لەگەڵ عێراقییەکان و حکوومەتی رەوای عێراق، پاش هەڵبژاردنێکی دیمۆکراتی قسە بکەن، فیدەرالی کێشەیەکی نێوخۆییە، نەک نێو نەتەوەیی". بەڵام ئەگەر هاتو کورد بەسەتهەزاران و بەملیۆن و بەردەوام کەوتە خۆنیشاندان بۆ سەربەخۆیی، ئەوا دیارە، ئەمریکاو بەریتانیا و هاوپەیمانان و، گەلێک لایەنی دیکە، بیر لەچارەسەرێکی بنچینەیی دەکەنەوە بۆ کێشەی کورد.

کورت و کرمانجی، پێویستە سەرکردەکانی کورد بزانن، کە کورد ئێدی ئامادەی ئەوە نییە لەمە پتر خوێنی بڕێژرێ و، ئەوانیش هەر بەیت و بالۆرەی "یەکێتیی عێراق" لێبدەن. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد ناتوانن کورد لەم قوڕاوە دەربهێنن کە تاگوێی تێیکەوتووە، با هێندە ئازایەتی و جوامێری و لەخۆبوردن بنوێنن و، دەست لەکار بکێشنەوەو، رێ چۆڵکەن بۆ ئەوانەی باشتر دەتوانن لەم بارودۆخە سەختە نازکەدا، کێشەی کورد بەرەو چارەسەرێکی بەرۆمەتانە ببەن و، ئەمەش هیچ شەرم و شوورەییەکی تێدا نییە، بەڵکو مەردایەتییەکی گەورەیە کە مێژوو دەینووسێ بۆیان.

ئەوجا عەرەبەکانیش، ئەگەر پێیانوایە، لەپاڵ درۆو دەلەسەو بوختاندا، ئەم کارە تیرۆریستانەیان کە بەدرێژاییی مێژوویان، دژی کورد کردوویانە، کارێکی ئازایانەیان نواندووەو دەنوێنن، زۆر باش بزانن، ئەوە کردەوەیەکی یەکجار حیزانەیە. چۆنکە سەرکردە هەرە زلەکانیان، لەکونو کەلەبەردا خۆیان دەشارنەوەو، کەرپیاوو گەوجو مێشکپووتەکانیان، رەوانەی مردن دەکەن، بەهومێدی چەند "حۆری"یەکی بەهەشت. باشە! پیاوەکانیان وا. ئەی ژنە خۆکوژەکانیان، بەهیوای چەند "گەنجی لووس" ئاڕاستەی ئەودیو دەکەن؟.

تیرۆری هەولێر، دوومەڵێکی زەقی لە لەشی کورددا تەقاند، کە هەڵوێستی نامرۆڤانەی دەوڵەتە عەرەبەکانو گەلەکانیان، کردوویەتە جەستەی کورد، ئەم تیرۆرە، ئەوەی پێشاندا کە کورد ئیدی ناتوانن لەگەڵ عەرەب لەسنووری دەوڵەتێکدا بژین، کە ئەوان ئاغاو کوردیش نۆکەر بن. پێویستە باسی سەربەخۆیی بکەینو بیێنە سەر رێی راست.

بەرلین 2004/2/11

میدیا، **ژ** 156، 2004/2/15

ئێرانو ئاژاوەی موقتەداسەدر

رژێمی ئێران دەیەوێ دەوری خومەینی لەعێراقدا بەموقتەدا بگێڕێ

ئەم بارودۆخە نێوخۆییەی کە ئەوڕۆ عێراق خۆی تێدا دەبینێتەوە، لەگەلێك رووەوە لە بارودۆخی سەردەمی پێش رووخانی رژێمی حەمەرەزاشای ئێران دەچێ. حەمەرەزاشا، خۆیو باوکی، سالانی سالْ، بەملهوڕیو دیکتاتۆرێتی، فەرمانڕەواییان دەکردو، هەر کەسێك سەری ناڕەزایی، کەمێك هەڵبڕیایە، بەوپەڕی توندوتیژییەوە، سەرکوتیاندەکرد. ئەم زۆرداریو بێدادییە، چارەی رژێمی شای واڕەشکردبوو، کە بێجگە لە دەستەیەك کوڕی رۆژو ماستاوکەرو خۆبژێنو "بەڵێ گەورەم"، زۆربەی زۆری خەڵکی ئێران، نەمانی ئەو رژێمەیان بەئاوات دەخواست. ئەمەش هەلومەرجێکی باشی بۆ دوژمنە فرەکانی شا، بەتایبەتی چەپییەکانو، گەلانی نافارسی بندەستو، مەلا شیعەکان، رەخساندبوو، کە هەریەکەیان لەدەرفەتێك دەگەڕان بۆ پەلاماردان. بەڕێکەوت راپەڕینی خوێندکارەکانی هێندەك لەزانستگەکانی ئێران، بۆ هێنانەدی داخوازییەکانیانو، کوشتنی چەند خوێندکارێك بەدەستی پۆلیسو ساواکییەکان، کارێکی وایکرد کە ئاخوندەکان بکەونە رەخنەگرتن. یەکێك لەچوار ئایەتوڵڵا گەورەکەی ئێران، کازمی شەریعەتمەداری بوو، کە ترکێکی ئازەریو خاوەنی مریدێکی یەکجار زۆر بوو، لایەنی خوێندکارەکانی گرتو، ئەم لایەنگرییەش، جۆشی بەجەماوەردا، کە بێنە سەر شەقامو بکەونە خۆپێشاندان دژی رژێم. پەیامنێری تەلەڤزیۆنو رۆژنامەکانی دەرەوە، هەر رۆژە ناڕۆژێك وتووێژێکیان لەگەڵ شەریعەتمەداری بڵاودەکردەوە. ئەمە لەکاتێکدا کە خومەینی لە کوولەکەی تەڕیشدا نێوی نەبوو. شایانی باسە، خومەینی چەند سالێك لەوەبەر، بەهۆی نانەوەی ئاژاوەیەکەوە لەدژی مافی ژنانو کەمکردنەوەی دەسەڵاتی ئاخوندەکان، لەلایەن رژێمەوە، کە لەو ئاژاوەیەدا، چەند کەسێك کوژران، گیراو، شا بەتەمابوو لەنێوی ببا، بەڵام پێش ئەوە، پرسی بەشەریعەتمەداری کردبوو، تابزانێ بیروڕای وی چییە لەو بارەیەوە.. شەریعەتمەداری بەشای گوتبوو: "نابێ بە هیچ جۆرێك دەست بۆ خومەینی ببرێ، خومەینی گەیشتووتە پلەی ئایەتوڵڵایی و، کوشتنی خومەینی هەڵگیرسانی ئاگری بەدواوەیە". لەبەرئەوە شا لەو نیازەی خۆی پاشگەز بووەوەو، خومەینیی دەربەدەری ترکیا کرد. خومەینی، پاش ماوەیەك، روویکردە نەجەفو لەوێ گیرسایەوەو، دوژمنایەتیی نێوان رژێمی شاو رژێمی سەددامی، ژیرکانە بەکارهێنا بۆ پروپاگەندە کردن بۆ "حکومەتی ئیسلامی"، کە گوایە حکوومەتی "داپەروەریو یەکسانیو ئازادی"یەو، لەوێوە قسەکانی خۆی لەسەر کاسێت تۆمار دەکردو دەیناردنەوە ئێرانو، ئەوجا کە شای ئێرانو سەددامی عێراق، رێککەوتننامەی جەزائیریان مۆر کردو، گلۆڵەی خومەینی لەعێراق کەوتە لێژی، ماوەیەك بە "تقیە" (واتە شاردنەوەی بیروڕاو ئامانج لەکاتی مەترسیدا، کە یەکێکە لە بنچینەکانی ئاینزای شیعەیەتی) سەری خۆی کز کرد. بەڵام کە لەساڵی 1979دا چاوی بەوە کەوت کە شەریعەتمەداری کەوتووەتە رەخنەگرتن لە رژێمی شاو، جەماوەر لەئێران کەوتووەتە جووڵە، ئەمیش بنەمای "تقیە"ی پساندو، کەوتە قسە. بەڵام سەددام، هەرچەندە لەدڵەوە لەدژی ئەوە نەبوو کە خومەینی شەڕی شا بکا، لەگەڵ ئەوەشدا نەیتوانی پتر لەو ماوەیە، رێ بە خومەینی بدا لەعێراقدا بمێنێتەوەو، داوایکرد لێی کە عێراق بەجێ بهێڵێ. ئەمجارە، خومەینی روویکردە فەرەنسا، واتە ئەو وڵاتەی کە خومەینیو هاوکارەکانی بەوڵاتی کفرو دوژمنی ئیسلامو چی چی، دەیاندایە قەڵەم. هەوڵدانی خومەینی لە فەرەنساوە، بۆ دامەزراندنی رژێمێکی مەلا فەرمانی کە دەنگی هەموو رەخنەگرێك بەشیرو تیر کپبکا، وای لە چەپییەکانی فەرەنساو ئەوروپای رۆژاوای ئەو سەردەمە نەکرد، کە سنوورێك بۆ چالاکیی خومەینی دابنێنو، هەوڵی هاتنە سەرکاری سیستەمێکی دێموکراتیی ئازادیخواز لەئێراندا بدەن، بەڵکو بەپێچەوانەوە، کەوتنە پەسندانی خومەینیو، ئامادەکردنی دەستاوێژ بۆ دەسەڵات وەرگرتنی.

دەزگەکانی راگەیاندنی گشتی لەئەوروپا، چ تەلەفیزیۆن‌و چ رادیۆو چ رۆژنامە، شەڕە زرتانێیان بوو لەسەر چوونە لای خومەینی‌و، وتوویێژ کردن لەگەڵی‌و، بەم جۆرە خومەینیان لەجیهاندا بەنێوبانگردو، وەك "شۆڕشگێڕ"و "رزگارکەری بندەستان"و "تێرکەری هەژاران" دایە قەڵەم. بەم جۆرە، خومەینی کە چەند تایبەتکارێکی تێدا هەبوو، وەك جەربەزەیەتی‌و بوێری‌و بێبەزەیەتی، توانی جڵەوی بزووتنەوە لەدەست شەریعەتمداری وەربگرێ، کە ئەو، ئەو تایبەتکارانەی خومەینی تێیدا نەبوو، ئەگەرچی ئەویش هەر وەك خومەینی، ئامانجی دامەزراندنی "دەوڵەتێکی ئیسلامی" بوو.

ئێستە ئێران، پاش ئەو تاقیکردنەوەیە بەدەستی خومەینی‌و، پاشئەوەی ئەوە (25) ساڵە، "حکوومەتی دادپەروەریی ئیسلامی"ی خومەینی، پێشانی هەموو جیهان دەدا، کە رێبەرەکەی، واتە، خومەینی، هیچ ئازادییەکی بە کەس رەوا نەدیتوە، بەڵکو تەنانەت رێ‌و شوێنی داناوە بۆ خەڵك، کە چۆن دەست بە ئاو بگەیەنن (تەماشای پەرتۆکی ﴿توضیح المسائل﴾ی خومەینی بکەن‌و، بزانن چەند لاپەڕەی نووسیووە لەسەر چۆنیەتی دەست بەئاوگەیاندن بەپێی "شەرع")، ئێستە ئێران دەیەوێ ئەو تاقیکردنەوەیە لەعێراقدا دووبارە بکاتەوە، ئەمجارە بەدەستی موقتەدا سەدر. بەڵام جارێ بابزانین ئەم موقتەدا سەدرە کێیە؟

موقتەدا سەدر، هەروەك خومەینی، کابرایەکی مڕومۆچی رووگرژی، تەنگە تیلکەی سەرچڵی جەربەزەی رکئەستوورە. بەڵام بە پێچەوانەی خومەینیەوە، کە لە خوێندەواریی ئیسلامەوانیدا گەیشتبووە پلەی "ئایەتوللایی"، ئەم هێشتا پلەی "موجتەهیدێتی" تێنە پەڕاندووە، کە گەیشتن بە پلەی "ئیجتیهاد" مەرجێکی بنچینەییە بۆ فتوادان لای شیعەکان، ئەو سەرمایەیەی کە موقتەدا هەیەتی‌و پێوەی دەنازێ، ئەوەیە کە کوڕی مەلایەکی شیعەیەکە، کاتی خۆی بە پیلانێکی سەددام کوژراوەو، ئەوەبوو هەر پاش رووخانی سەددام، ئەو کەسەی کە دەستی لەکوشتنی باوکیدا هەبوو، گرتی‌و بێ دادگاییکردن (محاکمە) کوشتی.

موقتەدا، کە لەسەردەمی سەددامدا، سەری خۆی کز کردبوو، پاش ئەوەی ئەمریکاییەکان‌و هەڤاڵبەندەکانیان‌و، لەنێو ئەوانەدا، هەزاران سەربازی کورد، سەددامیان راوەدوونا، خۆی دەرخست‌و کەوتە جرتوفرت. **سەرمەشقی چالاکییەکانی بەکوشتنی عەبدولمەجیدی خۆیی‌و زێوان (کلیدار)ی سەحەنی حەزرەتی عەلی، کە یەکەمین ئیمامی شیعەکانە، دەستپێکرد. چۆنکە بنەماڵەی خۆیی، هەر لەکۆنەوە لەگەڵ بنەماڵەی سەدر نێوانیان ناخۆش بوو، بەڵام بنەماڵەی خۆیی لەگەڵ سیستانی نێوانیان خۆشە، کە موقتەدا، ئەگەر دەستی بڕوا، سیستانیش لەنێو دەبا. شایانی باسە، سیستانی‌و بنەماڵەی خۆیی دژ بە خومەینی بوون‌و ئێستەش دژی خامەنیین.**

پاش ئەم خوێنڕێژییە، موقتەدا سەدر چوو بۆ ئێران‌و، پێوەندیی بەکاربەدەستانی ئێرانەوە کرد. بەپێی هێندەك سەرچاوەی هەواڵ، کاربەدەستانی رژێمی ئێران دەستەبەر بوون بەبڕینەوەی پارەیەکی باش بۆ خۆی‌و، بۆ هێزێکی چەکدار کە دروستیبکا لەشێوەی "پاسدارانی ئێران"داو، رێ لە کورد بگرێ‌و نەیەڵێ کەرکووك‌و مووسڵ‌و دیالە بگەڕێنەوە بۆ باوەشی هەرێمی کوردستان. موقتەدا کە گەڕایەوە عێراق، یەکەمین کاری ئەوەبوو، چەند چەکدارێکی ناردە کەرکووك بۆ پشتگیریی تۆرانییەکانی سەر بە "بەرەی ترکمانی"و، نەڕاندن دژی کوردو سەرکردەکانی‌و، هاوارکردن کە "کوردستان دوژمنی خودێیە"، داروودەستەکەی هاواریاندەکرد: "لا الە الا اللە، کردستان عدو اللە". بەڵام موقتەدا، بەفەرمانی ئێران، جارێ پەلاماری ئەمریکاییەکانی نەدەدا، چۆنکە رژێمی ئێران، دوای خستنی سەددام، پێیوابوو، ئەمریکا ڕێکدەکەوێ لەگەڵی‌و، دەیکاتە بەشدار لە "ئاوەدانکردنەوەی عێراق"داو، چاویش دەپۆشێ لە

تاقیکردنـەوەی تەکنیکانـە بـۆ دروسـتکردنی چـەکی ئـەتۆمی. ئـەمریکاش پێیوابـوو، دەتـوانێ لـەڕێی خاتەمییـەوە، ئێـران بـەرەو چاکسازی (ریفۆرم) ببـاو، ئێـران وا لێبکا واز لـەبیری دروسـتکردنی چـەکی ئـەتۆمی بهێنـێ و، پاسـدارەکانی لـە لوبنـان، کـە بـەنێوی "حیزبـوڵڵا"وە خـەریکی کـاری تیرۆریـستین، هەڵبوەشێنێتەوە،و واز لە پشتگیریی فەلەستینیە دەستوەشێنەکان بهێنێ. لەبەر ئەوە، ئـەمریکا ماوەیـەك لـەئێران بێـدەنگ بـوو. رژێمـی ئێـرانیش، ئـەم هەلـەی بـەکارهێناو، لـەم ماوەیـەدا، بەسـنووری بـەرەلای عێراقدا، هەزاران پاسدارو سیخوڕی خۆی نارده نێـو عێراقـەوە، بـەنێوی "زیـارەتی گـۆڕە پیرۆزەکـان"ەوە. ئەمریکاییەکان، کە بەداخەوە، گەلێکی درەنگوەرگرن، کە بۆیاندەرکەوت رژێمی ئێران، بەموو لە ئامانجە خراپکارییەکانی خۆی لاناداو، دەستیدەستی بە ئەمریکا دەکاتو، دەیـەوێ کات بباتـەوە، ئـەوجا هـاتن زۆریـان لـە ئـەوروپا کـرد کـە مەترسـیی کێشەی تاقیکردنـەوەی ئەتۆمانـەو، دەوڵەمەنـد کردنـی یۆرانیـۆم لەلایەن ئێرانەوە، بخەنە بەردەم ئەنجومەنی زێرەڤانیی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکانو، ئێران ناچار کرا کـە رێ بدا، بنکـە ئەتۆمییـەکانی لەلایـەن چاودێری نەتـەوە یەکگرتووەکانـەوە بێنـە پشکنین، بـێ ئـەوەی کاربەدەستانی ئێران، پێشەکی لەوە ئاگادار بکرێن. ئـەوجا ئێـران بـۆ بەربـەرەکانێی ئـەمریکا، فـەرمانی دا بە موقتەدا سەدر، کە چەکدارەکانی نێـو بنـێ "لەشـکری مەهـدی"و، پێوەنـدیی ببەسـتێ بـە سـوننیەکانی فەلووجەوەو، لەگەڵ بەعسیەکانو تۆرانییـەکان، بەرەیـەکی یـەکگرتوو دروسـتبکا لـەژێر ئـاڵای "لەشـکری مەهدی"دا، کە ئەمەش ئەو شەڕو کوشتارەی لێ دروستبوو، کە سەتان خەڵکی عێراقی تێدا کوژرا، بێجگە لـە سـەربازەکانی هاوپـەیمانانو، ئەنجامەکەشـی بـەوە گـەڕا، کـە نوێنـەری هاوپـەیمانان لـە عێـراق پـۆل برێمـەر، موقتـەدا بەچـەتەو رێگـرو تاوانبـار بداتـە قەڵـەمو، داوای ئـەوە بکـا لێـی، خـۆی بـدا بەدەسـتەوە. موقتـەداش، بەئاشـکرا دەبێـژێ کـە "لەشـکری مەهـدی" بـاڵی سـوپایی "حـەماس"و "حیزبوڵڵایـە"و، ئەوانەی کە لەگەڵ هاوپەیماناندا هاوکاری دەکەنو، لەنێو ئەوانەدا سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکان، بە "مهدور الدم" دەداتە قەڵـەم، واتـە رشـتنی خوێنیـان حـەڵاڵ دەکـا، وەك چـۆن خومـەینی رشـتنی خـوێنی هەزاران کەسی حەڵاڵکردو بانگی "جیهاد"ی دا لەدژی کورد.

کاربەدەسـتانی رژێمـی ئێـران کـە دەزانـن، موقتـەدای ئەڵقـە لـەگوێی ئـەوان، لەسـەر زەوییـەکی رفـۆك وەستاوە، دەیانەوێ ژیانی بپارێزن، بۆ ئەوەی دەورەکەی خومەینی پـێ تـەواو بکـەن. لەبـەر ئـەوە بەهـۆی چڵکاوخۆرەکانی خۆیانەوە، هەوڵی نێوبژیکردن دەدەن لەنێوان موقتەداو هێزی هاوپەیماناندا، بەوەی کە موقتـەدا ببـێ بـە پەنابـەر لـەئێرانو، دەیانـەوێ لـەڕێی سـووریاوە بیفڕێنن بـۆ ئێـران. **بێگومـان مەترسـیی موقتەدا سەدر بەراکردنی بۆ ئێران نابڕێتەوە، بەڵکو پتر دەبێ، وەك چۆن مەترسیی خومەینی بەدەربـەدەر کردنـی پەرەی سەند، بێجگە لەوەش، موقتەدا سەدر، تۆمەتی کوشتنی عەبدولمەجید خـۆیی و کلیـداری سـەحەنی حـەزرەتی عەلی و، گەلێکی دیکەی لەسەرەو، رشتنی خوێنی مرۆڤ بـە پێی قـانوونی شارسـتانی، مـافێکی گـشتییە، تەنانـەت ئەگەر کەسوکاری کوژراویش لێی خۆش بن، ئەوا دۆزگەری گشتی (المدعی العام) ناتوانێ لێـی خـۆش بـێ.** سـەبارەت بـەوە، هەوڵـدان بـۆ گرتنـی موقتـەدا سـەدرو، دانـی بـە دادگـە، فـەرمانێکی قانوونییـە. سیـستانیش کـە لەترساندا بێدەنگە، پێویستە بزانێ کە خومەینی لە پاداشتی ئەوەدا کە شەریعەتمەداری نەیهێشت شای ئێران بیکوژێ، ئەو، کە هاتە سەرکار، شەریعەتمەداری هەتا مردن دەستبەسەر کرد، موقتـەدا سـەدریش، ئەگەر رۆژێك دەستی بڕوا، ئاوا لە سیستانی دەکا، ئەگەر بەدەردی عەبدولمەجیدی خۆیی نەبا.

سـەرکردەکانی حیزبـە کوردییـەکانیش، کـە موقتـەدا سـەدر، بـە "نۆکـەر"ی ئـەمریکایان دادەنـێ و، خوێنیـانی "حەڵاڵ" کردووە، دەبێ بزانن کە نێوبژیکردنیان بۆ راگرتنـی ئـەم ئاژاوەیـە، تـەنێ بـۆ ماوەیـەکی کـاتی دەبـێ و،

بەزیانی خۆیانو کورد تەواو دەبێ. مانی موقتەدا سەدر مانای بوونی هێزێکی تیرۆریستانەیە وەك پاڵپشتێکی درندانەی "بەرەی ترکمانی"و عەرەبە کانی "تەعریب". نەمانیشی خێری کوردو ئازادیخوازانی تێدایە. کاك مەسعودو مام جەلال دەبێ بزانن کە ڕێی ڕاست ئەوەیە، هێزە چەکدارەکانیان لە لەشکرێکی کوردستانیدا، بۆ وێنە بەنێوی "لەشکری بارزانی"یەوە یەکبخەن. (مەبەستم لە بارزانی سەرۆکی کۆچکردوو، مەلا مستەفا بارزانییە)و لە حیزبحزبێنە دووریبخەنەوەو، لەم دەرفەتە سووت وەربگرنو، لەشکرەکە بەچەکی مۆدێرن ڕەخت بکەنو، هێزێکی زۆر گەورە بنێرنە بەغداو، کاك مەسعوودو مام جەلالیش لە ئەمریکاییەکان بگەیەنن، ئەگەر خۆیان بە هەڤاڵبەندی کورد دەزاننو، دەیانەوێ بەسەری شکاوو قوونی دڕاوەوە، وەك کوردەکە دەبێژێ، لەعێراق دەرنەچن، گوێ لە ئامۆژگاریی هەڤاڵبەندە کوردەکانیان بگرنو، لەشکری کوردستان بەهێز بکەنو، سنووری ئێرانو سووریا، بەجارێك دابخەنو، کۆنترۆڵ بخەنە سەر سنووری تورکیاو ئەردەنو حیجازو، خەڵکی ڕەشوورووتو هەژار، کە لەبرساندا ڕاپەڕیون، لە تیرۆریستەکان جیا بکەنەوەو، تەڕو هێشك پێکەوە نەسووتێنن. پارووە نانێکیش بۆ ئەو هەژارانە مسۆگەر بکەن کە لەتاو هەژاری بوونەتە دەسکەلای موقتەدا سەدر، چۆنکە برسێتی –وەك کورد دەبێژن– ڕەگی هاری پێوەیە. کاربەدەستانی کوردیش، پێویستە لەسەریان بەیەکخستنی هێزەکانیانو، یەکگردنی بەڕێوەبەریتییەکانیانو، وازهێنانیان لە بەرژەوەندیی تەسکوتروسکی حیزبایەتی، وا لەئەمریکا بکەن کە دۆزی ئاسایش لەهەموو عێراقدا بەکورد بسپێرێ.

بەرلین 2004/4/12

میدیا، ژ 160، 2004/4/15

مەلا عەلی سیستانی زۆرزانو، کاربەدەستانی ساویلکەو لەکاروان بەجێماوی کورد

خوێنەرەوەکانی رۆژنامەی "میدیا" ئەوەیان لەبیرە، کە ئەز هەر پاش ئەوەی مەلا عەلی سیستانیی بێ نێوونیشان، وەك قارچك، لەپڕ، لەسەر شانۆی رامیاریی عێراق هەلتۆقی، دەستبەجێ لە چەند ژمارەیەکی "میدیا"دا، کەسایەتیی ئەم مەلایەم خستە بەرچاو،و خوێنەرەوەکانم لەوە ئاگادار کرد، کە عەلی سیستانی، مەلایەکی فارسی شیعەی هاوڕازی بیرو بۆچوونی خومەینیو خامەنەییەو، ئەمیش، هەروەك ئەوان، بۆ دامەزراندنی حکومەتێکی ئیسلامی، لەشێوەی "مەلا فەرمانی" (ولایت فقیە)دا، هەوڵدەداو، ئەوەشمگوت کە خومەینی چەندی پێبوو بۆ کورد، سیستانیش هەر هێندەی پێیە، ئەمەش بەتاقیکردنەوە راست دەرکەوت. هەروەها، ئەوەشم باسکرد کە جیاوازیی نێوان خومەینیو سیستانی، لەلایەکەوە، ئەوەیە کە هەریەکەیان "ئیمامەتی"و "مەرجەعیەت"ی شیعەکان، تەنێ بەخۆی رەوا دەبینێ، نەك بەوی دیو، لەلایەکی دیکەشەوە، ئەو سەرچڵیو جەربەزەیەتیو توندەدەمارییەی کە لە خومەینیدا هەبوو، لە سیستانیدا نییە. سیستانی لەسەرخۆو ورەنزمەو، هۆشیارانە دەجووڵێتەوە، ئەوەبوو کاتێك کە سەددام لەسەر کاربوو، سیستانی بەپێی سەرەتای "تقیە" (واتە، خۆشاردنەوەو خۆگۆڕین لەکاتی مەترسیدا، کە یەکێکە لەبناخەکانی ئاینزای شیعە) دەچوو بەڕێوەو بەوە، خۆی لەدەستوەشاندنی سەددام پاراست، بەپێچەوانەی باوکی موقتدا سەدرەوە(سادق سەدر)، کە ماوەیەك نێوانی لەگەڵ سەددام باش بوو و، سەددامیش گەلێك هیوای پێبوو، بەڵام لەبەر ئەوەی پێی لەبەڕەکەی خۆی درێژتر راکێشا، سەددام لەنێوی برد.

ئەوجا، چۆن سەددام بیری لەوە دەکردەوە، مەرجەعیەتیەکی شیعەیی سەر بە بەعس، لەرێی باوکی موقتەدا سەدرەوە، دژی ئێران لەعێراقدا دروستبکاو سەرنەکەوت، ئەمریکاییەکانیش، لە ناشیێتییو ناشارەزاییی خۆیانەوە، سەریان لەشتێکی وا دەخوراو، ئەمەشم هەر لە "میدیا"دا بڵاوکردەوە. ئەوەی وای لە ئەمریکاییەکان کرد، کە پێیانوابێ سیستانی ئەو پیاوەیە کە ئەو دەورە دەتوانی بگێرێ، ئەوەبوو، هەر زوو گوتی، کە بەتەما نییە حکوومەتێکی ئیسلامی لەچەشنی رژێمی ئێران، لەعێراقدا دابمەزرێنێو، دەیەوێ لە هەموو عێراقدا هەڵبژاردنێکی ئازاد هەبێ، بۆ ئەوەی عێراقییەکان بەئارەزووی دڵی خۆیان سیستەمی فەرمانڕەوایی دەستنیشانبکەن. ئەم هەڵوێستەش کوتومت لەهەڵوێستی سەردەمی بێدەسەڵاتیی خومەینی دەچوو، چۆنکە خومەینی، کاتێك بەدەربەدەریو پەنابەری، لە فەڕەنسا لەژێر درەختێکدا لەگەڵ رۆژنامەنووسان هەڤپەیڤینی دەکرد، دەیگوت "ئیسلام، مانای ئازادیو یەکسانییە"و جەختی لەسەر ئەوە دەکرد، کە پاش خستنی رژێمی شا، هەڵبژاردنێکی گشتی دەکرێو، خەڵکی ئێران بەسەربەستی دەچنە هەڵبژاردنەوە، بۆ دیاریکردنی ئەو سیستەمەی کە دەیانەوێ.

راستیەکەشی ئەوەیە کە دامەزراندنی "کۆماری ئیسلامیی ئێران" خرایە دەنگدانەوە، چۆنکە خومەینی سەتی سەت دڵنیا بوو کە زۆربەی زۆری خەڵکی لەخشتە براوی ئەو سەردەمەی ئێران، دەنگ بۆ "کۆماری ئیسلامیی ئێران" دەدەن، بێ ئەوەی بزانن کە چییەو چۆنە. سیستانیش، هەروەك خومەینی، زۆر باش دەزانێ، کە زۆربەی زۆری شیعەکانی عێراقو گەلێك لایەنی دیکەش، پەرلەمانێکی وا کۆنەپەرستانە هەڵدەبژێرن کە بەدڵی مەلا عەلی سیستانی بێو، بەمەش رەوایەتی دەدەن بە دیکتاتۆرێتیەکی گەلەکۆمەیی بەنێوی دێمۆکراسیو، مافی فەرمانڕەواییی زۆرێتی بەسەر کەمایەتیدا، کە دەمێکە پەنجەم بۆ ئەم باسە راکێشاوە.

بۆ گەیشتنە ئەم ئامانجە، مەلا عەلی سیستانی لە دوو لاوە زیرەکانە کەوتە کار، لەلایەکەوە، هەزاران و هەزاران خەڵکی بەشێوەیەکی ئاشتیخوازانە هێنایە سەر شەقامەکانی بەغداو خوارووی عێراق، بەنێوی شینی حەسەن و حسەین و پرسەی "عاشوورا"وەو، کە ئەوەش هەموو دەزگەکانی راگەیاندنی گشتیی لەجیهاندا سەرسامکرد. لەلایەکی دیکەشەوە، خۆی وا قورس راگرت، کە تەنانەت یەکجاریش، رێی نەدا بەوەی بریمەر، یان کاربەدەستێکی دیکەی ئەمریکایی، بچێ بۆ لای. سیستانی لە تێکۆشانیدا بۆ گەیشتنە ئامانجەکەی خۆی، بەتەواوی بەپێچەوانەی سەرکردەکانی دوو زلحیزبە کوردییەکەوە جوولایەوە، کە رێیان نەدا بە جەماوەری کورد، چ لەکوردستان و چ لە بەغدا بکەونە سەرشەقامەکان و، داوای مافی خوراوی کورد بکەن، ئەمەش لەترسی ئەوەی دەسەڵاتی کوێخایەتییان لەدەستبچێ، بەڵکو لەجیاتی ئەوە، کەوتنە ماچوو مووچ لەگەڵ کاربەدەستانی ئەمریکاو، رێگرتن لە هەموو بزوتنەوەیەکی جەماوەرانە، کە ئەوە مافێکی سروشتی هەموو مرۆڤێکی ئازادەو، گەلانی رۆژاواییش نرخ بۆ خۆپێشاندان و مانگرتن و دەنگدان دادەنێن.

سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، لەباتی ئەوەی هەوڵبدەن سنوورێك بۆ کەینوبەینی سیستانی لەدژی کورد دابنێن، هەستان چوونە سڵاوی سیستانی و کەوتنە پەسندانی لەرۆژنامەکانی رۆژاواداو، کردیان بەمرۆڤێکی "ئازادیخوازو دۆستی کوردو ئاشتیپەروەر"، ئازادیخوازی و دۆستایەتیی کوردو ئاشتیپەروەریی سیستانیش ئەوەبوو کە بوو بەهۆی ئەوەی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، بەیەك وشە باسی کێشەی کوردو کوردستان و "قانوونی بەڕێوەبەرێتیی کاتی" نەکا.

بەپێچەوانەی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکەوە، کە بەشانازییەوە هاوکاریی خۆیان لەگەڵ لەشکری ترك دژی پ ک ک دەگێڕنەوە (کە لێرەدا هیچ مەبەستم ئەوە نییە لەسەر پ ک ک بکەمەوە، چۆنکە خراپەکاریی هەموو جۆرەی پ ک کێم لەبەرچاوە، بەڵام خراپەکاریی هەشتا ساڵەی رژێمی ترکیشم هەر لەبەر چاوە، کە هەزار هێندەی خراپەکاریی پ ک ک یە). با ئەوەش بێژین کە جێگری پارێزگاری نەجەف، لەبەر هێرشەکانی ئەمریکا بۆ سەر "سوپای مەهدی"و نەجەف، دەستی لەکار کێشایەوەو، مەلا عەلی سیستانیش، سەرەڕای ئەوەی حەز لەچارەی موقتەدا سەدرو بنەماڵەی سەدر ناکا، بەڵام تائێستە، نەك بەکردەوە، بەڵکو تەنانەت قسەیەکی خراپیشی لەدژی موقتەدا سەدر لەدەم دەرنەچووەو، بگرە سووتی لەکارو کردەوەی موقتەدا سەدر دیوەو، دەبینێ بۆ بەهێز کردنی جێپێی خۆی و، ئەوەتە کە دەزانێ هاسنەکە داخە، روویکردووەتە لەندەن، بۆ ئەوەی ناچار نەبێ لە نەجەف هەڵوێستێك بنوێنێ. ئەمەش نیشانەی ژێهاتی و کارزانیی و دووربینی سیستانییە، ئەگەرنا سیستانی ئەو نەخۆشە نییە کە بچێتە لەندەن و، دکتۆرەکانیشی دەبێژن کە پێویستی بە نەشتەرگەری نییە.

لەهەمووی نابەجێتر ئەمەیە، کە پاش ئەوەی سیستانی رووی راستینەی خۆی پێشانی کورددا، کەچی "یەکێتی" ژمارەیەکی زۆر لە مەلاکانی کوردستان، بە هەزاران ئیمزاوە رەوانەی لای سیستانی دەکاو، ئەوانیش دەچن لە سیستانی دەپاڕێنەوە، بۆ ئەوەی دژی بەعەرەبکردنی کوردستان هەڵوێست پێشانبدا، کەچی سیستانی بە مەلا کوردەکان دەڵێ "لە عەرەبە هاوردەکان خۆش بن". دیارە خۆ ناتوانێ جنێو بەکورد بدا، لەبەر ئەوە دەبێژێ کە "کوردی خۆش دەوێ" چۆنکە دەزانێ ئەوە هەر قسەیەو، قسەش بە گوومرگەکەی برایم خەلیلدا تێناپەڕێ. لەگەڵ ئەوەشدا، مام جەلال ئەو قسە سەرزارییەی سیستانی دەکا بە بەڵگە بۆ پەسندانی سیستانی. ئەوەتا رۆژنامەی Neue Zürcher Zeitung، کە رۆژنامەیەکی بەنێوبانگی سویسراو هەموو ئەورووپایە، لەرۆژی 8/6دا وتووێژێکی لەگەڵ مام جەلال بڵاوکردبووەوە، کە لەوێدا مام جەلال گوتوویەتی:

"سیستانی پیاوێكی ژیره، داخوازیی بوونی ئەنجومەنی سەرپەرشتی ناكا وەك لەئێران هەیە. ئایەتوڵڵای سیستانی بیری وایە كە فەرمانڕەواییی ئیسلام، كاتێك دێتە دی كە ئیمامی ونبوو، مەهدی، بگەڕێتەوە. دەربڕینەكانی (سیستانی) ئەوە ناگەیەنن كە ئەو داوای حكوومەتێكی مەلاكان دەكاو، ئایەتوڵڵای سیستانی پشتیوانی كوردە. ئەز چەند جارێك چاوم پێی كەوتووە، ئەو پشتگیریی گەلی كورد دەكا. لەچاوپێكەوتنی ئەم دواییەیدا لەگەڵ مەلا كوردەكان، پاكتاوكردنی رەگەزی مەحكووم كردو، داوای گێڕانەوەی عەرەبە هاوردەكان‌و دانەوەی زەوی‌و زارەكانی بەكورد كرد".

ئێستە، با خوێنەرەوەكانی ئەم قسانەی مام جەلال‌و هەموو نەتەوەی كوردو، بەتایبەت ئەو مەلا كوردانەی كە بەداخوازیی یەكێتی، چوونە لای سیستانی، سەرپشك بن لە بڕیاردانیدا، بەڵام زۆر دەترسم كە سیستانی بەم زووانە، وەك سەددامی جاران، بكرێتە سەر پشك (حۆكم)!!! راستییەكەی، ئەگەر یەكێتی مەبەستی خزمەتی كوردو، هێنانەدی ئاواتی كوردە كە ئەوەش گەیشتنە بە پلەی سەروەرێتی، نەك كوێخایەتیی سەركردەكان، دەبوو مەلاكانی نەناردایە لای سیستانی، بەڵكو مەلاكانی بەملیۆنێك ئیمزاوە كە كۆكرایەوەو، خرایە چاوی مێژەوە، بناردایە بۆ كۆمەڵەی نەتەوە یەكگرتووەكان، لەو رۆژەدا كە باسی چارەنووسی عێراق دەكرا. سیستانی كاربەدەست نییەو، جارێ هیچ دەسەڵاتێكی دەوڵەتیی نییە، بەڵام ئەوە هەڵوێستی بوو بەرامبەر "فێدەراڵی"و "قانوونی بەڕێوەبەرێتی كاتی" كە فشە مافێكی بەكورد رەوا دەدی. خۆ ئەگەر رۆژێك بیێ و بكرێتە نوێنەری "ئیمامی زەمان"، داخوا، چی بەسەری كورد بهێنێ. شایانی باسە كە كۆنگرەی ئەم دواییەی شیعەكان لە ناسرییەو لێدوانەكانی جێگری پارێزگاری بەسرە كە باسی جیابوونەوەی پارێزگەكانی باشووری لەعێراق كرد، وەك هەرێمێكی فێدەراڵی یان سەربەخۆ، نەبوو بەهۆی ئەوەی سیستانی لەدژی بوەستێ، بەڵكو قوڕو قەپی كرد لێی.

گوریسكێشەكێی بردنەوەی دەسەڵات لەعێراقدا، لەنێوان ئەیاد عەلاوی بەعسی‌و ئەحمەد چەلەبی لیبەراڵدا، بەوپەڕی توندوتیژییەوە دەستیپێكردووە. عەلاوی، لەباری بیرو بۆچوون‌و شێوازی كاركردنەوە، بەعسییەكی تەواوە، وەك سەددام، بەڵام، بەپێچەوانەی سەددامەوە كەللەرەق‌و كەرپیاو نییەو، تاقیكردنەوەیەكی زۆری هەیە، كە لەساڵانی كار كردنیدا لەگەڵ دەزگەی سیخوڕێتیی ئەمریكاو بەریتانیا دەستیكەوتووە. عەلاوی، پاش ئەوەی بەپشتگیریی ئەمریكاو یارمەتیی سەركردەكانی دوو زلحیزبەكە، گەیشتە پلەی سەرۆكوەزیرانی عێراق، ئێستە دەیەوێ بەهێزی سوپایی ئەمریكا، دوژمنەكانی نێوخۆی لەنێوببا. هەڵكوتانە سەر چەكدارەكانی موقتەدا سەدرو، شەڕ فرۆشتن بە ئەحمەد چەلەبی‌و سالم چەلەبی، سەرپەڕەی كارەكانی نێوخۆیی عەلاوین. هەرچی ئەحمەد چەلەبییە، ئەوا دەیەوێ بە خۆڕێكخستن لەگەڵ موقتەدا سەدرو یارمەتیی ئێران، دەسەڵاتی خۆی فراوان بكاو، هەر ئەمەیە كە ئەترەشی عەلاوی بردووە، ئەگەرنا ئەو تۆمەتانەی دەخرێنە پاڵ ئەحمەد چەلەبی، وەك پارە پێداكێشان‌و ساختەكارێتی، ساڵانی ساڵە باسدەكرێن. فەرماندەركردنیش بۆ گرتنی سالم چەلەبی، هەوڵدانێكە بۆ بێنرخكردنی دادگەی لێپرسینەوەی تاوانەكانی سەددام‌و هاودەستەكانی، كە دیارە، سەددام، وەك چۆن لەراڕەوی دادگەدا، تفێكی خەستی كردە رووی تاریق عەزیزو بەخاینی نێوبرد، یەك دوو قسەش لەگەڵ كۆنە هاودەستەكەی خۆی، ئەیاد عەلاوی، دەكاو عەلاویش لەمە زەندەقی چووە. ئەمە بێجگە لەوەی كە عەلاوی دەیەوێ رژێمێكی بەعسی بەسەر عێراقدا بسەپێنی، ئەوجا بەیارمەتیی كاربەدەستە لەسیاسەتدا كۆڵەوارەكانی ئەمریكا. سەردانی عەلاوی لە ئەردەن‌و سووریاو، هەوڵدانی بۆ نێزیككردنەوەی رژێمی بەعسی سووریا لەئەمریكاو، دوورخستنەوەی سووریا لەرژێمی ئێران‌و، هەوڵدانی عەلاوی بۆ دروستكردنەوەی لەشكری كوردكوژی عێراق‌و، دەزگەی تیرۆریستی زێرەڤانیی عێراق‌و، گێڕانەوەی بەعسییەكانی لایەنگری

خۆی بۆ سەر کارو، چاوپۆشێنێکی کاتی لە چەکدارەکانی پارتی و یەکێتی، تا خۆی کۆدەکاتەوە بۆ هەڵکوتانە سەر کوردستان، ئەمانە هەموو نموونەی ئەو چاو وڕاوە دوژمنانەیەیە کە دوژمنانی نەتەوەی کورد، لەناسیۆنالیستە عەرەب و ترک و فارسەکان، دەیانەوێ پێکەوەو ئەمجارە، بەهەڵخڵەتاندنێ ئەمریکا،و سووتوەرگرتن لەساویلکەیەتیی کوێخاکانی کوردستان، بۆ لەنێوبردنی کورد بیبەنەسەر.

ئا لەم رۆژە تەنگانەو چارەنووسسازانەدا، کە ئەرکێکی گران دەخەنە سەرشانی هەموو کوردێکی بەتەنگەوە هاتوو، بۆ ئەوەی بیر لەدوارۆژی نەتەوەکەی و وڵاتەکەی بکاتەوە، ئەو پێشنیازەی خۆم کە لەنامەکەمدا بۆ بەڕێزان کاک مەسعوود بارزانی و مام جەلال تاڵەبانی کردبووم، دووبارە دەکەمەوەو، داوادەکەم لێیان، دان بەهەڵەی خۆیاندا بنێین و تا کار بەجارێك لەکار نەترازاوە، رێ بەجەماوەری کوردستان بدەن کە کاری خۆیان بگرنە دەست خۆیان، چۆنکە، ئەگەر کەسانێك نەتوانن، یان نەیانەوێ لەماوەی 12 ساڵ سەربەخۆییدا، دوو شار بەیەك بەڕێوەبەریتی ببەستن بەیەکەوە، بەدڵنیاییەوە، ناتوانن یان نایانەوێ کوردستانێکی گەورەو بەرین رزگار بکەن.

بەرلین 2004/8/12

میدیا، ژ 168، 2004/8/6

ئەگەر ئەمریکا لەعێراق بکشێتەوە!

هەرچەندە جۆرج دەبلیو بوش، چەند جار گوتوویەتی، کە عێراق بەجێناهێڵێ هەتا فەرمانی سەرشانی خۆی بەجێنەهێنێ، لەگەڵ ئەوەشدا، بردنە سەری ئەم بەڵێنەی بوش، کە کاتێکی سنوورداری بۆ دانەنراوە، بەدەست بوش خۆی نییە، بەڵکو بە گەلێك بارودۆخی نێوخۆیی و دەرەوەی ئەمریکاوە بەندە. گرنگترینیان ئەوەیە، ئایا بوش و کۆمارخوازەکان لە هەڵبژاردنی مانگی نۆڤەمبەری ئەمساڵدا، کە هەمووی دوو مانگێکی ماوە، شەڕی دەنگدان دەبەنەوە یان نا؟ خۆ ئەگەر نەیبەنەوە، ئەوا دژبەرەکەیان، جۆن کیریی سەر بەحیزبی دیمۆکرات، سیاسەتێکی دیکە دەبا بەڕێوەو، دیارە ئەو بەڵێنەی خۆی بەجێدێنێ کە چەند رۆژێك لەمەوبەر دای و گوتی: "ئەگەر بوو بە سەرکۆمار، لەماوەی چوار ساڵەکەی سەرکۆمارێتیی خۆیدا، لەشکری ئەمریکا لەعێراق دەکێشێتەوە"و، هەر لەو بوارەشدا گوتی "شەڕی عێراق شەڕێکی هەڵە بوو، لەشوێنێکی هەڵەو لەکاتێکی هەڵەدا". ئەوەتە، هەر لەئێستەوە هەوڵدەدا کە کوژرانی سەربازەکانی ئەمریکا لەعێراق، کە ژمارەکەی خۆی لەهەزار سەربازێك دەدا، بکاتە هەوێنی ترساندنی خەڵکی ئەمریکا، بۆ ئەوەی دڵیان لە جۆرج بوش کرمێ بکا، وەك چۆن خۆزێ لویس زەباتیرۆ (سەرکردەی حیزبی گوایە سۆسیالیستی ئیسپانیا) کوژرانی چەند هاوولاتێکی ئیسپانیای، بەهۆی تەقاندنەوەی شەمەندەفەرێکەوە، دوو سێ رۆژ پێش هەڵبژاردنی پەرلەمان، کردە کوتەکی دەستی خۆی دژی خۆزێ ماریا ئەزناری سەرکردەی حیزبی گەل، کە ئەو دەمە سەرۆکوەزیرانی ئیسپانیا بوو،و لایەنی ئەمریکای دەگرت لەجەنگداو، بەو هۆیەوە زەباتیرۆ هەڵبژاردنی بردەوەو ئەزناری خستو، هەر دوای سەرکەوتنی بەماوەیەکی کورت، گورج 1300 سەربازەکەی خۆی لەعێراق کێشایەوەو، بەمەش ئاوی کرد بەئاشی تیرۆریستانداو تێیگەیاندن کە تیرۆرو دەستوەشاندن بەکەڵك دێن، بەتایبەتی دژی مرۆڤی کورتبین و چەواشەکراو، بۆ سووتی سیاسەتکاری هەلپەرست.

ئەمە لەکاتێکدایە کە ئەگەر جۆرج بوش بیدۆڕێنێ. خۆ ئەگەر جۆرج بوش ئەمجارەش بیباتەوە، ئەوەش بەمەرجێك کە هەتا رۆژی هەڵبژاردن، کارەساتێکی وا نەقەومێ کە رووی ئەمریکاییەکان لە جۆرج بوش وەربگێڕێ، ئەوا، لەم بارەشدا، جۆرج بوش و حیزبەکەی، ناتوانن هەتا هەتا سەربازەکانیان لەعێراقدا بهێڵنەوەو هەر رۆژە، یەك دوانێکیان لێبکوژرێ، چۆنکە ئەمریکاییەکان نرخی خەڵکی خۆیان دەزانن و، دووریش نییە کە عەرەبەکانی عێراقیش، هەتا ئەو کاتە، بەیارمەتیی ئەمریکا و ئەردەن و میسرو ئەوروپا، لەشکرو پۆلیس و دەزگەی زێرەڤانیی شۆڤێنیستانەی خۆیان دروستبکەنەوەو، بەیارمەتیی دەوڵەتە عەرەبەکان و رژێمی ترك و ئێران، پەلاماری کورد بدەنەوەو، ئەو عێراقەی کە پاش هەرەسهێنان و نابووتبوون، بەدەستی شێتانەو نابەرپرسیارانەی کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە دامەزرایەوە، دەبێتەوە دۆژە (جهنم)یەکی سەر زەوی بۆ کورد، ئەوجا هەریەکەیان لەم دوو زلحیزبە، ئەوی دی گوناهبار دەکا، وەك ئەوەی قەل بەقەل بێژێ: "بڕۆ رووت رەش بێ"!!!

ئەوەی لێرەدا جێی سەرنجدان و مەترسییەکی گەورەیە، ئەوەیە کە کاربەدەستانی دوو زلحیزبە فەرمانڕەواکەی باشووری دوولەتکراوی کوردستان، هەتا ئەوڕۆ، کە ئەوڕۆیە، هیچ نەخشەیەکیان نییە بۆ ئەو رۆژەی کە ئەمریکا لەعێراق دەچێتە دەرەوەو جڵەوی دەستەڵات دەداتە دەست عەرەبەکان و، کوردیش فت دەکا، وەك چۆن فەڕەنسا لەنێوەڕاستی چلەکانی سەتەی رابووردوودا، جلەوی دەستەڵاتی لەسووریای دەستکردا، دایە دەست عەرەبەکان و کوردی فتکردو، ئینگلیزەکانیش لەسەرەتای بیستەکاندا، جڵەوی دەستەڵاتیان لەعێراقی دەستکردا، دایە دەست میر فەیسەڵی عەرەبی خەڵکی حیجازو پشتیانکردە کورد.

بەڕاستی، ئەز کە ئەو ڕۆژە ڕەشە دەهێنمە بەرچاوی خۆم، یەکسەر سەردەمی پێش هەرەسەکەی شۆرشی ئەیلوول دێتەوە یادم، کاتێك کە بە کاربەدەستانی پارتیم دەگوت "ئەگەر هاتو شای ئێران لەگەڵ سەددام ڕێککەوت، ئێوە هیچ نەخشەیەکتان هەیە بۆ ئەو دەمە،" دەستبەجێ دەیانگوت: "هیچ کاتێك شای ئێران لەگەڵ سەددام ڕێکناکەوێ". دەمگوت: "ڕەنگە ماوەکە زوو نەبێ‌و درێژخایەن بێ، بەڵام با ئێمە وەك گریمانەیەك (فرچیە)، وادابنێین کە سبەینێ ڕێکدەکەون، ئایە ئێوە چیتان ئامادەکردووە؟ دەیانگوت: "ئەو حیزبەی شۆرشی هەڵگیرساند، دیارە بیری لەو ڕۆژەش کردووەتەوە". بەڵام هەرەسەکە ئیسپاتیکرد کە هیچ کونوکەلەبەرێك نەگیرابوو،و بیر لەدواڕۆژیش نەکرابووەوە، ئەگەرنا شۆرشێکی 14 ساڵی بەخۆی‌و سەتوبیست هەزار پێشمەرگەوە، لەشەوو ڕۆژێکداو، بەڕوو وەرگێڕانی شایەك لێی، هەروا بەهاسانی بڵاوە ییپێنەدەکرا.

کێشەی کورد، پاش هەرەسهێنانی عێراق وەك دەوڵەت‌و، داگیرکرانی لەلایەن هێزی سەربازیی ئەمریکاو هەڤاڵبەندەکانییەوە، تادەهات، بەرەو کێشەیەکی نێو نەتەوەیی دەچوو، بەڵام پارتی‌و یەکێتی، بەبیرو بۆچوونی تەنگەبەرانەو، بۆ پاراستنی بەرژەوەندیی نانەتەوەییی کوێخایانەی خۆیان، کردیانەوە بەکێشەیەکی نێوخۆیی عێراق‌و، ڕەوایەتیان بۆ دەوڵەتی دەستکردی عێراق دروستکردەوە، بێ ئەوەی خۆیان هیچ ڕەوایەتییەکیان هەبێ، کە بەنێوی خەڵکی باشووری کوردستانەوە قسە بکەن، چۆنکە هیچ حیزبێك، لە هیچ وڵاتێکی جیهاندا، هەرچەندە جەماوەری فرەبێ، مافی ئەوەی نییەو نابێ، بەنێوی نەتەوەیەك‌و خەڵکی وڵاتێکەوە قسە بکا، مەگەر ئەو حیزبە لەهەڵبژاردنێکی ئازاددا، زۆربەی زۆری دەنگەکانی وەدەستهێنابێ‌و، حکوومەتێکی لەڕێی پەرلەمانەوەو بەپێی قانوونێکی دیمۆکراتانە پێکهێنابێ، ئەوجا ئەو حکوومەتە، نەك ئەو حیزبە، دەتوانێ تا لەسەر کار مابێ، بەنێوی خەڵکی ئەو وڵاتەوە قسە بکا. جا، لەبەرئەوەی پارتی‌و یەکێتی، هەشت ساڵە ڕێیان لەهەڵبژاردنێکی ئازادو گشتپرسییەکی (ڕەفراندوم) ئازاد لەکوردستاندا گرتووە، ڕەوایەتییان لەدەستداوە. لەبەر ئەوە، هەموو وتووێژێکیان، لەگەڵ هەر لایەك بووبێ، کە هەمووی هەر بەنهێنی‌و دزە خونجێنانەو، لە گەل شاراوە بووە، ڕەوایەتیی پوولێکی قەڵبیان نییە. ئەوجا، ئەگەر ئەمانە بەڕاستی نیشتمانپەروەرن‌و، نایانەوێ چارەنووسی کورد بخەنە گۆمەوە، دەبێ تازووە، دان بە هەڵەی خۆیاندا بنێن‌و، چەکدارەکانیان هەڵوەشێننەوەو، ڕێ بە دروستبوونی لەشکرێکی کوردستانی بدەن‌و، ڕێ چۆڵکەن بۆ گشتپرسییەکی ئازاد لەکوردستاندا، تا بزانرێ خەڵکی کوردستان چییان دەوێ. ئەوجا لەهەڵبژاردنێکی ئازاددا، پەرلەمانێك‌و حکوومەتێکی یەکگرتووی کوردستانی دروستببێ، کە ئەو حکوومەتە بتوانێ لێکۆڵینەوەیەك بخاتە گەڕ، تابزانرێ، هۆی تێکڕژانی کوردو کورد، چی بوو،و بەرپرسیارانی کێ بوون، کە ئەنجامەکەی کوژرانی هەزاران گەنجی کورد بوو، هەروەها بزانرێ، سەردەستەی تاڵان‌و بڕۆیی‌و دزێتی‌و جەردەیەتی کێ بوون، تابزانرێ، بەرپرسیارانی ژنکوژی کێن، کە هەر ڕۆژە ناڕۆژێ، ژنێك بەرچەقۆ، یان بەرگوللە دەدرێ، یان بە پرێمز دەسووتێ‌و، کەسیش بەکەس ناڵێ "کاکە کەرت بەچەند؟"، تابزانرێ، چارەنووسی ئەو ملیار دۆلارانەی کە لەم 14 ساڵەی دواییدا، داهاتی کوردستان بوون، کەوتنە چ چاڵێکەوە؟ تابزانرێ، بۆچی بەقسە، باسی دیمۆکراسی دەکرێ، کەچی ڕێنادرێ بە هاتنەکایەی ڕۆژنامەگەرییەکی سەربەخۆ و، ڕێنادرێ بەهاتنەکایەی کۆمەڵگەیەکی شارستانی (مدنی)و، ڕێنادرێ بەرەخنەگرتن لە کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکەو، ڕێنادرێ بە هەڵبژاردنی سانديكای سەربەخۆ!

ئەگەر دوو حیزبە دەسەڵاتدارەکە دەیانەوێ بەڕاستی خزمەتی خەڵکی کوردستان بکەن، دەبێ ئەو ڕێیە بگرنەبەر کە باسکرا، ئەگەرنا خەریککردنی خەڵك بە بالۆرەی هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوە، کە کوردستانیش، وەك بەشێك لەعێراق بخرێتە هەڵبژاردنەوە، مێخێکی دیکە دەبێ‌و دەکوترێ بەتەرمی هیواو ئاواتی نەتەوەی کورددا.

ئەوڕۆ، کە ئەم وتارە دەنووسم، ڕۆژی 11ی ئەیلوولە، یادی شۆڕشی ئەیلوولە بەسەرۆکایەتیی مەلا مستەفای بارزانی، یادی هەزاران و هەزاران پێشمەرگەی کوردستانە، یادی ئەو مەلا مستەفایەیە کە بێکەس و بێپشتیوان و، بەجووتێ کەلاشی شڕەوە، ڕازینەبوو کەرکووک لە کوردستان جیابکرێتەوەو، درێژەی بەشۆڕش دا، چۆنکە بارزانی و پێشمەرگەکانی، ڕۆمەت و ئاوڕووی خۆیان و نەتەوەی کوردیان، لەسەروەرێتیی نەتەوەی کورددا بەسەر تەواوی خاکی کوردستاندا دەدی. ڕاستیەکەی مرۆڤی ڕۆشنبیرو لەژیانگەیشتوو، ڕۆمەت و ئاوڕوو، لەئازادی و سەربەخۆیی و سەروەرێتیدا دەبینن، نەک لەنێوان دوو لنگی ژناندا.

بەرلین 11ئەیلوولی2004

میدیا، ژ 170، 2004/9/16

که ئەمریکاو هاوپەیمانان خۆیان لە عێراق کێشایەوە

بەڕاستی، نازانم تف بەرەو کوێ هەڵدەم. بەهەر لایەکدا هەڵیدەم، هەر رەشەبایەو رەشەبا. دیارە، تفی بەرەو با ریش دەگرێتەوە. سەیرەکەش لەوەدایە کە خۆم ریشم نییە، لەبەر ئەوە، تفەکە یەکسەر بەردەموچاوم دەکەوێ. بەڵام، چاریشم نییەو، وەکو کوردەکە دەبێژێ: "نەدەمم ببێ هاکەمو، نە پێم ببێ راکەم، ئەی قوڕی کوێ بەسەر خۆمدا کەم!!". کێشەکەش ئەوەیە، کە گلەییم لە بێگانانو داگیرکەران نییە، چۆنکە ئەوان نێوی خۆیان بەخۆیانەوەیە. گلەییەکەم لەکاربەدەستانی کوردەکە خۆیەتی، کە بەهەزار رەخنەو گازندەو سیخورمەو نوقورچو تێوەژەندەنو نەقیزە، باکیان نییەو، وەك کاسەی چەوریان لێهاتووە، بەهیچ ئاوێك تەڕ نابن.

ئێستە، بابێینە سەر چەقی بابەتەکە. سەر باسی وتاری جاری پێشووم لە "میدیا"دا (ژ 170، 2004/9/16) ئەوەبوو "ئەگەر ئەمریکا لەعێراق بکشێتەوە". بەڵام سەرباسی ئەمجارەم بە "ئەگەر" دەستپێناکا، بەڵکو بە "کە"ی "کات" دەستپێدەکا. چۆنکە، چەند رۆژێکی کەم، دوای بڵاوبوونەوەی وتارەکەم، وەزیری بەرگریی ئەمریکا دۆناڵد رامسفێلد، بەئاشکرا باسی لەشکرکێشانەوەی ئەمریکای لەعێراق کرد، تەنانەت ئەگەر باری ئاسایشیش لەعێراقدا هێشتا دانەمرکابێ. پاش ئەمیش، چەند جارێك لەئەمریکاو بەریتانیا، باس لە بەجێهێشتنی عێراق کرا. لەبەر ئەوە، ئەو مەترسییەی بەرەوڕووی کورد دەبێتەوە، لەنێزیکبوونەوە دایەو، بەبڕوای من، هیچ ئامادەکارییەك بۆ بەرەنگاریکردنی ئەو رۆژە رەشە نەکراوە. مەگەر ئەوەی ئەو هەواڵە راست بێ کە گەورەو بەرپرسێك گوتی ئەمریکا بەتەمایە بنکەیەکی سوپایی هەمیشەیی بهێنێتە کوردستانەوەو، دەمێکە لە"میدیا"دا ئاماژەم بۆ پێویستی ئەوە کردووە.

لێرەدا، پرسیارێکی زۆر رەوا خۆی دێنێتە پێشەوە، ئەوەیش ئەمەیە: ئایا کورد لەهەڤاڵبەندێتیی ئەمریکاو بەریتانیا، پاش رووخانی رژێمی سەددام، چی دەستخۆی خستووە، کە لەوەپێش نەیبووەو، چی لەدەستچووە، کە لەوەپێش هەیبووە؟

بێگومان، لەوەرامی ئەم پرسیارەدا، دەبێ ئەوە بخەینە بەرچاو، کە لابردنی رژێمی سەددام، بەهەر لایەکدا لێکی بدەینەوە، هەر بەسووتی کوردە، خۆ ئەگەر کورد هەڤاڵبەندێتیی ئەمریکاو بەریتانیاشی نەکردایە لەجەنگدا، ئەوا لەرژێمی سەددام هەر رزگاری دەبوو، لێرەدا، هیچ گلەییەکم لە ئەمریکا نییە. ئەمریکا، برای باوکی کەس نییەو، ئامانجی لەخستنی رژێمی سەددام هەرچییەك بوو بێ، کارێکە جێی سوپاسو پێزانینە. ئەوجا کە کورد ئەو هەلە بەنرخەی بەڕاستی بەکار نەهێنابێ، گوناهی خۆیەتی، نەك گوناهی ئەمریکا.

بەڵام با جارێ دەستکەوتو تێکەوتەکانی پێشو پاش سەددام بخەینەڕوو:

پێش رووخانی سەددام، دوو زلحیزبە کوردییەکە فەرمانڕەواییی تەواویان بەسەر سێ ستانی باشووری کوردستانەوە دەکرد، وەك دەوڵەتێکی بەشێوەی دێفاکتۆ defacto سەربەخۆ. کێشەی کورد لەعێراقدا بەرەو بوونە کێشەیەکی نێونەتەوەیی دەچوو. سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، پێوەندیی دیپلۆماسیو بازرگانیو رامیارییان بەگەلێك لە دەوڵەتە گرنگەکانی جیهانو دراوسێکانی کوردستانەوە هەبوو. بەشێك لە لە 13٪ی داهاتی "نەوت بەنان" دەچووە گیرفانی ئەم دوو زلحیزبەوە، ئەمە بێجگە لەپارەی گوومرگو سەرانەو کەرانەو ئەو شتانە. ئەوەی کە بەدەست ئەم دوو زلحیزبەوە نەبووە، تەنێ دەسەڵات بوو بەسەر ستانەکانی کەرکووكو مووسڵو دیالەو کووتدا، کە دەکەونە سنووری جۆگرافیایی

کوردستانەوەو، ڕژێمی سەددام، خەریکی بەعەرەبکردنیان بوو و، جاروبارێکێش هەڕەشەی لە "هەرێمی نەفڕین" دەکرد، بەڵام نەیدەوێرا پەلاماریبدا. کورد لەو سەرودەمەدا، دەیتوانی هاتوچۆی بەغداو نێوچە عەرەبنشینەکانی عێراق بکاو، خۆ ئەگەر کوردێك لەدژی ڕژێم نەبووایە، دەیتوانی لەنێو عەرەبدا بژی، با بەکولەمەرگیش بێ، هەر ڕۆژە ناڕۆژێکیش، عەرەبەکان چەند کوردێکیان گۆشاو گۆش سەرنەدەبڕی، وەك ئەوڕۆ.

پاش کەوتنی ڕژێمی سەددام، هەر سێ ستانەکە بوونەوە بەپارچەیەکی دانەبڕاو لەعێراق. کێشەی کورد بووەوە بەکێشەیەکی نێوخۆیی عێراق، نەك کێشەی نەتەوەیەکی دیلکراوی نیشتمان دابەشکراو. هەرچی چارەنووسی کەرکووکە، کە لەکن سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، "دڵی کوردستان"و "قودسی کوردستان" بوو، وا لەنێوەڕاستی ئاسمان و زەویدا گیرساوەتەوەو، کوردە دەربەدەرکراوەکان، کەمەیەکی کەمیان نەبێ، ئەوانی دیکە نەگەڕاونەتەوە شوێنی خۆیان، ئەوی گەڕاویشەتەوە، لەژێر چادرو خێوەتدا دەژی و، عەرەبە هاوردەکەش، مێش میوانی نییە. ئەوجا ژیانی کورد، نەك هەر لەبەغداو تکریت و سامەڕاو فەلووجە، وا لەمەترسیدایە، بەڵکو لەنێو کوردستانەکە خۆشیدا لەمەترسیدایە، لەو شوێنانە، کورد بەجۆرێك سەردەبڕن، کە مەڕو بزن بەوهاسانییە سەرنابڕن.

کە هێشتا سەددام لەسەر کار مابوو، ئەوانەی بەخۆیان دەگوت "بەرهەڵستکارانی عێراق" دەهاتنە سڵاوی کوردو، بەهۆی کوردەوە کۆنفرانس و کۆبوونەوەیان، چ لەکوردستان و چ لەئاوارە دەبەست و، زۆریان دەستیان لەکورد دەگرتەوە بۆ پارەو یارمەتی و پەنابەرێتی و ئێرەییان (حەسادەت) بەکورد دەبرد، بەڵام ئەوڕۆ بەسایی عێراقچێتی و کورتبینی و کوێخاڕەوشتێتیی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکەو، شەڕە زرتانێی نێوخۆو خۆکوژیی کوێرانەو خۆبەزلزانییان بەرامبەر بەیەك و، خۆ بەکەم زانییان بەرامبەر بێگانە، ئەو "بەرهەڵستکار"ە بێدەسەڵاتە دەستندەخۆرە ئاوارانەی دوێنێ، بوونەتە سەرگەورەی عێراقی ئەوڕۆ، کە بەدەستی گۆج و ناپیرۆزی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە دامەزرایەوە، بێ هیچ جۆرە گەرەنتی و دەروێستییەك بۆ مافی کورد، ئەمە لەکاتێکدا، کە هەڵوێستی فەرمانڕەواکانی ئەوڕۆی عێراق، هیچ چەپی نییە لەهەڵوێستی سەددام و، بگرە خراپترو ترسناکتریشە. چۆنکە، سەددام بەتێرۆریست ناسرابوو، بەڵام ئەمان بە "خێری" بە "دێمۆکرات" دەدرێنە قەڵەم. ئەوەتا، ئەیاد عەلاویی کۆنە هاوڕێی سەددام و کۆنە ئەندامی حیزبی بەعس، دەچێ لە شای ئەردەن دەپاڕێتەوە کە کۆمەڵێك بەعسیی ڕاکردوو بۆ ئەردەن، بنێرێتەوە بۆ عێراق، بۆ ئەوەی لەحکوومەتی عێراقدا بەشداریی بکەن، هەروەها دەچێ بۆ سووریاو لەبەعسییەکانی هاودەنگی داوای یارمەتیدەکا دژی "جیابوونەوەخوازانی" کورد.

ستانداری باقووبە، ئەو باقووبەیەی کە نێوەکەی لەبنەڕەتدا "باگۆڤە"و کوردییە (باگۆڤە– باگۆ (خودێ) + ڤە <ڤا <ئاڤا– باگۆاڤا= خودێ ئاوەدانکردوو)و، سەتسالێك پێش ئێستە شارێکی کورد بوو، وەك شارەبان و جلەولاو مەندەلی و زەرباتی، دەیەوێ عەرەبە هاوردەکانی خانەقین، کە پاش ڕووخانی ڕژێمی سەددام، خانەقینیان بەجێهێشت، بگێڕێتەوە بۆ خانەقین و، هۆزە عەرەبەکان و تۆرانییەکانیش بەئاشکرا لەتکریت کۆدەبنەوەو، بڕیار دەردەکەن لەدژی کوردو، دەیانەوێ بارودۆخی کەرکووك بگێڕنەوە بۆ سەردەمی سەددام. ئەمە لەکاتێکدا کە لەهەولێری پێتەختی باشووردا، کۆبوونەوەی "برایەتیی کوردو عەرەب" دەبەسترێ و باسی لێبوردن و پێکەوە ژیانی برایانەو چی و چی دەکرێ، وەك ئەوەی کورد ئەنفالی لەعەرەب کردبێ و چەکی کیمیایی دژی عەرەب بەکار بردبێ و فەلووجەو سامەڕای "کورداوی"

کردبیێ، ئەوجا یەك دوو عەرەبی بەویژدان دێن قسەی باشدەکەن‌و، ژمارەیەکی زۆریش لەبابەتی ئەو شێخە کەبابخۆرەی، کە بەڕێز کاك خەفوور مەخمووری لە"میدیا"دا باسیکردبوو، دێنە کوردستان بۆ رابواردن بەکوردو پارە وەرگرتن (کە پارەکە هی کوردە نەك هی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە). لەولاشەوە، شێخ غازی عەجیل ئەلیاوەر دەفەرمویێ "ئەوی باسی گشتپرسی (رەفراندوم) بکا بۆ بڕیاری چارەنووس، ئەو کەسە خاینە"و جەنابی "بەهەموو جۆرێك بەگژیدا دەچیێ‌و لەنێوی دەبا،" واتە لەڕێی بەکارهێنانی زۆرەوە، کورد سەرکوتدەکا، هەر وەك سەددام. ئەوجا ئەگەر زانیمان کە گشتپرسی، واتە بیروڕا دەربڕین بەسەربەستی‌و، بڕیاردان بۆ بڕینەوەی چارەنووسی خۆ، یەکێکە لەبنچینە هەرە سادەو سەرەتاییەکانی سیستەمی دێمۆکراسی، دەبیێ بزانین کە شێخ غازی، هەر هێندەی سەددام دێمۆکراتییە. کە ئەوەشمان زانی، ئەو دەمە، ئەم پرسیارە دێتە پێشەوە، کە زۆر کەس ئەوڕۆ بەڕووی سەرکردەکانی کورددا هەڵیدەدەن: ئایا، ئەگەر شێخ غازی "زاوامان"، ئەمە بیروڕاو نیازی بیێ بەرامبەر بەکوردو مافە سەرەتاییەکەی، ئێدی دەبیێ چاوەڕوانیمان لەوانە چ بیێ کە هێشتا نەچوونەتە پەردەوە لەگەڵ کچەکانمان؟ ئەمەش خالانەی چیرۆکی دوو مامۆستا کوردەکەی زانستگەی بەغدایە، کە هەردووکیان هەڵگری باوڕنامەی دوکتۆرا بوون‌و، لەنێو زانستگەدا تێرو پڕ لەیەکیاندابوو. کە هەواڵەکە گەیشتبووە رەجەبی قسەخۆش، گوتبووی: سەیرکەن، سەیرکەن! ئەگەر دوکتۆرەکانمان وابکەن، داخوا برینپێچەکانمان چی بکەن؟. شێخ غازییەك کە تادوێنیێ بوو مووچەخۆری شێخەکانی کەنداو بوو،و نە لەلایەن گەلی کوردو، نە لەلایەن گەلی عێراقەوە هەڵبژێردراوە، بەڵکو لەلایەن "مجلس الحكم الانتقالي"ی دەستنیێژی ئەمریکاو، بەپشتگیریی ئەو دوو زلحیزبە کوردییەی کە ئەوانیش دەمێکە رەوایەتیی ئەوەیان نەماوە بەنێوی کوردەوە قسە بکەن، نێونراوە "سەرکۆمار"، ئەوەش بۆ ماوەیەکی کاتی، ئەوەتا ئێستەو لەم رۆژەدا، کە هیچی بەدەست نییە، وا دەفەرموویێ، داخوا ئەگەر سبەینیێ، خودێنەکا، کار کەوتە دەستی‌و، لەشکرو پۆلیس‌و فڕۆکەو پشتگیریی 23 دەوڵەتی عەرەبی هەبوو، دەبیێ چ بەسەر کوردی کلۆڵ بهێنیێ؟ ئەز لێرەدا هیچ سەرم لە شێخ غازیی "زاوامان" سووڕ نامێنیێ. چۆنکە، کاتی خۆی، زۆربەی زۆری کارگێڕانی حیزبی نازیی ئەڵمان، کە چەند ملیۆنێك جوولەکەیان کوشت، هەریەکەیان کچێکی جوولەکەی کردبوو بەهاوڕێی نوێنی شەوانەی خۆی. ئەم "هاوڕێتیەتی"یەی نازییەکان‌و کچە جوولەکەکان، نەبووە هۆی پاراستنی گیانی جوولەکەکان، لەخنکاندن بەگازو، سووتاندن لە "ئاگرگە" (محرقە)کاندا. بەڵام ئێوە وەرن سەیری رۆژنامەی "خەبات" بکەن کە ئەم هەواڵەی بەکەچوکروچی بڵاوکردووەتەوە، تابزانین، لەژێر چ سەرنێویێکدا بڵاویکردووەتەوە! "غازی یاوەر سەرکۆماری عێراقی فیدراڵ: لەعێراق هەر پرۆسەیەکی سیاسی بیێ بەشداری عەرەبی شیعەو کوردو عەرەبی سوننە هاوسەنگ نابێت" (خەبات 1585، 2004/10/9، ل1) ئێوە جاریێ واز لەم دەستکارییە بهێنن‌و بپرسن، ئایا کەی عەرەب بە عێراق دەڵێن "عێراقی فیدراڵ"!.

ئەمەیان واو، پاش ئەوەی دووزلحیزبەکە زانییان دەستیان لە هەمانەکە هاتووەتە دەرەوە، چاویان لەخۆپیشاندانی خەڵکی کەرکووك‌و سلێمانی‌و دهۆك پۆشی کە باس باسی سەربەخۆیی کوردستان‌و گێڕانەوەی کەرکووك بوو بۆ کوردستان. ئەمە وای لەوەزیری دەرەوەی بەریتانیا جاك سترۆ کرد کە بەپەلە بێتە کوردستان‌و هەوڵی ئەوەبدا کە دۆسێی کەرکووك بەهەڵواسراوی بهێڵێتەوە، لەبەر دڵی ترك‌و عەرەب‌و، سترۆ لەقسەی دیپلۆماسیانە بەولاوە، بەهیچ جۆرێك بەڵێنی نەدا کە کەرکووك بچێتەوە سەر کوردستان. کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە ئەم راستینەیەیان لەجەماوەری کورد شاردەوە، بەڵام کەوتنە

دڵەڕاکەو کۆبوونەوەیەکی "پۆپە"یان لەدوکان ڕێکخست و، سەری هەزار جارە باسی "یەکریزیی"درۆزنەی پارتی و یەکێتییان کرد. خۆ ئەگەر بەڕاستی سیاسەتکاربوونایە، هەر ئەو ڕۆژەی کە جاک سترۆ هاتە کەرکووک، نیو ملیۆن کوردیان دەخستە سەرشەقامەکان و، بەخۆپێشاندانێکی جەماوەری، هاواریان دەکرد، "دیمۆکراسی بێ گشتپرسی و بیروڕا دەربڕین درۆو دەلەسەیە". "جاک سترۆ!! جاک سترۆ!! ئەو تاوانەی پاش جەنگی جیهانیی یەکەم لەکورد کرا، لەمڕۆوە بیوەستێنە"، "عێراق دەوڵەتێکی دەستکردە، کوردستان نیشتمانێکی داگیرکراوە" ئەوجا، بێگومان قسەکانی جاک سترۆ لەگەڵ سەرکردەکانی پارتی و یەکێتی و سەرکردەکانی ترک لە ئەنقەرە، شێوەیەکی دیکەیان بەخۆیانەوە دەگرت، چۆنکە دەوڵەتانی ڕۆژاوا، ڕێز لەزۆری ژمارە دەنێن، با ئەو زۆرەش بۆر بێ.

سەرکردەکانی کورد دەبێ ئەوە بزانن کە پشتبەستنی ئەمان بەقسەی ئەم کاربەدەست و ئەو کاربەدەستی بێگانەو، پشتکردنە جەماوەری کوردو، ڕێکنەکەوتن لەسەر یەکخستنی بەڕێوەبەرێتیەکی یەکگرتوو و، حکومەتێکی یەکگرتوو و، لەشکرێکی یەکگرتووی ناحیزبی، یاریکردنە بەچارەنووسی نەتەوەی کوردو خۆشیان، بەتایبەتی لەم کاتە چڕوپڕەدا، کە هێشتا لەشکری ئەمریکاو بەریتانیا نەکشاونەتەوە. هەر لەیەکنەگرتنی ئەم دووزلحیزبە 85٪ پتری ئەو دەرفەتەی بۆ کورد هاتە پێشەوە لەدەستچوو، چۆنکە بێ یەکگرتن و، بێ بوونی سەرۆکێکی بەرپرسیاری باوەڕپێکراو، نە وتاری ڕامیاریی یەکگرتوو دروست دەبێ و، نەئامانجێکی نەتەوەییی یەکگرتوو چلوورە دەبەستێ و، نەدەوڵەتانی جیهانیش متمانەیان بەکورد دەبێ. خۆ ئەگەر هاتو هێزێکی دەرەوە، دۆست، یان نەیار، کەوتە قسەکردن لەگەڵیان، ئەوا ئەو وتووێژو راگۆڕینەوەیە، وەك ئەوە نابێ کە لەگەڵ سەرۆکی وڵاتێك، یان نوێنەری نەتەوەیەك بکرێ، بەڵکو وەك "سەرکردەی" حیزبێك، یان "سیاسەتکارێك"ی کوردو بەس. بۆ نموونەو، وەك مشتێك لەخەروارێك– ستانداری باگۆڤە لەوەرامی ڕەخنەکانی مەلا بەختیاردا، کە هەمووشی قسەی هەق بوون، گوتی: مەلا بەختیار، نوێنەری کۆمەڵێکی تایبەتییەو نوێنەری گەلی کورد نییە. ئەم قسەیەی ستانداریش، مخابن، ڕاستە. کورت و کرمانجی، سەرکەوتنی کورد لەوەدا دەبێ کە پێوەندیی دیپلۆماسیانەی حیزبایەتی لەگەڵ دەرەوە بگۆڕدرێ بەپێوەندیی دیپلۆماسیانەی نێو حکوومەتان، نەك نێو ئەم حیزب و ئەو حیزب. خەم ناکا، باحیزبیش، ببێ، بەڵام بەرژەوەندیی حیزبی، لەسەروو بەرژەوەندیی نەتەوەو نیشتمانەوە نەبێ. لەبەر ئەمە، سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، دەبێ، خۆشیان بێ و ترشیان بێ، بەزووترین کات سەرۆکێك بۆ حکوومەتی کوردستان دەستنیشان بکەن، کە جێی متمانەی زۆربەی زۆری خەڵکی کوردستان بێ، ئەوجا ئەو سەرۆکە، سەر بەم حیزبە، یان ئەو حیزبە، کوردە یان ناکوردە، موسلمانە، ئێزدییە، کاکەییە، شەبەکە، ئەلەوییە، دیانە، جووە، زەڕدەشتیە، ژنە یان پیاوە، دەوڵەمەندە یان هەژارە، سەپانە، جۆتکارە، کرێکارە، هەرچییەك هەیە هەیە، هیچ گرنگ نییە. هونەر لێوەشاوەیی و دڵسۆزییە بۆ کوردستان. سەرۆکێکی وا کە بتوانێ، تا ئەمریکاو بەریتانیا لەناوچەکەدان، لەڕێی گشتپرسییەکەوە، کۆنفرانسێکی نێو نەتەوەیی بۆ باسی چارەنووسی هەموو کوردستان، داخۆیانی بکا، نەك هەر بۆ باشووری کوردستان، چۆنکە باشوور هەر ملکی خەڵکی باشوور نییە، بەڵکو ملکی هەموو نەتەوەی کوردو هەموو خەڵکی کوردستانەو، هی هەموو نەوەکانی دوای ئێمەشە. ئەو کۆنفرانسە دەتوانێ بڕیاربدا کە چی بکرێ و چی نەکرێ بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد لەخورهەڵاتی ناڤیندا. بەڵام بەداخەوەو زۆر بەداخەوە، ئەوەتا دەبینین کە سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە خەریکی بەستنی ئەو جۆرە کۆنفرانسە نێو نەتەوەییەن بۆ باسی چارەنووسی عێراق، نەك کوردستان.

کۆنفرانسێکی نێونەتەوەیی ئاوا، پێویستییەکی ژیارییە بۆ دۆزینەوەی ڕێ‌و شوێن بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کوردستان‌و، بەڵگەنامەیەکی مێژوویش دەبێ بەدەست نەتەوەی کوردەوەو، هیوایەکیش دەبەخشێ بەخەڵکی کوردستان. ئەگەرنا هەرکەسێك لەئەوروپاوە هەستێ بچێتە کوردستان‌و بێژێ کە "سەرکردەی کۆمەڵێکی نێو نەتەوەیی"یەو، نێویێکی زل‌و زەبەلاح لەخۆی بنێ‌و، 10–15 کەسیشی لەدەوروبەر نەبێ‌و، سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە بکەونە هەڵدان بەشان‌و باڵیداو بەڵێنی "هەموو جۆرە یارمەتی"یەکی بدەنێ، ئەوە دەرمانی دەردی کورد ناکاو، هەر کات‌و وزەو پارە بەفیڕۆ دانەو هیچی دی. چۆنکە ئەگەر ئەو جۆرە کەسانە کارەو کار لەدەستهاتوو بوونایە، هەتا ئێستە دەبوو، بیانتوانبایە "لۆبی"یەك بۆ کورد دروست بکەن، کە کورد هەتا ئەوڕۆ لۆبی نییە.

ڕاستە، کەسانێك هەن لەئەوروپا، کە دۆستی کوردن، بەڵام ئەوانە تاکە کەسن، نەك "لۆبی" هێندێکیش هەن، دۆست نین، بەڵکو دەیانەوێ بەهۆی دەستخستنە نێو کێشەی کوردەوە، نێوێك‌و نانێك بۆ خۆیان بپچڕن. سیاسەتی دەوڵەتە ئەوروپاییەکان بە "لۆبی"یەکی بەهێز دەگۆڕێ، کە هاوکارانی ئەو لۆبییە لەدەزگەکانی دەوڵەت‌و نێوەندی ئابووری‌و زانستدا دەستڕۆیشتوو و قسە ڕۆیشتووبن. ئەگەرنا، هەموو کەسێك لەئەوروپا دەتوانێ کۆمەڵێکی چەند کەسی دابمەزرێنێ‌و، کۆمپیوتەرێك‌و فاکسێك بکڕێ‌و، دوکانێك بگرێ بەکرێ‌و، جاروبار بلاڤۆکێك دەربکاو، جاروبارێکێش بەیارمەتیی کوردەکە خۆی، خۆپێشاندانێکی پەنجا کەسی لەبەردەم دەزگەیەکی حکوومەتیدا بخاتە سەرپێ، بەڵام ئەم نێوی گەورەو دێی وێرانە، سووتی بۆ کوردتێدا نییە. ئەز بەدڵنیاییەوە ئەم قسەیە دەکەم، چۆنکە، شارەزاییەکی باشم هەیە لەم ڕووەوە. کورد نابێ باوەڕ بەهەموو قسەیەك بکەن‌و تەفرەبخۆن.

چەند ڕۆژێك لەمەوبەر، ڕۆژنامەی "خەبات" وتوویژێکی لەگەڵ بەڕێز زیگفرید مارچ کردبوو، کە ئەم بەڕێزە ئەڵمانێکەو سەر بەحیزبی کەسکەکانە، ئەو حیزبەی کە وەزیرەکەیان، یوشکافیشەر، لەبەردەم جڤینێکی نێو نەتەوەییدا، کە بەڕێز هۆشیار زیباری قسەی تێدا دەکرد، گوتی "باوەڕ بەقسەی زێباری نەکەن، چۆنکە زێباری کوردە". کەچی ئەم مارچە بەڕێزە، داوا لە کورد دەکا کە کار بدەن بە کۆمپانیاکانی ئەڵمانیا –چۆنکە ئەڵمانیا گرنگییەکی زۆر دەدا بەئابووری– ئەوجا ئەڵمانیا، بەقسەی وی، هەڵوێستی خۆی دەگۆڕی بەرامبەر بەکورد.. (ئاوا) بێجگە لەوەش، داوای گەرەنتی دەکا لە کورد بۆ ئەو کۆمپانیانەو، هەر لەو وتوویژەشدا خۆی واپێشاندەدا کە بەرپرسێکی گەورەیە لەکۆمپانیەکدا بەنێوی کۆمپانییەکانی مارچ (خەبات 2004/9/29)و گوایە کۆمپانیاکەشی نوێنەرێتی گەلێك کۆمپانیای بەنێوبانگی ئەڵمانیا دەکا. ئێستە لێرەدا نامەوێ، دوای ئەم قسانەی بەڕێز مارچ بکەوم‌و لەڕاستی‌و ناڕاستێیان بکۆڵمەوە، چۆنکە ئەوە کاری من نییە. بەڵام هەر هێندە دەبێژم کە ئەو سەردەمێك ئەندامی پەرلەمان بوو لەلایەن حیزبی کەسکەوە، کە حزبێکی کچکەیە لەئەڵمانیا، وادیارە، ئێستە بووە بەبازرگان، بەڵام ئەو کە گوایە ئەو هەموو دەسەڵاتەی هەیەو، وەکو ئەندامی حیزبی کەسکەکان، با هیچ نەبێ بەحیزبەکەی خۆی، کە لەحکومەتدایە لەگەڵ سوسیالدێمۆکراتەکان، بێژێ کە حکوومەتی ئەڵمانیا، دەبێ داوای پاکانە بکا لەکورد بە بۆنەی ئەوەوە کە 81 فابریقەی ئەڵمانیا یارمەتیی ڕژێمی تیرۆریستی سەددامیان دا بۆ پڕ چەککردنی، کە بەو چەکانە هەزاران کورد کوژران. پاش ئەوەش، ئەڵمانیا دەبێ جارێ نیاز چاکی خۆی بەشتێکی کچکە دەربخا، بۆ وێنە دامەزراندنی زانستگەیەکی تێکنۆلۆژی لەهەڵەبجە، وەك چۆن واخەریکە لە عەممانی پێتەختی ئەردەن کۆلێجێکی پیشەسازی ئەڵمانی دادەمەزرینێ. کاتی خۆشی لە ئەفغانستان زانستگەیەکی گەورەی دامەزراند. ئەو دەمە دەتوانرێ قسە

لەپێوەندیی ئابووری‌و بازرگانیی کوردو ئەڵمان بکرێ‌و، بەڕێز مارچیش دەبێ ئەو بنچینە سادەیەی ئابووری بزانێ، کە دەبێ بەر لەهەر شتێك، لەکوردستاندا بازاڕێکی ڕێکخراوی پارەو بورس ببێ‌و نرخی دراویی کورد (کە هی عێراقە) لەدەرەوە ڕێکخراو بێ. ئەوجا، بۆ ئەوەی سەرمایەی دەرەوە بهێنرێتە کوردستان، پێویستە سیستەمی فەرمانڕەوایی، بەتایبەتی سیستەمی دادگەیی، لەسنوورێکی نێو نەتەوەییدا، جێی متمانەو باوەڕ بێ، واتە هەموو شتێك بەدەست کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە نەبێ. ئەمانە جارێ هیچیان نین. لەبەر ئەوە ناتوانرێ گەرەنتی بدرێ بە فابریقە بێگانەکان. بەڵام ئەو پرسیارەش هەیە، ئایا ئەو گەرەنتییەی کە ئەو فابریقانە دەبێ بیدەن بەکورد چییەو چۆنە. بەڕێز زیگفرید مارچ خۆی لەو باسە ناگەیێنێ، ئەمە لەکاتێکدا کە ژمارەیەکی زۆر لەکۆمپانییەکانی ئەڵمانیا، وەك هێرتی.. کڤێلە بەرەو نابووتی دەچن. شایانی باسە، باشترین‌و لەبارترین دەوڵەتان کە کورد پێوەندیی ئابووری‌و بازرگانی ببەستی لەگەڵیان، چین‌و ژاپۆن‌و کۆریای باشوورە. بەتایبەتی چین بەرهەمەکانی باش‌و هەرزانن‌و، چین زلهێزی دواڕۆژە.

چمکێکی دیکەی کێشەکانی ئەوڕۆی کورد، دۆزی هەڵبژاردنە کە دوو زلحیزبەکە ماوەیەکە مێشکی کوردیان پێوە خەریککردووە. باشە، هەڵبژاردن چۆن دەکرێ، کە هێشتا کێشەی سنووری هەرێمی کوردستان نەبڕابێتەوە؟ هەڵبژاردن چۆن دەکرێ، ئەگەر سەرژمێرییەکی تەواو نەبێ لەبارەی خەڵکی باشووری کوردستان‌و عێراقەوە؟ هەڵبژاردن چۆن دەکرێ، ئەگەر تائێستە ژمارەیەکی کەمی کوردە دەرکراوەکان گەڕابنەتەوە شوێنی خۆیان‌و، ژمارەیەکی یەکجار زۆری عەرەبە هاوردەکان لەجێی خۆیان مابن؟ چۆن دەبێ کورد رازی بیت بەهەڵبژاردنێك، کە دەنگدان بەپێی کۆبۆنی خۆراك بێ وەك عەرەبەکان‌و مەلا سیستانی فارس داوایدەکەن، چۆنکە عەرەبەکان‌و مەلا سیستانی دەزانن، کە سەتهەزاران کوردی دەربەدەری ڕژێمی سەددام، یان کۆپۆنی خۆراك سەندراوەتەوە لێیان، یان هەر نەیاندراوەتێ، یان لەوڵاتی بێگانە لەدایکبوون، کاتێك کە باوك‌و دایکیان لەو وڵاتانە پەنابەر بوون.

بەڕاستی ئەم هەڵبژاردنە ئەگەر بکرێ، لە چێشتە قولێی منداڵان دەچێ‌و، هیچ جۆرە ڕەوایەتییەکی نابێ. دوایی هەڵبژاردن لەکوردستان‌و لەعێراقدا هەمووی لەیەك کاتداو، بەیەك قانوون‌و بەڕێکەوتنی دوو زلحزبەکە لەگەڵ چەند حزبێکی عەرەب، کارێکە بۆ تەفرەدانی کوردو لەبیر بردنەوەی مافی گشتپرسی. شایانی باسە، بیری گشتپرسیی کوردستان بیری دوو زلحیزبەکەو دارودەستەکانیان نییە، بەڵکو بیست ساڵ لەمەوبەر لەلایەن سیاسەتکاری هێژاو ناسراوی کورد جەواد مەلاوە هێنرایە گۆڕەپانی خەبات‌و، ماوەیەکی دوورو درێژ دوو زلحیزبەکە خۆیان کەڕ کرد لێی‌و، لەژێرەوە بەربەرەکانێیانکرد. ئەوجا کە دییان جەماوەر دەیەوێ، ویستیان لەرێی دەسکەلاکانی خۆیانەوە، بۆ ئامانج‌و مەبەستی حیزبایەتیی خۆیان بەکاریبهێنن. پاش ئەوەش، رازیبوون بە هەڵبژاردنی سەرتاسەری، مانای رازیبوونە بەوەی عێراق دەوڵەتێکە زۆربەی عەرەب‌و کەمینەی کوردەو، چۆن کورد مافی ئەوەیان هەیە بچنە سامەڕاو تکریت‌و باگۆڤە دابنیشن‌و، هەر لەوێ شەهید بن، عەرەبەکانیش مافی ئەوەیان هەیە، بەملیۆن بێنە کوردستان‌و نیشتەجێ بن‌و کەبابی گەرم‌و ماستاوی سارد بخۆن، مافی نیشتەجێبوونی عەرەب لەکوردستان کە کوردستان بەشێك بێ لەعێراق مافێکە قانوون ڕێی پێدەدا. ئەمەش دەستوورو نەریتی هەموو دەوڵەتەکانی جیهانە. ئەوەشم پێش بیست ساڵێك لەسمیناری "دۆزی ناسیۆنالی کورددا" باسکردووە. ئەگەر باشووری کوردستان، وەك پارچەیەك لەعێراق، بمێنێتەوە، ڕۆژێك دێ 90٪ی عەرەب دەبێ. لەبەر ئەوە هەموو قسەیەکی چەواشەکەرانەی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، کە دەبێژن

یەکگرتنی کوردو عەرەب "یەکگرتنێکی ئارەزوومەندانە"یە قسەیەکی زۆر نابەجێیە. چۆنکە ئەوان لەلایەکەوە دەبێژن، کورد مافی ئەوەیان هەیە، دەوڵەتی سەربەخۆی خۆیان هەبیٚ، بەلاّم ئەوڕۆ دەسەلاّتی ئەوەمان نییە، ئەو دەوڵەتە داخۆیانبکریٚ، کەچی لەلایەکی دیکەشەوە دەفەرموون، کوردو عەرەب بەشێوەیەکی "ئارەزوومەندانە" یەکیانگرتووە. جا کە شتێك بە زۆر بیٚو کورد لە بیٚ دەسەلاّتی خۆی دەستینەکەوتبیٚ، ئیدی چ جۆرە "ئارەزوویەکی" تێدایە، لەبەرتان مرم!

بەڕاستی کاتی ئەوە هاتووە، کە دەست لەپاراستنی ترەکەڵەکێی عێراق هەڵبگیریٚو، باسی سەربەخۆیی کوردستان بکریٚ، تا لەشکری نێونەتەوەیی لەعێراقدانو، لەشکری عەرەب هێشتا خۆی نەگرتووەتەوەو، هەر کەسێکیش خۆی لەمەگێل بکا، فڕی بەسەر سیاسەتەوە نییە. دامەزراندنی دەوڵەتی کوردستانیش پێویستی بەوە نییە کە ئەمریکاییەکان زەریای ناڤین بگوێزنەوە بۆمان بۆ سەر سنووری باشووری کوردستان، وەك برای بەڕێز مام جەلال دەبێژیٚ. دامەزراندنی ئەو دەوڵەتە پێویستی بەوەیە کە کاربەدەستانی کورد بیرو بۆچوونی خۆیان بگۆڕنو هەر لەکوێخایەتیدا بەسەر سلێمانیو هەولێرەوە قەتیسی نەکەن، بەڵکو بیگۆڕن بەبیری سەروەرێتییو بیگوێزنەوە بۆ هەموو لایەکی کوردستانو زەریای ناڤینیش وا لەسەر سنووری رۆژاوای کوردستان،و ئەو حەلە شەپۆلەکانی زەریاکە کەنارەکانی دەوڵەتەکە ماچ دەکەن.

بەرلین 2004/10/10

میدیا، **ژ** 172، 2004/10/16

مەلا عەلی سیستانی ئێرانی، لە بێدەنگییەوە بۆ خۆسەپاندن بەسەر عێراق و کورددا

خوێنەرەوەکانی رۆژنامەی "میدیا" دەزانن، کە هەر لەسەرەتای پەیدابوونی دیاردە (ڤاهرە)ی مەلا سیستانییەوە، پەنجەم خستە سەر کەسایەتیی مەلا سیستانی و، ئامانجە نهێنییەکانیم خستەڕوو و، گوتم ئەم پیاوە یەکێکە وەك خومەینی و، خومەینی چی دەویست و بەرەو کوێ هەنگاوی دەنا، ئەمیش هەر ئەوەی دەوێ و، هەر بەرەو ئەوێش هەنگاو دەنێ، واتە مرخی لەدامەزراندنی دەوڵەتێکی تۆتالیتێری مەلا فەرمانیی وەك ئێران خۆشکردووە، ئەگەرچی، ئەو جەربەزەیەتی و سەرچڵییەی کە لە خومەینیدا هەبوو، لە سیستانیدا نییە، تا رەپوڕاست قسە بکا. جارێ، بەر لە هەموو شتێك، سیستانی ئاخوندێکی فارسی ئێرانییەو، عێراقی نییەو، مافی دەستێوەردانی لەکاروباری نێوخۆی عێراقدا نییە، بەڵام لەنێو شیعەکانی عێراقدا دەسەڵاتدارە، چۆنکە شیعەکان، لە هەر کوێیەکی جیهاندا بن، روودەکەنە ئەو بنکەیەی کە پێیدەیەژن "مەرجەعییەت". "مەرجەعییەت"یش بریتییە لە کەسایەتییەکی ئاینی، کە لەبارەی رەوشتوخووی تایبەتی و، پسپۆڕیی لەئاینی ئیسلام و، شارەزاییی لەبەڕێوەبردنی کاردا، لەلایەن کۆمەڵگەی شیعەوە جێی باوەڕو پەسند کردن بێ. ئەوجا، ئەو مەرجەعییەتە، فارسە، عەرەبە، هیندییە، یان لە چ وڵاتێك دادەنیشێ، ئەوە بەلایانەوە گرنگ نییە، لەگەڵ ئەوەشدا، فارسەکان، هەتا ئێستە، توانیویانە، ئەو مەرجەعییەتە بۆ خۆیان بپچڕن. بۆ وێنە سەید موحسینی حەکیم و ئایەتوڵڵای خۆیی، کە هەردووکیان لەعێراق نیشتەجێبوون، ئێرانی بوون.

هێژای گۆتنییە، کە هۆی مانی مەلا عەلی سیستانی لەسەردەمی سەددامدا، ئەوەبوو کە پەنای بردبووە بەر بنەڕەتی "تەقییە" (ثقّیە)، کە یەکێکە لەبناخەکانی ئاینزای شیعەیەتی. بەپێی ئەم بنەڕەتە، کە شیعەیەك دەکەوێتە تەنگانەو، خۆی لەبەردەم مەترسییەکی گەورەدا دەبینێتەوە، دەتوانێ بیروڕای راستینەی خۆی دەرنەبڕێ و بیکا بەژێرەوەو، بەم بیروڕا شاردنەوەیە، دەگوترێ "کِتمان" (کیتمان)، کە بەمانای "دەرنەبڕین"و "لەدڵدا هێشتنەوە"یە. هەر لەبەر ئەوەش بوو کە مەلا سیستانی، ماوەیەکیش پاش رووخانی رژێمی سەددام، هەر خۆی دەرنەدەخست، بەڵام کە زانی بارگۆڕاوە، ئەوجا، بەنێوی شینی حەسەن و حسەین و شەهیدی کەربەلاوە، بەهەزاران خەڵکی خستە سەر شەقامەکان و، بەوە کارێکی وایکرد کە دەزگەی راگەیاندنی گشتی لەهەموو جیهاندا، واقیان وڕماو، چاویانبڕییە شیعەکانی عێراق. تەنانەت لەم کاتەشدا، هێشتا هەر بەوریایی کەوتە قسەکردن و، بەنێوی، گوایە خێرخوازی و مافی ئازادی بۆ "هەموو کەسێك"، هاتە مەیدان و، خۆی واپێشاندا کە توخنی سیاسەت ناکەوێ و لایەنگریی هیچ لایەك ناکاو، دەست ناداتە دەست نوێنەرانی "هێزی داگیرکەر"و، ئەوە بوو، بۆ یەکجاریش رێی نەدا بەکاربەدەستانی ئەمریکاو بەریتانیا بچنە لای. بەڵام هیچ خەمی لێنەنیشت کە چوو بۆ بەریتانیای "داگیرکەر"و، بەبیانووی نەخۆشییەوە، ماوەیەك لەوێ مایەوە. ئەمە، لەکاتێکدا کە نەخۆشییەکەی دەردێکی واگران نەبوو، کە لەوڵاتێکی وەکو میسر، چارەسەر نەکرێ. چوونی مەلا سیستانی بۆ بەریتانیا، هەروەك چوونی خومەینی بوو بۆ فەرەنسا. ئەوەش خاڵانەی ئەو قسە نەستەقەیە کە دەڵێ "گۆشتەکەی ناخوا، بەڵام گۆشتاوەکەی دەخوا". دژی کافران و کولتووری کافران دەجەنگن، بەڵام فڕۆکەو ئۆتۆمۆبیلی گوللە نەبڕو کۆمپیوتەرو دەرمان و نەخۆشخانەی کافران، بەدوکتۆرو سیستەرە بێپێچەو کراسکورتەکانییەوە، بەکاردێنن.

هەرچەندە مەلا سیستانی خۆی واپێشاندەدا کە لەسەر ڕێبازی خومەینیی و ڕژێمی ئێران ناڕوا بەڕێوە، بەڵام هەتا ئەوڕۆ، بەیەك وشەش، نە دژی ڕژێمی ئێران قسەیکردووەو، نەدژی دەستوەشاندنەکانی دەسکەلای ڕژێمی ئێران، واتە، موقتەدا سەدر، دەمی کردووەتەوە. بۆ خۆشاردنەوەش، خۆی وا دەخاتە بەرچاو، کە مەبەستی نێوبژیکردنە لەنێوان موقتەدا سەدرو هێزی هاوپەیمانانداا، بەڵام ئامانجی ئەم نێوبژیکردنە ئەوەیە، چەکدارەکانی موقتەدا سەدر لەنێو نەچن، چۆنکە دەزانێ کە چەکدارەکانی موقتەدا سەدر، لەشکری تەنگانەی ئەو "دەوڵەتە"ن، کە بەتەمایە بەخشکەیی، لەعێراقدا بنیاتیبنێ.

ڕاستیییەکەی، ناشیێتی کاربەدەستانی ئەمریکاو، بەتایبەتی شەڕی نێوخۆییی وەزارەتی دەرەوەو وەزارەتی بەرگریی ئەمریکا (کۆڵن پاوڵو دۆناڵد رامسفێلد)، بوو بەهۆی لابردنی فەرماندارێکی ژێهاتی وەك جی. گارنەرو هانینی برێمەر، کە فڕی بەسەر بارودۆخی عێراقو ڕۆژهەڵاتو کوردستانەوە نەبوو و، کەوتە ژێر کارکردی کەسایەتیی سیستانی، ئەمە پتر هێزو گوڕی دا بە مەلا سیستانی، هەتا وایلێهات، لەدژی قانوونی بەڕێوەبەرێتی کاتی کەوتە قسە، ئەو قانوونەی کە هێندەك مافی نیوەناچڵی بۆ کورد دەستنیشانکردبوو. هەڵوێستی سیستانی دژی کوردو، نامە ژەهراوییەکەی بۆ کۆمەڵەی نەتەوە، گوایە "یەکگرتووەکان"، کارێکی وایکرد کە مافی کورد بەجۆرێك بخرێتە ژێر پێ، کە بەیەك وشەش نێوی کوردو کوردستانو، تەنانەت نێوی قانوونی بەڕێوەبەرێتیی کاتیش نەهێنرا. کەچی، ئەم هەڵوێستە دوژمنانەیەی مەلا سیستانی بەرامبەر بە کوردو کوردستان، کارێکی واینەکرد، کە مام جەلال چەند جارو چەند جار، بەشانو باڵی مەلا سیستانیدا هەڵنەداو بە"دۆستی کورد"و "پشتگیری فیدەرالیزم"و "پیاوێکی مۆدێرات (معتدل)"ی نەداتە قەڵەمو، نەپاڕێتەوە بۆیو، نەڵێ "ئایەتوڵلای سیستانی وەك خومەینی نییەو، دەوڵەتی ئیسلامی ناوێ". لەولاشەوە، کاك هۆشیار زێباری، کەوتە کێبەرکێ لەگەڵ مام جەلالو لەبەردەم کۆمەڵەی نەتەوە "یەکگرتووەکان"دا، گەلێك پەسنی مەلا سیستانی دا. ئەم هەموو پیاهەڵدانەش نەبوونە هۆی ئەوەی کە مەلا سیستانی نەبێژێ، ئەو بەهیچ جۆرێك لەگەڵ مام جەلال باسی فیدەرالیزمی نەکردووە. کەچی، سەرەڕای ئەمەش، یەکێتی تاقمێك مەلای خەڵکی کوردستانی ناردە لای سیستانی، کە ئەوەبوو بەدەستی ڤالا (بەتال) گەڕانەوە. ئەوجا، ئێستە مەلا سیستانی هەنگاوێکی دیکەی ناوەو بەمەش ئەمجارە، لایەکی دیکەی ڕووی ڕاستینەی خۆی پێشاندەداوەو، دەفەرمووێ: دەبێ خەڵك هەموو بچن بۆ هەڵبژاردن، ئەوی نەچێ، ئەوا "خیانەتی کردووەو خائینە"و، هەڵبژاردن "داخوازییەکی شەرعییە". ئەوی نەیکا، دەبێتە "کافر"و "دەچێتە دۆژەخ" (جهنم).

بەڕاستی، مرۆڤ کە گوێی لەم قسانە دەبێ، دڵی تێکەڵدێو مووچڕك بە لەشیدادێ، چۆنکە، کافر بەو کەسە دەڵێن کە باوەڕی بە بوونی خودێ نەبێ. باشە، بۆچی دەبێ کەسێك کە لەهەڵبژاردندا بەشدارینەکا، بۆ وێنە: لەبەر ئەوەی ئەوانەی خۆیان پاڵاوتووە بۆ هەڵبژاردن، بەدڵی وی نینو، خۆشی سروشتی ئەوەی تێدا نییە کە خۆی بپاڵێوێ، ئیدی بۆچی ئەو دەمە دەبێتە کافر، واتە باوەڕی بەخودێ نامێنێ. خودێو هەڵبژاردن بۆ پەرلەمان، چ پێوەندییەکیان بەیەکەوە هەیە ئاغای سیستانی؟ بێجگە لەمەش، چوونە بەهەشتو چوونە دۆژە، بەپێی ئێزدناسیی (إلهیات)ی ئیسلام، لەڕۆژی پەسلان (قیامەت)دا دەبێ، کە عەرەبەکان ڕۆژی "حەشر" (الحشر)ی پێدەڵێنو، تەنێو تەنێ، خودێ فەرماندەدا کە کێ بچێتە بەهەشتو کێ بچێتە دۆژە، باشە خودێ، لەکەینێیەوە مەلا سیستانی کردووە بە بریکار (وەکیل)ی خۆی، کە ئەمیش وا بەئارەزووی خۆی، خەڵك ڕەوانەی بەهەشتو دۆژە دەکا؟ لێرەدا، دەبێ ئەوەش بزانین کە یەکێك بەکافر درایە قەڵەم، سزا (جزا)ی ئەو کەسە لەمە دنیا، ئەگەر خودێ نەکا،

ڕۆژێك بێ و، دەست ببێتە دەستی مەلا سیستانی و هاوکارانی مەلا سیستانی، چ دەبێ؟ ئێرانی ئەوڕۆ نموونەیەکی خۆیایە بۆ ئەمە، کە لەم ڕۆژانەدا کچێکی کوردی سیانزە ساڵەی خەڵکی مەریوان، فەرمانی کوشتنی دراوە، بە بەردە بارانکردن چۆنکە، گوایە، زگی پڕ بووە. ئەرێ. . . کچێکی سیانزە ساڵە.. ئەی باشە، ئەگەر یەکێك بەکافر بدەنە قەڵەم، داخوا چی لێبکەن.

شایانی باسە، ئەو سیستانییە "ئاشتیخوازە" لە "سیاسەت دوورە"، دەیەوێ لیستەیەك دروستبکا بۆ ئەوانەی کە گوێڕایڵەیی وی دەکەن. بۆ ئەمەش دارو دەستەکەی پێوەندییان بەکوردە شیعەکانەوە کردووەو پێیانگوتوون، ئەوان دەبێ شیعە بن بەر لەوەی کورد بن. هێندێك لەو کوردە شیعانەش گوتبوویان: ئەوە سیستانی لەکوێ بوو، کاتێك سەددام چەکی کیمیایی لەسەر کوردە فەیلییەکان تاقیدەکردەوە؟ کەواتە سیستانی لیستەیەك دروستدەکات، ئەو لیستەیە دەخاتە شەڕی هەڵبژاردنەوە. ئەوجا دیارە، ئەوی بۆ لیستەکەی بەڕێزی دەنگنەدا، کافر دەبێ و دەچێتە دۆژەوە. بێگومان هەر بەپێی ئەو جۆرە بیرکردنەوەیەش، ئەو کەسە تەڵاقیشی دەکەوێ، چۆنکە کافر مافی ئەوەی نییە ژنی موسڵمان، یان مێردی موسڵمانی هەبێ. ئێستە وەرن بزانن، چ کوێرەوەرییەك چاوەڕوانی کورد دەکا، ئەگەر بێتو کورد لەسنووری دەوڵەتێکی "عێراقی"دا بژی، کە ئەوانە دەستەڵاتدار بن. شایانی ئاماژە پێکردنە کە مەلا موسڵمانە سوننیە تەنگەتیلەکەکانیش دەبێژن، هەڵبژاردنی ئەمجارە لەعێراقدا، پیلانی ئەمریکاو ئیسرائیلەو، هەر کەسێك بچێ بۆ هەڵبژاردن و، دەنگبدا بەوانەی خۆیان پاڵاوتووە، دەبێتە کافرو دەچێتە دۆژە. جا تۆش کوردی قوڕبەسەر، وەرە ئەم کەرەت لەو قوڕاوە دەربهێنە!!! ئەمەیە بەزمی "بین حانە ومانە، چاعت لحانا"!!.

ئا لەم هەلومەرجە نازکانەدا کە چارەنووسی نەتەوەی کورد بەسەر پردێکی یەکجار تەسکوتروسکدا تێدەپەڕێ و، داگیرکەرانی کوردستانیش تیرو شیر دەسوون لەکوردو، چاوەڕوانی ڕۆژی پەلاماردانن و، بەهەموو جۆرێك خۆیان پڕ چەك دەکەن و، ئەوەتە ئێران بەراکێتی "شیهاب"ی دوو هەزار کیلۆمەتری دابین نابێ کە گوللەکەی دەگاتە نێو جەرگی ئیسرائیل و ئەوروپا، بەڵکو بەڕێوەیە بۆ گەیشتنە بەرهەمهێنانی چەکی ئەتۆمی و، ڕژێمەکانی ترك و عەرەبستانی سعوودیش، لەترسی ئێران، هەوڵی پەیدا کردنی چەکی ئەتۆمی دەدەن و، ئیسرائیلیش کە هێزێکی ئەتۆمییە، بەئاشکرا دەبێژێ، کە ئەمجارە، ناتوانێ وەك ساڵی 1981، کە بنکەی ئەتۆمی عێراقی وێرانکرد، بنکەی ئەتۆمی ئێران بەتەنێ وێرانبکاو، تا هەندازەیەکیش سەری بۆ داخوازیی فەلەستینییەکان شۆڕ کردووە. لەولاشەوە، ئەمریکا و بەریتانیا و هاوپەیمانەکانیان کەوتوونەتە گێژاوێکی سەختەوەو، هەتا ئێستە، هیچ گەرەنتی و بەڵێنێکیان نەداوە، بەکوردو، سەرکردەکانی عێراقیش کە دەستنێژی ئەمریکان و، بەدەنگی دوو زلحیزبە کوردییەکە، ئەو پایەو پلەیەیان وەرگرتووە، تەنانەت ئامادەنین شوێنەواری بەعەرەبکردن لەکوردستاندا لابەرن، بەپێی ئەو قانوونەی کە خۆیان ئیمزایانکردووە.

ئا لەم کاتەدا دەبینین، کە سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، هەر لەخەمی نیوە بەنیوەو، پارە کۆکردنەوەدان و، لەولاشەوە، خەریکی پاشقولگرتنن لەیەکدی، وەك ئەوەی لەم دواییەدا هێندەك لەکاربەدەستانی یەکێتی کەوتوونەتە سەرکەڵکەڵەی "سنوور دانان" بۆ دەسەڵاتی مام جەلال و ڕەخنەگرتن لێی، وەك ئەوەی تۆ بڵێیت، هەرچییەك لە یەکێتی و بەدەستی یەکێتی ڕوویدا بێ، هەر گوناهی مام جەلال بووبێ و، ئەوانی دیکە هەموو "شێخی سەنعان" بن. ئەمانە ئەوە لێکنادەنەوە، کە مام جەلال، نە لە بنەماڵەیەکی بەنێوبانگەو، نە خاوەن هۆزێکی دەستڕۆیشتووەو، نە دەسەڵاتێکی ئاینیشی

هەیە. ئەو دەسەڵاتەی مام جەلال هەیەتی، حیزبەکەی، واتە سەرکردەکانی حیزبەکەی پێیانداوەو، ئەگەر مام جەلال گوناهبار بێ، گوناهی ئەوانە. لەبەر ئەوە، دەبێ جارێ بێدەنگ بن، هەتا کورد لەم "پردە سیراتە" دەپەڕێتەوە. چۆنکە، هەموو ئاژاوە نانەوەیەکی نێوخۆیی، بەتایبەتی لەسەر کوێخایەتی، لەم رۆژەدا خیانەتە. ئەوجا ئەگەر کورد لە پردەکە پەڕییەوە، ئەوا دڵی کورد گەورەیەو لەگەلێك گوناەو تاوان خۆشبووەو خۆشدەبێ. خۆ ئەگەر کەوتە خوارێ، ئەوا دڵنیابن کارنامەی هەموو لایەك دەخرێتە بەردەم خەڵكو، ئەشکەوت لەخراپەکاران دەکرێتە کونەمشك. رۆژ رۆژی کارکردنە لەسەر بنچینەی یەکگرتنو گشتپرسی بۆ سەربەخۆیی و دوورکەوتنەوە لەحیزبحزبێنە، کە بەڵای سەری نەتەوەی کوردە.

سەرکەوتن لەسیاسەتدا لەڕێی دەستپێشکەریی ژیرانەو بڕیاری نیشانشکێنەرانەوە دێتە دی، نەك لەڕێی چاوەڕوانیی دەرفەت لەدەستدەرانەو، دڵی خۆخۆشکردن بە بەڵێنی ئەمو ئەوو، ماستاوکردن بۆ نەیاران، لەجیاتی دیپلۆماسێتی ژیرەکانە. سیاسەتکاریو سیاسەتزانی، دوو شتی لەیەکجیاوازن. سیاسەتکار کاتێك سەرکەوتوو دەبێ، کە سیاسەتزان بێ. کورد، نامەخوا، سیاسەتکاری فرە زۆرو، سیاسەتزانی، بەداخەوە، گەلێك کەم. ئەوجا، سیاسەتکاری سیاسەتزانی گەلێك کەمتر. هەر بۆ نموونە، کە سیاسەتکارانی دوو زلحیزبەکە، سیاسەتزان نین، ئەوەیە، ساڵانی ساڵە داوا دەکەم لێیان، کە رێبدەن جەماوەر بێتە سەرشەقامەکانو داوای سەربەخۆیی کوردستان بکا، بەتایبەتی لەکەرکووكو مووسڵو بەغدا، کەچی ئەوان لەم دواییەدا، لەترەکەڵەکێی دامەزراندنەوەی عێراق گەیشتوونو، دەفەرموون "ئەگەر جەماوەری کورد داوای سەربەخۆیی بکەن"، ئەوان "ناچارن سەر بۆ داخوازییەکەیان شۆڕ بکەن"و لەم رۆژانەدا، رێیان بەجەماوەری کەرکووك دا بێتە سەرشەقامەکان. سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە پێیانوابوو، ئەگەر جەماوەری کوردستان هاتە سەرشەقامەکانو باسی سەربەخۆیی کوردستانی کرد، ئەو دەمە داگیرکەرانو هاوپەیمانان پێیاندەڵێن "گەل لەگەڵ ئێوە نییە" ئێوە باسی فیدرالی دەکەنو، گەلەکەتان باسی سەربەخۆیی دەکا،و ئەودەمە، روو وەردەگێڕن لێیان. ئەمە لەکاتێکدا، پێچەوانەی ئەم بۆچوونە راستە. چۆنکە، ئەو حەلە، دەچوون هانایان دەبردە بەر دوو زلحیزبەکە، بۆ ئەوەی خەڵکی کوردستان بەشتێکی کەمتر لەسەربەخۆیی رازیبکەن. سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، دەبوو هیچ نەبێ لەخەڵکی دارفۆرەوە وانەیەك فێربن. بەڵام چ بکەین، نێچیر، هەموو دەمێك بۆ راوکەر هەڵناکەوێ، بەڵام بۆ..... هەڵدەکەوێ.

بەرلین 2004/10/29

میدیا، **ژ** 173، 2004/11/1

هەڵبژاردنەکانی ئەمریکاو ئەو هەڵبژاردنانەی دووزلحیزبە کوردییەکە بەتەمان بیکەن

سەرەڕای گەلە کۆمەیەکی چڕوپڕی نێونەتەوەیی، دژی جۆرج دەبلیو بوش، بەنیازی فڕێدانە خوارەوەی لەتەختی فەرمانڕەواییی ئەمریکا، جۆرج بوش توانی لەهەڵبژاردنێکی ئازاددا سەربکەوێ‌و، پلەی سەرکۆمارێتی خۆی بۆ ماوەی چوار ساڵی دیکە دابینکاو، بەمەش کوێرایی هێنا بەچاوی دژ بەرەکانیدا، کە هەموو جۆرە فرتوفێڵ‌و کەینوبەینێکیان بەکارهێنا بۆ سەرنەکەوتنی.

ئەوەی شایانی سەرنجدانە لێرەدا ئەوەیە، ئەم گەلەکۆمەیە کە لەدژی هەڵبژاردنەوەی بوش کرا، بەرەیەکی یەکجار فراوانی گرتبووە خۆی‌و، وەك چێشتی مجێوری کورد، لەهەموو بابەتێکی تێدا بوو، هەر لەو چەپییانەوە بیگرە، کە بەدەم دژی هەموو جۆرە بندەستی‌و ناڕەواییەکن‌و، تیروشیر لەهەموو راستڕۆو سەرمایەدارێك دەسوون، هەتا دەگاتە بەرەی ئەو راستاژۆیانەی کە بەخوێنی سەری هەموو چەپییەك تینوون‌و، هەروەها عەرەبە شۆڤێنیستە فاشستەکان، کە لەکوشتن‌و لەنێوبردنی کورددا، خۆشیی ژیان دەبینن‌و، ئەو موسڵمانە دەستوەشێنە تەنگەتیلەکانەی کە "فتوا"ی گەلکوژی کورد دەدەن‌و، لەسەتەی بیستویەکدا، فەرمانی بەردبارانکردنی کچی سیانزە ساڵە دەدەن. هەر ئەمانەش بوون کە "فتوا"یاندەرکرد بۆ عەرەب‌و موسڵمانە ئەمریکاییەکان، کە بەپێی "تەکلیفی شەرعی"، پێویستە لەسەریان، دەنگ بۆ بوش نەدەن‌و، حکومەتی بوش بڕووخێنن. شانبەشانی ئەمانەش سۆسیالدێمۆکرات‌و لیبەراڵ‌و حیزبە کەسکەکانی ئەوروپا، کە بەهەزار دەم باسی دێمۆکراسی‌و ئازادی دەکەن‌و، بەکردەوەش هەزارو یەك بیانوویان هێنایەوە بۆ پاراستنی رژێمی تیرۆریستی سەددام‌و بەربەرەکانیی بوش‌و بلێرو ئەزنارو، بەنیوی پاراستنی گوایە "ئاشتیی جیهان"و "دژایەتیی کردنی جەنگ"ەوە، بەملوێن خەڵکی سادەو ساویلکەو لەگوێگادا نوستوویان هێنایە سەر شەقامەکانی ئەوروپا، بۆ سووکایەتیکردن بەسیاسەتی بوش‌و بلێر. ئەوجا ئێستە کە بوش سەرکەوتووە، هیچ شەرم ناکەن‌و دەبێژن، "ئامادەن هاوکاریی بوش بکەن دژی تیرۆریزم". بەڕاستی قسەیەکی نەستەقی جوانە، کە دەڵێ: "مرۆ‌ڤ کە شەرمی نەکرد، دەتوانێ هەموو شتێك بێژێ‌و هەموو شتێکیش بکا"و، هەر کاتێك پێویستی کرد، بابداتەوە. چۆنکە، ئەو جۆرە کەسانە، هەر "ببوورە" یەکیان لێدەردەچێ‌و لەدەستدەچێ.

ئەز، وەك مرۆڤێك، کە ماوەیەکی دوورو درێژە لەنێو ئەوروپاییەکاندا دەژیم‌و، لەنێزیکەوە دەیانناسم‌و، لەشێوەی ژیان‌و بیرکردنەوەو هەڵسوکەوتیان بەتەرازوویەکی زانستانە دەکۆڵمەوە، سەرم لەم هەڵوێستەیان سووڕ نامێنێ. چۆنکە، ئەو گەلە کۆمەیەی کە لە بوش‌و بلێر کرا، ساڵانی ساڵە، لەدژی ئازادیی کوردو سەربەخۆییی کوردستان‌و گەیشتنی کورد بەمافە رەواکانی دەکرێ، بەتایبەتی مافی بڕیاری چارەنووسی خۆی، ئەو مافەی کە ئەمانە، بەهەزار زمان دەیڵێن‌و دەیڵێنەوەو، کەچی بەکردەوە لەدژی دەوەستن. هەر بۆیەش بەزەییم بەو مرۆڤە راستگۆیانەدا دێتەوە، کە بوونەتە نیشانەی واتە واتەو بوختان‌و درۆو دەلەسەی مرۆڤی بێویژدان‌و خوبژێن‌و پنتی، با ئەو مرۆڤە راستگۆیانەش، بیرو بۆچوونیان لە هی من جیاواز بێ‌و، هیچ جۆرە ئامانجێکی هاوبەشیشمان نەبێ. لێرەدا، ئەگەر کەسێك ویژدانی سەگ نەیخوارد بێ، سا ئیدی، دۆستی بوش‌و بلێر بێ، یان نەبێ، دەبێ دان بەوەدا بنێ کە ئەم دوو کەسە، مەردی مەیدان‌و پێلە سەرجێیخۆو قسە لەڕوو و، ورەبەرزن، ئەمە بێجگە لەوەی کە بە

رماندنی رژێمی سەددام، ئاواتێکی گەورەی خەڵکی کوردستان و هەموو دژبەرانی دیکتاتۆرێتی و ملهۆڕییان هێنایەدی.

ئەریٚ. . . بوش گۆی هەڵبژاردنی بردەوە. بەڵام هەڵبژاردنی ئەمریکاو سەرکەوتنی بوش لەوەدا، هەر تەنیٚ ئەو راستینەیان دەرنەخست، کە زۆربەی ئەمریکاییەکان پشتگیریی سیاسەتی بوش دەکەن، بەپێچەوانەی پرۆپاگەندەی ژەهراویی ئەو گەلەکۆمەیەی لەسەرەوە باسکرا، بەڵکو ئەو راستینەیەشیان خستەڕوو، کە گەلی ئەمریکا و سیاسەتکارانی، دێمۆکراتیخوازو هۆشیارن و، لە گۆڕەپانی شارستانێتیدا هەنگاوی گەورەیان ناوە، کە بەڕاستی، لەمەدا ئێرەییان پێدەبەم.

ئافەرین لەگەلی ئەمریکاو، هەزاران ئافەرینیش لە جۆن کێری، ئەو جۆن کێرییەی کە تا هەڵبژاردن تەواو بوو، دژبەرێکی سەختی جۆرج بوش بوو، بەڵام کە زانی دۆڕاندوویەتی، ئەگەرچی بەڕێژەیەکی یەکجار کەمیش، بەڵام یەکسەر تەلەفۆنیکرد بۆ جۆرج بوش و، پیرۆزباییکرد لێی و، هەستی خۆی وادەربڕی کە، وەك هاووڵاتییەکی سادەی ئەمریکا، ئەمادەی هاوکارییە لەگەڵ جۆرج بوش. ئەم جۆرە کەسانە، ئەگەر خۆشەویستیش نەبن لای دژبەرەکانیان، شایانی رێزوقەدر زانینێکی یەکجار بەرزن. ئەم هەڵوێستەی جۆن کێری، قوڕیدا بەدەمی هەموو ئەوانەدا کە رمڵیان لێدەدا بۆ پەیدا بوونی گیروگرفت و درێژەکێشانی ئەنجامی هەڵبژاردن و سەرهەڵدانی ئاژاوە. هەر ئەم رێبازە رامیارییە بەرزەی کە ئەمریکاییەکان پێشانیاندا، ئەوە دەخاتەڕوو کە ئەمریکا، هەر بەچەکی ئەتۆم و مووشەکی دوورهاوێژو سەتان جۆرە پیشەسازیی مۆدێرن، نەبووە بەو ئەمریکایەی کە بەگەورەترین هێزی جیهان دادەنریٚ، بەڵکو بەخووڕەوشتی دێمۆکراتانەی گەل و حکومەتەکەی لەنێوخۆی وڵاتەکەیاندا.

ئێستە بابێین بەراوردێکی گەڕی هەڵبژاردنی ئەمریکا، لەگەڵ ئەو هەڵبژاردنانەدا بکەین، کە دەڵێن لەکوردستان و عێراقدا لەمانگی یەکەمی ساڵی 2005دا دەکریٚو، سەرنجێکی ئەو هەواڵانەش بدەین، کە لەم رۆژانەدا دەیانبیسین، لەبارەی جرتوفڕتی دوو زلحیزبەکەوە، ئەوسا تێدەگەین کە کۆمەڵگەی لەتکراوی باشووری کوردستانی بندەستی ئەم دوو زلحیزبە، چەندە بەشخوراوو ماڵوێران و بەدبەختە. ئەوەتە، پاش ئەم هەموو کوردکوژی و ئاوڕووچوون و دەرفەت لەدەستدانە، دوو زلحیزبەکە بەتەمان دیسانەوە، لەسەر "دەسەڵات"، شەڕی نێوخۆیی تازە بکەنەوە. بەڵیٚ. . . لەسەر "دەسەڵات"، وەك کاك عیماد ئەحمەد، ئەندامی مەکتەبی سیاسی ی.ن.ك، رەپوڕاست دەبێژیٚ کە "کەس ناتوانێت گەرەنتی هەڵنەگیرسانەوەی شەڕی نێوخۆ بکات". هەی لەبەر "دەسەڵات"تان مرم!! دەسەڵات بەسەر کێدا کاك عیماد؟ "دەسەڵات" بۆ دەمکوتکردنی رەشوڕووتی کوردو، هەموو ئەو رۆشنبیرانەی کە رەخنە دەگرن لێتان و، بەئاواتەوەن کە لەژیاندا کوردستانێکی ئازادو سەربەخۆ ببینن، یان "دەسەڵات" بەسەر ئەوانەدا کە لەکەرکووك و مووسڵ و سامەڕاو بەغداو دیالە کوردی بێتاوان، وەك مەڕو بزن سەردەبڕن؟ بەرامبەر بەوانە هیچتان لەدەستنایەت، بەڵام ئێوە، وەك کوردەکە دەبێژیٚ، بە "کورتان" شێرن!!! زۆریش هەن، گوناهی ئەمریکا دەگرن، کە هیچ حسێبێکی بۆ کورد نەکردووە، بەڵام ئەو پرسیارە لەخۆیان ناکەن، کوردێك کە دەستڕۆیشتووەکانی، ئاوا کوژراوی "دەسەڵات"ی کوێخایەتی بن و، لەپێناوی ئەوەدا گیانی هەزاران خەڵکی وڵاتەکەیان بکەنە قوربانی، ئیدی بۆچی ئەمریکا دەبیٚ لەڕێی ئەمانەدا دڵیٚ گەلێك لایەن لەخۆی بیەشێنیٚو، بەرژەوەندییەکانی خۆی بخاتە ژێر پێوە؟؟؟

رەنگە کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە پێیانوابیٚ کە، تازە کردنەوەی شەڕی نێوخۆیی، هەروا هاسانە، وەك رابوردووی سەردەمی سەددام. بەڵام با دڵنیابن لەوەی کە، هەر لەگەڵ هەڵگیرسانی ئەو ئاژاوەیەدا،

دەستوەشێنەکانی مووسڵو کەرکووکو بەغداو سامەراو وڵاتەکانی دراوسێش، خۆیان دەگەیەننە نێو جەرگی باشوورو، ئەو دەمە بەزمێك دروستدەبێ، کە هەموو دوژمنانی کورد چاوەڕوانی دەکەن، ئەوەش پەلاماردانی کوردستانە لە هەموو لایەکەوە. کە بێگومان ئەو دەمە هەر هەژارو نەداری ئاشتیخوازی کورد لەنێوناچێ، بەڵکو هەڵگیرسێنەرانی دەسەڵاتخوازی کوێخاییش، بەئاگری جەنگی خۆیان دەسووتێن.

ئەگەر دوو زلحیزبەکە لەو خەیاڵەدان، کە وەك جاری جاران، پێکەوە دەسەڵات لەسەر بنچینەی پەنجا پەنجا بەشبکەنو، چەند کەسێکی دیکەش "بەخێری خۆیان"، بخەنە پەرلەمانەوەو، ڕێژەیەکیش بەسەر حیزبەکانی دیکەدا بسەپێنن، ئەوا خەیاڵیان خاوە. سەپاندنی ڕێژە، مافی لایەنێکی ڕەوایەتیدارە، کە ئەو لایەنە ئەوڕۆ لەکوردستاندا نییە، چۆنکە پەرلەمانەکەی دوو زلحیزبەکە، هەشت ساڵە ڕەوایەتی نەماوە. لەبەر ئەوە، باشترین شت بۆ هەردوو زلحیزبەکە ئەوەیە، بەر لەهەموو شتێك ڕێ بەگشتپرسییەك (ڕەفراندۆم) بدەن، تا جارێ بزانرێ خەڵکی باشوور چییاندەوێ. ئەگەر خەڵکی باشوور، سەربەخۆییان ویست، ئەوا چوونە هەڵبژاردنێکەوە لەگەڵ عێراقییەکان، کارێکی نابەجێیە. لەبەر ئەوە، چوونە هەڵبژاردن، پێش گشتپرسی، خاپاندنی خەڵکی کوردستانەو، ڕەوایەتیدانە بەوەی کە باشووری کوردستان بەشێکە لەعێراق، بێ ئەوەی هیچ پرسیارێك لەخەڵکەکەی کرابێ. شایانی باسە، ی.ن.كو ئەوجا پ.د.ك، تەنێ لەم دواییەدا کەوتنە سەر باسی ڕەفراندۆم، ئەو ڕەفراندۆمەی کە کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان، بەسەرۆکایەتیی هێژاو تێکۆشەری نێوداری کورد جەواد مەلا، لەساڵی 1985وە باسی دەکاو، دوو زلحیزبەکە، یان ڕاستەوخۆ، لەدژی دەوەستان، یان دەیانخستە پشتگوێ. کەچی لەم دواییەدا، یەکێتی چەند دەسکەلایەکی خۆی کردە دەمڕاستی ڕەفراندۆم، بەڵام نەك بۆ سەربەخۆیی کوردستان، وەك کاك هەڵکەوت عەبدوڵڵا، بەئاشکرا گوتی: "ئێمە (واتە ئەوان) ڕەفراندۆممان بۆ سەربەخۆیی کوردستان نەکردووە"، واتە وەك گوشارێك بەدەست دوو زلحیزبەکەوە بۆ سەر حکومەتی نێوەندیی عێراق. ئەمە لەکاتێکدا کە، حکومەتی نێوەندیی عێراق، گوشاری وان بە پوولێك ناکڕێو، هەتا ئەوڕۆ، کە ئەوڕۆیە، یەك بەندی قانوونی بەڕێوەبەرایێتیی کاتی، جێبەجێ نەکردووەو، بەعێراقیش نالێ "عێراقی فیدرالی"، وەك دوو زلحیزبەکە. شوێنەواری عەرەباویکردنی کوردستان، هەر لەجێی خۆیەتیو، زمانی کوردیش، کە گوایە زمانی فەرمیی عێراقە، لەپاڵ زمانی عەرەبیدا، تەنانەت لەکوردستانەکەشدا، وەك کەرکووكو مووسڵو خانەقین، ڕێزی ناگیرێو بەکار ناهێنرێ. ئەمەش لەڕۆژگارێکدایە، کە لەشکری هاوپەیمانان لەعێراقدانو، یاوەرو عەللاوی دەستیان بەسەر گەڕەکێکی بەغدادا ناڕوا، کەچی، ئەمە هەڵوێستیانە بەرامبەر بەکوردو، دوو زلحیزبەکەش، نێزیکەی سەتهەزار چەکداریان هەیە، بەڵام بەکاریناهێنن بۆ ڕزگارکردنی نێوچە داگیرکراوەکان، لەم هەلە هەڵکەوتووەدا، بەڵکو بیر لەوە دەکەنەوە، کە چۆن لەدژی یەکدی، چەکدارەکانیان بخەنە کار بۆ دابینکردنی کوێخایەتیی خۆیان. . . بەڕاستی، کوردستان لەتەنگانەدایەو، چاوەڕوانی تێکۆشانی دڵسۆزانەی ڕۆڵەکانێتی.

بەرلین 2004/11/16

میدیا، **ژ** 174، 2004/11/10

دابڕان لەهەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقو، رووکردنە گشتپرسی
(رفراندۆم)
دواتیری نێوکەوانی خەڵکی باشووری کوردستانە

پاش ئەوەی قوربانییەکانی ئەنفالو چەکی کیمیاییی سالأنی هەشتاکانو، راپەڕینی جەماوەرانەی بەهاری 1991ی باشووری کوردستانو، گەلڕەوی ملیۆنی ئەو ساڵە، لەپاڵ گەلێك هەلومەرجی لەباری ئیقلیمیو نێودەوڵەتییەوە، بوونە هۆی راکێشانی سەرەنجێکی ئینتەرناسیۆنالی بەلای کورداو، لەئەنجامدا کشانەوەی لەشکری سەددام لە سێ ستان (لیوا)و، دوای ئەوەش بڕیاری کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ دامەزراندنی "نەوای ئارام"، یان "هەرێمی نەفڕین" No Fly Zone لەبەشێکی باشووردا، سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە (پارتیو یەکێتی)، کە ئەو دەمە لەئێرانو سووریا پەنابەربوون، هاتنەوە "سەر شار"و، چوونەوە سلاوی سەددام، و کەوتنەوە دەهوڵ لێدان بۆ ئۆتۆنۆمیو، خۆسەپاندن بەزۆری چەك، بەسەر رەشووڕوتی کورددا،و ئەو قوربانییە مەزنانەیان، کردە قوربانی حیزبحیزبێنەو، لەسەر دەسەلأتی کوێخایانەو لەرکی یەکدی، لەشکری داگیرکەرانی تركو فارسو عەرەبییان هێنایە هەرێمەوەو، بەرشتنی خوێنی هەزاران چەکداری هەردوولا، 12 ساڵی رەبەق بوونە فەرمانڕەواو، کردیانو خواردیانو بردیانو، ملیان بۆ هیچ جۆرە لێپرسینەوەیەك نەدا. ئەوجا، لەسەردەمی پەلاماردانی ئەمریکاو هاوپەیمانانی بۆ سەر عێراقو، ناچاربوونی ئەمریکا بە پەنابردنە بەر دوو زلحیزبەکەو، لەباتی ئەوەی، ئەو دەرفەتە مێژووییەی بۆ کورد هەڵکەوتبوو، دەستبەجێ بقۆزنەوە، بۆ پێکهێنانی یەك حکوومەتو یەك لەشکرو یەك نوێنەری هەڵبژێردراو و، هەنگاونان بەرەو سەربەخۆییی کوردستان، کەوتنە عێراقچێیتەکی واخەستوخۆڵ، کە تەنانەت عەرەبە بەعسییە شۆڤینستەکانیشیان شەرمەزار کرد. ئەمە لەکاتێکدا کە هەموو کەسێك دەزانی، کە ئەو دوو زلحیزبە هیچ رەوایەتییەکیان نەماوە، بەنێوی کوردەوە قسە بکەن، چۆنکە پەرلەمانەکەیان هەشت ساڵە ئێکسپایەر بووە. بێجگە لەوەش، هەر خۆشیان دان بەوەدا دەنێن کە خەڵکی کوردستان، سەربەخۆییان دەوێ، نەك ئەوەی ئەوان پێیدەڵێن "یەکگرتنی ئارەزوومەندانە" بەشێوەی فیدراڵی، کە هیچ جۆرە ئارەزوومەندییەکی تێدا دیار نییە. لەبەر ئەوە، پێداگرتنیان لەسەر یەکێتیی عێراقو، دەستهەڵگرتنیان لە کەرکووكو موسڵو دیالەو کووتو، پشتکردنە یەك ملیۆنو نیو کوردی بەغداو خوارووی عێراقو، چاوپۆشی بەرامبەر سەربڕینی کورد لەکەرکووكو مووسڵو دیالەو کووتو نێوچەکانی عێراقداو، چوونە نێو هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراق، بێ گشتپرسییەکی (رفراندوم) ئازادانە لەباشووری کوردستانو کوردی عێراقدا، لە ملهوڕیو کەڵەگایی بەولاوە، هیچ مانایەکی دیکەی نییە، چونکە ئەگەر کورد خۆیان، بەپێی خۆیان بچن دەنگ بۆ پەرلەمانێکی عێراق بدەن، بێ گەرەنتیکردنی هیچ مافێکی بنچینەییی نەتەوەی کورد لەلایەن ئەمریکاو بەریتانیاوەو، بێ دیاریکردنی سنووری راستینەی باشووری کوردستان. مانای وایە، ئەو بەڵگە مێژوویيو قانوونییەی کە تا ئەوڕۆ بەدەست کوردەوەیەو، دەبێژێ "ئێمە بەزۆر کراوین بەعێراقی"، ئێدی هیچ کارکردو نرخێکی نامێنێو، کورد دەبنە کەمایەتییەك لەنێو دەوڵەتێکی عەرەبیی ناسیۆنالیستیو ئاینگردا، کە عێراقە. ئەوجا، ئێستە جەماوەری کوردستان، چ لە ولأتو چ لەهەندەران، لەبەردەم دوو رێیانێکدا وەستاون، کە رێیەکی سێیەمی نییەو، ماوەیەکی زۆر کورتیش ماوە بۆ بڕیاردانو، تەنێ یەك تیر لەکەوانی کورددا ماوەتەوە، کە ئەوەش بۆیکۆتی (مقاگعە) هەڵبژاردنو

دەنگدانە بۆ سەربەخۆیی، لەڕێی گشتپرسی (رفراندوم)یەکی ئازادەوە. خۆ ئەگەر کورد بچنە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوەو، بەفرتوفێڵی دوو زلحیزبەکە بخەڵەتێن، ئەوا دەبێ خۆیان بۆ چەند ئەنفالێکی دیکەو لەنێوچوون‌و راکردن لەکوردستان، ئامادە بکەن. دڵنیاشبن کە ئەوروپا، ئەو ئەورپایەی جاران نییە، هەر وا بەئاسانی پەنابەر وەربگرێ. ئەوروپا بەدەست ملیۆنان بێکارو، تەنگوچەلەمەی ئابوورییەوە دەناڵێنێ‌و، لەمەودوا پەنابەر وەرناگرێ. قسەش هەیە، ئەوانەی داوای پەنابەرێتیدەکەن، لەئەفریقا بیانخەنە ژێر خێوەت‌و چادرەوە. جا لەبەر ئەوە، کورد دەبێ بیرەکی کوور لەدواڕۆژی خۆیان بکەنەوەو، ئەو تیرەی لەکەمانگەیاندا ماوە، واتە، بیری دابڕان لەهەڵبژاردن‌و، پێداگرتن لەسەر گشتپرسی (رفراندوم)، نە دۆڕێنن‌و، بزانن کە پەشیمان، وەك کورد دەبێژن، شاخی لێ دەڕوێ.

بەڕاستی، جێی داخو خەفەتە کە زلحیزبە کوردییەکان، نەك هەر تەنێ پارتی‌و یەکێتی، بەڵکو ئەوانەی رۆژهەڵات‌و رۆژئاواو باکوورو، تەنانەت هێندەك لە حیزبۆلکەکانیش، لەباتی ئەوەی ببنە خزمەتکارو چرا بەدەست، بۆ رۆنکردنەوەی بەرپێی خەڵکی کوردستان، کەچی بوونەتە بەڵای سەری کوردو، مێردەزمەو، وەکو گەنە بەربوونەتە گیانی ئازار دراو،و جەستەی بریندراری ئەم نەتەوە بەشخوراوە. لەبەرئەوە، پێویستیی سەرشانی هەموو هاووڵاتێکی کوردستانیی دڵسۆژو سەربەرزو خۆ نەفرۆشتوو و ئازادیخوازو یەکسانیخواز ئەوەیە، لە رێی کەمپێنەکانی رفراندومەوە. کە لە لەندەن لە 12/5و لەسلێمانیدا دەکەوێتە گەڕ، هەڵوێستی خۆی دەربخاو، بەڕەی ژێر خۆی لە بەرەی ملهوڕان‌و چڵکاو خۆرەکانیان، جیا بکاتەوە.

چەند جار لەمەوبەر، ئەوەم گوتووە، کە ئەمریکا زلهێزێکە بەرژەوەندیی رامیاری‌و ستراتیژی‌و ئابووریی خۆی هەیەو، برای باوکی کەس نییەو، ئێستەش دەیەوێ بەزووترین کات هەڵبژاردنێك لەعێراقدا بخاتە سەرپێ، تا پەرلەمانێك بێتە کایە، بۆ ئەوەی لەشکرەکەی لەعێراق بکێشێتەوە. کورد نابێ بەرژەوەندیی خۆیان بکەن بەقوربانی بەرژەوەندیی هیچ لایەك، نەك وەك بەڕێز رزگار عەلی، ئەندامی سەرکردایەتیی یەکێتی‌و ئەندامی کۆڕی شارەوانی کەرکووك کە لەبەرلین لەرۆژی 11/6دا گوتی: "ئەگەر ئێمە نەچینە هەڵبژاردنەوە"، پێمان دەڵێن "کورد بوونە هۆی سەرنەگرتنی هەڵبژاردن". گوتم: جا با پێمان بڵێن" ئەوەش خالانەی ئەوەیە، کاتی خۆی، کە بەو جۆرە بەڕێزانەم دەگوت: "سلاوات لەدیاری رژێمی سۆڤێت مەدەن، سۆڤێت رژێمێکی سۆسیالیستی نییە، بەڵکو رژێمێکی تۆتالیتێرو دیکتاتۆرو دوژمن بەئازادی‌و ئاشتییەو، چەند جار ئەنفالی لەکورد کردووە"، کەچی دەیانگوت: "ئەگەر ئێمە وا بێژین، پێمان دەڵێن، ئێوە بۆرژوازی‌و نۆکەری ئەمریکاو زایۆنیزمن". ئەو دەمەش، هەر پێمدەگوتن: "دەبا وابڵێن، تا سەری بۆشیان هەڵدەگرێ"، بەلام چ دەکەیت لەگەڵ بێ خەبەران!! هەر دەبێ بڵێی "کەشکەك سلاوات".

بەرلین 2004/11/17

میدیا، **ژ** 175، 2004/12/1

خەونێك بوو دیمان، بەڵام هەر نیوەی راستدەرچوو

که لەنێوەڕاستی پەنجاکاندا مامۆستا بووم لەقوتابخانە نێوەندییەکانی موسەللاو رۆژهەڵاتو رۆژاوای شاری کەرکووك، جاروبار، بەئێواران دەچوومە چایخانەیەك کە کەوتبووە خوار قەلاوە، لەسەر رێی سلێمانی. هەرچەندە، چایخانەکە هیچ تابلۆیەك بەسەر دەرگەکەیەوە هەڵنەواسرابوو، بەڵام لەنێو خەڵکدا بە "چایخانەی ئازادی" بەنێوبانگ بوو. گەلێك هونەرو نووسەرو رۆشنبیری کوردی کەرکووکی، لەوێ کۆدەبوونەوە، لەوانە، چەند هونەرێکی وەك هیجری دەدەو عەلی باپیر اغاو عەبدولسەمەد خانەقاو عەبدولخالیق ئەسیری (کە ئەو دەمە سەربنووسانی دادگەی شەرعی کەرکووك بوو) هەروەها مامۆستایان، دوکتۆر زەنوون پیریادیو مستەفا نەریمانو عەبدولرەحمان رەزاو ئیحسان عەبدولحەمیدو ژمارەیەك لەقوتابییە چالاکەکانیش، وەك عەلی عەسکەریو جەبار جەباری (کە هەردووکیان، وەك گەلێك قوتابیی دیکە، لەلای من فێری رێنووسی کوردی بەتیپی لاتینی بوون)، دەهاتنە ئەوێ.

لێرەدا، مەبەستم ئەوە نییە کە باسی ئەو رۆژە چڕوپڕە خۆشانەی ئەو سەردەمەی ژیانی خۆم بگێڕمەوە، چۆنکە ئێرە جێی ئەوە نییەو، بێجگە لەمەش، هاوڕێی هێژاو لەبیر نەچووم، دوکتۆر زەنوون پیریادی، چەند ساڵێك لەمەوبەر، لاپەڕەیەکی لەدیرۆکی ئەو دەمەی، لەگۆڤاری "رەنگین"دا بڵاوکردبووەوە، بەڵکو مەبەستم چیرۆکێکە لەو چیرۆکە پڕ لەپەندانەی کە رەوانشاد، عەلی باپیراغا دەیگێڕانەوەو، چیرۆکەکەش ئەمەیە:

کابرایەکی دڵپاكو بێزیان، خۆیو ژنەکەیو منداڵەکانی خانوویەکیان دەبێ لەگەڕەکێکی شارێکدا، کە خەڵکی ئەو گەڕەکە، هەموو خزمو کەسوکاری یەکدەبن. لە پڕ زۆردارێکی ملهۆڕ، لەگەڕەکێکی دوورەوە پەیدا دەبێو، تەنگ بەخەڵکی ئەو گەڕەکە هەڵدەچنێو، زۆربەیان لەگەڕەکەکە دەردەکاو، ئەوانەش کە بێماڵ دەمێننەوە، دەبنە چادرنشینو، ئەوجا سەرە دێتە سەر ئەم کابرایەو، زۆردارەکە پێیدەڵێ "دەبێ خانووەکەت چۆڵبکەیتو لەم گەڕەکەش نەمێنیت، ئەگەرنا منداڵەکانت دەکوژم". کابرا، بەقسەی زۆردارەکە ناکا، زۆرداریش هەردوو منداڵەکەی دەکوژێو، پێشیدەڵێ، "ئەگەر خانووەکەی چۆڵنەکا بۆی، ئەوا ئەمجارە خۆیو ژنەکەشی دەکوژێ"، کابرا، لەترسی ژیانی خۆیو ژنی، شتومەکە بەنرخەکانی لەسنووقێکی گەورەدا کۆدەکاتەوەو، خۆی بۆ ئاوارەیی ئامادە دەکا. بەڵام زۆردارەکە، رێی نادا سنووقەکە لەگەڵ خۆی بباو، بێ کەلوپەل، رەوانەی ژێر چادرەکانی دەرەوەی گەڕەکەکەی دەکا.

شەوێکیان، کابراکە، بەخەیاڵی تۆڵە کردنەوە لەزۆردارەکە، خەونێکی سەیر دەبینێ. لەخەونیدا، ئەم ملهۆڕە، کۆنە هاوبەشکار (شریك)ێکی یەکجار دەسەڵاتداری دەبێ، کە لەوەوپێش، زۆر یارمەتیی ملهۆڕەکەی داوە، لێ، ناکۆکییەك دەکەوێتە نێوانیانەوە، هاوبەشکارە دەسەڵاتدارەکە، رکیهەڵدەستی لە ملهۆڕو، هەوڵی نەمانی دەدا. ئەوجا، بۆ ئەوەی بچێتە سەری، دەبێ بەگەڕەکەکانی دەوروبەری ئەو گەڕەکەدا بڕوا، کە ملهۆڕ داگیریکردبوو، بەڵام ئاغاکانی گەڕەکەکانی دەوروبەر، سا، یان لەبەر راگرتنی بەرژەوەندیی خۆیان، یان لەترسی ملهۆڕ، رێ بەدەسەڵاتدار نادەن بەزەوییەکانیاندا بڕوا. دەسەڵاتدار دادەمێنێو، ناچار دەبێ، روو بکاتە چادرنشینەکانو، داوای یارمەتیو پێکەوە کارکردن بکا لێیان. چادرنشینەکانیش، چۆنکە هێندە دڵیان پڕە لە ملهۆڕ، بە کراسی بەری خۆیانەوەو، بێ هیچ مەرجێك دەکەونە جرموجۆڵ، دەسەڵاتدار دەبێژێ، دەبێ هەمووومان پێکەوە پەلامار بدەین. بەڵام ئەوان گوێنادەنە قسەی دەسەڵاتدارو، لەنێو خۆشیاندا خۆیان رێکناخەنو، هەر یەکەیان بەجیا، روو لەگەڕەکە کۆنەکەی خۆیان دەکەن. کە لەشکری دەسەڵاتدارو چادرنشینان دەردەکەون، ملهۆڕو چەورەکانی، خۆیان

لەکونوکەلەبەردا دەشارنەوەو، کابرای زۆرلێکراویش روودەکاتە ماڵە کۆنەکەی خۆی‌و، سنووقەکەی دەدا بەکۆڵیداو، دەکەوێتە رێ، بیئەوەی بیر لەوە بکاتەوە کە لەماڵە کۆنەکەی خۆیدا، دیسانەوە نیشتەجێببێ. بەڵام سنووقەکە هێندە قورس دەبێ، کابرا لەژێریدا دەپسێ‌و، چەند تەپێك دەکا بەخۆیداو، دەرپێەکەی پڕ دەکاو، لەو دەمەدا خەونەکەی دەپچڕێ‌و، دەقیژێنێ. ئا لەمەدا، ژنەکەی کە لەتەنیشتیەوە نوستووە، رادەچڵەکی‌و دەڵێ: ئەوە چییە؟ ئەوە چییە؟ چ قەوماوە؟ کابرای کڵۆڵ، نیوە خەواڵوو، نیوە هۆشیار، دەست بەم لاو بەولادا دەکوتێ‌و، دەبێژێ: کوا سنووقەکە؟ ژنەکەی دەبێژێ: سنووقی چی پیاوەکە؟ وادیارە تۆ شێت بووی، پیاوەکەی دەڵێ: چۆن؟ ئەو سنووقەی کە بەکۆڵمەوە بوو؟ ئەوجا ژنەکەی تێدەگا کە خەونی دیوەو، کە بۆن دەکاو، بۆگەن لەپیاوەکەی هەڵدەسێ، دەبێژێ: ئەی ئەو بۆگەنە چییە، ئەوجا، پیاوەکە خەونەکە بۆ ژنەکەی دەگێڕێتەوەو، دەڵێ "لەخەونیدا سنووقەکە هێندە قورس بووە، بەرگەی نەگرتووە، کردوویەتی بەخۆیدا". لەمەدا، ژنەکەی بەناهومێدییێکەوە دەڵێ: "دەباشە. کەواتە، نیوەی خەونەکەت راستەدەرچووە!!!".

ئێستا، ئەگەر، لەم چیرۆکە هوردببینەوە، دەبینین، ئەمە چیرۆکی ماڵوێرانی‌و دەربەدەری کوردە لەباشووری کوردستاندا، بەدەستی لەشکری عەرەبی داگیرکەر، بەسەرکردەیەتیی سەددام‌و حیزب‌و دارودەستەکەی. هەروەها چیرۆکی هەڤاڵبەندێتیی کوردە، لەگەڵ کۆنە هەڤاڵبەندی سەددام، واتە ئەمریکا، ئەو ئەمریکایەی کە سالآنی سالْ پشتگیریی سەددام‌و رژێمی ترك‌و شای ئێرانی کرد، بەڵام دوایی، لەباری ناچارییەوە، روویکردە دوو زلحیزبە کوردییەکە، بەڵام دوو زلحیزبەکە، لەباتی ئەوەی، گشت ناکۆکییەکی نانەتەوەییانەی نێوانیان، بخەنە ئەولاوەو، ئەو دەرفەتەی هەڵکەوتووە بۆ بەرژەوەندیی خەڵکی لێقەوماوی کوردستان بقۆزنەوەو، داوا لە ئەمریکا بکەن بەرامبەر هاوکارییان لەگەڵی، پەیمانێك بە مۆرو ئیمزاوە ببەستێ لەگەڵیان بۆ دیاریکردنی دواڕۆژی کورد (ئەوەشم پێگوتن، بەر لەوەی ئەمریکا پەلاماری عێراق بداو، لە "میدیا"دا بلاّومکردەوە)، کەچی ئەوان هەر لەسەر دووبەرکی‌و هەڵمەتە کاسەیی‌و هەرزانفرۆشی‌و رەوشتی کوێخایانەی خۆیان رۆیشتن‌و، بێ هیچ گەرەنتییەکی ئەمریکا، خۆیان دا بەدەستەوەو، هەر لەیەکەم رۆژی پەلاماردانەوە، بوونە کەوڵسۆری بەرلەشکری ئەمریکاو، بۆ گەیشتنە کەرکووك‌و مووسڵ کەوتنە بۆڕبۆڕێن دژی یەك‌و، ئەوەبوو هەر لەیەکەم دەستوەشاندنی ئەمریکاوە، هەژدە چەکداری پارتی‌و، لەنێویاندا کاك وەجیە بارزانی، بەر گوللەی ئەمریکای هەڤاڵبەند کەوتن، گوایە بە "هەڵە"و، ئەمریکاش کە لە هەرزانفرۆشیی کورد باش تێگەیشتووە، وەك خوێنیانەی ئەو هەموو قوربانییە، پارچە هاسنێکی کرد بە بەرۆکی کاك وەجیە بارزانیدا، کە لەشی وا تێکشکابوو، ئێستەش جێی خۆی نەگرتووەتەوە. ئەمەش هەموو پاداشەکە بوو، کەچی رۆژنامەی "خەبات"، ئەم پارچە هاسنەی وا زلکرد، وەك ئەوەی "باوەڕنامەی سەربەخۆییی کوردستان" بێ.

هەر لەئەنجامی ئەم هەڵسوکەوتە نانیشتمانیانەی پارتی‌و یەکێتییەوە بوو، کە کەرکووك، هەر لەیەکەم رۆژەوە کرا بەچوار بەش‌و، کورد بەدەستی کورد خۆی، کرا بەچواریەك‌و مووسڵیش بەفتوای هۆشیار زیباری، بەخوت‌و خۆڕایی، کرا بە "شاری عەرەب"و، کێبەرکێیی ئەم دوو زلحیزبە گەیشتە رادەیەك کە کاربەدەستێتی هێندەك لەشارۆچکە کوردەکان لەهەڵبژاردندا درانە دەست عەرەب. هەموو ئاواتێکی ئەم دوو زلحیزبە ئەوەبوو کە پایەی سەرۆکوەزیران، یان سەرکۆماری عێراق ببەخشن پێیان، بەڵام ئەمریکا کە دەمێکە دەیانناسێ‌و، باوەڕی پێیان نییە، ئەو پایەیەی نەبەخشی پێیان‌و، ئەمانیش بێ دەنگ‌و بێ

سەنگ بە پایەی "جێگری" رازیبوون، کەچی ئێستەش وازیان لەو خەیاڵە خاوە نەهێناوەو، هەر بەتەمای یەکێك لەو دوو پایەیەن. راستە "کوێر هەتا دەمرێ هەر بەتەمای چاوە". لەگەڵ ئەمەشدا، با وا دابنێین کە پارتی، یان یەکێتی، یەکێکیان لەو دوو پایەیەی دەستکەوت، ئەمەش دوای هەڵبژاردن و بەرازیبوونی عەرەبەکان، کە ئەوەش شێمانییەکی (احتمال) یەکجار دوورە، دەی باشە، ئەوجا چی؟ ئەو سەرکۆمارە، یان ئەو سەر وەزیرە، دەبێ هەر باسی عێراق بکاو، بەهیچ جۆرێك باسی کورد نەکا، نەوەك "گوناهبار بکرێ" بەوەی بەلای کورددا دادەتاشێ. نموونەی ئەمەش کاك هۆشیار زێبارییە، کە نازانم بێژم "کێڕ اللە خیرە" یان "قَصَّرَ اللهُ خیرە". کە کاك هۆشـــیار بوو بەوەزیری دەرەوەی عێراق، نێوەکەی لە زێبارییەوە کرا بە "الزیباری". وەك چۆن نەسرین بەرواری، پاش ئەوەی بوو بە First Ladyی "کاتی" (مۆقت)ی عێراق، نێوەکەشی بوو بە "البرواری"و، لەچکێکیشی کردە سەری، گەلێك ئەستوورترو پانتر لە عەگالی مێردەکەی. هەموو بەرهەمەکەی کاك هۆشیاریش ئەوەبوو، عێراقی رووخاوی، بەتکاو پاڕانەوە لەدەوڵەتە عەرەبەکان، کردەوە بە ئەندامی "جامعە الدول العربیە"و، بەدەمی خۆشی دەیگوت "العراق فی بیئتە العربیە"و، لەبەردەم کۆمەڵەی "نەتەوە یەکگرتووەکان"یشدا، بەجۆرێك کەوتە هەڵدان و پەسندانی مەلا عەلی سیستانی دژ بەکورد، وەك ئەوەی مەلا عەلی سیستانی، رێبەری ئایینی کورد بێ. ئەوجا ئەوەتە ئێستە یەکێکی وەك عەبدولعەزیز ئەلحەکیم هەڵوێستی کاك هۆشیار دەکا بە بەڵگە بۆ ئەوەی کە عێراق دەوڵەتێکی عەرەبییەو، دەبێژی کوردەکان خۆیان ویستیان عێراق ببێتەوە بە ئەندامی "جامعە الدول العربیە"و، راستیش دەکا، ئەگەرچی، ئەم قسەیەی حەکیم وەك ئەوە وایە کە دەبێژێ "کلمە حق أرید بها باگل" چۆنکە، حەکیم خۆی لەبنەماڵەیەکی فارسەو، ئەوانیش خۆیان کردووە بە "ئەلحەکیم"و، لەبەر خاتری ئێرانە کە ئەو قسەیە دەکا. چۆنکە داگیرکەرانی فارس زۆر لەدابەشبوونی عێراق دەترسن. ئەوەتە رژێمی ئێران لەم رۆژانەدا داوای لەرژێمی سووریا کردووە، کە پێکەوە رێ لەبەر دابەشبوونی عێراق بگرن. وەزیری دەرەوەی مەلاکانی ئێران، خەرازی، پاش سەردانی سووریا، چوو بۆ ئەنقەرە، بۆ باسی "بارودۆخی عێراق"، واتە، گەلەکۆمەی ترك و فارس و عەرەب دژی کورد.

راستییەکەی ئەوەیە، ئەمریکاییەکان پاش ئەوەی کە بۆیان دەرکەوت، ناتوانن ئەو ئاگرەی لەعێراقدا، کە بەپشتگیری دەرودراوسێیەکانی عێراق هەڵگیرساوە، بکوژێننەوەو، ئێرانیش دەست لەهەوڵدان بۆ بوونە خاوەنی چەکی ئەتۆمی هەڵناگرێ و، واز ناهێنێ لەدەستێوەردان لەکاروباری عێراق و ئەفغانستان و لوبناندا، دەیانەوێ رژێمی ئێران بگۆڕن، بەڵام نازانن چۆن و، لەوەش دەترسن کە پەلاماردانە سەر ئێران، عێراقێکی دیکە دروستبکا بۆیان، چۆنکە باوەڕیان بەوە هێناوە، کە بەرهەڵستکارانی رژێمی ئێران، ئیدی شاپەرستەکان بن، یان کۆماریخوازان بن، یان لەبەرەی ناسیۆنالیستانەکان (جبهە ملی) بن، یان ناسیۆنالیست– ئاینخواز (ملی– مژهبی) بن، یان لایەنگرانی حیزبە کوردییەکان بن، یان، "موجاهیدنی خەڵك" بن، یان پاشماوەی چەپییەکان بن، ئەوا هیچیان بایی ئەوە نین کە بتوانن لەڕێی راپەڕینەوە، یان لەڕێی کودەتایەکی سوپاییەوە، رژێم بگۆڕن و فەرمانڕەواییەکی پتەوو نەلەرز دابمەزرێنن، لەگەڵ ئەمەشدا چارەسەرێکی دیکە، بێجگە لەگۆڕینی رژێم لەم رۆژەدا نابینن. لەبەر ئەوە شارەزا گەورەکانی ستراتیژێتیی ئەمریکا خەریکی لێکۆڵینەوەی چۆنێتی گۆڕینی رژێمی ئێرانن. مانگانامەی ئەمریکایی The Atlantic Monthly چمکێکی ئەو نەخشەیەی لەژێر سەر نێوی Wargame (گەمەی جەنگ)دا بڵاو کردووەتەوە، کە ئەو شارەزایانە (وەك سام گاردینەر– مامۆستای ئەکادیمیاکانی جەنگ لەئەمریکاو، مارك گریشت ئەندامی کۆلێژی Enterpriseی ئەمریکا) هاتوونەتە سەر ئەو باوەڕی کە ئێران بەهەموو

جۆرێك تێدەكۆشێ بۆ وەدەستهێنانی بۆمبای ئەتۆمی، ئەگەر تائێستە بەدزییەوە بەرهەمی نە هێنابێ. ئەوجا، كە ئەو بۆمبایەی كەوتە دەست، بەربەرەكانێكردنی یەكجار زەحمەت دەبێ. لەبەر ئەوە پیلانێكی سێ پلەییان بۆ رووخاندنی رژێم داناوە. لە پلەی یەكەمدا بۆمبابارانكردنی لەشكرگەكانی پاسداران، ئەوجا بۆمبارانكردنی داودەزگەكانی ئەتۆم، وەك پلەی دووەمو، لەپلەی سێیەمیشدا پەلاماردانی ئێران لەڕێی سنوورەكانی ئەفغانستان‌و ئازربایجان‌و عێراقەوە، كە لەمەدا جارێكی دی پێویستیان بەكورد دەبێتەوە، چۆنكە ئەو دەمە، نەك هەر كوردی باشوور، بەڵكو كوردی رۆژهەلاتی كوردستانیش دەكەونە گۆڕەپانی جەنگەوە. ئەمە لەكاتێكدا كە ئەمریكاییەكان زۆر باش دەزانن كە كورد، وەك گەل، كەمباوەڕن بەدۆستایەتیی ئەمریكا. ئەگەرچی گوناهی هەر گەورە دەكەوێتە ئەستۆی زلحیزبە كوردییەكان، بەتایبەتی، پارتی‌و یەكێتی، نەك ئەمریكا، چۆنكە ئەمریكا، وەك چەند جار گوتوومە، برای باوكی كەس نییەو، زلهێزێكی خاوەن بەرژەوەندییەو، بەدوای هەڤاڵبەندێكدا دەگەڕێ كە ئەو بەرژەوەندییانەی ئەمریكا بپارێزێ، ئەوجا دەكەوێتە سەر ژیرەكی‌و چالاكیی ئەو هەڤاڵبەندە، كە بتوانێ سووت لەو دەرفەتە وەربگرێت. پارتی‌و یەكێتی، زۆر بەداخەوە، لەسەر بەرژەوەندیی كەمنرخ‌و ناكۆكیی پڕوپووچی كاتیی خۆیان، ئەو دەرفەتە مێژوویییەی كە پەلاماردانە سەر رژێمی عێراق، هێنایە پێشەوە بۆ كوردستان، لەدەستیاندا. ئێستەش، مەترسیی ئەوە هەیە كە لەكاتی پەلاماردانی ئێران لەلایەن ئەمریكاوە، كورد خۆیان بكەنەوە بە كەوڵسۆری بەر لەشكر بەرامبەر بەهیچ‌و كوردستان بەجارێك كاوڵ ببێ.

ئا، لەم هەلومەرجە نازكانەدا، كە دەبوو ئەوانەی، تائێستە، بە كەڵەگایی‌و بەوپەڕی ناڕەواییەوە، خۆیان كردووە بەدەمڕاستی كورد، هەموو بەرژەوەندییەكی تایبەتیی خۆیان‌و بنەماڵەیان‌و حیزب‌و هۆزو نێوچەیان، بكردایە بەقوربانی بەرژەوەندیی نیشتمانیی كوردستان‌و، بەهەموو هێزێكیانەوە هەوڵیانبدایە بۆ هێنانە كایەی كەشوهەوایەكی وا لەبار، كە دەوڵەتێكی كوردستانی بكەوێتە سەر پێ، تازە، بەخێری، خەریكن جارێكی دی‌و لەسەر بنەمای "فیفتی– فیفتی"یەكەی جاران، بەڵام ئەمجارە "چلویەك بە چلویەك" پارەو دەسەڵات بەسەر خۆیاندابەشدەكەنەوە. ئەوجا، دەسەڵات بەسەركێدا، نەك بەسەر ئەوانەدا كەوا (170) هەزار كوردی كەركووكی لە دەنگدان بێبەش دەكەن، نەك بەسەر ئەوانەدا كە هەموو رۆژێك چەند كوردێك دەفڕێنن، یان چەند كوردێك دەكوژن، نەك بەسەر ئەوانەدا كە ئالای كوردستان دادەگرن‌و سووكایەتی بەكورد دەكەن، نەك بەسەر ئەوانەدا كە نیو ملیۆن كوردی دەرەوەی عێراق لەدەنگدان بێبەش دەكەن؟، بەڵكو دەسەڵات بەسەر رەشوڕووتی چادرنشینی كورددا، یان بەسەر ئەو رۆشنبیرە ئازایانەدا كە ئامادە نین، بەچڵكاوی ئەوان بەڕێوەبچن‌و، سەرشۆڕ ناكەن بۆیان.

پاش هەزارو یەك كۆبوونەوەی پارتی‌و یەكێتی‌و، لەباتی ئەوەی تۆبە لەرابوردوو بكەن‌و، بڕیاری دامەزراندنی حكوومەتێكی كاتیی سەربەخۆو، لەشكرێكی یەكگرتوو بدەن‌و، خۆشیان دەستلەكاربكێشنەوە، هەتا پەرلەمانێك لەهەڵبژاردنێكی ئازاددا دێتە كایە، كەچی، كەوتوونەتە عێراقچێتیەكی خەستوخۆڵ‌و، بوختان‌و درۆو دەلەسەو قسەی ناشیرین، بەوانەی دژی هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقن، پێش یەكلاییكردنەوەی كێشەی كەركووك‌و مووسڵ‌و دیالەو كووت‌و، كێشەی لەملوێن پتری كوردی بەغداو كوردی دەرەوەی وڵات‌و كوردە فەیلییەكان‌و، دەفەرموون ئەوی، دژی هەڵبژاردن بێ "خاینە" یان نۆكەری بێگانەیە، وەك ئەوەی یەكێك لەئەندامەكانی "مەكتەبی سیاسی" پارتی، لەتەلەڤیزیۆنەكەیانەوە گوتی: ئەوانەی دژی هەڵبژاردن بن، یان "جاهیلن" یان "بێگانە فێری

کردوون"و "ئەوانە نۆکەری بێگانەن". ئەرێ ئەمە ئەو دێمۆکراسیو ئازادیی بیروڕا دەربڕینەیە کە دوو زلحیزبەکە شەووڕۆژ دەهۆڵ لێدەدەن بۆی؟ وادیارە، هەموو پێموانەیەك لای وان پێچەوانەیە.

ئەوەی راستی بێ، کورد لەبەشداریکردنیان لەهەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقدا، هیچیان دەستناکەوێ ئەوە نەبێ کە رەوایەتیبدەن بەقسەی دوژمنەکانیان، کە کورد لەنێو عێراقدا، کە دەوڵەتێکی عەرەبییە "کەمینە"نو، ئەمەش هەڵخلیسکانێکی رامیاریی وا سەختە کە کورد ملیاندەشکێ تێیدا. جا بۆ پووچکردنەوەی ئەم مەترسییە گەورەیە کە خۆی لەبەردەمی کورددا قوتکردووەتەوە، باشترین شت ئەوەیە، رۆژی هەڵبژاردن، ئەگەر هەڵبژاردن کرا، بکرێ بەرۆژی گشتپرسی (ریفراندۆم) بۆ وەرامدانەوەی ئەم پرسیارە: "ئایا دەتەوێ، کوردستان سەربەخۆ بێ"؟ وەرام: "ئا"، یان "نا"و هیچی دی. ئەمەش کارێکە، نابێ دوابخرێ. چۆنکە هێندەك لەدەسەڵاتداران و قسەڕۆیشتووانی ئەمریکا هاتوونەتە سەر ئەو باوەڕەی کە ترەکەڵەکەی "یەکێتیی عێراق" سەرناگرێو، بیر لە پارچە پارچە کردنی دەکەنەوە، بەڵام هێزێکی یەکگرتووی کوردی نییە کە پشتببەستن پێی، لەبەر ئەوە دوو دڵن، نازانن رێبدەن بەدامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردی، بەسەرکردیەتیی پارتیو یەکێتی، کە لەساڵی 1998ەوە بەڵێنیانداوە بە ئەمریکا، حکوومەتێکی یەکگرتوو لەڕێی پەرلەمانێکی هەڵبژێردراوەوە بخەنە سەرپێو، ئەمە شەش ساڵە نەیانکردووە، یان چرای کەسك نیشانی رژێمی ترك بدەن کە بکشێتە نێو باشووری کوردستانو، نیشانەی ئەمەش دەرکەوتووە، کە رژێمی ترك خۆی ئامادە کردووە بۆیو، ئەوەتە لەلایەکەوە بڕوبیانوو دەدۆزێتەوە بۆ دەستدرێژیکردن، وەك تۆمەتبارکردنی پارتی بەوەی دەستی هەبووە لەکوشتنی چوار ئەفسەری ترکدا، بێ ئەوەی ئەوەمان پێببێژێ، ئەم ئەفسەرانە چ کارێکیان بە مووسڵ بووە، یان ئەگەر ویستوویانە بچنە بەغدا، بۆچی بەفڕۆکە نەچوون؟ لەولاشەوە بڵند ئێجەفێتی دوژمن بەکورد، لەم رۆژانەدا چووەتە لای سێزەر، سەرکۆماری ترکانو پێیگوتووە کە دەبێ "لەشکری ترك باکووری عێراق داگیر بکا" ئەوجا، ئەگەر ئەم سیناریۆیە سەربگرێ، ئەوا دەبێ بێژین ئەو خەونەی کە کورد دییان، بەئازادیو رزگاربوونی بەشێکی کوردستانەوە، "هەر نیوەی راستدەرچووە". داخەکەم.. پەیکەری سەددامی ملهۆڕ کەوت، بەڵام کورد لەشووەتییەکە، هەر نیوە گەنیوەکەی بەرکەوت.

بەرلین 2004/12/24

میدیا، ژ 177، 2004/12/30

نامەیەکی خۆشەویستانە بەهۆی هەفتەنامەی "میدیا"وە، بۆ کاکە فەرهاد شاکیر مەجرووم

کاکە فەرهادی خۆشەویست، هەزاران سڵاو لە خۆت و لەگیانی مامە شاکیری باوکت بێ. نامە شیرینەکەت، کە لەژمارە (179)ی رۆژنامەی "میدیا"دا بڵاوکرابووەوە، یادێکی شیرینی پەنجا ساڵ لەمەوبەری، لەخەزێنەی بیرەوریمدا هەژاند. یادی ئەو رۆژانەی کە میوانیماڵی ئاوەدانی ئێوە بووم لە رەواندزی سەربەرز. یادی ئەو رۆژانەی کە هەرسێکمان، تۆو کاکە عەزیزی برامان، پێکەوە چووینە سەردانی شوێنەوارەکانی میرنشینی سۆران. ئەوەبوو، پاش ئەوە، مامۆستا رەفیق حیلمیش هاتە سەردانی ئێوە، هەر بۆ ئەم مەبەستە. هەر لەو هاوینەشدا بوو (هاوینی ساڵی 1956) کە لەگەڵ دوو هاوڕێی سەردەمی منداڵی و قوتابخانەم، شێخ ئەحمەد نەقیب و عەزیز محەممەدی برای ئەرکان، چووینە سەردانی شێخ مەحموودی کۆنە شای کوردستان لەداریکەلی. راستییەکەی، مامە شاکیر مەجرووم و مامۆستا رەفیق حیلمی، هەر لەسەردەمی شانشینی شێخ مەحموودەوە، هەردووکیان، دوو دۆستی نێزیکی باوکم بوون و، هەردووکیان منیان بە برازای خۆیان دادەنا، رەوانی هەر سێکیان شادبێ.

مامە شاکیر، بێجگە لەوەی کە کەشکۆڵێکی پڕو رازاوەی هۆنراوە نیشتمانییە بڵاو نەکراوەکان و بەسەرهاتە نەنووسراوەکانی سەردەمی شێخ مەحموود بوو، شارەزاییەکی باشی لە تەکنیکی دەزگەکانی پێوەندیکردندا هەبوو، کە ئەم لێزانیەی لەو کاتەوە وەدەستهێنابوو، کە لە لەشکری عوسمانیدا ئەفسەر بووبوو. لەبەر ئەوە کە شانشینی باشووری کوردستان دامەزرا، مامە شاکیر، لەپاڵ پێشمەرگەیەتیدا، وەزیری پۆستەو تەلگورافی کوردستان بوو. کە داگیرکەرانی عارەب، بەپشتگیریی هێزی ئاسمانیی بەریتانیا پەلاماری دەوڵەتەکەی کوردستانیان دا، مامە شاکیر، دەزگەی تەلگورافناردنەکەی، ئەم چیاو ئەو چیا دەگوێزایەوە. ئەمانە قسەی مامە شاکیر خۆی نەبووە، بەڵکو پیاوە کۆنەکان ئەمانەیان بۆ من دەگێڕایەوە. بەڵام تۆ وره بزانە، کورد ئەوڕۆ لە کن خۆی، "دوو حکوومەتی" هەیە، ئایا، هیچ کامێکیان بیریان لەوە کردەوە، کەلاوە کۆنێك، شەقامێکی قیرتاو نەکراو، یان قوتابخانەیەکی بێ دەرگەو دیوار، بەنێوی شاکیر مەجرووممەوە نێو بنێن؟ خۆ ئەگەر ئەوەش بکەن، ئەوا، مامە شاکیر، کە چووەتە دیوانی ئاهوڕامەزدا، هیچی پێنابڕێ، بەڵام پێزانین، تەنانەت پاش کۆچیدواییش، هەر بۆ کەسوکاری ئەو مرۆڤەی کە لەژیانیدا خزمەتی خەڵکی کردووە، خۆشە.

مامە شاکیر، لەپەنجاکاندا، جاروبار دەهاتە بەغداو، هەر جارێك کە بهاتایە لەدوکانەکەی بەشیر موشیر (ئوستاد) کە بووبوو بە یانەی بە یەکگەیشتنی کوردان لەبەغدا، چاومان بە یەکدەکەوت و، گەلێك باس و چیرۆکی رۆژانی فەرمانڕەواییی شێخ مەحموودی دەگێڕایەوە بۆم و، لەنێو ئەو باسانەشدا، هێندەك لەو هۆنراوانەی کە هی ئەو زەمانە بوون،و هەموو جارێکیش تکای ئەوەمدەکرد لێی، کە ئەو شتانە بنووسێتەوە، بۆ ئەوەی، وەك بەشێکی گرنگ لەمێژووی کورد لەنێو نەچن. ئەو تکایەشم لە مامۆستا رەفیق حیلمی دەکرد. ئەوەبوو، ئەو، زنجیرەیەك پەرتۆکی لەژێر نێوی "یادداشت"دا بڵاوکردەوە، هیوام وایە کە مامە شاکیریش ئەو کارەی کردبێ و، ئێوەش، رۆژێ لەرۆژان، بتوانن ئەو کەلەپۆرە بەنرخە بخەنە بەردەست خەڵکی ئەوڕۆی کوردستان.

وەك تۆی خۆشەویستو برامان کاکە عەزیز، دەزانن، مامە شاکیر خۆی خەڵکی نێوچەی سلێمانی بوو، بەڵام داگیرکەرانی عێراقیو پاڵپشتە ئینگلیزەکانیان، پاش رووخاندنی دەوڵەتی کوردستان، تەنگیان بە هاوکارانی شێخ مەحموود هەڵچنی بوو. مامە شاکیریش ناچار بووبوو سلێمانی بەجێبهێڵێو، رەواندزیشی بۆیە هەڵبژاردبوو، وەك هەوارگەی خۆی، چۆنکە ئەو کاتە چەند سەرکردەیەکی کوردپەروەری سەر بە بنەماڵەی شەمزینی لەوێ نیشتەجێبوونو، مێژوونووسی گەورەی کوردیش، داماوی موکریانی، بەخۆیو چاپخانەکەیەوە رووی کردبووە ئەوێ. مامە شاکیرو داماوی موکریانی لەوێ یەکیانگرتبوو بۆ خزمەتی کولتووری کوردو دەرهێنانی گۆڤاری "زاری کرمانجی".

شایانی گۆتنە، کە ئەو گەڕانەمان بەنێو شوێنەوارەکانی میرنشینی سۆراندا، بوو بەهەوێنی نووسینی ئەو باسەی کە لەکۆتاییی شەستەکاندا لەهەمبورگ، بەزمانی ئەڵمانی لەبارەی کەسایەتیی میری کۆرەوە نووسیومە، لەبەر رۆشنایی سەرچاوە رۆژهەڵاتیو رۆژاواییەکاندا، براو هاوبیری هێژام، فەخری سەلاحشۆر، کە یەکێکە لەدامەزرێنەرانی "ئەکادێمیای کوردی بۆ زانستو هونەر" لەسوێد لەنێوەڕاستی هەشتاکاندا، ئەو ئەرکەی خستە سەر شانی خۆیو، کردی بەعەرەبی، کە بۆ جاری یەکەم لەهەولێر لەساڵی 1994دا چاپکرا، وەك بڵاوکراوەیەکی ئەکادێمیای کوردی بۆ زانستو هونەرو، جاری دووەمیش، ساڵی پار، لەلایەن بنکەی چاپەمەنیی "ئاراس"ەوە، چاپکرایەوە، ئەم چاپەی "ئاراس" بەبێ پرسکردن بە من بوو، کە ئەوەش کارێکی ناقانوونییەو، لەمەش خراپتر ئەوەیە کە پڕە لەهەڵەی زۆر سەختو قێزەوەن. هەڵەکانیش هەر لەبەرگی پەرتۆکەکەوە دەستپێدەکەن. بۆ وێنە نێوی من وا دەنووسرێ Nebez کەچی ئەوان بە Nebes نووسیویانە. نێوی کاکە فەخریشیان هەر بە هەڵە نووسیبوو، لەباتی "سەلاحشۆر" نووسیویانە "سەلاحشۆڕ"! ئەز باوەڕ ناکەم، ئەمە لە نەزانینەوە بێ، واتە مرۆڤ هێندە نەزان بێ Nebezو Nebes لەیەك جیا نەکاتەوە؟ یان "سەلاحشۆڕ"و "سەلاحشۆر"، کە دوو وشەی بەتەواوی پێچەوانەی یەکن؟ "سەلاحشۆڕ" بەڕێی قەڵەو (ڕ) بەکەسێك دەڵێن کە لەشەڕدا شکابێو چەکەکەی شۆڕ کردبێتەوە. بەڵام "سەلاحشۆر" بەرێی سووك (ر) بەمانای "خاوەنی چەکی تیژە"، چۆنکە "شۆر" لەزمانی کوردیدا بەمانای "تیژ"و "توند" دێ. تەنانەت کە چێشتێکی شلە خوێی زۆر تێدا بێ، دەگوترێ "شۆر"ە، وشەی "سوێر"یش هەر لە "شۆر"ەوە وەرگیراوە. ئەم بابەتەشم لەسەمیناری "کوردو شۆرش" داخستووەتە بەرچاو، کە لەگەڵ چەند سەمینارێکی دیکە چەند ساڵێك لەمەوبەر لە لەندەن لەلایەن بنکەی "کوردنامە"وە چاپکراوە. ئەزموونی تاڵو تفتو ناخۆشیی من، لەگەڵ بنکەی "ئاراس"دا کە بنکەیەکی بەڕێوەبەرێتیی هەولێرە، باسێکە بۆ خۆیو، جێی ئێرە نییەو، بەبۆنەی چاپکردنەوەی پەرتۆکی "کوردستانو شۆرشەکەی"یەوە، وەك پاشگۆتنێك دەیخەمە بەردەم ویژدانی نەتەوەی کورد.

ئێستە با بێینەوە سەر ئەو هۆنراوانەی کە لە مامە شاکیرم بیستبوو، کە ئەو ئەو دەمە لەبەریکردبوو، تا ئەو هەندازەیەی کە بیری مابوو، یەکێك لەو هۆنراوانە، هۆنراوەیەك بوو کە لەرۆژی گەڕاندنەوەی شێخ مەحموودا بوو لە هیندستانەوە بۆ سلێمانی، لەژێر گوشاری خەڵکی کوردستاندا، کە بەم جۆرەیە:

ئەو شەمعی جەمعی عالەمەی، دوێنێ کوژایەوە،

ئەمرۆ بە لوتفی حەزرەتی حەق، هەڵکرایەوە.

هەی جەژنە، هەی شادمانییە، هەی تەرەبە،

سنجاقی فەتحو نوسرەتی کورد، هەڵکرایەوە.

ئەی مونکیران خەجالەتی دیوانی هەق دەبن،

ئەم جستوجۆو کەشاکەشە، بەسیە، بڕایەوە.

سەرنج: وەك مامە شاكير دەيفەرموو، مەبەست لە "مونكيران" جلخوارەكان بووە، كە ويستوويانە، كوردستان سەربەخۆ نەبێ، بەڵكو هەروەك بەشێك لەدەوڵەتی عوسمانی بمێنێتەوە، بەلام بەسەركردەيەتيی حيزبی "اتحادوترقی"ی جۆن تركەكان. دەبێ ئەوەش بزانين كە وشەی "جلخوار" كە دەمێكە ئاماژەم كردووە بۆی، لە "جلكی خوار"ەوە نەهاتووە، بەڵكو "جر" بەمانای "خوو رەوشت" دێ. لەهێندەك نێوچەی باكووردا دەبێژن "جرێ وی گەمارە" واتە رەوشتی خراپە. ديارە، وشەی "جڕت"يش پێوەندييەكی ريشەيی بەمەوە هەيە.

شايانی باسە، كە شێخ مەحموود، لەو سەردانەماندا كە لەمەوبەر باسمكردو، وتارێكم لەو بارەيەوە لە مانگنامەی "سەكۆ"دا، كە لە بەرلين دەردەچوو، بلاوكردووەتەوە، فەرمووی "جلخوارەكان تاقمێك سەرسەری‌و بێناموس" بوون.

هۆنراوەيەكی ديكە لەبارەی ئەوەوەيە، كە جارێكيان ئەمين زەكی بەگ، پاش ئەوەی دەبێتە وەزير، بەڕاوێژی كاربەدەستانی بەريتانياو عێراق گەشتێكی كوردستان دەكاو هەوڵی ئەوە دەدا كە خەڵكەكە وا لێبكا داوای ئەوە بكەن كە خوێندن لەقوتابخانە سەرەتاييەكانيشدا، وەك نێوەندييەكان، ببێتە عارەبی، بەو بيانووەوە كە منداڵی كورد، زمانی خۆيان لەباوك‌و دايكيانەوە فێردەبن‌و لەدەستيانناچێ، بەڵام ئەگەر لە قوتابخانەی سەرەتاييدا بەكوردی بخوێنن، ئەوا تووشی گەلێك زەحمەت دەبن لە قوتابخانەی نێوەندی‌و قوتابخانە بەرزەكاندا، كە ئەو دەمە هەر لە بەغدا هەبوون‌و، بەزمانی عارەبی بوون. كە ئەمين زەكی دێتە سلێمانی‌و ئەو قسەيە دەكا، هۆنەرێك رادەپەڕێ‌و، ئەم هۆنراوەيەی خوارەوەی بۆ دەخوێنێتەوە. مامە شاكير دەيفەرموو، ئەمين زەكی، مەلايەكی خەڵكی سلێمانی كە نێوەكەيم بەباشی نايەتەوە بير، بەلام.. كێ.. (م) سەفوەت نێوێك بووە، لەگەڵ خۆيان دەبەنە هەڵەبجەو ئەويش لەخوتبەی هەينيدا، بە خەڵكەكە دەڵێ، زمان زمانی قورئانە، منداڵەكانتان لەزمانی قورئان بێبەش نەكەن.. هۆنراوەكە درێژە، هەر هێندەيم لەبير ماوە:

تو خوا مەڵێن بە عارەبی با دەرز بلێنەوە،

ميللەت دڵی برينە، ديسان مەيكولێنەوە.

جوێبوونی قەومی ناوێ، كەسێ، لە حەمييەت جيا نەبێ،

داناكەوێ لە قەومی، كەسێك بێحەيا نەبێ.

وەڵڵاهی، ئەو بەهەشتە كە كوردی تيا نەبێ،

بڕۆ نامەوێ، جەهەننەمی لێ پڕ، بەقينەوە.

لەبارەی مەلاكەشەوە ئەمە گوتراوە:

برديانە هەڵەبجە، بە سەڵای جومعەوە دوێنێ،

ئاخ! قەترەی منداڵييە، كەوا قەترە دەتكێنێ،

نامەوێ كورد بێ، دەبڕۆ، با خوتبە بخوێنێ.

دەمەویٚ ئەوەش بێژم کە لەبارەی خودیٚ لێخۆشبوو، ئەمین زەکی بەگەوە، شتێکی دیکەشم لە پەنجاکاندا لەبەغدا، بیستووە، ئەمەیان لە دوکتور نووری فەتووحی، کە لە بنەماڵەی خێرەومەندو بەڕێزی کەریمی ئەلەکە بوو،و زۆر جار دەچووم بۆ "عەیادە"کەی لەشەقامی رەشید لە بەغدا، جارێکیان، باسی ناسیاوێکی خۆی گێڕایەوە بۆم، کە لەهەڵەبجە، لەسەر کوردایەتی تووشی دەردەسەری هاتبوو، دوکتور نووریش ئەوکاتە لەهەڵەبجە دوکتور بووبوو. دوکتور، ئامۆژگاری ناسیاوەکەی کردبوو کە بچێتە بەغدا بۆ لای ئەمین زەکی بەگ، بەنامەیەکی راسپێریی دوکتورەوە. کە ناسیاوەکەی لە بەغداوە گەڕابووەوە هەڵەبجە، بە دوکتۆری گوتبوو "کە چوومە لای ئەمین زەکی بەگو چیرۆکەکەم گێڕایەوە بۆی، دەستبەجیٚ تووڕە بوو لێم و گوتی: تۆ پێتوایە هەر تۆ کوردیت. تۆ دەبیٚ دەمی خۆت بگریتو، چاوەڕوان بکەیت، هەتا ئینگلیزەکان دێنە سەر ئەوەی کە ریٚ بە دەستکەوتنی مافی کورد دەدەن. جاریٚ دەبیٚ بێدەنگ بیتو گوێڕایەڵیی حکوومەت بکەیت".

ئێستە دەبیٚ ئەوەش بڵێم، کە چەند جار لە خودێلێخۆشبوو، مامە عەلی کەمالم بیستووە، کە شێخ مەحموودو ئەمین زەکی، حەزیان لەچارەی یەکنەکردووە، لەبەر هەڵوێستی هەردوولایان بەرامبەر بەدەسەڵاتی بەریتانیا. لێرەدا دەبیٚ ئەوەشی بچێتە سەر، کە پەرتۆکەکەی ئەمین زەکی بەگ "خۆلاسەیەکی تەئریخی کوردو کوردستان" کە درێژەیەکی ئەو وتارەیە کە مینۆرسکی لە ئینسکلۆپیدیای ئیسلامدا بڵاویکردووەتەوەو، محەممەد عەلی عەونیش، گەلێك دارتاشیی وەستایانەی تێدا کردووە، هەر باسی مێژووی کورد دەکا، تا دامەزراندنی دەوڵەتی عێراقو، وەك خۆشی لەسەرەتای پەرتۆکەکەدا دەبێژیٚ، بۆ ئەوەی دڵی کەس نەیەشێنیٚ.

لەکۆتاییدا دەمەویٚ ئەوەش بە کورتی بخەمە بەرچاو، کە ئەم باسەو، گەلێك سەرنجی خۆم لەبارەی میتۆلۆژیای کوردییەوە، کە لێکۆڵینەوەی تایبەتی خۆم بوو، کاتی خۆی دام بە دوکتۆر عێزەددین مستەفا رەسووڵ، ئەوەش لەسەر داوای خۆی کە بیبا بۆ بەغداو، لەویٚ، لەگۆڤارێك یان رۆژنامەیەکدا، وەك خۆی بڵاویبکاتەوە. بەڵام دوایی، وەك بۆم دەرکەوت، یەکێك هێندەك لەو شتانەی بەنێوی خۆیەوە بڵاوکردبووەوە، بەرامبەر بەم دزێتییە سەرم سووڕما. کە جارەکی دی چاوم بە عێزەددین کەوتەوە، دامەڕووی، ئەویش هەر هێندەی گوت "بەخوا... بڵێم چی!". لەبارەی لێکۆڵینەوەکانیشەوە کە دزرا بوون، گوتی" تۆ بڵێی (**توارد الخاطر**) نەبووبیٚ.

بەرلین 2005/2/12

میدیا، **ژ** 180، 2005/2/15

باشووری کوردستان دوای هەڵبژاردن

(باشووری کوردستان دوای هەڵبژاردن) ناونیشانی ئێوارە کۆڕێك بوو کە لەلایەن زاناو پرۆفیسۆرو دامەزرێنەری بیری نەتەوەیی کورد، دکتۆر (جەمال نەبەز)ەوە لە شاری بەرلین لەهۆڵی مەڵبەندی ئاوەدانی لەبەرواری 2005/2/16 ڕۆژی چوارشەممە کاتژمێر 17.30 بەئامادەبوونی ژمارەیەکی زۆر لە کەسێتی کوردپەروەرو ئەکادیمی پێشکەش کرا. لەبەر گرنگی سیمینارەکە بەپێویستم زانی کە خوێنەرانی هێژاش لە بیروڕاکانی ئەم (بیریار– مفکر)ەی کورد بەئاگا بن.

ڕەنگە پێویست نەبێت تیشك بخرێتە سەر ناسینی کەسێتی زانای کورد جەمال نەبەز، چونکە ئەو لای زۆربەی خوێنەران و رامیاریکارانی کورد، ناسراوە بەوەی گەنجینەیەکی بەنرخ و پڕ بەهایە بۆ بیری نەتەوەیی کوردو هاوکات لەبواری زمانەوانیشدا جێدەستی خۆی نەخشاندوە بەئاستێك کە نووسراوەکانی وەك سەرچاوە بەکاردەهێنرێن بۆ تۆکمە کردنی هەر ئارتیکلێك کە پەیوەندیداربن پێوەی.

ئەم مرۆڤە هەموو تاڵەمووەکانی سەری، لەخەمی بێکەسیی نەتەوەی کوردو دۆزی کورددا سپی کردووە، خاوێنترین رابوردووی هەیەو لەخانەی هیچ گروپ و ڕێکخراوێکی رامیاریدا نییەو بەرژەوەندی باڵای نەتەوەی کورد ئامانجی ئەوە بێ جیاوازی پارچەکانی کوردستان، بۆیە پێموایە کە شیاوترین کەسە بۆ سەرۆکایەتی کوردستان، یان دەوڵەتی کوردی، دکتۆر نەبەز بێت، نەك کەسانێك کە بازرگانی بە ئەنفال و هەڵەبجەی جوانەمەرگ و.. دەکەن، نەك ئەوانەی پەراسووی پێشمەرگەیان کردووە بە پەیژەو بۆ بەرژەوەندیی خۆیان پیایدا سەردەکەون، نەك کەسانی ناحاڵی و نەخوێندەوار، کۆمەڵگەی کوردی بە بەرخەل، یان مێگەل دەزانن و سوکایەتییان پێدەکەن.

تەوەرەکانی ئەم سیمینارە:

1–ئەگەر کورد لەپرۆسەی هەڵبژاردنەکەی عێراقدا بەشدار نەبووایە، چی دەبوو؟

2–ئایا ئەم هەڵبژاردنە کێ کردی؟ کورد، عێراق، یان ئەمریکا؟

3–ئایا ئەم هەڵبژاردنە، تا چەند ڕەوایەتی دەدات بەدوو پارتە باڵادەستەکەی باشوری کوردستان واتە (ی.ن.ك)و (پ.د.ك)؟

4–ئایا دوای هەڵبژاردنەکە، دوو زلحیزبەکە، هەر لەسەر هەمان داخوازی فیدرالیزم دەمێننەوە یان ملکەچی خواستی کۆمەڵانی خەڵك دەبن کە بەپێی ریفراندومەکە 98٪ی کورد داوای سەربەخۆیی کرووە؟

5–ئەگەر دەنگی نزیکەی دوو ملیۆن کورد بۆ سەربەخۆیی پشتگوێ بخرێت، تا چەند ئەو دوو زلحیزبە ڕەوایەتی دەدەن بە فیدرالیزم و ڕێز لە ریفراندۆمەکە ناگرن؟

6–ئایا دەنگدان بۆ عێراق وەك عێراقی، کۆکە لەگەڵ دەنگدان بۆ سەربەخۆیی؟

7–ئەگەر داخوازییەکانی دووزلحیزبەکە جێبەجێ نەکران، ئەمریکاش زۆری بۆ هێنان و شیعەو سوننەی رازیکرد، ئایا ئەو دوو زلحیزبە چی دەکەن و ئەلتەرناتیڤیان چییە؟

8–ئایا بەراست ئەو دوو زلحیزبە بەتەمان ئیدارەکانیان بکەنەوە بەیەك؟ ئەگەر نەیانکردەوە بەیەك، چۆن دەتوانن کێشەی کەرکووك و بەڵێنەکانی تریان جێبەجێ بکەن؟

9–ئایا پرۆگرام و پلانی ئەوان دوای کشانەوەی هێزەکانی هاوپەیمانان چییە؟

10–ئایا ئەگەر ملکەچ بین و داخوازییەکانمان نەیەنە دی، نابێتە هۆی ملکەچکردنێکی (تنازل)ی دیکەیش؟

پوختەی ئاخافتنی مامۆستا جەمال نەبەز:

بەشداریکردنی کورد لەپرۆسەی هەڵبژاردن، واتە بەعێراقیبوونی کورد، واتە دروستکردنەوەی ئەو زیندانەی جینۆسایدی کوردی تیاکرا، واتە ئەگەری دووبارەبوونەوەی ئەزموونی تاڵی (85) ساڵ لەمەوبەر لەئەنفال و کیمیاباران و گۆڕی بەکۆمەڵ و... کارەساتەکانی دیکە.

هەڵبژاردن راست نەبوو، بەڵکو ریفراندۆم (راپرسی– گشتپرسی) راست بوو کە پێش (15)ساڵ لەلایەن (کۆنگرەی نیشتمانی کوردستان)ەوە لە لەندەن ساڵی (1998) بەکۆی دەنگ بڕیاری لەسەر درا، کە نزیکەی (500) کەسێتی کورد بەشداری تیاکردبوو.

ئەم بەڕێزانە دامەزرێنەری بیرۆکەی پرۆسەی گشتپرسی بوون: د.جەوادی مەلا، پرۆفیسۆر حەمەساڵح گابوری، د.عەزیز ئاکرەیی، لەتیف مەریوانی، پاشان وەك پرۆژە خرایە بەردەم (مام جەلال‌و کاك مەسعود) بەڵام مەخابن، ئەوان پەراوێزیان خست‌و بەهەند وەریان نەگرت.

دەبوایە کورد بەبێ بەرامبەر بەشداری هەڵبژاردنەکەی نەکردایە، چونکە هیچ گەرەنتییەك نییە بۆ گەڕانەوەی ناوچەکانی دیکەی کوردستان بۆ ژێر دەسەڵاتی کوردی، ئەمریکا زۆر پێویستی بەکورد هەبوو، چونکە عەرەبی سوننەی عێراق بایکۆتی پرۆسەکەی کردبوو، ئەگەر کوردیش بایکۆتی بکردایە، ئەوسا ئەمریکا لەئاستی رای گشتی‌و پراکتیزەکردنی دیموکراتی دۆڕاو دەبوو، بۆیە ئەگەر کورد هەر مەرجێکی لەسەر ئەمریکا هەبووایە، ئەمریکا قبوڵی دەکرد، بەڵام مەخابن تائێستاش جەوهەری کێشەکان هەر بەهەڵواسراوی ماونەتەوەو کوردیش بەدەستی خۆی، خۆی کرد بەعێراقی.

ئەز زۆر پشتگیری هەڤاڵبەندێتیی ئەمریکا دەکەم، بەڵام ئێمەی نەتەوەیەکی بندەست، دەبوو بزانین چۆن ئەم هەڤاڵبەندییە بکەین، ئەمریکا ساڵانی ساڵ هەڤاڵبەندی سەددام بوو، هاوکات دژی خواستەکانی کوردیش بوو، تائێستا هیچ کەسێك ئەو دێکومێنتانەی نەدیوە کە لەنێوان کوردو ئەمریکاو ئێنگلیزدا واژوو (ئیمزا) کراوە بۆ کارپێکردنی بەندی (58) بۆ بنبڕکردنی کێشەی ناوچە بەعەرەبکراوەکانی کوردستان.

لەڕاستیدا ئەمریکاو شیعەی عێراق پێویستیان بەهەڵبژاردن بوو، فاکتۆرەکانیشی ئاشکران، ئەوانەی بەرژەوەندیان هەبوو لەگەڵ سەددامدا بەتایبەتی فەڕەنساو ئەڵمانیا، دژی لێدانی سەددام بوون، بۆیە حەزیان نەدەکرد ئەمریکا سەرکەوتوو بێت، ئەمریکا لەڕووی سەربازییەوە سەرکەتوو بوو، بەڵام پێویستیشی بەم هەڵبژاردنە هەبوو تا رەوایەتی بداتە عێراق‌و بەڕای گشتی بڵێت: ئەوەتا دیموکراتییەت هەیە.

شیعەکان (سیستانی ئێرانی) لەگەڵ ئەمریکا رێك بوون، ئەمانە (مەرجەعییەت)یان هەیە، (مجتهد) بیردەکاتەوەو دەنووسێت، (مقلد)یش جێبەجێی دەکات. مەرجەعییەت بڕیاردەری یەکەم‌و کۆتاییە، کە بەپێی پرەنسیپی ویلایەتی فەقیه. لەزەمانی فەتاح عەلی شا، کابرایەکی ئاخوند (مەلا) کە بە مەراغی ناویان دەبرد، وتی شیعەکان زارۆکن (صغیر)ن پێویستیان بە دەمڕاست هەیە، ئیتر ئەو دەمڕاستە هەرچی بڵێت، دەبێت دەمودەست پراکتیزە بکرێت.

هەرچەند ئەمان بەئاشکرا ئەمە ناڵێن، بەڵام دەخوازن دینی ئیسلام لەدەستوری هەمیشەییدا بەشی شێری بەرکەوێت‌و نایەنەوێت دین لەدەوڵەت جیابکەنەوە، (عەلمانییەت– سیکولاریزم) رەتدەکەنەوە، ئەوان ئێستاش زنجیر لەخۆدانەکەی (1400) ساڵ بەر لەئێستا دەمەزەرد دەکەنەوە، بۆیە ئەگەر شیعەکان لەگەڵ سوننیەکان رێکبکەون، دەبێت ئێمە فاتیحە بۆ سیکولاریزم بخوێنین.

لەم پرۆسەیەدا (هەڵبژاردن) تەنیا شیعە براوەیە، چونکە هەموو کاتێك دەتوانن بەبێ کورد حکومەتی خۆیان دروستبکەن‌و ئەوانی دیکە بە ئۆپۆزسیۆن دەمێننەوە.

ئەوەی مەخابنە زۆربەی (دیان– فەللە– مەسیحی)ەکان دەنگیان بۆ کورد نەدابوو، لەکاتێکدا ئەوان لەسایەی کوردەوە دەستکەوتی چاکیان هەبووەو، هەرکاتێك لێیان قەومابێت پەنایان بۆ کوردستان هێناوەو کوردیش زۆر رێزیان لێگرتوون، تێناگەم بۆ؟ رەنگە پەیوەندی بەڕۆشنکاری کوردییەوە هەبێت، چونکە کورد رۆشنکاری کەمە.

گەرچی کەم نین ئەوانەی گەشبینن بە ئەنجامەکانی دەنگدانەکە، بەڵام دواڕۆژ گرنگە، مەرج نییە هەمیشە ژمارەی زۆر راست بکەن، یان لەسەر هەق بن. ئەز (45) ساڵ لەمەوبەر دەموت روسیا دەوڵەتێکی سۆسیالیستی نییە چونکە سۆسیالیزم واتە ئازادی‌و یەکسانی، بەڵام روسیا دژی داخوزییەکانی کورد بوو. ئەوانەی دژم وەستابونەوەو لەگەڵم کۆك نەبوون، ئێستا پێمدەڵێن تۆ راستت کرد. بەڵام پاش باران کەپەنك.

دەبێت ئێمە بزانین چی دەکەین، ئەگەر فیدرالیزمیش وەربگرین، مافت نابێت بەعەرەبێك بڵێیت لەسلێمانی دانەنیشێت، چۆنکە (سڵێمانیش) هەر عێراقە، تەنانەت ئەوەی لەیاسای کاتیدا باسکراوە کە (کوردیو عەرەبی) دووزمانی فەرمین لەعێراقدا، زۆر خراپە، چونکە کە عەرەبەکان بەژمارەیەکی زۆر لەکوردستان نیشتەجێبوون، ئەوکاتە بەزمانی عەرەبی خوێندنگایان بۆ دەکرێتەوەو ناسنامەی کوردی شارەکە بەرەو کاڵ بوونەوە دەچێت، (150) ساڵ بەر لەئێستا لە تەورێز یان بەعقوبە زمانی کوردی بەکارهاتووە، بەڵام ئێستا وانەماوە.

ئەوەی کرا لەلایەن دوو زلپارتەکەوە بۆ پرۆسەی هەڵبژاردنەکانی کوردستان، دیموکراتیانە نەبوو، لیستۆکراتیانە بوو، چونکە دەبوو هەر پارتەو بەتەنیا بەشداری هەڵبژاردنەکانی بکردایە نەك پێشوەخت هەموویان لەناوخۆیاندا دابەشکردبا، جگە لەمەش لەناو لیستەکاندا سیخوڕو کۆنە خۆفرۆش هەن ئیتر چۆن بتوانین رەوایەتی بدەینێ، یان لێپرسینەوەی توندوتیژ لەگەڵ خەڵکدا کراوە لەسەر ئەوەی بۆچی دەنگی بۆ فلان داوە، یان بۆچی دەنگی نەداوە، بێئەوەی بزانن، دەنگدان مافە، نەك ئەرك.

ئەوەی زۆر جێی سەرسوڕمانە، لەیەك کاتدا دەنگ بۆ سەربەخۆیی کوردستانو بۆ عێراقیش دراوە، ئەمە هیچ کاتێك لەگەڵ یەك کۆك نینو یەکناگرنەوە. 98٪ی دەنگدەرانی کورد بۆ سەربەخۆیی کوردستان دەنگیان داوە، لەکاتێکدا دوو پارتە باڵادەستەکە سوورن لەسەر فیدرالیزم کە خواستی شەقامی کوردی نییە. ئیتر نازانم چۆن ئەمە بەڕەوا دادەنرێت؟

دەبێت خۆمان لەخۆمان بپرسین، ئەگەر نزیکەی دوو ملیۆن کورد سەربەخۆییان بوێت، چۆن رەوایە سەرانی ئێمە لەسەر فیدرالیزم سووربن؟

ئەگەر مام جەلالیش سەرۆکی عێراق بێت، ناتوانێت وەك کوردێك بدوێت، هەروەك چۆن دەبینین هۆشیار زێباری وەك عێراقییەك کار بۆ عێراقی عەرەب دەکات، ئاواش مام جەلال یان هەر کوردێکی دیکە پێویستە لەخزمەتی عێراقدابێت کە 75٪ی عەرەبە، ئەگەرنا هیچ رۆڵێکی دیکە نابینێت بۆ کورد.

ئەوەی زۆر هەستیارو گرنگە ئەوەیە کە ئەگەر کورد داخوازییەکانی نەهاتەدیو ئەمریکا لەگەڵ سوننەو شیعە رێکبکەوێت، کورد هیچ ئەلتەرناتیفێکی پێ نییە، کورد هەرگیز پلانی بۆ دواڕۆژ نییە، هەروەك چۆن بۆ هەرەسەکەی 1975 هیچ بیرێکمان لە ئەگەرەکانی نەکردبووەوە، کوردی کلۆڵیش بەودەردەچوو کەچوو، بەدووری نازانم کە ئەمریکا پشت لە کورد بکات، من پێش ساڵێك ئەمەم وتبوو کە رەنگە ئەمریکا پێویستی بە شیعە هەبێت بۆ چاوسورکردنەوەی دراوسێ سوننیەکانو شەقکردنی شیعەکانی ئێران، چونکە ئەمریکا بەرژەوەندییەکانی بە ملیگرام دەپێوێت، لەکوێداو کەیو لەگەڵ کێ بەرژەوەندی زیاتری هەبێت، روو لەو دەکات.

ئێمە کاتێك دەتوانین مەرجی خۆمان بسەپێنین کە ماڵی خۆمان یەکخەین، کورد سەرۆکێکی نەتەوەیی نییە، من بەگومانم لەوەی ئەم دوو ئیدارەیە یەکخرێن. چەند ساڵە لە میدیاکانیانەوە دەڵێن دەیکەیەن بە یەك، کەچی هەر نەیانکرد، یان دەڵێن چەند وەزارەتێك لەماوەی چوارمانگی تردا دەبنەوە بەیەك. ئێستاش لەسلێمانی ئاڵای عێراق (کە سوورە بەخوێنی کورد) دەشەکێتەوە کەچی لەهەولێر نییە، ئەمە ناتەبایی دەگەیێنێت، کەواتە هێشتا کۆك نین. من چەندین جار بە (مام جەلالو کاك مەسعود)م وتووە کە دەبێت یەکێکتان سەرۆك بنو ئاڵاکە بە یەکێکتان بێتو دان بەیەکتردا بنێن، مەخابن هێشتا ئەم هەنگاوە چارەنووسسازانە نەنراون.

ئەگەر ئەوان نەتوانن حکومەتێك دروست بکەن، ئەی چۆن دەتوانن کێشەکانی کەرکووكو کووتو موسڵو... چارەسەر بکەن.

جارێکیان دکتۆر جەوادی مەلا لە لەندەن گلەییەکی زۆر لە کاربەدەستێکی باڵای ئینگلیز دەکاتو پێیدەڵێت: ئێمەی کورد هەڤاڵبەندی ئێوەین، کەچی هێشتا هەر دژمان دەوەستنو ناهێڵن کەرکووكو ناوچەکانی دیکە بخرێنەوە سەر سنوری کوردستان، ئەویش پێیدەڵێت باشە بیخەینە سەر کام کوردستان هی تاڵەبانی، یان بارزانی؟ ئەویش پێیدەڵێت گرنگ نییە کامیان بێت، گرنگ ئەوەیە بخرێتەوە سەر کوردستان. بێگومان ئەمە خاڵی لاوازی ئێمەیە، بۆیە پێویستە دەستبەجێ چارەسەری بکەین.

پێویسته كورد لەشكرێكی چارەكە ملیۆنی هەبێتو لەژێر یەك ئالاو یەك فرمان، پارێزەری سنوورەكانی كوردستان بنو، یەك سەرۆكمان هەبێت كە نوێنەری گەلی كوردستان بێت.

دراوسێكان دەیانەوێت لەگەڵ عەرەبی عێراقدا رێكبكەون، حكومەتێك دابمەزرێنن كە بە دڵی ئەوان بێت، چۆنكە ئەوان هەمیشەو هەمیشە لەئاستی كێشەی كوردو دژ بەكورد هاوهەڵوێست بوونو دەبن.

لەماتماتیكدا، ئەگەر لەهەنگاوی یەكەمدا هەڵەت كرد، ئیتر هەنگاوەكانی تریش بەدوای یەكدا ئەنجامێكی هەڵەی دەبێت، لەسیاسەتیشدا بەهەمان شێوە، بۆیە كورد هەر لەسەرەتاوە دەبووایە هەرزانفرۆش نەبووایەو واژۆ (ئیمزا)یان بۆ دروست كردنەوەی عێراقو لكاندنەوەی باشووری كوردستان نەكردایەو هەرزووماڵی خۆمان بكردایە بەیەكو خاوەنی یەك وتاری رامیاری بووینایەو، نوێنەری راستەقینەی كورد بەناوی كوردەوە كاری دبلۆماتی بكردایە، نەك بەناوی حزبەوە.

رایسی وەزیری دەرەوەی ئەمریكا وتی: "دوارۆژی كەركووك عێراقییەكان بڕیاری لەسەر دەدەن"، منیش دەڵێم عێراقییەكان كێن؟ وەڵام: 75٪ی عەرەبن، بەو پێیەش ئەستەمە ئەوان بڕیارێك بدەن بۆ كورد باش بێت. من لەدوارۆژی باشووری كوردستان رەشبینو بێئومێدم.

ئەگەر ئەمجارە لێمان قەوما، هەستانەوەمان ئاسان نییە، وەك جارانیش دراوسێكان كەمپمان بۆ ناكەنەوە، بەڵام ئەمریكا كە جەنگی ڤێتنامیشی دۆڕاند، ئەمریكا هەر ئەمریكا مایەوە. ئەڵمانیا دوو جەنگی دۆڕاندووە، كەچی وڵاتەكەی زۆر ئاوەدانە، بۆ؟ چونكە ئەوانە زلهێزن، بەڵام كورد چی هەیە؟

كورد لەبەردەم دووریانێكی زۆر زەحمەتدایە، دەبێت نووسەرانو رۆشنبیرانی كورد زۆر وردو وریایانە بیر لە دوارۆژو پێشهاتەكان بكەنەوە، هەر نەتەوەیەك، رۆشنبیرەكانی هەلپەرست بن، ناتوانێت بەئامانج بگات.

كاتێك لە تەلەفزیۆنەكانی كوردستانەوە، دەمبیست دەیانوت: هەرچی دەنگ نەدات خائینە، ئەز پێكەنینم دەهات، چۆنكە باش دەزانم كە ئەز خائین نیم. سیستانی وتی: دەنگدان تەكلیفێكی شەرعییە، واتە پێویستە بكرێت، كەچی مەلا سوننیەكان وتیان: هەرچی دەنگ بدات كافرە. ئیتر ئەی كوردی قووڕبەسەر، دەنگ بدەی هەر كافری، نەیدەی هەر كافری.

جەزا چنگیانی لەسەر كۆمەڵگەی خۆرهەڵاتی ناوین وتارێكی زۆر جوانی هەیە، ناوی ناون كۆمەڵگەی مێگەل، واتە شوانەكە، سەرۆك خێڵەكە، سەرۆكەكەیان چ فرمانێك بدات، ئەوان دەیكەن بێ بیركردنەوە لەئاكامەكانی، جا، كۆمەڵگەی ئێمەش بەداخەوە لەو جۆرانەن.

لەكۆتاییدا، ئامادەبووان داوای ئەلتەرناتیڤیان بۆ ئەو رەوشەی ئێستا لە بەڕێزی كرد، ئەویش بە كۆنكرێتی وتی: هەرچەندە هەلی زۆرمان لەدەست داوەو هەڵەی زۆر قەبەشمان كردووە، بەڵام وەك كیسنجەر وتی پێویستە كورد گەرەنتی ئەوەی هەبێت، كە دەوڵەتێك بۆ خۆی دروست بكات، تا ئەوەی دەستمان كەوتووە، بیانپارێزینو لەدەستمان نەچن، ئەوەش بە لەشكرێكی یەكگرتووی گۆشكراو بەبیری نەتەوەیی، سەركردەیەكی نەتەوەیی، جیاكردنەوەی سنوور، حكومەتێكی یەكگرتوو كە هەموو پارتەكان تیایدا بەشداربن.

هیوای سەركەوتنو سەرفرازی بۆ نەتەوەی كورد دەخوازمو هیوادارم دەوڵەتی كوردی بەچاوی خۆم ببینمو هەمووان تیایدا ئازادو سەرفرازو یەكســـان بین لە مافو ئەركەكانماندا.

asokurd@web.de

میدیا، ژ 181، 2005/3/1

ئاسۆ حەمە ساڵح- بەرلین

سرنج: ئەم وتارە لە لایەن نووسەر بەڕێز ئاسۆ حەمە سالح ەوە نووسراوە لە بارەی كۆڕێكەوە كە لە رۆژی 2005/2/16 دا بۆ جەمال نەبەز لە بەرلین بەستراوە. وتارەكەی جەمال نەبەز بەدەمی بێشكێشكراوە و لە سەر كاغەز نە نووسراوەتەوە.

سالیادی "میدیا"و چەند سەرنجێکی پێویست

وڵاتی بیرەخنەگر وڵاتێکی نادیمۆکراسییە

لەگەڵ پێچدانی خوڵی وەرزو، شکانی بڕبڕەی پشتی سەرماو سۆڵەی نەفرینی زستانو، گەڕانەوەی سەردەمی هەتاوو گوڵو نەورۆزو بەهار، سالیادی "میدیا"ش دێتە پێشەوە. بەم بۆنەیەوە پیرۆزبایی لە نووسەرانو چاپکەرانو خوێنەرەوەکانی "میدیا" دەکەم، بەتایبەتی لە هاوبیری خەباتکارو رۆشنبیرو چالاك، ئاکۆ محەممەد، کە هەرچەندە "میدیا" لەپێشدا، "دوو هەفتەنامە"و، ئێستەش بووەتە "هەفتەنامە"و، هێشتا نەبووەتە "رۆژنامە"، تاکو هەموو رۆژێك هەواڵو دەنگوباس بە گەرموگوڕی پێشکێشبکا، لەگەڵ ئەوەشدا، توانیوێتی "میدیا" بەگەلێك بابەتی باڵکێش بڕازێنێتەوەو، سەرەڕای ئەو سنوورەی کە لەلایەن کاربەدەستانی تەنگەتیلکەوە بۆ راگەیاندن کێشراوە، توانیوێتی، ئازایانە، پەنجەی رەخنەو گلەیی بخاتە سەر گەلێك لە کەموکورتیەکانی کۆمەڵگەو، هەڵوێستی نابەرپرسیارانەی کاربەدەستان بخاتەڕوو.

بێگومان، لەوڵاتێکدا کە رەخنەگر نەبوو، یان رەخنەگر هەبوو، بەڵام بۆی نەبوو، یان نەیوێرا، بیروڕای خۆی بەزمان، یان بەنووسین بخاتەڕوو، یان، زاتی ئەوەیکرد کە پێچەوانە بوەستێ‌و، پەردە لە گەندەڵییەکان لابدا، بەڵام کەوتە بەرگێژاوی لێپرسینەوەو هەڕەشەو گوڕەشەو نانبڕین، یان، مەترسیی گرتنو ئازاردانو کوشتن، ئەوا، لەو وڵاتەدا دیمۆکراسی، بوونی نییە، چۆنکە دیمۆکراسی بریتییە لە بوونی رەخنەگر لەرژێمی فەرمانڕەواو، بوونی بواری گۆڕینی فەرمانڕەوا، لەڕێی هەڵبژاردنی ئازادەوە، ئەوجا، لەبەر ئەوەی داوو دەزگەکانی راگەیاندنی گشتیی، وەك رۆژنامەو رادیۆو تەلەفیزیۆن، رۆڵێکی بنچینەیی دەگێڕن لە دروستکردنو کارتێکردنو پەرەپێدانی بیروڕای گشتیدا، دیارە، رۆژنامەو رادیۆو تەلەفیزیۆنی ئازاد، دەبنە ئامانجی دەستلێوەشاندنی رژێمە نادیمۆکراسییە ملهۆڕەکانو، ئەو دەمە، رۆژ دەبێتە رۆژی هەلپەرستو خۆبژێنو خاوەنانی زمانو قەڵەمی بەکرێگیراو، دەزگەکانی راگەیاندنیش دەبنە گۆڕەپانی بەشانوباڵ هەڵدانی ئەم زۆردارو ئەو ملهۆر.

ئەگەر سەرنجێکی سەرپێیی لەو داوودەزگە راگەیەنەرانە بگرین، کە بەهی کورد دەدرێنە قەڵەم، دەبینین، هەموویان بەپارەی کورد بەڕێوە دەچن، بەڵام هیچ کامێکیان سەربەخۆ نینو، دەنگی رەخنەگری کورد راناگەیەنن، بەڵکو هەریەکەیان رێبازی حیزبێك، یان دەسەڵاتێك دەنوێنێ‌و، زۆربەی بەرنامەکانیان کات بەفیڕۆدانەو پارە لەبەردانە. وەرن، هەر بۆ نموونە، تەماشایەکی هەر سێ تەلەفیزیۆنە کوردییەکە "کوردسات"و "کوردستان تی ڤی"و "رۆژ" بکەن، کە هەریەکەیان ئۆرگانی حیزبێکەو پرۆپاگەندە هەر بۆ ئەو حیزبە دەکا. خۆ ئەگەر جاروبار، بەرنامەیەکی "زیندی" دابنێنو، یەکێك لەدەرەوەی بازنەی حیزب تەلەفۆنێك بکا، ئەوا پێشکێشکەری بەرنامە، ئەگەر زانی، ئەو کەسە رەخنەگرەو قسە لەڕووە، ئەوا دەفەرموێ، "تەلەفۆنەکە پچڕا"، یان دەنگەکە ناگاتە گوێگر. خۆ ئەگەر ئەو کەسەی نەناسیو، ئەو کەسەش هێندەك شتی گوت، کە بۆ حیزبی دەسەڵاتدار قووتنەدرا، ئەوا، دەفەرمووێ: "کاکە، کات نەماوەو زۆر سوپاست دەکەین"و یا ئەو حەلە فەرمایشتەکەی بە تەرسەقول پێدەبڕێتو، تەلەفۆنەکە بەڕوویدا دادەخاتەوە.

راستییەکەی ئەوەیە، کاربەدەستانی حیزبەکان نایانەوێ گوێیان لە رەخنە بێ، چۆنکە هەموو جۆرە رەخنەیەك بە دوژمنایەتیدەزانن، ئەمە لەکاتێکدا کە هێندەك رەخنە هەن، لەدڵی پاگژەوە دێنە دەرەوەو،

پێڕەویکردنیان بە سووتی گەلو ئەو حیزبانە خۆشیان تەواو دەبێ. کاربەدەستانی حیزبەکان، هەموو ڕەخنەیەك بە بوومەلەرزەیەك دەبینن کە جێی کورسییەکانیان شلۆق دەکا. کاربەدەستانی حیزبەکان، خۆیان لە هەموو کەسێك بەزاناترو، لە هەموو مەیدانێکیشدا خۆیان بە "ئاشوەستا" دەزانن. هۆی ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە کاربەدەستانی حیزبەکان، ڕاستە، هەموو سیاسەتکارن، بەڵام سیاسەتزان نین، سیاسەتکاریو سیاسەتزانی دوو شتی زۆر جیاوازن لەیەك، هەر کەسێك پارەی هەبوو و، توانی ئۆتۆمۆبێلێك بکڕێ، مانای ئەوە نییە دەتوانێ ئۆتۆمۆبێلەکە بهاژوێ، بەڵکو دەبێ جارێ فێری هاژۆتن بێو ببێتە هاژۆر (سائق). سیاسەتکاریش دەبێ خۆی فێری هەڵسوکەوتی سیاسەتزانانە بکا، ئەوجا دەبێتە سیاسەتکارێکی سەرکەوتوو. کەس لەپڕێ نابێتە کوڕێ. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد، سیاسەتزان بوونایە، ساڵانی ساڵ شەڕیان بەیەك نەدەفرۆشتو، دەستیاننەدەچووە خوێنی یەکدی، بەڵکو لەگەڵ یەك ڕێکدەکەوتنو، لەباتی دوو حکوومەتو دوو لەشکرو دوو جۆر ئاڵاو دوو مەسرەفو دوو سەرکردەیەتی، یەك حکوومەتو یەك لەشکرو یەك ئاڵای نیشتمانیو یەك مەسرەفو یەك سەرکردەیەتییان دەبوو. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، لەو دەرفەتە مێژووییەدا کە بۆ کورد هاتە پێشەوەو، کورد بوونە هاڤالبەندی ئەمریکاو، دەوڵەتی عێراق لە گرێژەنە دەرچوو،و بەجارێك هەرەسی هێنا، باسی فیدەرالیو میدرالییان نەدەکردو، بێ هیچ مەرجو پەیمانێك نەدەچوون، دەوڵەتی عێراق سەرلەنوێ دابمەزرێننەوەو بیشیکەنەوە ئەندامی "جامعە الدول العربیە"و، ئەوجا بچن دەست لەوانە پان بکەنەوە، کە تا دوێنێ بوو، ئەوان دەستیان لە کورد پاندەکردەوە. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، هەر دەستبەجێ ستراتیژی خۆیان دەگۆڕیو لەگەڵ سەردەمی نوێدا دەیانگونجاندو، یەکسەر داوای مافی بڕیاری چارەنووسو گشتپرسیو سەربەخۆییی کوردستانیان دەکرد، ئەوجا با ئەو مافەش لەو ڕۆژەدا دەستنەکەوتایە، بەڵام ماف هەر مافەو، تۆش کە مافت هەبوو، دەبێ داوایبکەیت، دەتدرێتی، یان ناتدرێتێ، ئەوە بابەتێکی دیکەیە. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، هیچ کاروبارێکیان بە دزەخونجێنەو لەخەڵك شاردنەوە نەدەکردو، داوای یارمەتییان لەشارەزایان دەکردو، ئەو دەمە، نەدەچوون، ئەو قانوونە سەرو پێ شکاوەی کە پێی دەبێژن "قانون الادارە المؤقتە" ئیمزا بکەن، بەڵکو دەیاندایە دەست ژمارەیەك لە قانوونزانو لێزانو، ئەو حەلە بە جۆرێك دەستکاریدەکرا، کە ئەوڕۆ هیچ بڕوبیانوویەك بۆ ناحەزو نەیار نەدەمایەوە. چۆنکە ئێستە، ناحەزو نەیار دەتوانن، هەر بەپێی ئەو قانوونە، پێی کورد بخەنە پێوەندەوە. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، باوەڕیان بە عەلاویو یاوەرو جەعفەری نەدەکرد، چۆنکە یەکەمیان بەعسیو، دووەمیان ئاغایەکی کۆنەپەرستی عێراقچیو، سێیەمیشیان گوێرایەڵی ئەڵقە لەگوێی سیستانییە. کە سیستانیش ئێرانییەو، هەر لەیەکەم ڕۆژەوە ئاگادارمکردن کە سیستانی هەر وەك خومەینییەو، خومەینی چەندی پێ بوو بۆ کورد، سیستانیش هەر هێندەی پێیە، کە ئەم ئامۆژگاریەشیان بگرتایە بەرچاو، نەدەچوون پەسنی سیستانی بدەنو، بەدۆستی کوردو مۆدێرات (معتدل)و لایەنگری فیدراڵی بیدەنە قەڵەم، بەڵکو بە سیستانییان رادەگەیاند کە ئەو بێگانەیەو لەعێراق میوانەو مافی دەستێوەردانی لەسیاسەتدا نییەو پێیاندەگوت: "یاغریب کُن أدیب". ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، نەدەچوونە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوە، بێ هیچ مەرجو بەڵێنێکی نێو نەتەوەییو، بەلایەنی کەمەوە ئەمریکا، بەڵکو دەیانزانی کە نەچوونە هەڵبژاردن، هیچ زیانێکی بۆ کورد تێدا نییە، بەڵکو ناڕەوایەتی دەدا بە هەڵبژاردن لەعێراقدا کە هەر شیعەکان بە پەلە بوون لێی، چۆنکە دەیانزانی

هەڵبژاردن بە سووتی وانە. بێجگە لەوەش دەیانزانی کە هەڵبژاردن هەبێ و نەبێ، بۆ شیعەکان هەروەك یەکە. ئەوان دەیانەوێ دەوڵەتی شیعەگەرێتی لە عێراق دابمەزرێنن، وەك ئێران، بەڵام جارێ بەپێی پرنسیپی "تقیە" (واتە خۆشاردنەوە لەکاتی مەترسیو تەنگانەدا) دەچن بەرێوە. ئەوەتا عەبدولعەزیز حەکیم کە لەبنەماڵەیەکی فارسەو خۆی کردووە بە "الحکیم" یەکەم قسەی لە پەرلەمانی عێراقدا ئەوە بوو کە گوتی "الشعب العراقی المسلم"، واتە، هەموو دیانو ئێزدیو کاکەییو شەبەكو هەقەو سوببە (مەندایی) لەدەفتەری ئاغای حەکیم دا جێیاننابێتەوە. ئەمەش دیمۆکراسی حیزبی دەعوەو "مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق"ە، کە لە هەشتاکاندا لەلایەن خامەنەییەوە دروستکرا، بەسەرکردایەتیی چەند ئێرانییەك، وەك باقر حەکیمو حەمید رەزا ئاسەفیو هاشمی شاهرودی. کە ئێستە حەمید رەزا ئاسەفی بووە بە قسەکەری رژێمی ئێرانو شاهرودیش بووە بەسەرۆکی دادگەکانی ئێران (قاچی القچاه). تۆیش کوردی کوڵۆڵ، چاوەڕوانی ئەوەیت، کە حیزبی دەعوەو "مجلسی اعلای انقلاب اسلامی عراق"، کە دوو دەسکەلای رژێمی ئێرانن، مافت بدەنێ.

ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، نەیاندەگوت کەرکوك دەکەینە برۆکسل، بەڵکو دەیانگوت بەغدا دەکەینە برۆکسل. ئەوان کە مێژووی بەلچیکاو شاری برۆکسل نازانن، بۆچی جارێ ناچن پرسیار بکەن، خۆ پرسیارکردن شەرم نییە.

ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، نەیاندەگوت کە پشتگیریی لە فیدەراڵێتی سێ ستانی ئەنبارو سەلاحەدینو مووسڵ دەکەن، لەکاتێکدا کە مووسڵ ستانێکی کوردستانەو بەشێکی گەورەی ستانی سەلاحەدین کۆنە نێوچەکانی کەرکوکە کە سەددام بەزۆر لە کەرکووکی دابڕی، بەڵکو دەبوو سیاسەتکارانی کورد، داوای ئەوە بکەن کە ستانی مووسڵو سەلاحەدین بچنە سەر هەرێمی کوردستان، چۆنکە 80٪ی خەڵکی ئەو ستانانە کوردو کوردستانین، واتە، کوردو ترکمانو ئاشووریو کلدانین، بەڵام ستانی ئەنبار ستانێکی عەرەبانە.

ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، هەوڵی ئەوەیان نەدەدا کە زمانی کوردیو عەرەبی، هەردوو لەهەموو عێراقدا، وەك یەك، ببنە زمانی فەرمی (رەسمی). بەڵکو زمانی کوردی لەکوردستاندا فەرمیو، زمانی عەرەبیش، وەك زمانی دووەم، زمانی عەرەبیش لەنێوچە عەرەبییەکاندا فەرمیو زمانی کوردیش زمانی دووەم. ئەو حەلە دەکرا لە پەرلەمانی عێراقو ستانی بەغداو دەزگە فیدراڵییەکاندا هەردوو زمان وەك یەك فەرمی بن. دیارە، دەبێ لەکوردستانی دواڕۆژدا، لەپاڵ زانستگەیەکی ترکمانیو، پاش ئەوەی پارێزگەی مووسڵ چووە سەر باشووری کوردستان، زانستگەیەکی کلدانیزمانو، زانستگەیەکی عەرەبیزمانیش ببێ، بەڵام ئەو زانستگەیە هەر بۆ عەرەبە رەسەنەکانی کوردستان دەبێ، نەك بۆ عەرەبی دەرەوەی باشووری کوردستان. ئەو عەرەبانەی دێنە کوردستانەوە، دەبێ بە زمانی کوردی بخوێننو، ئەو کوردانەی دەچنە نێوچە عەرەبییەکانی عێراق، بێجگە لە بەغدا، دەبێ ئەوانیش بەعەرەبی بخوێنن. بوونی زمانی عەرەبی بەزمانی فەرمی، وەك کوردی، مانای بەعەرەبکردنێکی سەربەخۆی کوردستانە.

ئەگەر سیاسەتکارانی کورد دەیانەوێ کارێك بۆ دواڕۆژی خەڵکی کوردستانو تەنانەت خۆشیان بکەن، وا بەباش دەزانم سەرنجێکی ئەم پێشنیازانەی خوارەوە بدەن، کە زۆر جار باسمکردوون، بەڵام هیوام وایە، دووبارە کردنەوەی بێکەڵك نەبێ:

1-کورد دەبێ پێ لەسەر ئەوە دابگرن کە رامیاریو ئاین، بەتەواوی، لەیەك جیابکرێنەوە. واتە، دەستووری عێراق، لەهیچ بەشێکیدا نابێ پەنا ببا بۆ سەرچاوەیەکی ئاینی. چۆنکە، ئاین، سا هەر ئاینێك بێ، لەسەر بنچینەی باوەڕ وەستاوەو، شتێکی تایبەتیو کەسی (شەخصی)یەو، ناکرێتە پێوانەیەکی گشتی، کە وەك دەستوور بەسەر خەڵکی وڵاتێکدا بچەسپێندرێ. کەواتە:

دەستووری عێراق، دەبێ دەستوورێکی سێکولار (علمانی) بێ، لەهەموو روویەکەوە. خۆ ئەگەر کورد رازی بن بەوەی ئاین ببێتە سەرچاوەیەکی دەستوور، ئەو حەلە شیعەکان، ئەو دەرفەتە، دەکەنە بیانووەکەی مەلای مەزبوور، کە تکای لە دراوسێیەکەی کردبوو، رێیبدا تاکە سنگێك بەدیواری حەوشەی دراوسێکەیدا دابکوتێو، کە دراوسێ رێیداپێی، مەلا بۆ رۆژی دوایی، کەرەکەی هێنایە حەوشەی دراوسێکەو، بەگوریس بەستی بەسنگەکەوەو، ئاخۆڕێکیشی بۆ هەڵبەست. کورد، پاش ئەوەی چەند جارو چەند جار، لەلایەن ئەمانەوە دەستیبڕدراوەو، "درۆی شەرعی" لەگەڵ کراوە، نابێ رێبداپێیان، کەری خۆیان لەکوردستاندا بەگوریسی "درۆی شەرعی" ببەستنەوە.

2-کورد نابێ هەرزانفرۆشانە لە حکوومەتێکدا لەگەڵ شیعەکان بەشداریبکا، تەنانەت ئەگەر شیعەکان ئامادەشبن، بە سوێندو تەڵاقو ئیمزاو مۆریش بەڵێنبدەن. چۆنکە بەڵێنەکانیان بەکورد هەموو "درۆی شەرعین". بەر لەوەی حکوومەت دابمەزرێ، دەبێ رەوشی کەرکووکو نێوچە بەعەرەبکراوەکانی دی، گەڕابنەتەوە ئاستی راستینەی خۆیانو، بێ چۆنو بۆچی، خرابنەتەوە سەر هەرێمی باشووری کوردستان. هەر کاربەدەستێك ئەم لایەنە دوابخا، خیانەت لەکوردستان دەکاو، مافی ئەوەی نامێنێ کە لەسەر کار بمێنێ.

3-لەدەستووری عێراقدا دەبێ بەئاشکرا سنووری هەرێمی کوردستان دیاریکرا بێ. رەشنووسی دەستوورەکە دەبێ پێش بەشداریکردنی کورد لەحکوومەتدا، لەلایەن بەرەی شیعەکانەوە، بەگەرەنتی ئەمریکا، ئیمزاو مۆر کرابێو، لەرادیۆو رۆژنامەو تەلەفیزیۆنو لە پەرلەماندا رابگەیەندرێ، بەرەی شیعە دەستەبەر بووبێ کە لەحکوومەتدا پشتگیری لێدەکا.

4-دەبێ لەدەستووری عێراقدا بنووسرێ کە کورد لەعێراقدا بەشیکن لە نەتەوەی کوردو، مافی یەکگرتنیان هەیە، بەخۆیانو خاکیانەوە، لەگەڵ بەشەکانی دیکەی کوردستان، هەر کاتێك زۆربەی خەڵکی باشووری کوردستان (نیوە+ یەك دەنگ) بڕیاریان بۆ ئەوەدا.

5-دەبێ حکوومەتی عێراق، ئەگەر بەو مەرجانەی سەرەوە دامەزرا، دەستەبەربێ کە بڕی (250) ملیار پاوەنی ئینگلیزی لەماوەی (25) ساڵدا بدا بە خەڵکی باشووری کوردستان، وەك بژاردنەوەیەك بۆ ئەو وێرانکارییەی کە دەوڵەتی عێراقی عەرەب لەماوەی (80) ساڵدا لەباشووری کوردستاندا کردوویەتی. ئەم پێشنیازەم دە ساڵێك لەمەوبەر، لەڕێ هەڤپەیڤینێکدا لەگەڵ رۆژنامەی "کوردستانی نوێ" بڵاوکرایەوە. دیارە ئەم بۆ بژاردنەوەیە، دەبێ شان بەشانی داننانی حکوومەتی عێراقدا بێ، بەوەی دەوڵەتی عێراقی عەرەب گەلکوژی لە کورد کردووەو، ئامادەیە سزادان بگرێتە خۆی بەرامبەر ئەنفالو بەکارهێنانی چەکی کیمیایی دژی کورد. سزادانەکەش دەبێ لەرێی دادگەیەکی نێو نەتەوەییەوە بێ.

6-دەبێ لەدەستووردا، بە گەرەنتیی ئەمریکاو کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان، گەرەنتی ئەوە هەبێ کە ئەگەر دەستوور گۆڕدرا، ئەو بڕگانەی پێوەندییان بە سنووری باشووری کوردستانو، مافی

جیابوونەوەی کوردستان‌و، سیستەمی سیکۆلار، دەستیانلێنەدریٚ‌و وەك خۆیان بمێننەوە. خۆ ئەگەر دەستیانلێدرا، ئەوا کورد مافی دەستبەجێ جیابوونەوەی لەعێراق هەبێ.

7-دەبێ کورد داوا لە مەلا سیستانی بکەن، کە بەنووسین‌و ئیمزای خۆی‌و، بێ پێچوپەنا، بیروڕای خۆی دەربڕێ بەرامبەر سنووری باشووری کوردستان‌و، کێشەی بەعەرەبکردنی کوردستان‌و لەنێو ئەوەشدا گێڕانەوەی هەموو عەرەبە هاوردەکان بۆ شوێنی خۆیان‌و، یەکگرتنی خەڵکی باشووری کوردستان لەگەڵ عێراق بەشێوەیەکی ئارەزوومەندانەو، مافی جیابوونەوەی باشووری کوردستان، وەك لەسەرەوە باسکرا. هەروەها دەبێ بە ئیمزای خۆی، دان بەوەدا بنێ کە دژی حکوومەتێکی ئیسلامییە لەعێراقدا. خۆ ئەگەر ئەوەینەکرد، ئەوا هەموو رێککەوتنێکی کورد لەگەڵ شیعەکان، دەبێتە مایە پووچی بۆ کورد. چۆنکە شیعە مەرجەعییەکان، بەمێشکی خۆیان بیر ناکەنەوە، بەڵکو مەلا سیستانی بیر دەکاتەوە بۆیان‌و، ئەوانیش دوای وی دەکەون. خۆ ئەگەر کورد رازینەبوو حکوومەت دروستبکا لەگەڵیان، ئەوا ئەو لایەنانەی کە لەگەڵ شیعەکان یەکیانگرتووە بۆ بەرژەوەندیی خۆیان، لێیانجیادەبنەوەو، بەوە بەرەی شیعە پارچە پارچە دەبێ‌و، ئەو دەم ناچار دەبن لە بێهێزیی خۆیان ملبدەن بۆ دانان بەو مافانەی کورددا، کە ئێستە دانیپێدانانێن. کورد نابێ پەلە بکەن لەدامەزراندنی حکوومەتی عێراقدا. مەلا سیستانی شەوورۆژ کەوتووەتە پەلە بۆ دامەزراندنی حکوومەت.

8-پارتی‌و یەکێتی، دەبێ لەوە بگەن، کە ئێدی، کاتی ئەوە نەماوە، پتر چاوشارکێ لەگەڵ بەرژەوەندییە باڵاکانی خەڵکی کوردستان بکەن، چۆنکە هەموو ناکۆکییەك‌و لادانێك لەشاڕێی ئەو بەرژەوەندییە، دەبێتە هۆی هەڵگیرسانی ئاژاوە لەکوردستاندا، کە ئەمجارە بەزیانی پشتشکێنی ئەوان تەواو دەبێ، ئەوجا بەچارەڕەشیی خەڵکی کوردستان‌و، کوردیش باشیانگوتووە "ئەگەر کەسە، ئەلفێك بەسە". هەموو رێککەوتنێك لەگەڵ شیعەکان، دەبێ رەزامەندی گەلی کوردی لەسەر بێ.

دوا وشەشم ئەوەیە کە نابێ نەسیر کوڕی خودێلێخۆشبوو کامیل چادرچی بخرێتە پشتگوێ. ئەگەر هیچ کوردێك نەسیر نەناسێ، مام جەلال زۆر باش دەیناسێ‌و دەزانێ کە کاتێك لەزانستگەی بەغدا خوێندکار بووین، نەسیر چۆن پشتی کوردی دەگرت‌و، هاوڕێی زانستگەو دوکانەکەی بەشیر موشیر (ئوستاد)مان بوو.

نەورۆزو ساڵیادی "میدیا" پیرۆزبێ‌و، ئاهورامەزدا کوردو خەڵکی کوردستان بخاتە سەر رێی یەکێتی‌و چاکە.

بەرلین 2005/3/21

میدیا، **ژ** 184، 2005/3/29

وشەی (ژن) یان (ئافرەت) کامیان راستە؟

ئاسۆ حەمە سالّح- بەرلین/ زاناو پرۆفیسۆر دکتۆر جەمال نەبەز لەشاری بەرلین لەهۆڵی مەڵبەندی ئاوەدانی لەسەر ئەم بابەتەو چەندین بابەتی دیکەی زمانەوانی و تایبەت بەرەوشی ژن، سیمینارێکی بۆ کوردەکانی دانیشتووی شاری بەرلین پێشکەش کرد کەتیایدا چەندین راستی مێژوویی لەسەر هەندێك زاراوەی کوردی خستەڕوو کە رەنگە پێشتر زۆربەمان پێمانوابووبێت کە ئەو وشانە کوردی نین، بەلأم یەکە یەکە چووە ناو بنج و بناوانی ئەم وشانەو بۆی سەلماندین کەوشەکان کوردین و خەڵکانی ناکورد لەئێمەوە وەریانگرتووە، سەرەتا لەسەر وشەی (ژن) و (ئافرەت) چیرۆکێکی سەردەمی زووی خۆی گێڕایەوەو وتی: سەرەتای پەنجاکان (ئەحەی تەقی) کە سەر بەجل خوارەکان بوو، واتە ئەوانەی دژایەتی مەلیك مەحمودیان دەکردو نەیاندەویست دەوڵەتی سەربەخۆ دروست بکات بەڵکو دەیانویست لەگەڵ ترك رێك بکەون، هات لەدەرگایماڵەکەمانیدا، منیش دەرگاکەم لێکردەوەو پێموت فەرموو وەرە ژوورەوە، وتی نایەم کارێکی بەپەلەو گرنگم بە باوکت هەیە، وتم خێرە وتی دەمەوێ بزانم (تۆفیق ئاغا حاجی فەتحوللا کە ناسیاوی باوکم بوو،ولەبەر لوتبەرزی پێیان دەگوت باری تەعالا) سەر بە چ پارتێکە؟ وتم بۆ؟ وتی چونکە ئەگەر ئەو سەر بەپارتی مەردان بێت، ئەوا من ئەچمە پارتی گەوادانەوە.

بەکارهێنانی وشەی (ژن و ئافرەت، یان خوێندکارو قوتابی و... هتد) وەك گرێدەرونییەکەی لێهاتووە، سەردەمی (دێ دێ ئێر)یش واتە ئەو کاتەی ئەڵمانیای (بەنێو) سۆسیالیستی و دیمۆکراتی هەبوو لە پاڵ ئەڵمانیای فیدرالیدا)، هەوڵیان دەدا کە لەراگەیاندن و رۆژنامەکانیاندا چەند زاراوەیەك بەکاربێنن کە لەیەکتری نەچن، لەکاتێکدا هەردوولایان هەر سەر بە نەتەوەی ئەڵمان بوون و بەزمانی ئەڵمانیش دەدوان، زۆر جاریش لە نەتەوەیەکدا بەهۆی جیاوازی ئاین، یان ئاینزا یان، پارتی بالأدەست، دوو زمانی جیاواز هاتووەتە کایەوەو، سەر ئەنجام نەتەوەکە بووە بە دوو بەشەوە. لەباشووری کوردستانیش سەد حەیف و مەخابن ئەم دیاردە ترسناکە تەشەنەی سەندووە، بۆیە هیوا خوازم لەگەڵ یەکگرتنەوەی پۆست و دەسەڵأتەکاندا، هاوکات زاراوەکانیش لەسەر بنەما زانستی و مێژووییەکانی خۆیان بەکاربێنن، نەك وەك ئەحەی تەقی لەرقەبەرایەتیکردنی ئەوی دیکە، کوێرانە بڕیاربدەن.

وشەی (ژن) لەژینەوە دێت، واتە ئەو کەسەی کە ژیان دەدات بەخەڵك و، ئەم وشەیە زۆر کۆنە بەزمانەکانی (روسی و بولگاری)یش، بەژن دەوترێ ژن و، ئەم وشەیە هیچ گومانێکی لەسەر نییە بۆیە چاکتر وایە هەموو کورد بەکاربیبێنێت، (ئەوەتا)، بەکرمانجیش هەر (ژن) بەکاردێت، زۆربەی کوردیش کرمانجن، بۆیە لەهەموو حاڵەتێکدا وشەی ژن لەوشەی ئافرەت راستترەو، ژن واتە کاڤان- کابان- یان گەورەی ماڵ و، وشەی کاك (یش، کەهاوڕەگی کاڤانە) بۆ گەورە بەکاردێت، تەنانەت لەسەردەمی ئەکەدییەکاندا (کا) بۆ گەورە بەکارهاتووەو، ئەگەر بەردێك گەورەبێت پێیدەڵێن گابەرد.

بەلأم وشەی ئافرەت تائێستا ساغ نەبووەتەوە واتاکەی چییەو، زۆر کەس وای بۆ دەچن کە وشەی ئافرەت لەئەفراندن- خەلقبوون- وەهاتبێت، یان لەعەورەتی عەرەبییەوە وەرگیرابێت، بەلأم ئەمانە هەمووی گریمانەن و هێشتا ساغ نەبووەتەوە بۆیە بەباشی نازانم ئێمەی کورد وشەیەك بەکاربێنین کە بەگومان بین لێی، کەواتە وشەی ژن راستترو گونجاو ترە.

ئەم وشەی ئافرەت و ژنەش، لەرێی حزب حزبێنەوە هاتووەتە ئاراوە، ئەم حزبانە هەر بەوەوە نەوەستاون کوردستان دابەش بکەن، بەڵکو هاتوون و هەوڵیان داوە لەقینی یەکتر زمانەکەشمان دابەش

بکەن کە سەر ئەنجام بەماڵوێرانی کورد تەواو دەبێت. لەباکووری کوردستان وشەی (پیرەك– واتە پیرۆز یان بەڕێز) بۆ ژن بەکاردێت، تەنانەت وشەی (پیر) کە (شێخ)ە هەر لەهەمان زاراوەوە وەرگیراوە.

ڕەنگە زۆربەی کورد لایان وابێت وشەی لەهجە عەرەبییە، بەڵام وانییە، ڕاستییەکەی ئەم وشەیە کوردییە، بۆ نمونە لەکوردیدا لاژە– لاوژە– گڕەلاوژە هەیەو زۆرجار تیپی (ژ) جێی (ج) دەگرێتەوە، هەروەها لە ئینگلیزیدا لێنگویج واتە زمان هەیە، بەڵام چۆنکە کورد خاوەنی دەوڵەتی خۆی نەبووە، زۆرجار لەوشە کوردییەکانی خۆمان بەگومان دەبین و بیرمان دەچێتەوە کەهی ئێمەن، چەندین ساڵە عەرەب و تورك و فارس گەلێك وشەی کوردی بەکار دەهێنن، کەچی لامان وایە کوردی نین بۆ نمونە عەرەب (هەڵمەت)ی ئێمەی کردووە بە (حملە)، وەکو چەندین وشەی دیکە.

پاش ئەوەی عەرەب هاتن کوردستانیان داگیرکردو هەوڵیاندا ئاینی ئیسلام بڵاوبکەنەوە تا ئەندازەیەکی زۆر کورد لەگەڵیان نەبوون، تەماشای هەندێك وشەی ئاینی بکەن کە لەکوردیدا هەروەك خۆیان ماونەتەوەو عەرەب نەیانتوانی بیسەپێنن بەسەر کورددا بۆ نمونە: خودێ– نەبوو بە الله کە لەئیلۆهیمی عیبرییەوە وەرگیراوە، یان دۆزەخ –دۆژەك– نەبوو بە جهنم کە جەهەنەم خۆشی کوردییە ولە "جێی نزم" ەوە هاتووە واتە "اسفل السافلین"، یان پەیامبەر نەبوو بە رسول، یان فریشتە– نەبوو بەملائکە، چۆنکە کورد بەر لەئیسلام بۆ خۆی جۆرە کولتورێکی ئاینی خۆی هەبووە.

وشەی شەیتان کە لەساتانی عیبرییەوە وەرگیراوە، زۆر جیاوازە لەوشەی شەیتانی کوردی کە لەراستیدا وشەکە بە کوردی لە (شاتەن)ەوە هاتووە کە شا –خوایەو تەن– لەشە (واتە لەشی گیانێکی خوایەتی تیدایە) وئەمەش بۆ ڕێزو پیرۆزویی و گەورەیی بەکاردێت، بەپێچەوانەی شەیتانی ئیسلام و جولەکەوە کە بۆ کاری بەدو شەڕانگێزی بەکاردێت.

عەرەب زۆر وشەی دیکەیان لەعیبرییەوە وەرگرتووە بۆ نمونە: یم (زەریا) یان نور (روناکی) لە "ئوور"ەوە کە وشەی (اوارها) لەقورئاندا بە شێوەیگەل (جمع) بەکارهاتوو یان رواه– روح، یۆمێر– یامر، و چەندین وشەی دیکەی.

وشەی "عەلەوی" لەئەلێڤەوە هاتووە واتە هالاوی ئاگر یان ئاوی گەرم، هالاڤ– ئالاو– ترك کردوویەتی بە ئەلێڤ چونکە لای عەلەوییەکان ئاگر پیرۆزەو کوردیش کاتی خۆی خوای ئاگری پەرستووە نەك ئاگر. ئاگر لای ئیسلامیش پیرۆزە.

لەراستیدا وشەی زۆرمان هەن کە کوردین و لەلایەن نەتەوەکانی ترەوە بەکاردێن. ئەرکی سەرشانی هەمووممانە کە یەکە یەکە لێکۆڵینەوەیان لەسەر بکەین و بۆ نەوەکانی دوارۆژمان ساغیان بکەینەوەو لەپوکانەوەو بیرچوونەوە بیانپارێزین، هیواخوازم هیچ حزب و تاقم و گروپێك بۆ خۆ جیاکردنەوە لەوی دی کوێرانە زاراوەی سەیرو سەمەرە بۆ خۆیان دانەتاشن و زمانەکەمان لەت و پەت و لاواز نەکەن.

میدیا، ژ 191، 2005/5/17

چەند هوردەکارییەك دەربارەی جلخوار

کاکی هێژاو بەڕێز شێمحەمەد باڵەك

ڕێزو سڵاوی شیرینم بۆ جەنابت

زۆر سوپاس بۆ ئەو بەدواداچوونەی لەبارەی ڕۆنکردنەوەی بنەچەو ڕەچەڵەکی وشەی "جلخوار"ەوە نووسیوتانە. دیارە، ئەم هەوڵەتان ئەوە دەگەیەنێ کە بەڕێزتان بە تەنگ خزمەتکردنی زمانی کوردییەوە دێن. لەگەڵ ئەمەشدا، دەخوازم سەرنجتان بۆ ئەوە رابکێشم کە بۆچی ئەز رەگی ئەم وشەی "جلخوار"ە دەبەمەوە سەر "جرخوار"و، نەك ئەو "جلخوار"ەی کە ئێوە باستانکردنەوەو، لەنێوچەی باڵەکایەتی باوە.

راستییەکەی، ئەم وشەی "جلخوار"ەی کە لەسلێمانی لەسەردەمی شانشینیی کوردستاندا هاتووەتەکایەو، وەك ئێوە فەرمووتانە، بەمانای "جاش"ی ئەوڕۆ بەکارهاتووە، هەر لەسەرەتای منداڵیمەوە، کە لەسلێمانیدا بەسەرمبردووە، بووەتە جێی پرسیاری من لەپیاوە پیرەکانی ئەو رۆژگارە، بەڵام هەریەکە وەرامێکی دەدایەوە، زۆر دوور لەم لێکۆڵینەوە بابەتانەیەی بەڕێزتان. هۆی ئەمەش ئەوەیە کە وشەی "جل" لەسلێمانی بۆ بەرگی مرۆڤ بەکاردێ، نەك بۆ هی ئاژەڵ، ئەگەرچی وشەی "جلەگا"ش هەیە. ئاشکرایە کە لەرۆژانی منداڵیمدا نەمدەزانی کە لەهێندەك نێوچەی کوردستان "جل" بۆ بەرگی "چوارپێ" بەکاردێ‌و، ئەوەی لەسلێمانی پێیدەڵێن "جل" لەو شوێنانە "جلك"ەو لەباکوور "کنج"و "چەك"یش بە کاردێ.

لەسەرەتای پەنجاکانەوە کە لەزانستگەی بەغدا دەستمکرد بەخوێندن، بەهۆی دوکانەکەی رەوانشاد بەشیر موشیر (ئوستاد)ەوە، ژمارەیەکی بەرچاو کوردم ناسی، کە هەریەکەیان رابوردوویەکی، یان رامیاری، یان خوێندەواری، یان پیشەیی، یان.... یان هەبوو. تێکەڵبوونم لەگەڵ ئەم بەڕێزانە، بوو بەهۆی ئەوەی گەلێك شت فێر بم، گەلێك زانیاریش کۆبکەمەوە، کە دەتوانم بێژم، ئەگەر ئەو هەڵسوکەوتەو پێوەندییانە نەبوونایە، ئەوا ئەو زانیارییانە لەگەڵ مردنی ئەو کەسانە دەچوونە ژێر خاکەوە، چۆنکە نەیاننوسیوەتەوە. تەنانەت، یەکێکی وەك مامۆستا رەفیق حیلمی، بەتکاو هاندانی من، بەشێکی کەمی بیرەوەرییەکانی خۆی لەژێر نێوی "یادداشت"دا بڵاوکردەوە.

سەرت نەیەشێنم، یەکێك لەو کوردانەی کە هاتوچووی دوکانەکەی "ئوستاد"ی دەکرد، کۆنە ئەفسەر جەمال عارف کەرکووکی بوو، کە برای دادوەر (حاکم) رەشاد عارف بوو. رەشاد عارف لەسەردەمی قاسمدا بووبوو بەئەندامی "کۆڕی سەروەرێتی" (مجلس السیادە). ئەم جەمال عارفە لەسەردەمی عوسمانییەکاندا، لەئەکادێمیای لەشکریی ئەستەموول، پلەی ئەفسەری وەرگرتبوو و، پاش دامەزراندنی شانشینیی کوردستان، لەگەڵ دەستەیەك رۆشنبیری کوردی ئەو سەردەمە، وەك جەمالی عیرفان‌و کامیلی حەسەنەفەندی‌و قالەی ئایشەخان‌و رەشید شەوقی (برای مامۆستا عەلی ئاگاو دەرهێنەری گۆڤاری "پەیژە" کە لەسەمیناری "پێوەنداریێتیی کوردی"دا باسمکردووە)و مەحموود جەودەت‌و شاکیر مەجرووم‌و رەفیق حیلمی‌و شێخ نووری (باوکی شەهید شەهاب)و پیرەمێردو جەنەراڵ مستەفا پاشای یامولکی‌و ساڵح زەکی ساحێبقران‌و ئەحمەدی خواجا، چووبوونە سلێمانی بۆ لای شێخ مەحموود، بەنیازی خزمەتکردنی لەشکرو حکوومەتی کوردستان، کە خۆیایە، ئێرە جێی ئەوە نییە باسی ئەم بەڕێزانە بکەم، بەڵام هێندە دەبێژم، جارێکیان لەکاتی قسەکردندا لەگەڵ جەمال عارف، وشەی

"جلخواری" بەدەمداهاتو، بەشێوەی "جرخوار" ("جر" بە ڕێی لاوان) دەریبڕی. کە وشەکەم دووبارە کردەوە پێی و، گوتم مەبەستت "جلخوار"ە. ئەمجارەش گوتی" ئا.. جرخوار". ئەوجا لێمپرسی "جرخوار" لەچییەوە هاتووە، گوتی نازانم. بەڵام گوتی "ئەم جرخوارە، جەمالی عیرفان دایهێناو، لەپێشەوە، لە جەمالی عیرفانەوە داکەوت". شایانی باسە، جەمالی عیرفان، وەك لە پیاوە پیرەکانی سەردەمی منداڵیی خۆم بیستووە، فەیلەسووفو ماتماتیکەوانو ئەستێرەناسو ئەفسەرو ڕۆشنبیرێکی گەورەی کورد بووە، بەهەموو مانای وشە. ئەفسەر ئەحمەد بەهجەت (مامی دایکم) کە یەکێك بوو لەدەرچووانی ئەکادێمیای سوپایی ئەستەموولو ئەفسەری لەشکری شانشینیی کوردستانو، نووسەری چەند پەرتۆکێکی ماتماتێك بوو بۆ قوتابخانە سەرەتاییەکانی کوردستان پاش دامەزراندنی دەوڵەتی عێراق، دەیگوت جەمالی عیرفان "جیهانێك بوو پڕ لەزانستو عیرفان". جەمالی عیرفان، بەگەنجی و لەرۆژانی فەرمانڕەوایەتیی شێخ مەحموودداو، لە هەلومەرجێکی تاریکو نووتەکدا بەدەستێکی تاوانبار کوژراوە. کاتی خۆی زۆر هەوڵمدا بزانم تاوانی کوشتنی ئەم کوردە مەزنە تاکهەڵکەوتووە، لەئەستۆی کێ، یان چ لایەنێکدا بووە، بەڵام داخەکەم، تەقەلاکەم بێسووت بوو. چۆنکە هەر کەسە چیرۆکێکی دەگێڕایەوە، جیا لەچیرۆکی ئەوی دی.

لێرەدا دەبێ ئەوە بێژم کە باوەڕ ناکەم جەمالی عیرفان هیچ پێوەندییەکی بەنێوچەی باڵەکایەتییەوە هەبووبێ، یان هاتوچووی ئەوێی کردبێ، بەڵام مانەوەو خوێندنو کارکردنی ساڵانی ساڵ لە ئەستەمووڵ، هەلی ئەوەی رەخساندووە بۆی کە هەڵسوکەوت لەگەڵ ژمارەیەکی زۆر لەخەڵکی باکووری کوردستان بکا. ئەمە ئەوەشی بچێتە سەر کە خەڵکی ئەو سەردەمەی سلێمانی "جلخوارەکان"ی بەبێڕەوشت دەدایە قەڵەم. تەنانەت کە لەهاوینی ساڵی 1956دا لەگەڵ هاوڕێی خۆشەویستم شێخ ئەحمەد نەقیبو مامۆستا عەزیز محەممەد (برای ئەرکان) چووینە خزمەت شێخ مەحموودو، باسی جلخواران هاتە پێشەوە، شێخ مەحموود فەرمووی "ئەوانە تاقمێك سەرسەریو بێ ئەخلاق بوون". تکایە سەرنجی وشەی "بێ ئەخلاق" بدە.

بەڕاستی، پێموایە جەمالی عیرفان، زۆر زاناتر بووە لەوەی ئەو دەستکەلایانەی داگیرکەرانی بێگانە لە کوردستاندا، لە "جاشەکەر"، یان "کەری خۆ لەخۆڵدا گەوزێن" بچوێنێ. مەگەر ئەوەی "کەرێتی"و "خیانەتو نۆکەرێتیی داگیرکەران"، یەك شت بن، یان ئەوەی هەموو خیانەتکارێك کەربێ. ئەوجا، کاکە شێمحەمەد، تۆ کە لەنێوچەیەکی وادا، ژیاویتو دەژیت کە، کاروباری ژیانی ڕۆژانەتان، بەزۆری بەهۆی کەرەوە دەچێ بەڕێوە، تائێستە چ خراپەو خیانەتو نامەردییەکت لەکەری قوڕبەسەر دیوە؟ پێشینان گوتوویانە: "مانگاو ماکەر، ماڵ ئاواکەر".ئەز بۆ خۆم، لەخزمەتو یارمەتیدانو بێزیانیی پتر، چی دیم، لەکەری بەستەزمان نەدیوە؟ ئەوانەی شان بەشانی سەربازانی داگیرکەری عەرەب، گوندەکانیان کاولدەکردو، ڕەشەکوژیو ئەنفالیان لەکورد دەکردو، پەلاماری ژنانی کوردستانیان دەداو، ئێستەش، وەك بەرزەکی بانان، بۆی دەرچوونو، چارەنووسی هەزاران فیداکارو خێزانی شەهیدو پیری پەککەوتەو ژنی پیاوو کوڕکوژراو، بەدەستی وانەوەیەو، تەنانەت کراون بەنوێنەری گەل، ئەوانە کەری چین، مەگەر وەك ئوستاد بەشیر موشیری ڕەحمەتی دەیفەرموو "کەری ئاقڵ گێ" بن، ئەوانە کەرنین، بۆ دەسکەوتو بەرژەوەندیی خۆیان، زۆر زیرەكو وریان، بەڵام ئەوانەی باوەڕ بەمانە دەکەنو، ریشی گەل دەدەنە دەست ئەمانە، دەبێ بێژین "خودێ ئەقڵ بەمنداڵیان بدا".

هێژای گۆتنێیە، کە وشەی "جاش" لەگەڵ شۆڕشی ئەیلوولدا کەوتە سەر زمان، ئەم وشەیە، لەوەوە نەهات کە خەڵك ئەوانەی ڕژێمی عێراق بە "غەیرە نیزامی"و، دوایی بە "فرسان صلاح الدین" نێوی دەبردن، بەکەرو جاشەکەر بداتە قەڵەم. نەخێر. "جاش" لەزمانی کوردیی هێندەك شوێندا، بەکەسێك دەڵێن، کە پیشەیەك بگرێتە دەست‌و، خاوەنی ئەو پیشەیە نەبێ. بۆ وێنە دەبێژن "جاش پۆلیس". واتە کەسێك کە پۆلیسی ڕاستەقینە نییە، بەڵام یارمەتیدەرێتی. ئەمانەش لەگەڵ پۆلیسەکان‌و سەربازەکانی عێراق، پەلاماری خەڵکی کوردستانیان دەدا، کەچی نە پۆلیسی ڕاستەقینەو نەسەربازی ڕاستەقینە بوون، لەبەر ئەوە پێیاندەگوترا "جاش". دوایی وشەکە لەگەڵ تێپەربوونی کاتدا، مانای "جاشەکەری" وەرگرت.

ئەوجا دەمێنێتەوە سەر وشەی "گەمار" لەرستەی "جرێ وی گەمارە" کە بەڕێزت بە "گەماو" نووسیوتەو ئەوەش هەڵەی چاپییە. "گەم" شێوەیەکی دیکەی "گەن"و "گەنیو"ە، واتە "پیس‌و بۆگەن‌و گڵاو، کە دیارە وشەی گەماڵ (سەگی گەورەو نێر)یش پێوەندییەکی ریشەیی بەمەوە هەیە.

ڕێزو سڵاوم دووبارە دەکەمەوە.

بەرلین 2005/5/20

میدیا، ژ 192، 2005/5/24

ئەفسانەی سەرۆکایەتیی هەرێم

بزووتنەوەی کوردایەتی، لەسەردەمەکانی سەتەی رابردوو،و چەند سەتەیەکیش لەوەپێش، لەلایەن رێبەرانێکەوە دەبرایەڕێوە، کە لەنێو خەڵکی کوردستاندا بوو بوونە سیمبۆل‌و، وەك بووەیەکی پیرۆزو نەتەکێن(1) (مصون) تەماشایاندەکرا. رێبەر، مۆتۆری بزووتنەوەکە بوو، هەر کاتێکیش ئەم مۆتۆرە لەکار بکەوتایە، سا، یان بە کوشتن، یان بە مردن، یان ناپا کیلێدەرکەوتن، یان بەوازهێنانی سەرکردەکە، ئەوا بزووتنەوەکەش لەکار دەکەوت‌و دەوستا، هەتا سەرکردەیەکی دیکە دەبووە خاوەن کاریزما(2)و ئەو جێگەیەی دەگرتەوە. جەماوەر، گوێڕایەڵی فەرمانی رێبەر بوو. رەخنەگرتن لە رێبەر بەگوناهێکی گەورە دەدرایە قەڵەم. جا هەرچەندە دەستەیەك لە هەڵسوڕێنەرانی پارتی دێمۆکراتی کوردستان، لەساڵی 1964دا، بەسەرۆکایەتیی سکرتێری گشتیی برایم ئەحمەد لەهێڵی رێبەرێتیی مەلا مستەفای بارزانی، دەرچوون‌و، ویستیان رێبەرێتییەکی دیکە بهێننە کایە، بەڵام بارودۆخ نەگۆڕدراو درێژەیکێشا، هەتا هەرەسهێنانی شۆرشی ئەیلوول لەبەهاری 1975دا، کە کۆتایی بەسەردەمی دەستەڵاتی تاکوتەنێی سەرکردەیەتیی کلاسیکی کورد هێناو، بوو بەهۆی ئەوەی هوردە بۆرژوای خوێندەواری شارنشینی سەر بەبیری مارکسزیمی ستالینتی، بتوانێ خۆی بنوێنێ‌و، بکەوێتە رکەبەرایەتیی‌و کێبەرکێی ئەوانەی دەیانویست هەر لەسەر ئەو رێسا کۆنە بمێننەوەو، ئەوەبوو لەباشووری کوردستاندا، گەلێك حیزب‌و کۆمەڵەی "پێشەڕویخواز" دروستبوون، گەورەترینیان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان (ی.ن.ك) بوو، کە هەر لەسەرەتاوە، بزێوی‌و چالاکییەکی بەرچاوی لەخۆی پێشانداو بەزۆری چەك کەوتە دەمکوتکردنی بیر جیاوازان. پارتی دێمۆکراتی کوردستان (پ.د.ك) کە لەتەوژمی هەرەسەکەوە، جەزرەبەیەکی سەختی بەرکەوتبوو، بوو بووە نیشانەی رەخنەو تانووت‌و توانج‌و تەشەری هەموو لایەك، تەنانەت لەپلاری ئەوانەش رزگاری نەبوو، کە تارۆژی هەرەسەکە، خۆیان کاربەدەستی پلە دوو و پلە سێی شۆرش بوون. پ.د.ك وایهلێهاتبوو کە زۆر بەزەحمەت خۆی بەرامبەر شالاوی ی.ن.ك رادەگرت. بەتایبەتی، چۆنکە یەکێتی، قسەی سوار بوو بوو، پارتی شەڕی دۆڕاندبوو. کە یەکێك شەڕی دۆڕاند، گلۆڵەی دەکەوێتە لێژی‌و، کەس خاسی پێنایەژی‌و، بێجگە لەوەش لەلایەن رژێمی سووریای دژ بە رژێمی عێراقەوە، پشتگیریی‌و پشتیوانی لێدەکرا، کە ئەوەتا ی.ن.ك هەتا ئەوڕۆش چاو بەرەو ژێرو سوپاسبژێری ئەو رژێمەیە. ی.ن.ك بە هەڵگرتنی درۆشمی چەپاژۆی بریسکەداری بێکاکلێ، بازاڕی خۆی لەنێو خەڵکی ساویلکەو تێنەگەیشتوودا گەرمکردبوو. ئەمە بێجگە لەوەی، ژمارەیەك مرۆڤی دڵپاك‌و، بەهەق لەرەوتی نالەباری شۆرش، تووڕەو ناهومێدیشی لەخۆی نێزیکردبووەوە. زاڵبوونی بیرۆکەی مارکسیزمی سۆڤیێتی بەسەر چینی خوێندەواری کورددا، لەپاڵ هێندەك هۆی بابەتانەو نابابەتانەدا، رێی ئەوەیاننەدا بیرۆکەی سەربەخۆیخوازیی‌و ئاشتیی نەتەوەیی، لەکوردستان جەماوەر پەیدا بکا. بەم جۆرە، بەشی هەرە گەورەی مێژووی بزووتنەوەی، گوایە کوردایەتی، لەباشووری کوردستاندا، لەکاتی هەرەسەوەو هەتا ئەوڕۆ، بریتییە لەمێژووی شەڕو بەیەکدادان‌و، ئاشتبوونەوەو رێککەوتن‌و، تێهەڵچوونەوە بەشەڕو ئاشتیدا، لەلایەن ئەم دوو حیزبەوە، کە دیارە لەم پێناوەداو بۆ دەستگرتن بەسەر دەسەڵاتی تاقانەدا، هەردوولا ناچار بوون پەنا ببەنە بەر داگیرکەرانی کوردستان‌و، هەر لایەنەش، بۆ خۆپاراستن‌و خۆ بەهێزکردن، هێندەك لەحیزبە گچکەکانی باشوورو، تەنانەت هێندەك لەحیزبە کوردییەکانی پارچەکانی دیکەی کوردستانیشیان بەخۆوە بەستووەو، داویانن بەشەڕ دژی حیزبی دژ بەر. پێ بەپێی ئەمەو، لەئەنجامی شەڕو بەیەکداداندا، گەلێك لەکۆنە دەسکەلاکانی رژێمی بەعس‌و سیخوڕەکانی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی

کوردستان‌و، کەسانی هەلپەرست‌و کوڕی ڕۆژو بەکرێگیراوو ئاژاوەگێڕو کۆنە جاش، کەوتوونەتە نێو ئەم دوو حیزبەوەو، پلەو پایەشیان وەدەستهێناوەو، ئاگری شەڕی ساردو گەرم‌و کینەبەرایەتیان دژی یەك خۆشتر کردووە. هەر ئەم ڕەوشە نالەبارەش بووە کە بوو بەهۆی ئەوەی کورد لەدەرفەتی جەنگی هەشت ساڵەی نێوان عێراق‌و ئێراندا، نەك هەر هیچی دەستنەکەوێ‌و بەس، بەڵکو لەهەردوولای جەنگکەر زیانی پتر لێبکەوێ‌و، تووشی ئەنفال‌و چەکی کیمیایی‌و دەربەدەری‌و گەلڕەوی ملیۆنی ببێ. پاش ئەمەش لەشکانی لەشکری سەددام لەکوێت‌و، دامەزراندنی "هەرێمی نەفڕین"، کە بەڕاستی هەلێکی زێڕین بوو بۆ کورد، کە دەبوو کورد بەرەو سەربەخۆیی ببا، کەچی پاش چواردە ساڵ فەرمانڕەوایەتییەکی دوور لەدەسەڵاتی عێراق، هەر بەدەستی سەرکردەکانی ئەم دوو زلحیزبە، کرایەوە بە بەشێك لەدەوڵەتی دەستکردو داگیرکەری عێراق، بەرامبەر چەند درۆیەکی بێسەروبەر، کە هەر ڕۆژە تەونی درۆیینەی لەلایەکەوە شیدەبێتەوە. دەمێکە ئەو ڕاستییەم لەڕۆژنامەی "میدیا"دا نووسیوە، کە حکوومەتی عێراق لەلایەن چەند بنەماڵەیەکی شیعەی ئێرانییەوە دەربرێ بەڕێوە، وەك بنەماڵەی حەکیم‌و جەعفەری، کە فەرمان لە مەلا سیستانی فارس وەردەگرن‌و، دەمێکە ئەوەشم گوتووە، خومەینی چەندی پێبوو بۆ کورد، سیستانیش هەر هێندەی پێیە. جەعفەری، ئەوڕۆ دەستی ناڕواو، تەنانەت گەڕەکێکی بەغداشی بۆ دابیناکرێ، کەچی دەچێتە ئەنقەرەو، بەڵێنی لەنێو بردنی کوردە هەڵاتووەکانی باکووری کوردستان بۆ باشووری کوردستان، دەدا بە ڕژێمی ترك. ئەم چوونەشی بۆ ئەنقەرە، وەرامێکی فارسانە بوو بۆ مام جەلال، کە چوو سەری ئەردەنی دا. چۆنکە شیعەکان، ئەردەن بە دوژمنی خۆیان دەزانن، ئەوەبوو شا عەبدوڵڵا، باسی "هلال الشیعەی"ی کردو گوتی: شیعەکان بەتەمای یەکگرتنی ئێران‌و عێراق‌و لوبنان‌و سووریاو شیعەکانی کەنداون (بە شیعەکانی حیجازیشەوە)و، شیعەکانیش، لە هەموو لایەکەوە کەوتنە قسە پێگوتنی‌و سووککردنی. ئەمە لەکاتێکدا، کە تیرۆر، لەهەموو نێوچەکانی عێراقدا (بەو نێوچەیەشەوە کە لەژێر دەسەڵاتی دوو زلحیزبەکە دایە)، ڕۆژ لەدوای ڕۆژ، توندوتیژتر دەبێ. کەچی دوو زلحیزبەکە، لەباتی ئەوەی لەئەمریکاو بەریتانیاو هەموو جیهانی بگەیەنن، کە عێراق، هەزار پینەشی بکرێ، نابێتەوە بەیەك دەوڵەت‌و، بیروڕای گەلێك لە سیاسەتکاران‌و کەسایەتییە جیهانییەکان (بۆ وێنە هەنری کیسنجەر) لەم بوارەدا بکەن بە بەڵگە، کەچی تازە خەریکی شەڕە دەنووکن لەسەر کێشەی سەرۆکایەتیی هەرێم. بەڕاستی، یەکێك کەمێ لە ئەلفوبێی ڕامیاری‌و قانوون بزانێ، دەزانێ سەرکردەی هەرێم، یان سەرۆکی هەرێم، لەدەوڵەتێکی دێمۆکراتیدا، نایەتە هەڵبژاردن، مەگەر بەپێی قانوونێك، کە ئەو قانوونە بەشێك دەبێ لەدەستووری ئەو دەوڵەتە، یان ئەو هەرێمە. بەڵام ئەوڕۆ ئەو قانوون‌و دەستوورە نییە. لەبەر ئەوە، هەموو باسکردنێکی کێشەی سەرۆکی هەرێم، باسێکی بێجێ‌و دەوەنبەئاشە. بۆ دانانی ئەو قانوون‌و دەستوورەش، دەبوو پەرلەمان هەر دە ڕۆژ دوای هەڵبژاردن کۆبووبووایەوەو، حکومەتی یەکگرتووی پێکەوە بنایەو، دەستووری هەرێمی ئامادەو پشتڕاست (تصدیق) بکردایەو، لەو دەستوورەدا، دەسەڵاتەکانی سەرۆکی هەرێمی دەستنیشانبکردایە، دەستوورەکەشی بخستایە گشتپرسییەوە. ئەوجا بۆ هەرێمێکی وەك باشووری کوردستان‌و، لەو بارودۆخەدا کە کورد تێیکەوتووە، هەتا دەسەڵاتی سەرۆکی هەرێم زۆرتر بێ، باشترە. چۆنکە ئەگەر سوننییەکان بەشداری هەڵبژاردن بکەن، لەوانەیە کورد ئەمجارە پلە سێ بینی‌و سەرکۆماری عێراق، کورد نەبێ. لەبەر ئەوە دەبێ دەسەڵاتی سەرۆکی هەرێم بەرامبەری دەسەڵاتی سەرکۆماری عێراق بێ. بۆ وێنە: سەرۆکی هەرێم دەبێ فەرماندەی هێزەکانی لەشکر بێ، بۆ ئەمەش، نە پارتی‌و نە یەکێتی‌و، نە

هیچ حیزبێکی دیکە، مافی ئەوەیان نییە چەکدارو میلیشیایان هەبێ. خۆ ئەگەر دەڵێن پێشمەرگە میلیشیانین، فەرموو بابیانکەن بە لەشکرێکی یەکگرتوو. لەشکری وڵاتێك، هەریەك لەشکرەو نابێتە دووان‌و، هیچ وڵاتێك دوو لەشکری نییە. پاشان سەرۆکی هەرێم، یان لەلایەن پەرلەمانەوە هەڵدەبژێردرێ، یان لەلایەن گەلەوە، بەشێوەی دەنگدان. سەرۆکی هەرێمی باشووری کوردستان، ئەگەر بەهەڵبژاردن بێ، باشترە، وەك لەوەی بەبڕیاری پەرلەمان بێ. چۆنکە پەرلەمانەکە پەرلەمانی پارتی‌و یەکێتیەو، خۆ ئەگەر دەبێژن ئەندامی واهەن سەربەخۆن، یان سەر بەحیزبەکانی دیکەن، ئەوا دەبێژم، لەم بارەشیاندا، پەرلەمانەکە هەر دەبێ بە پەرلەمانی هەولێرو سلێمانی‌و دهۆك، چۆنکە هەتائێستا، نە کەرکووك‌و نە هیچ بەشێکی دیکەی باشوور، کە لەژێر دەستی سەددامدا بووە، نەخراوەتە سەر ئەم سێ ستانە. دوایی، بۆ هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێم، کوردی دەرەوەی ئەم سێ ستانەو کوردستانییەکانی ئەو شوێنانەی کە کوردستانن، بەڵام ئەمڕۆ لەسنووری کوردستاندانین، دەتوانن دەنگ بدەن. بێجگە لەمەش سەرۆکی هەرێمێکی وا هەڵبژێردراو، پێویستی بەجێگر نییە. لەکاتی تەنگانەدا سەرۆکوەزیران، بۆ ماوەیەکی کاتی جێیدەگرێتەوە. ئەمەش لەکاتێکدا دەبێ، ئەگەر بوونی سەرۆکوەزیران شتێکی پێویست بێ‌و، سەرۆکی هەرێم بەپێی قانوون، دەسەڵاتی سەرۆکوەزیرانی نەبێ. ئەمەش، بەلای منەوە، بۆ هەرێمی باشووری کوردستان باش نییە، بەتایبەت، لەکاتی ئێستەدا. سەرۆکی هەرێم دەبێ لەهەڵبژاردنێکی ئازاددا‌و، پاش ئەوەی هەموو کاندیداکان بەرنامەی خۆیان بڵاوکردەوە، هەڵبژێردرێ‌و، دەسەڵاتێکی وای پێبدرێ کە بتوانێ جڵەوی کەشتیی کوردستان لەم زلزەریا زریاناوییەدا، وەستایانە بەدەستەوە بگرێ. ئەگەرنا، ئەگەر وانەبێ‌و، ئەمەش ببێتە حیزبحزبێنەو نیوە بەنیوە، هەموو باسێکی سەرۆك هەرێمی، لەئەفسانەکەی پشت "قوللەی قاف" دەچێ.

پارتی‌و یەکێتی، پاش ئەوەی بەترساندنی خەڵك، کە ئەگەر نەچنە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوە، ئەوا ژمارەی کورد لەپەرلەمانی عێراقدا کەمدەبێ‌و کورد ناتوانن داخوازییەکانی خۆیان لەدەستووردا بچەسپێنن‌و، هێندەك لەسەرکردەکان‌و بنکردەکانیشیان، مۆرکی خیانەتکارییان دەنا بەوانەوە کە نەچوونە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوە بێمەرج. کە ئەز یەکێك بووم لەو "خیانەتکارانە"، ئەوجا ئەوڕۆ بەتەواوی دەرکەوت، کە مەبەستی هەردوولایان خزمەت نەبوو، بەڵکو هێشتنەوەی دەسەڵاتی خۆیان بوو. ئەوەتە نوێنەرەکانیان، وەك من، ناچنە پەرلەمان.. ئەز کە بە بەڵێنەکانی ئەم دووانە باوەڕم نەدەکرد، لەوەوە هاتبوو کە باشم دەناسین، چۆنکە هەشتساڵی ڕەبەق (لە 1994–2002) خەریکی نێوبژیکردن‌و نێزیککردنەوەی هەردوولا بووم، لەپێناوی ئەوەدا کە گەلی ڕەشوڕووتی کوردستان هەناسەیەکی خۆشیی هەڵمژێ، بەڵام بۆمدەرکەوت، کە ئەو ڕێککەوتنە لەنێوان ئەم دوو لایەنەدا، کارێکی لەکردن نەهاتووە، مەگەر دەستێکی ئاهۆڕایی پشتیوانی لێبکا. چۆنکە خوێنکەوتنە نێوی چل ساڵ بەدرێژیی‌و، بەگوێچکەدا خوێندنی مرۆڤی سادەو دڵشکاوو، ئەم لەو هاندان، بابەتێك نییە کە هەروا بەهاسانی لەبیر ببرێتەوەو، لەکار بخرێ، بەتایبەتی لەکۆمەڵگەیەکی وەك کۆمەڵگەی کوردەواریدا.

دوو زلحیزبەکە، پاش ئەوەی بۆیاندەرکەوت کە ئەم عێراقچێتیە خەست‌و خۆڵەیان، هیچ سووتێکی نەبوو، پتر لەوە گەیشتن کە ئەم پەندەی ئەوان بەکوردییان داوە، ئەنجامی زۆر ترسناکی لێدەبێتەوە، ئەوجا، مقۆمقۆ کەوتووەتە نێوانیانەوەو، بەتایبەتی لەنێو ی.ن.ك دا کەسانێك پەیدا بوون، دەیانەوێ هەموو دەستە چەورەکەی خۆیان بە ملی مام جەلالدا بسوون، ئەگەرچی مام جەلالیش فریشتەی ئاسمان

نییە، لەگەڵ ئەوەشدا، خۆیان لەبەردەم کاری کراودا دەبینن‌و، مۆتەکەی هەڵبژاردنی کۆتایی ساڵ، سەر سینگی گرتوون‌و دەزانن کە ئەمجارە، ئەگەر سوننییەکان بێنە کایەی هەڵبژاردنەوە، ئەمان رەنگە 10٪ی دەنگەکانیش وەدەستنەهێنن. چۆنکە، نەك هەر جەماوەرێکی هەڵخەڵەتاو دەنگ نادا بۆیان، بەڵکو ریزە کەلێنتێکەوتووەکەی خۆشیان، ژمارەیەکی یەکجار زۆری سەر بەحیزبەکانی خۆیانیشی ناهومێد کردووە. ئەوجا ئێستەو پاش ئەوەی کە بەمازوو تێشکاون، دەیانەوێ خۆیان بەسیچکان هەستێننەوەو، کێشەی "سەرۆك هەرێمی"یان هێناوەتە پێشەوەو ئەمەشیان کردووە بە ئەفسانەکەی پشت قوللەی قاف.

به بیروڕای من، دەستێکی نهێنی، یان چەند دەستێکی نهێنی هەیە کە هەوڵی ئەوە دەدەن، چالاکیی تیرۆریستانەی کۆمەڵە دەستوەشێنەکان لەبەغداو نیوّچە عەرەبییەکانی عێراق، ناچار بەهەڵاتن بەرەو کوردستان بکەن‌و، بەتایبەتی بۆ نێو ئەو سێ ستانەی بەدەستی دوو زلحیزبەکەوەیە. ئەمەش لەپاڵ ناکۆکی‌و پشێوی نێوان ئەم دوو لایەنەدا. کە ئەمەش وایلێهات، ئەو دەمە دەتوانن هەموو ویستێکی داگیرکەرانەی خۆیان بەسەر کورددا بسەپێنن.

ئەوجا ئێستەو، پاش ئەوەی ئاشکرابوو، کە خەڵکی کوردستان بەم شێوەیە گاڵتە بەچارەنووسیان دەکرێ، هیچ چارەیەك نەماوە، ئەوە نەبێ جەماوەری کوردستان بکەونە سەرکێشیی شارستانیانە، واتە، لەرێی خۆپێشاندانی بەردەوامی خۆیانەوە، بیخەنە بەرچاوی هەموو جیهان، کە خەڵکی کوردستان شتێکەو، دوو زلحیزبەکە شتێکی دیکەن‌و، داخوازییەکانی هەردوولایان لەیەك جیاوازن‌و، دەبا مووچەخۆرانی کورد، وەك بۆ زیاد کردنی مانگانەکەیان خۆپیشاندان سازدەکەن، کە شتێکی هەقە، بۆ چارەنووسی کوردستانیش بیکەن. دوکتۆر نووری تاڵەبانی‌و هەڤاڵە پەرلەمانتارەکانیشی، پێویستە هەڕەشەکەی خۆیان بخەنە مەیدانی کردەوەو، ئێدی چاوەڕوان نەکەن‌و، بکەونە کۆبوونەوەو گازینامە ناردن بۆ ئەوانی دیکەو، ئەگەر نەهاتن، ئەوا بڕیار بدەن بۆ سەندنەوەی رەوایەتی لێیان‌و، ئەوجا دەستبەکاربن بۆ نووسینی دەستووری کوردستان‌و دڵنیاشبن هێدی هێدی جەماوەری کوردستان‌و دەرەوەی کوردستان لەدەوری خۆیان کۆدەکەنەوە، چۆنکە، هەر راستی سەردەکەوێ، ئەگەرچی هێنانەدیشی ماوەیەك دوابکەوێ.

1-"نەتەکێن" لەباکووری کوردستان بۆ گۆڕی چاکێك بەکار دەبرێ کە کەس نەتوانێ دەستی ناحەزانە درێژ بکابۆی‌و بەپیرۆزی بزانێ.
2-"کاریزما" وشەیەکی ویٚنانییە، "کرامات"ی عەرەبی لە "کاریزرما"وە هاتووە.

بەرلین 2005/5/26

میدیا، ژ 193، 2005/5/31

باشە! چرا هەڵکەین، چی تێدا ماوە، بەڕێزینە؟

کە مرۆڤ لەم رۆژانەدا، رۆژنامەی دوو زلحیزبەکە دەخوێنێتەوەو، گوێبیستی قسەی سەرکردەکانیان دەبیٚو، تەماشایەکی تەلەفیزیۆنەکانیان دەکا، کە بە پارەی رفێنراو، لەهەژاران‌و لیقەوماوانی کورد، دەچنبەڕێوەو، تەپل‌و زوڕنا بۆ رێبازی چەوت‌و چەوێڵ‌و، چەواشەکەرانەی حیزبەکانیان لێدەدەن، هەست بەوە دەکا، کە ئەمانە پێیانوایە نهێنییەکی زۆر، شاراوەو گرنگیان دۆزیەوەتەوە، ئەوەش ئەوەیە کە، حکوومەتی برایم جەعفەری، "نیازی خراپە بەرامبەر بە کورد"، چۆنکە لەبەرنامەی حکوومەتەکەیدا، نەباسی "تایبەتمەندیی هەرێمی کوردستان" کراوەو، نە "ئاماژە کراوە بە قانوونی کاتیی بەڕێوەبردنی دەوڵەت"و نە "نێوی پەرلەمانی کوردستان" هێنراوەو، نە "ئاماژە کراوە بە مادەی 58ی قانوونی کاتی بۆ ئاساییکردنەوەی بارودۆخی کەرکووك"، ئەمە بێجگە لەوەی کە لەسوێندداني وەزیرەکانی کابینەی جەعفەریدا، وشەی "فیدراڵی‌و دیمۆکراتی" پەڕێنرابوون. ئەوەشی بچێتە سەر، کە حکوومەتی جەعفەری، لەڕێی وەزیری نێوخۆکەیانەوە، بەیان جەبر سۆلاخ، کە ترکمانێکی شیعەیەو، باوەڕپێکراوی رژێمی ئێرانە –ئەمەشم دەمێکە باسکردووە، بەتایبەتی لەوتوویژی رۆژی 12ی گولاندا لەگەڵ رادیۆی ئوستڕالیا، کە رادیۆی "رۆژئاڤا"ش چەند جارەکی دیکە بڵاویکردەوە– بڕیاری دەرکردنی دوو هەزارو پێنجسەت ئەفسەرو پۆلیسی کوردی لەکەرکووك داوە. ئەوەجا ئێستە دەبیٚ، قسە نەستەقە کوردییەکە بێتەوە بیرمان کە دەبێژیٚ "چرا هەڵکەیت، هەر گووی تێدا ماوە".

ئێستە ئەگەر یەکێك ویژدانی هەبیٚو، رۆژنامەی "میدیا"ی خوێندبێتەوە، کە دڵنیام سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە دەیخوێننەوە، زۆر باش ئاگای لەوە هەیە کە دەمێکە باسی ئەوەمکردووە کە ئاغای جەعفەری فارسەو گوێرایەڵ‌و خزمی مەلا سیستانییە، بەپێی هەواڵێك کە رۆژنامەی "کیهان" (چاپی لەندەن 1057، 5/6– 2005/6/1) بڵاویکردووەتەوە. کەمال خەرازی وەزیری دەرەوەی رژێمی مەلاکانی ئێران کە چووە بۆ عێراق، چووە بۆ سەردانی مەلا سیستانی، مەلا سیستانی زۆر بەگەرمی‌و دۆستانە پێشوازی لە خەرازی‌و هاوڕێکانی کردووەو، کاتێکی زۆری داوە پێیان بۆ مانەوە لەلای‌و خۆشەویستیی فرەی خۆی بەرامبەر بە خەڵکی ئێران پێشانداوەو گوتوویێتی هەموو کاتێك دۆعای خێر بۆ گەلی ئێران دەکاو، بە (ئیئتیلافی یەکگرتووی عێراق) یشی گوتووە کە مافی "کەمایەتیی سوننی" ون نەکەن. بەڕاستی سیستانی‌و جەعفەری هەردووکیان هیچیان پێنییە بۆ کورد، پتر لە خاپاندن‌و دەستبڕین‌و کاتبردنەسەرو خۆ کۆکردنەوە بۆ پەلاماردانی کورد، ئەوجا پەلامارێکی گەلێك خراپتر لە ئەنفالەکەی سەددام، چۆنکە، ئەمجارە، هەرچەندە بەسەر زاری، بەنێوی دیمۆکراتی‌و هەڵبژاردنیی ئازادو بردنەوەی زۆربەی زۆری دەنگەکانەوە دەبیٚ، بەڵام، لەبنچینەدا، ئامانجی ئەمانە، دامەزراندنی رژێمێکی دیکتاتۆرانەی ئاینی‌و گەلە کۆمەڵییە، کە ئەمەیان، گەلێك مەترسیدارترو دەستوەشێنترو خوێنڕێژترە لەدیکتاتۆرێتیی تاکەکەسی‌و حیزبی‌و، ئەوەی وای لە جەعفەری‌و مەلا سیستانی‌و سۆلاخ‌و موقتەدا سەدرو گەلەکۆمەی شیعەکان کردووە، کە جاریٚ هێمن بن‌و چاوەڕوان بکەن، ئەوەیە کە هێشتا لاوازو بێدەسەڵاتن‌و، بەربەرەکانێی سوننیەکان لەدژیان بەهێزەو، ئەمریکاش لەعێراقدایە، ئەگەرنا، دەمێك بوو پەلاماری کوردستانیان دابوو. دەمێکە باسی ئەوەشمکردووە کە شیعەکان لەکاتی بێهێزی‌و دەستنەڕویشتندا، پەنا دەبەنە بەر ئەو پرنسیپەی کە، نێویان ناوە "تقیە" واتە، خۆشاردنەوەو بێدەنگبوون‌و دەرنەبڕینی مەبەستی راستینەی خۆیان، ئەمەش لەگەڵ تێپەڕبوونی سەتان ساڵدا بووەتە پاڵپێوەنەرێك بۆ خووگرتن بەدرۆکردنەوەو، دانانی درۆ بە "حەلال" بۆ خۆیان، کە بە "درۆی شەرعی

نێوی دەبەن" هەر ئەم پەروەدەیەشە کەوایکردووە، کاتێك کە تۆ لەگەڵ فارسێکدا دەکەویتە قسە، لەباتی جارێك دەجار، "باڵێ، باڵێو چشمو چاکرتمو قوربانت بروم"و چیو چی دەبیسیت لێی، گومانت لەوە دەبێ، ئایا ئەم زمانە شیرینە چەورەی، ئاوێنەی هەستی دەروونێتی یان نا!!

دەڵێن، قسە قسە دێنێ... ساڵانێك لەمەوبەر، رۆژێکیان وارێککەوت لەگەڵ ناسیاوێکی عەرەبدا، ماوەیەك بەسەر شەقامێکدا پێکەوە رۆیشتین، لەپڕ تووشی دۆستێکی فارس بووم، کە رووبەڕووی ئێمە دەهاتو، ماوەیەك وەستاین لەگەڵیەكو، هێندەك لەهەواڵی یەکدیمان پرسیو، کە جیابووینەوە، ناسیاوە عەرەبەکە گوتی، "وادیارە ئەو کوڕە فارس بوو". گوتم: چۆنت زانی؟ گوتی: کەمێك فارسی تێدەگەم، چۆنکە لەنێویاندا ژیاوم". ئەمەشی بەجۆرێك گوت، کە ناچار بووم بێژم "پێموایە، دڵگرانیت لێیان". گوتی "ببوورە، بەڕاستی نامەوێ بزانم دۆستایەتیی تۆ لەگەڵ ئەو کوڕە فارسە چۆنە..." قسەکەم پێبڕیو گوتم" ئەو برادەرە دەمێکە دەناسمو، کوڕێکی زۆر باشەو دڵپاکە"، گوتی "ئەوە نازانم، بەڵام هەر کاتێك فارسێك ببینم، درۆم بیر دەکەوێتەوە".

نامەوێ زۆر لەسەر ئەم بابەتە بڕۆم، ئەوەندە نەبێ کە بێژم، سەرەتای "تقیە" کە "کتمان" (دەرنەخستن)یشی پێدەڵێن، لەئیسلامیشدا هەیە، ئەگەرچی بەم شێوەیە نییە کە شیعەکان بەکاریدەهێنن. ئەوەتا لە حەدیسێکی پەیامبەری موسڵماناندا هاتووە کە دەبێژێ: "إستعینوا علی قچاو حوائجکم بالکتمان، فإن کل ژی نعمەٍ محسودَّ". لەگەڵ ئەمەشدا، پێدەچێ کە ئەم پرنسیپی "تقیە"و "کتمان"ەی، لای فارسەکان، مێژوویییەکی کۆنی هەبێ، چۆنکە زەردەشت، ئاینێكو فەلسەفەیەکی گەورەو گرانی لەسەر بنچینەی چوون بەگژدرۆدا دامەزراندووە، تەنانەت وشەی "درۆ" لەوشەی " درنج"ەوە هاتووە کە بە پەهلەوی "درۆژ"ە، (سەرنجی وشەی "دێوو درنج بدەن" کە دیارە دێوو درنج بەدوژمنی خودێ دراونەتە قەڵەم) وکوردیش، زۆر جار، "دزو درۆزن" پێکەوە بە کار دەبن.

پاش ئەم پێشەکییە، دەمەوێ چەند پرسیارێکی رەوا ئاراستەی دوو زلحیزبەکەو هەموو ئەوانەش بکەم کە بەفەرمانی ئەم دوو زلحیزبە، دەجووڵێنەوەو، هەموو ئەوانەش کە لەنێوەوەو دەرەوەی وڵات وهێندێکشیان بە ئاڵای کوردستانەوە چوونە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوەو، بەدەستی خۆیان، خۆیان کرد بەعێراقیو، تکام ئەوەیە وەڵامی ئەم پرسیارانە بدەنەوە، کە دەمێکە کردوومن، خۆ ئەگەر سووتیشیان نەبێ، زیانیان نییە:

* باشە! کە بەرنامەی حکومەتەکەی جەعفەری ئاوابێ، ئێدی بەڵگەی ئەم دوو زلحیزبە چییە بۆ مانەوە لەنێو حکوومەتی شیعەکانداو، چاوەڕوانکردنی بێکەڵكو دواخستنی هێنانەدی مافەکانی کورد، هەتاکو جەعفەری، یان یەکێکی دیکە لەوپەڕگر (متگرف) تر، خۆی بەهێز دەکا کە بتوانێ، بەزۆری ژمارەی شیعەو، دەنگی دژ بەکوردی زۆربەی خەڵکی عێراق، کورد بێدەنگ بکاو داخوازییەکانی کورد بەشێوەیەکی "دێمۆکراتانە" پێشێلبکا؟ بۆچی دەبێ ئەم هەلە بدرێ بە ئاغای جەعفەریو دارودەستەی؟

* ئایا دوو زلحیزبەکە دەڵێن چی بەرامبەر بەوەی کە رژێمی ئێرانو رژێمی ترك رێککەوتوون، لەسەر ئەوەی بەیارمەتیی حکوومەتی جەعفەری شەڕ بەو گێریللایانەی PKK بفرۆشن کە پەنایان هێناوە بۆ چیای قەندیل؟ ئەمە لەکاتێکدا کە PKK وازی لەهەموو داخوازییەکی بنچینەیی خەڵکی کوردستان هێناوەو، بەوە رازییە کە رژێمی ترك "لێبوردنێکی گشتی" دەربکا بۆیانو، ئەوانیش بگەڕێنەوەو بکەونە کار بۆ دامەزراندنی "کۆماری دێمۆکراتی ترکیا". ئایا دوو زلحیزبەکە لە جەعفەریان پرسیوە، کە چووە

بۆ ئەنقەرە، باسی چی بەنهێنی کردووەو لەبەرچی هۆشیار زێباری لەگەڵ خۆی نەبردووە؟ ئایا ڕێزگرتنی لە "هەڤاڵبەندێتی"ی کورد ئەمەیە؟

* ئایا دوو زلحیزبەکە دەڵێن چی بەرامبەر بەو قسەیەی جۆرج دەبلیو بوش کە گوتی "دیمۆکراتیی ترکیا، نموونەیەکە بۆ هەموو ڕۆژهەلاتی ناڤین"؟ بۆچی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، نەیانتوانیوە، یان نەیانویستووە، تائێستە، لە جۆرج بوش، یان لەو وەزیرانەی بوش کە هاتنە کوردستان بگەیێنن، کە ئەگەر "دیمۆکراتی ترکیا" ببێتە نموونە بۆ ڕۆژهەلاتی ناڤین، مانای وایە دەبێ کورد واز لە زمانو فەرهەنگو خاكو تەنانەت بوونی خۆشیان بهێنن؟ ئایا ئەم قسەیەی جۆرج دەبلیو بوش، لەگەڵ ئەو قسەیەی خانمی کۆندا لیزارایس، یەکدەگرنەوە کە لەهەولێر باسی هاوپێیەتیی گەلی کوردو گەلی ئەمریکای کرد؟ ئایا مام جەلال، کە چەند مانگێکی کەمی ماوە وەك سەرکۆمار، بیری لەوە کردووەتەوە کە ئەم دەرفەتە بەکاربهێنێ‌و چەند سەفەرێکی ئەمریکاو ئەوروپا بکاو، کێشەی کوردو کوردستان لەدەستەلاتدارانی ئەو وڵاتانە بگەیەنێ؟ ئایا چوونی مام جەلال بۆ، ئەنقەرەو تارانو دیمەشق بەکاری کوردو کوردستان دێ؟.

* ئایا سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، هیچ کاتێك بیریان لەو کردووەتەوە کە هۆی هەرەسەکەی بەهاری حەفتاو پێنج، شلو فشەڵیی ڕێککەوتنی مارتی حەفتا بوو، کە چوار ساڵ کاتی دا بە سەددامو ڕژێمەکەی، تا خۆیان بەتەواوی کۆکردەوە؟ ئایا ئەگەر لەوە وانەیەك فێر بووبن، نەدەبوو جارێ نەچنە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوە، هەتا کێشەی کەرکووكو کێشەی خاکە بە عەرەبکراوەکانی دیکەی باشووری کوردستان تەواو دەبوو؟ ئایا سەرکردەکانی کورد، بەرپرسیار نین لەوەی کە تا ئەوڕۆ، جەعفەری، نەك هیچ هەنگاوێکی لەو بارەوە نەناوە، بەڵکو لەسەر نەخشەی بەعسییەکان دەڕوا بەڕێوە؟ ئایا ناکرێ ئولتیماتۆمێك (انڑار) بدەن بە جەعفەریو ڕەپوراست بێژن پێی، ئەگەر لە ئەوڕۆوە تا یەك مانگ، داخوازییەکانی خەڵکی کوردستان جێبەجێنەکەیت، ئێمە لەحکوومەتەکەت دەردەچین؟ ئایا ئەو وریاکردنەوەیە کە ئەگەر بەڕاستی بێ، کورسی تەقولەقی جەعفەری تەقولەقتر ناکا؟ باشە، بۆچی دەبێ دۆخی عێراقو حکومەتی جەعفەری کە ئامانجی بەعەرەبکردنی کوردستان بێ، بەخوێنی سەربازی کورد بەرەو سەقامگیری ببرێ، بۆچی نابێ لیستی هاوپەیمانی کوردستان لەحکوومەتی جەعفەری بکشێتەوەو، حکومەتی جەعفەری تادرەنگ نەبووە، بڕووخێنرێ.

* ئایا دواخستنی دەستبەکاربوونی پەرلەمانی پارتیو یەکێتی بۆ ماوەی چوار مانگو، یەکنەگرتنەوەی دوو بەڕێوەبەرێتیەکەی سلێمانیو هەولێرو ڕێگرتن لە دامەزراندنی بەڕێوەبەرێتیی پارێزگەی کەرکووك، لەبەر خاتری بەرژەوەندیی تەسکوتروسکی حیزبایەتی، نەبوو بەهۆی ئەوەی حکومەتی جەعفەریشو دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستانیش، زات بدەنە بەر خۆیانو، یەك هەنگاو بەرێی مافی کورددا نەیەنە پێشەوە؟ ڕۆژنامەی "خەبات"یش دەنووسێ: ڕۆشنبیران مافی ئەوەیان نییە بپرسن بۆچی وتووێژی دوو حیزبە سەرەکییەکە بێ ئەنجام بوو" یان بزانن "بۆچی ڕاگەیاندنی پێکهاتن دوادەخرێ" "خەبات" ئەمە بە کلکایەتی بۆ جەماوەر دادەنێ (خەبات ژ 1817، 6/7) واتە "خەبات" دەیەوێ ڕۆشنبیران قوڕوقەپ بکەن بەرامبەر کەڵەگاییی دوو زلحیزبەکە.

* ئایا نەدەبوو، پاش ئەوەی جەعفەری وشەی فیدەراڵیو دیمۆکراتی لەسوێندانی وەزیرەکانی لابرد، سەرکردەکانی کورد ڕێنەدەن بەسوێندخواردنەوەی، بەڵکو وەزیرەکانیان بکێشنەوەو، ئەو وەزیرانەی کە بەو سوێندە نادروستە ڕازیبوون بخەنەبەر لێپرسینەوەو، هەروەها جەعفەری خۆشی بخەنە بەر

لێپرسینەوەو، تەنانەت دادگەییکردنیش؟ بەرامبەر بە چ دەسکەوتێك ئەم مافە ڕەوایەی کوردیان، ئا بەو شێوەیە کردە قوربانیی هیچ؟

* چەند جارو چەند جار گوتوومەو نووسیمە، کە بنەماڵەی حەکیم لە نەجەف، بنەماڵەیەکی فارسن. "مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق" لەساڵی 1982داو لەئێران بەفەرمانی خامەنەیی دروستبوو. سەرکردەکانی ئەم "مجلس"ە، باقر حەکیمو حەمید ڕەزا ئاسەفیو هاشمی شاهروودی بوون. ئەمانە کە بەدرۆ، خۆیان بەعێراقی دەدایە قەڵەم، هەرزوو دەرکەوت کە ئەوانە فارسن، حەمید ڕەزا ئاسەفی ئێستە قسەکەری ڕژێمی ئێرانە لەتارانو، هاشمی شاهرودیش، سەرکردەی دادگەکانی ئێرانە (قاچی القچاە)ە. میلیشیای "بەدر"یش، چەند هەزار چەکدارێکن کە لەلایەن حیزبوڵڵای ئێرانەوە مەشقیان پێکراوەو بەشێکیان لەسەردەمی ڕژێمی سەددامداو، لەژێر سایەی حکوومەتی "یەکێتی"دا لەسلێمانی دەژیانو یەك گوللەیان نەناوە بەرژێمی سەدامەوەو، لەکاتی گرانیو بێنانیدا لەباشووری کوردستان، کە کورد شێوی شەویان نەبوو، ئەو "بەدرانە"، باشترین خواردنیان دەدرایەو، باشترین ژیان دەژیان. ئەوجا ئێستە کە دەرکەوتووە ئەمانە کێنو بنەماڵەی حەکیم بەرامبەر بە مافی کوردو بەتایبەت کەرکووك چ "دەفەرموون"، ئایا ڕاستە، یەکێکی وەك مام جەلال بچێ پیرۆزبایی لە داروودەستەی "بەدر" بکاو پەسنیانبدا؟ ئایا ئەمە هەڵوێستێکی بەرپرسیارانەیە لە مام جەلالەوە؟ ئەمە لەکاتێکدا کە داروودەستەی حەکیم، نەچوون بۆ پیرۆزباییی پەرلەمانی پارتیو یەکێتیو، نەچوون بۆ سەرخۆشیی کەسوکاری قوربانییەکانی کاری تیرۆریستانەی 1ی شوباتیشو کەسیشیان نەنارده کوردستان؟ برای بەڕێز مام جەلال، دەبێ بزانێ کە ئەو بەدەنگی کورد بووە بە سەرکۆماری عێراق، نەك بەدەنگی چەکدارەکانی بەدرو بنەماڵەی حەکیمو جەعفەریی ئەڵقە لەگوێی مەلا سیستانی. مەلا سیستانی، لەلای مەلاکانی سلێمانی کە چووبوون بۆ لای، پشتگیریی عەرەبە هاوردەکانی کەرکووکی کردو، دژی قانوونی بەڕێوەبردنی کاتیی دەوڵەت پەیامی بۆ ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی نارد.

* کێ بەرپرسیارە لەوەی کە هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێم هێندە، دواخرا؟ ئایا دیاریکردنی سەرۆکی هەرێم لەلایەن پەرلەمانی پارتیو یەکێتییەوە، مانای ئەوە نییە کە سەرۆك هەرێم دەبێتە سەرۆکی سلێمانیو هەولێرو دهۆكو، ئەمەش وەك بەڵگەیەك دەکەوێتە دەست داگیرکەرانو نەیارانو، ئەو حەلە دەبێژن: خۆتان ئەوەتانکردووە!! ئایا ڕاستتر نەبوو، وەك لەوتاری "ئەفسانەی سەرۆکایەتیی هەرێم"دا نووسیبووم (میدیا ژ/ 194) سەرۆکهەرێم بەهەڵبژاردن بێو، ئەوجا لەهەموو ستانەکانی کوردستانداو، هەروەها لەبەغداو ئەو شوێنانەی، کە کوردستانیو کوردی لێن، بەڵام کوردستان نینو، هەر لەو کاتەشدا بیوڕای کۆمەڵەو حیزبو ڕێکخراوو کەسایەتییەکانی هەموو پارچەکانی کوردستانو ئەورووپاو ئەمریکا وەربگیرایە، کە ئەمە دەبوو بە بەڵگەنامەیەکی قانوونی بۆ ئەوەی کە سەرۆکهەرێم، سەرۆکی هەموو کوردو کوردستانییەکانە، نەك سەرۆکی سێ ستان. سەرۆکهەرێم دەبێ بەو شێوەیەی سەرەوە هەڵبژێردرێو، دەسەڵاتێکی وایپێبدرێ وەك سەرۆککۆمار. بەتایبەتی دەبێ فەرماندەی هێزەکانی لەشکری کوردستان بێو، جێگری نەبێ، بەڵکو لەکاتی پێویستدا سەرۆکی پەرلەمان بریکاریی بکاو، باشتریش ئەوەیە سەرۆکهەرێم دەسەڵاتی سەرۆکوەزیرانیشی هەبێو، واتە پایەی سەرۆکوەزیران لاببرێ. بەڵام سەرۆکهەرێم دەبێ چەند ڕاوێژکارێکی هەبێ، وەك ڕاوێژکاری قانوونی، ڕاوێژکاری ڕامیاری، ڕاوێژکاری سوپایی، ڕاوێژکاری فەرهەنگیو... هتد. بە بۆچوونی من دەبێ سەرۆکهەرێم ئاوا

هەڵبژێردرێ‌و، ئەو دەسەڵاتەشی هەبێ کە باسمکرد، ئەگەرنا، ئەگەر ئەمەش بکرێتە حیزبحزبێنە، ئەوا سەرۆکهەرێم نەبێ باشترە.

* ئایا ئەم هەموو هەوڵ‌و تەقەلاو پاڕانەوەیە لەعەرەبە سوننیەکان بۆ بەشداریکردن لەحکوومەتی عێراق‌و بەشداریکردن لەنووسینی دەستوری عێراقدا، هیچ سووتێك بە کوردو کوردستانییەکان دەگەیێنێ، لەکاتێکدا کە هەڵوێستی زۆربەی زۆری سوننییەکان ئەوەیە کە عێراق وەك گەل‌و خاك بەشێکە لە "نیشتمانی عەرەب"و کەمەیەکی کەمیشیان لەبابەتی چیرۆکی شێخە کەبابخۆرەکەی کاك خەفوور مەخمووریین.

* ئایا پەرلەمانی پارتی‌و یەکێتی دەتوانێ خۆی بەنوێنەری کوردستان بزانێ ئەگەر ئاوا بەرامبەر تیرۆرکردنی زاناو خەباتکاری گەورەی کورد شێخ مەعشووقی خەزنەوی، بێدەنگ بێ؟ ئایا راستە کە ئەم پەرلەمانە لەکوشتاری رۆژی یەکشەممەی خۆپێشاندانی قامشلۆ بێدەنگ بێ؟

بەڕاستی، ئەگەر خۆمان نەخڵەتێنین، دەبێ دان بەوەدابنێین، کە کێشەی کورد، پاش ئەوەی تیشکی هیوایەکی بەر کەوت، ئێستە، بەسایەی حیزبحزبێنەوە بەرەو چارەنووسێکی لێڵ‌و تەماوی هەنگاو دەنێ.

بەرلین 2005/6/10

میدیا، **ژ** 195، 2005/6/14

هەباسە! لە ئێران و دەوروبەر، چ باسە؟

کوردستان، لەبەردەم دووڕێیانی ئازادی، یان بە قوڕی ڕەشدا چوونە

پاش ئەوەی مەلا محەممەدی خاتەمی، سەرکۆماری ئێران، هەشت ساڵی ڕەبەق خەڵکی ئێرانی بەدرۆی "مردم سالاری مژهبی" (سەروەریی ئاینانەی گەل)و، "چاکسازیی" (ریفۆرم) تەفرەدا، بەرەی بەرهەڵستکاران و ڕەخنەگرانی دژ بەرژێمی مەلا فەرمانیی ئێران، چ کۆمارخوازان و چ شانشینخوازان و چ "موجاهیدینی خەلك"و چ داروەدستەی کۆنە چەپییەکان و، تەنانەت گەلێك لەرۆشنبیرانیش، دەیانگوت و دەیاننووسی، کە زۆربەی هەرەزۆری خەڵکی ئێران، ناچن بۆ هەڵبژاردن و، ئەوەش دەبێتە بەڵگەیەك بۆ ناڕەوایەتیی رژێمی ئێران و، ڕێش دەکاتەوە بۆ گشتپرسییەك، کە دەبێتە هۆی هەڵوەشاندنەوەی سیستەمی "ویلایەتی فەقیە". کاربەدەستەکانی رژێمی ئێرانیش کەوتنە خۆیان و، بەئاشکرا بڵاویانکردەوە، کە ئەوی نەچێ بۆ دەنگدان، "وەك تیرۆریست" تەماشا دەکرێ و، بەشداریکردنیان لەهەڵبژاردندا، بە "تەکلیفی شەرعی" دایە قەڵەم. ئەم هەڵوێستەشیان کوتومت، وەك هەڵوێستی کاربەدەستەکانی دوو زلحیزبەکەی باشووری کوردستان بوو، کە دەیانگوت ئەوی نەچێ بۆ هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراق و، دەنگنەدا بە لیستەکەیان، ئەوا "خاین و نۆکەری بێگانە"یە. ئەمە لەکاتێکدا، کە لەسیستەمێکی دیمۆکراتیدا، بەشداریکردن لەدەنگداندا بۆ پارلەمان، "ماف"ە، نەك "ئەرك". مرۆڤیش دەتوانێ، مافی خۆی بەکاربهێنێ، یان نەهێنێ، بێ ئەوەی ببێتە "تیرۆریست"، یان "خاین و نۆکەری بێگانە"، یان لەسەر ئەوە سزا بدرێ.

لێرەدا ئەگەر سەرنجێکی وڵاتە دیمۆکراتەکان بدەین، بۆ نموونە وڵاتەکانی ئەوروپا، دەبینین هیچ کاتێك، هیچ کەسێك بەزۆر نانێردرێ بۆ هەڵبژاردن. جاری واش هەیە کە لەو وڵاتانەدا، تەنێ 40٪–50٪، یان لەو ڕێژەیەش کەمتر، دەچن بۆ دەنگدان، کەچی ئەو حکوومەتەی کە لەئەنجامی ئەو دەنگدانەوە دادەمەزرێ، هەموو لایەك دان بەڕەوایەتییدا دەنێن، تا هەڵبژاردنێکی دیکە. چۆنکە دەزانن کە، ئەو حکوومەتەی بەدەنگی خەڵك هاتووتە سەر کار، هەر بەدەنگی خەڵکیش لەکار دەخرێ و دەگۆڕدرێ. بەڵام لەوڵاتێکی دیکتاتۆریدا، رژێم بۆ پێشاندانی ڕەوایەتیی خۆی، پێویستی بە زۆربەی هەرە زۆری دەنگەکانە، تا "ڕەوایەتیی" خۆی بخاتە بەرچاو. لەبەر ئەوە، بەزۆری زۆردارەکی، خەڵك ناچار دەکا دەنگبدەن بۆی و، ئەوی زاتبکا و دەنگنەدا بۆی، دەبێ نانبڕین، یان زیندانی، یان کوشتنی خۆی لەبەرچاو بێ. هەر لەبەر ئەمەشە، کە جاری واهەیە، سەرکۆمارێك بە 99.99٪ دەنگەکان هەڵدەبژێردرێ، وەك سەددامی عێراقی و حافز ئەسەدی سووریا.

لەوڵاتێکی وەك ئێراندا، هەرچەندە دەسەڵات بەدەست چینی مەلاکانەوەیە، بەڵام تاکە نێوەندێکی دەسەڵات، هەتا ئەوڕۆ پەیدا نەبووە. جا ئەگەرچی خامەنەیی، وەك "ڕێبەر"و "جێنشینی ئیمام خومەیەنی"و "وەلی فەقیهی خاوەنی دەسەڵاتی بێسنوور" فەرمانڕەواتییەدەکاو، لەدەستووریشدا دەسەڵاتەکانی چەسپێندراوە، بەڵام کەسانی دیکەی قسەڕۆیشتوو، هێشتا هەر هەن، یەکێك لەوانە عەلی ئەکبەری هاشمی ڕەفسەنجانی یە، کە یەکێکە لەدامەزرێنەرانی "کۆماری ئیسلامیی ئێران"و، هاوکاری خومەینی و، هەشتساڵیش سەرکۆمار بووەو، ئێستەش سەرۆکی "کۆڕی دەستنیشانکردنی بەرژەوەندیی

رژێم" (مجمع تشخیص مصلحت نڤام)ە. هەروەها مەهدی کەڕرووبی، کە کوردێکی لوڕییەو، ماوەیەك سەرۆکی "پەرلەمانی ئیسلامیی ئێران" بوو، لەگەڵ چەند کەسێکی دیکە.

شایانی باسە، نێزیکەی هەزار کەسێك خۆیان نێو نووسکرد بۆ چوونە نێو شەڕو گەڕی هەڵبژاردنەوە، بەڵام "شورای نگبهان" (کۆڕی چاودێری) تەنێ چوار کەسی لێهەڵبژاردن، کە یەکێك لەوانە رەفسەنجانیو، ئەویدیکەش مەحموود ئەحمەدی نەژاد بوو، لەپاڵ مەهدی کەڕرووبیو، سەرلەشکر محەممەد باقیر قالیباف. بەڵام پاش ئەوەی خاتەمی کەوتە گلەیی، خامەنەیی فەرمانیدەرکرد، دوو کەسی دیکەش نێویان بخرێتە لیستەکەوە، کە یەکێکیان مستەفا موعینی سەر بە رێبازی "ریفۆرم"ی خاتەمی بوو. بەکورتی 46.786.418 کەس مافی دەنگدانیان هەبوو، کە سەرەڕای هەموو هەڕەشەو گوڕەشەیەکی رژێم، تەنێ 29 ملوێنو 31742 کەس چوون بۆ دەنگدان، واتە 17 ملوێنو نیوێك بەشدارییاننەکردو، ئەوەبوو لەئەنجامی هەڵبژاردندا، هاشمی رەفسەنجانی 6.159.354و مەحموود ئەحمەدی نەژاد 5.710.374 دەنگیان هێناو، بەوە هەڵبژاردنی یەکێك لەو دووانە، کەوتە گەڕی دووەمەوەو، لەوەدا مەحموود ئەحمەدی نەژاد، پێش رەفسەنجانی کەوتو، ئەوەش بوو بەهۆی ئەوەی کە مەهدی کەڕرووبی، لەنامەیەکدا کە بۆ خامەنەیی ناردبوو، باسی ئەوەیکردبوو کە کوڕی خامەنەیی، دەستی لەهەڵبژاردندا تێکەڵکردووەو، ساختەکارێتی کردووە بۆ بەرژەوەندیی کاندیدی سەر بەرژێمو، رەفسەنجانیش گوتی لەهەڵبژاردندا شتی ناشرین روویانداوە، بەڵام ئەو "شکاتی خۆی دەباتە لای خودێ!".

هێژای گۆتنییە، کە رەفسەنجانی، ئەو پیاوەیە، چ لەلایەن دادگەی بەرزی ئەڵمانیاوەو، چ لەلایەن گەلێك لە بەرهەڵستکارانی ئێرانەوە، بەوە تۆمەتبار دەکرێ کە دەستی هەبووە لەکوشتنی دوکتۆر قاسملو لە ڤیەنناو، دوکتۆر شەرەفکەندیو هەڤاڵەکانی لەبەرلین. لەگەڵ ئەوەشدا، دارودەستەی خاتەمی، کە دییان مستەفا معین نەیبردووەتەوە، هەموو دەنگەکانیان دا بە رەفسەنجانی، بۆ ئەوەی مەحموود ئەحمەدی نەژاد نەیباتەوە. لەگەڵ ئەوەشدا ریسەکەیان بووەوە بە خوری.

ئەحمەدی نەژاد، وەك خۆی بەدەمی خۆی دەبێژێ، گوێڕایەڵی فەرمانی "وەلی فەقیە"، واتە، خامەنەییە. کاتی خۆشی، یەکێك بوو لە "قوتابیانی هێڵی ئیمام" (دانشجویان خگ امام) کە لە 1979دا پەلاماری سەفارەتخانەی ئەمریکایاندا لەتارانو، کاربەدەستانی سەفارەتخانەکەیان 444 رۆژ بەدەستبەسەریو تۆقاندن، لە خانووی سەفارەتخانەکەدا هێشتەوە. بێجگە لەوەش، وەك پاسدار، لە جەنگی کوردستاندا بەشداریکرد، پاش ئەوەی خومەینی بانگی "جیهاد"ی دا دژ بەکورد. لە پاداشی خزمەتەکانیدا بۆ رژێم، کرایە فەرمانداری شاری دە ملوێنی تاران. ئەوەی لەم کابرایەی دەگێڕنەوە، ئەوەیە، ژیانێکی سادەو ساکارانەی بردووەتە سەرو، دژ بەدزێتیو بەرتیلخواردن بووەو، ئەمەش کارێکی وایکرد، کە بتوانێ جەماوەرێکی گەورەی خەڵکی گوندەکانو هەژارو دەستکورتەکانی تاران، لەدەوری خۆی کۆبکاتەوەو، دەنگەکانیان لەهەڵبژاردندا مسۆگەر بکا. ئەمە بێجگە لەوەی کە، خامەنەییو پاسدارانو بەسیج، هەموو پشتیوانیان لێکردو گرەوی لە رەفسەنجانی بردەوە، کە کەم کەس ئەمەیان بەخەیاڵدا دەهات، کە کەسێکی وەك ئەحمەدی نەژاد لەرەفسەنجانی پتر دەنگبهێنێو 29 ملوێن کەسیش بەشداری هەڵبژاردن بکەن، لەکاتێکدا کە حیزبو کۆمەڵە بەرهەڵستکارەکان بانگی بۆیکۆتی هەڵبژاردنیاندا.

گەیشتنی ئەحمەدی نەژاد بەپلەی سەرکۆمار، دەسکەوتێکی دیکەی رژێمی ئێرانە، لەکاتێکدا کە پارلەمانو، "شورای نگهبان"و، "مجمع تشخیص مصلحت نڤام"و، دەزگەی دادوەریو، دەزگەی

دۆزگرێتی گشتی (الادعاو العام)و هێزی لەشکرو سوپاو بەسیج، هەمووی سەر بەرژێمە. جا ئەوەی لێرەدا پێوەندیی بە کوردەوە هەبێ ئەوەیە، رژێمی ئێران، لەمەولا پتر لەجاران، توندوتیژترو تەنگەتیلکانەتر دژی کورد دەوەستێو، دەسەڵاتی رژێمیش بۆ پەلاماردانی کورد، گەلێك لەجاران پترە. بەتایبەتی، چۆنکە ئەو حیزبو کۆمەڵو دەستانەی کە دژ بەرژێمی ئێرانن‌و بە "ئۆپۆزیسیۆن" نیویانرۆیوە، زۆربەی زۆریان، ئەگەر لەرژێمی ئێران خراپتر نەبن بەرامبەر بە کوردو داخوازییەکانی، بێگومان کەمتر خراپ نین. ئەوانە، ئەگەر دوو وشە بەسەر دەمیاندا بێ، بەدڵنیاییەوە، یەکێکیان "تمامیت ارچی"، واتە "تەواوێتیی خاك"ەو، کوردستانیش، بە بەشێك لەوڵاتی خۆیان دەزانن‌و، کوردیش بە نەتەوە، یان گەل، دانانێن، بەڵکو بە "تیرەیەکی ئێرانی"و، هەوڵدەدەن زمانەکەیان، فارسی، کە لەهجەیەکی تێکەڵە لە عەرەبی‌و کوردی‌و ترکی، بەزۆری زۆردارەکی بەسەر کوردو بەلووج‌و ترکمان‌و عەرەب‌و ئەوانی دیکەدا بسەپێنن. لەبەر ئەوە، چاوەڕوانیی چاکەو خێرخوازی لەبەرەی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی ناکرێو، ئەوانە، بەرامبەر بەمافی کورد، لەگەڵ رژێمی ئێران هاودەنگ‌و هاوکارن‌و، رۆژنامەکەشیان "کیهان" کە لە لەندەن دەردەچێ، نموونەیەکە، وەك بەڵگە، بۆ ئەم بۆچوونەی سەرەوە.

وەك جارێکیان لە "میدیا"دا نووسیبووم، ئەمریکا دەیەوێ رژێمی ئێران بگۆڕێ، بەڵام نازانێ چۆن. ئەوەی رژێمی ئێرانیش لێی دەترسێ، بوونی بەرهەڵستکارانی ئێرانی لەنێوەوەو لەدەرەوەی ئێران نییە، بەڵکو، بوونی لەشکری ئەمریکایە لە عێراق‌و ئەفغانستان‌و نێوچەی کەنداودا. لەشکری ئەمریکاش، هەتا لەم دوو وڵاتەدا، زێتر لەقوڕدا بچەقێ، بەسووتی رژێمی ئێران تەواو دەبێ، لەبەرئەوە، رژێمی ئێران، هەموو توانست‌و هێزێکی خۆی دەخاتە کار، تا ئەمریکا لەعێراق‌و ئەفغانستان‌و کەنداو سەرکەوتوو نەبێ، بەڵکو، بەسەری شکاوو پاشڵی دڕاوەوە، لەو وڵاتانە بچێتە دەرەوە. ئەوەی بووەتە پاڵپشتی ئێران لەم رووەوە، ئەوەیە زۆربەی زۆری عەرەبەکانی عێراق، شیعەو گوێڕایەڵی کابرایەکی ئێرانین کە مەلا سیستانییە. بێجگە لەمەش، سەرکردەکانیان، وەك برایم جەعفەری‌و بنەماڵەی حەکیم‌و شەهرستانی، هەموویان ئێرانین‌و، لەسەردەمی سەددامدا، لەئێران بوون‌و، چاوبەرەژێری رژێمی ئێرانن. ئەوەتا لەم رۆژانەدا، عەبدولعەزیزی حەکیم، بانگێشتنی مەحموود ئەحمەدی نەژادی کردووە، کە ببێ بە میوانی عێراق. برایم جەعفەریش، بەتەمایە بچێ بۆ سەردانی ئێران‌و، مەلا سیستانیش لەولاوە، خۆی کردەوە بە کەڵەگای خەڵکی عێراق‌و، دەبێژێ نابێ لەباشووری عێراقدا هیچ جۆرە بەڕێوەبەرێتییەکی فێدراڵی دابمەزرێ. لەولاشەوە، وەزیری دەرەوەی مەلاکانی ئێران، خەڕڕازی، کە هاتە عێراق، لەلایەن مەلا سیستانییەوە بەوپەڕی رێزەوە پێشوازی لێکرا. بەکورتی، رژێمی ئێران جێی خۆی قایمکردووەو، وەك چەند مانگێك لەمەوبەر، رۆژنامەکانی ئێران بڵاویانکردەوە، هەزاران کەس لەئێران خۆیان نێونووسکردووە، کە "ئامادەی خۆکوژین" لەپێناوی "چوونە بەهەشتدا". ئاشکراشە، ئەمانە ناچن لەنێوچەی دەسەڵاتی عەبدولعەزیزی حەکیم‌و موقتەدا سەدرو برایم جەعفەری خۆ بتەقێننەوە، کە سەر بەخۆیانن، بەڵکو دیارە دەست لەکێ دەوەشێنن. ماوەیەکیش لەمەوبەر، لە"میدیا"دا نووسیبووم کە نەخشەیەك هەیە بۆ ئەوەی کاری تیرۆریستی بگوێزنەوە بۆ ئەو شوێنانەی بەدەست کوردەوەن‌و، ئەوەبوو لەهەڵەبجەو بادینان‌و جارەکی دیکەش لەهەولێر، پەلاماردانی تیرۆریستانە روویاندا. ئەوەی پتر یارمەتی رژێمی ئێران‌و هەڤاڵبەندەکەی، واتە سووریای داوە، کە پێشڕۆیی بکەن، ئەوەیە کە هەڵوێستی ئەمریکا لەگۆڕەپانی رامیاریدا، هەڵوێستێکی نەشارەزایانەو ناشییانەیە. لەبەرئەوە، ئەمریکاش، وەك کورد، نەمەکی سوێرە. ئەنجامەکەشی دەبینین، کە ئەوەتە، هەموو ئەوانەی کە ئەمریکا ساڵانی ساڵ

خزمەتیکردوون و پاراستوونی، دژایەتی دەکەن. ئەڵمانیاو فەڕەنسا دوو نمونەی دیارو بەرچاون و، دەوڵەتی ترکانیش، نموونەیەکی دیکەیە، کە ئەوەتە پەنجا ساڵ پترە، بەهۆی ئەمریکاوە توانیوێتی هەموو جۆرە دەستدرێژییەك و تاوانێك بەرامبەر بەکورد بکا، کەچی لەجەنگی عێراقدا، چەمۆڵەیەکی نا بەڕووی ئەمریکاوە. لەهەمووشی قێزەوەنتر ئەوەیە، لەم ڕۆژانەدا، رژێمی ترك، ڕێی داوە، کە لەئەستەمبوول، لە 6/24وە، "دادگەیەك" بەنێوی "دادگەی گەل"ەوە بکەوێتە کار، بۆ دادگەییکردنی جۆرج بوش و تۆنی بلێر، بەرامبەر "تاوانەکانیان" دژی گەلی عێراق و فەرماندانیان بە لەشکرەکانیان بۆ پەلاماردانی عێراق و داگیرکردنی عێراق. خۆیایە، ئەم دادگەیە، هەر بڕیارێك بدا، دەسەڵاتی بەجێگەیاندنی نابێ، بەلاّم لەباری مۆرالییەوە، کار کردی خۆی دەبێ و، ئەمەش دوژمنایەتیی ئاشکراو بێپەردەی رژێمی ترك بەرامبەر بە ئەمریکاو بەریتانیا پێشاندەداو، ئەو پرسیارەش دێنێتە پێشەوە، کە تاکەی ئەمریکا پشتگیری و پشتیوانیی رژێمی ترکی دوژمن بەکورد دەکا، کە ئەوەتە نێزیکەی سەتەیەکە بۆ لەنێوبردنی کورد، بەهەموو شێوەیەك تێدەکۆشێ و، ئێستەش بەم کردەوانەی درێژە بە بەرگریکردن لەرژێمی تیرۆریستی سەددام دەدا؟ ئایا ئەمریکاو بەریتانیا ئامادەن هەڵوێستی خۆیان بگۆڕن بەرامبەر رژێمی ترك و، ڕوویەك لەکورد بکەنەوەو یارمەتی کورد بدەن بۆ دامەزراندنی خانوویەکی کوردستانی لەخۆرهەلاّتی ناڤیندا، کە ببێتە بنکەیەك بۆ ئازادی و دیمۆکراتی و ئاشتی؟ ئایا سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکانیش ئامادەن، لەڕێی یەکگرتنێکی چارەنووسسازانەو، دیپلۆماسیتێیەکی خەستوخۆڵ و، وازهێنان لەعێراقچێتی و ئێرانچێتی و سووریاچێتی و حیزبحزبێنە، ئەمریکا دابینبکەن بەوەی، کە رێگە چارەی زاڵبوون بەسەر لێشاوی تێرۆردا، تەنێ، دامەزراندنی دەوڵەتێکی دیمۆکراتی ئازادیخوازی ئاشتیخوازە لەکوردستاندا، لەسەر بنچینەی بیرۆکەی شارستانێتی و دادی کۆمەلاّیەتی؟ یان، هەروەك خوویان پێوەگرتووە، لەسەر حیزبحزبێنەی بۆگەنکردووی خۆیان دەچن بەڕێوەو، ئەم دەرفەتەش لەدەست خەڵکی کوردستان دەدەن و، ئایا حیزب و کۆمەڵەکانی رۆژهەلاّتی کوردستان، ئامادەن، هەموو یەکبگرن و چاوەڕوانی ئەو هەلە بکەن، کە لاساری و شەڕخوازیی رژێمی ئێران دەیهێنێتە پێشەوەو، دەتوانن، رێنەدەن بەوەی، شاپەرستەکان و کۆمارخوازەکان و دوژمنەکانی دیکەی کورد لەئێراندا، ئەو دەرفەتە بقۆزنەوەو، بەیارمەتی ئەمریکاو ئەورووپا، جێی مەلاکان بگرنەوەو، ئایا، بۆ وێنە، PKK ئامادەیە دەست لەکورد بەکوشتدان هەڵبگرێ، چ لەباکوورو چ لەباشوورو چ لەرۆژهەلاّت، لەپێناوی کارێکی بێ پروگرام و بێ بەرنامەو بێ ئامانجێکی نەتەوەیی بەرچاوی وا، کە بهێنێ ئەم هەموو قوربانییە بدرێ بۆی، یان سۆرە لەسەر ئەوەی لە پێناوی "کۆماری دیمۆکراتی ترکیا"دا، کە هیچ کاتێك نایگاتێ، کوردستان لەوە پتر کاولتر بکاو، لیستەی شەهیدەکانی رۆژ لەدوای رۆژ، درێژتر بکاتەوە؟ ئایا حیزبۆلکەکانی رۆژاوای کوردستان کە کەوتوونەتە بوختانکردن بەراپەڕینی جەماوەرانەی خەڵکی قامیشلۆو، داکۆکیکردن بۆ رژێمی کوردکوژی سووریا، ئامادەن دەست لەسیاسەتکردن هەڵبگرن و سەری کورد رەحەتکەن؟ ئایا دوو زلحیزبەکەی باشووری کوردستان ئامادەن بەڕاستی یارمەتیی خەڵکی باکوورو رۆژهەلاّت و رۆژاوای کوردستان بدەن، بێ ئەوەی خۆیانبکەن بەدەمڕاستی خەڵکی ئەو نێوچانەو، ئامادەن، حیزبەکانیان بە پارە، یان بەهەڕەشە، بێدەنگ نەکەن؟ بێگومان ئەو بارودۆخەی کە لەنێوچەی رۆژهەلاّتی ناڤیندا سەریهەڵداوە، دووڕێیانێکی لەبەردەم دواڕۆژی کورددا هێناوەتە پێشەوە، کە یان، کورد سەربەرزانە بەئازادیی خۆی دەگات، یان بەجارێ بەقوڕی رەشدا دەچێتە خوارەوە.

ئەوجا، لەبەرئەوەی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان، بەتەمایە، کۆنگرەی پێنجەمی خۆی، لە 30ی ئەم مانگەدا (7/30) لەشاری لەندەن ببەستێ، پێویستە نوێنەرانی هەموو حیزبو کۆمەڵو ڕێبازە کوردستانییەکان، بەشداریبکەن تێیداو، لەوتوویژێکی بابەتانەدا ڕێگە چارەیەك بۆ پێکەوە کارکردن بدۆزنەوە. هەموو لایەکیش دڵنیابێ، کە هیچ حیزبێك ناتوانێ بەتەنێ، کوردستان ڕزگاربکا، بەڵکو ڕزگارکردنی کوردستان بەهاوکاریی هەموو خەڵکی کوردستان دێتەدی. دەبا، هیچ حیزبێك، ئیدی کەڵەگایی نەنوێنیو شەڕی خۆتڕێن نەکا.

بەرلین 2005/7/1

میدیا، **ژ** 198، 2005/7/5

کوردستانی سەربەخۆ، لەنێوان خەون و خەیاڵی هۆنەری گەورەی کورد، عەبدوڵڵا پەشێوو، و"واقیع بینی"ی سیاسەتکاری بەنێوبانگی کورد، مام جەلال تاڵەبانییدا

ئەوەی بوو بە پاڵپێوەنەری نووسینی ئەم وتارە، ئەو دوو هەڤپەیڤینە، دوا بەدواییەکە بوو، کە بەڕێز مام جەلال، جارەك لەگەڵ گۆڤاری "Der Spiegel" (ئاوێنە)ی ئەڵمانی و، جارەکی دی لەگەڵ ڕۆژنامەی ترکی "Akşam" (ئێوارە)دا کردبووی، کە ئەوەی "ئاکشام" لەژمارە 197 (2005/6/25)ی "میدیا"دا بەشێکی بەکوردی بڵاوکرابووەوە. مام جەلال لەهەردوو هەڤپەیڤینەکەدا گوتبووی، کە ئەو "بەدرێژاییی (58) ساڵ خەباتی خۆی، بیری لەجیابوونەوەی کوردستان لەعێراق نەکردووەتەوە"و گوتبووی "کوردستانی سەربەخۆ، خەون و خەیاڵی هۆنەران و ڕەگەزپەرستانی کوردە"و، "ئەو خەیاڵەش، بەهەرەسهێنانی سەددام کۆتاییهاتووە" بێجگە لەوەش، گوتوویەتی، "کە کورد لەبەر هۆی جوگرافیایی، ناتوانن دەوڵەتی سەربەخۆ دروستبکەن"، چۆنکە، "ئەگەر وادابنرێ کە دەوڵەتی کورد دامەزرێندرا، چۆن دەتوانێ بژێ، ئێران و عێراق و تورکیاو سووریا سنوور دادەخەن لەسەری و، ئەو دەمە، ئەو (مام جەلال) ناتوانێ لەگەڵ پەیامنێری "ئاکشام" (واتە حوسنی مەحەلی کە عەرەبێکی دژ بەکوردی خەڵکی ترکیایە) ، بچێ بۆ ئەستەموول، بۆ ئەوەی لەوێ، پێکەوە ماسی بخۆن".

ئەگەر مرۆڤ ڕۆژنامەی "ئاکشام" بەهوردی بخوێنێتەوە، باش تێدەگا، کە پەیامنێرەکەی، حوسنی مەحەلی، ئەو کابرا عەرەبەی، کە ئەمریکای بە "ئیمپریالیست و داگیرکەری عێراق" دەداتە قەڵەم و، کوردیش بە "هاوکاریکردن لەگەڵ ئیمپریالیزمی ئەمریکا" تۆمەتبار دەکاو، بەتیرۆریستە کوردکوژەکان، دەبێژێ" "بەرخۆدەر" (مقاوم)، پرسیارەکانی بەجۆرێکن، کە دەیەوێ، ناڕاستەوخۆ، وەرامەکانی بخاتە نێودەمی مام جەلالەوە. بۆ وێنە، دەبێژێ: "کەواتە بەشداریکردنی کورد لەدەسەڵاتداریێتیی بەغدادا، بەپێی بەڕێزتان، کۆتاییهێنانە بەخەونی کورد"، مام جەلال لەوەرامدا دەبێژێ: "ئەوە، بەتەواوی ڕاستە. چۆنکە کورد بۆ یەکەمجار، بینیان و تێگەیشتن، کە ئەوان لەپلەی یەکەمدا، هاووڵاتی عێراقن. ئێستەش هەر کەس بەعێراقیێتی خۆی سەربەرزە".

بەر لەوەی بچمە نیوەڕۆکی باسەکەوە، دەبێ ئەوە بێژم، کە ئەز عەبدوڵڵا پەشێوم، وەك هۆنەر، هەڵبژارد، چۆنکە ئەو بەڕێزە، لایەنگرێکی کۆنی بیری سەربەخۆییی کوردستانەو، سەر بەهیچ نێوەندێکی دەسەڵاتی کوردی نییەو، جەماوەرێکی یەکجار زۆری کوردیش هەن، کە حەز بەگوێگرتن لەهۆنراوەکانی دەکەن.

ئێستە، بابێینە سەر شیکردنەوەی قسەکانی برای بەڕێز مام جەلال:

بەڕاستی زۆر سەیرە، سەربەخۆییی کوردستان، ئامانجی ڕەگەزپەرستەکانی کورد بێ. ئەمە لەکاتێکدا، کە هەوڵدان بۆ سەربەخۆییی هیچ وڵات و نیشتمانێکی ژێر دەستەو داگیرکراو، نەك هەر ڕەگەزپەرستی نییەو بەس، بەڵکو کارێکی ڕزگاریخوازنەیەو، ئەوانەی وڵاتێك داگیر دەکەن و گەلەکەی بندەستدەکەن، ئەوانە ڕەگەزپەرست و گەلدوژمنن، نەك گەلێکی کەنەفتکراوو، خەڵکی وڵاتێکی داگیرکراو. دوایی تێناگەم، ئەوانەی ڕەگەزپەرستن لەنێو کورددا کێن؟ با زۆر دوور نەڕۆین و، باسی ئەحمەدی خانی و حاجی قادری کۆیی نەکەین، ئایا شێخ مەحموودی بەرزنجی و قازی محەممەدو شێخ سەعیدی پیران و عوسمان سەبری و سەید ڕەزاو، چەندین سەرکردەی دیکەی سەربەخۆیخوازی کورد، ڕەگەزپەرست بوون؟ ئایا هەزاران پێشمەرگەی خۆ بەختکەر کە گوێیان لەسروودی:

"پێشمەرگەین، بەهەڵمەتین

شێری ڕۆژی زیللەتین

لەپێناوی سەربەخۆیی کوردستان

بەختدەکەین ژیانمان‌و ماڵ‌و گیان

لەپێناوی سەربەخۆیی کوردستان"

که لەبەرهەمی، هۆنەری خودێلێخۆشبوو، خالید دلێرە، که دلێر، خۆی یەکێك بوو لەئەندامانی حیزبی مام جەلال، ئایا، ئەمانە هەموو ڕەگەزپەرستبوون؟

ڕاستییەکەی، ڕەگەزپەرستی، نەك هەر لەنێو کورددا نییەو، کۆمەڵگەی کوردیش ئەو جۆرە ترادیسیۆنەی نییە، بەڵکو کوردی ناسیۆنالیستیش، وەك ناسیۆنالیستەکانی عەرەب‌و ترك‌و فارس، لەنێو کورددا، یان هەر نین، یان زۆر زۆر کەمن‌و، ئەمەش مایەی خۆشبەختییە.

بەڵێ، جەماوەرێکی زۆر فراوانی نەتەوەیی هەیە، بەڵام بیری نەتەوەیی، وەك لەسەمیناری "بیری نەتەوەیی"دا ڕۆناکیم خستووەتە سەر، هیچ پێوەندییەکی بەبیری ناسیۆنالیزمی ڕۆژهەڵاتی‌و ڕۆژئاواییەوە نییە. هیچ کوردێك تائێستە، داوای بەغداو ئەنقەرەو ئەستەموول‌و دیمەشق‌و تارانی نەکردووە، ئەگەرچی لەم شارانەدا ملیۆنان کورد دەژین‌و، کوردی ڕەسەنی ئەو شوێنانەشن‌و، کەسیش ئەو شارانەی نێونەناوە "شاری برایەتی"!!!

باشە، بۆچی دەبێ بیری دامەزراندنی دەوڵەتێکی فەلەستینی، کە مام جەلال، بە کوڵودڵەوە، بۆ فەلەستینییەکان داوایدەکاو، لەوەشدا ئەز هەقی دەدەمێ، بەڵام بیری دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردستانی، بیرێکی ڕەگەزپەرستانە بێ. یان، ئەمە خاڵانەی ئەوەیە، کە دەبێژن "ڕێوییەکە، دەمی نەدەگەیشتە هێشووە ترێکە بیخوا، دەیگوت، ترش‌و تاڵە"!؟

سەیر ئەوەیە، مام جەلال لەوتووێژەکەیدا لەگەڵ حوسنی مەحەلی، سنووری دیپلۆماسێتی دەبەزێنی‌و، ئەگەر ترکەکان ئەو قسەیە بخوێننەوە، بەگاڵتەی دەزانن، چۆنکە قسەکە لە تەوس (تهکم) دەچێ، کاتێك دەبێژێ "سوننییەکانی عێراق، هەموو دەوڵەتە عەرەبەکانیان لەپشتە، شیعەکانیش ئێرانیان لەپشتە. ئێمەی کوردیش، ترکیا پشتیوانمانە.. هتد". نازانم ئەم پشتگیری‌و پشتیوانییەی دەوڵەتی ترك، لەکوێداو لەچیدا خوێ دەرخستووە؟ ئایا لەوەدا، کە ماوەی هەشتا ساڵ ترکمانەکانی عێراق، مافیان خورابوو، و ئەو مافەش کە دەستیانکەوت، تەنێ، پاش دامەزراندنی "هەرێمی نەفڕین"و دامەزراندنی بەڕێوەبەرێتیی کوردستان بوو. کەچی ڕژێمی ترك، یەك وشەی دژ بەرژێمەکانی عێراق، لەدەم دەرنەچوو، بۆ پاراستنی مافی ترکمانەکان، بەڵام پاش ئەوەی کە کورد کەوتنە سەر ڕێی هێنانەدی هێندەك لەئامانجەکانیان، ئەوجا "بەرەی ترکمان"ی لەکورد ڕاستکردەوەو، سەردەمی هەژاری‌و بێنانیی لەهەرێمی ئاسایشدا بەکارهێنا، بۆ ئەوەی نان‌و پیازێك بدا بەو خەڵکە برسییە، بەرامبەر بەوەی خۆیان بەترکمان نێونووس بکەن‌و، ئێستەش کە ئێستەیە، چاوی هەڵنایەت بەوشەی کوردستان. کەسانێك کە نێویان کوردستانەو خەڵکی باشوورن‌و، لەئەورووپاوە دەگەڕێنەوە وڵاتی خۆیان، لەئەنقەرە، یان لە ئەستەمووڵ، دەیانگرێ‌و، هەر بەفڕۆکە ڕەوانەی ئەورووپایان دەکاتەوەو، لەم ڕۆژانەشدا، نامیلکەیەك بە دەهەزار دانە لە ئامەد(دیاربەکر) بڵاوکراوەتەوە کە دەبێژێ، کورد مێژووی نییەو، بنەچەو ڕەچەڵەکی دیار نییەو، زمانەکەشی، زمانێکی سەرەتایی‌و کێوییەو، لەپاڵ گەلێك سووکایەتیی دیکەدا کە بەکوردی

کردووه. بەرامبەر بەوە، بازرگانانی ترک لەباشووری کوردستان، قۆنتەراتی گەورە گەورە دەدرێ پێیان‌و، هێندێکیان پارەی زۆریان لەکورد وەرگرتووەو، کارەکەیان بەجێهێشتووەو رەڤیاون.

مام جەلال، هەر خۆی سالآنی سالّ یارمەتیی "بەرەی ترکمان"ی داو، پارەی دابەشکرد بەسەریانداو زەوی‌و زاری دانیّ، بەلاّم ئەوان، نەبوونە دۆستی مام جەلال، یان دۆستی کورد. چۆنکە ئەوان، بەڕاستی، بۆ مافی گەلی ترکمان هەوڵنادەن، کە ئەوەش مافێکی رەوایەو پێویستە هەموو کوردێك پشتگیریلێبکا، بەڵکو، دەیانەویّ خزمەتی رژێمی ترك بکەن‌و، وەك برای بەڕێز، کاك موەفەق سەرۆکی حیزبی شرووقی ترکمانی لەتەلەفیزیۆنی کوردساتدا، فەرمووی، ترکمانەکان پێویستیان بە (وەصی) نییەو، ئەگەر کەسانێك هەبن بیانەویّ خزمەتی دەوڵەتی ترك بکەن، فەرموو با بچنە ترکیاو لەویّ ئەو خزمەتە بکەن‌و، خۆیان نەکەنە دەمڕاستی گەلی ترکمان.

ئەوجا ئێستە، با بێینە سەر "واقع بینی"ی برای بەڕێزم، مام جەلال:

ئەگەر مام جەلال، وەك خۆی دەفەرمووێ، بەدرێژاییی 58 ساڵی ژیانی رامیاریی خۆی، بیری لەجیاکردنەوەی باشووری کوردستان لەعێراق نەکردبێتەوە، دیارە ئەوە مافی خۆیەتی‌و، هەر کەسێکی دیکەش مافی ئەوەی هەیە، وابیر بکاتەوە. بەلاّم کە مام جەلال، ئەو رێبازەی گرتووە، دیارە، کەسێکی دیکەش دەبیّ مافی ئەوەی هەبیّ، پێیبێژیّ، ئەگەر یەکێك بیر لەوە نەکاتەوە کە کوردستان لەعێراق جیابکاتەوە، دیارە ئەو کەسە باشووری کوردستان بەبەشێکی جیانەکراوە لەعێراق دادەنیّ. ئەوجا، ئەگەر ئەمە وابوو، ئەوا ئەو دەمە، هیچ پێویستی بەوە نەدەکرد کە مام جەلال نێزیکەی چل ساڵ خەریکی جەنگی چەکداری بیّ لەدژی دەوڵەتی عێراق‌و، لەپێناوی ئەوەدا ژیانی خۆی‌و هەزاران کەسی دیکەش، بخاتە مەترسییەوەو، درۆشمی "یان کوردستان، یان نەمان" هەڵبگریّ.و ئەو کە عێراقییە، بەر لەوەی کوردو کوردستانی بیّ، چ پێویستی بەدروستکردنی حیزب‌و کۆمەڵ، بەنێوی کوردستانەوە، هەبوو؟ خۆ ئەگەر ئەوەی نەکردایەو، هەر بەنێوی عێراق‌و عێراقیّتیەوە کاری بکردایە، ئەو حەلە رژێمە یەکلەدواییەکەکانی عێراق، بەفرۆکەو تۆپ‌و چەکی کیمیایی، پەلاماری کوردستانیان نەدەداو، کوردیش ناچار نەدەبوو، ئەو هەموو قوربانییە بدا، لەپێناوی پاراستنی سنووری عێراق‌و، یەکێتیی عێراقدا. چۆنکە ئەو دەمە، دەسەلآتدارانی عەرەبی عێراق، ترسی جیابوونەوەی کوردستان نەدەنیشتلێیان‌و، لەوانەش بوو، کوردیش، وەك هاوولآتیی عێراق، هێندەك مافی دەستبکەوتبایە. چۆنکە، ئەوەی عەرەبەکانی لەکورد هاندا، بکەونە قەلاچۆی کورد، ئەو درۆشمە نێرەمووکانەیە بوو کە پێیدەگوتریّ "کوردستانی عێراق". کە نە کوردستانە، کوردستان بیّ‌و، نە عێراقیشە عێراق بیّ‌و، نێرەمووکیش، نە نێرە، نێر بیّ‌و، نە مێیە، میّ بیّ. بەڕاستی سەیرە، جاران، سەرکردەکانی کورد، لەخودیّ دەپاڕانەوە، رۆژنامەنووسێکی بیانی، رێیبکەوێتە لایان‌و، وتارێك لەسەر کوردستان بنووسیّ، ئێستە، وەزیری دەرەوەو وەزیری بەرگریی ئەمریکا، بەفرۆکە دێنە رۆژهەلآت‌و، بەر لەوەی بچنە بەغداو ئەنقەرە، رووەدەکەنە سەلاحەدین‌و دوکان‌و، کۆنگرەی رۆژنامەیی، لەگەڵ کاك مەسعوودو مام جەلال دەبەستن. سەرمایەدارانی ئەوروپا، رووەدەکەنە کوردستان‌و، ئامادەیی خۆیان بۆ ئاوەدانکردنەوەی کوردستان پێشاندەدەن. ئەمەش "واقیع"ەکەیەو، سەرکردەکانی کوردیش، پێویست بوو سالآنێك لەمەوبەر، خۆیان لەگەڵ ئەو "واقیع"ە نوێیە بگونجێنن‌و، شەقێك لەحیزبحزبێنە هەڵدەن‌و، ریزەکانی خۆیان یەکبخەن‌و، بەڕێوەبەرێتی‌و هێزی چەکدارو رێبازی رامیارییان بەرامبەر دەرەوە یەکبخەن‌و ئەوجا، بەکردەوە، نەك بەقسە، دێمۆکرات‌و ئاشتیخوازو ملکەچی قانوون بن. ئەوەتا تائێستا، هەردوو بەڕێوەبەریتییەکەیان

نەكردووەتەوە، بەيەك، كەچی لەگەڵ حكومەتی شیعەكان موو بەنێوانیاندا ناچێ. ئەمە لەكاتێكدا ئەگەر سەریان لەسیاسەت دەربچوایە دەبوو دەمێك بووایە لەحكوومەتی شیعەكان بكشانایە دواوەو، حكوومەتی شیعەكانیان بخستایە، چۆنكە جارێكی دیكە كورد ئەو هەلەی بۆ هەڵناكەوێتەوەو، كە سوننەكان بەشداریی هەڵبژاردن و دەسەڵاتیانكرد، رۆڵی كورد زۆر بێهێز دەبێ.

ئەمەیان واو، لەلایەكی دیكەوە، مام جەلال راستدەكا كە دەبێژێ، ئەگەر وادابنێین دەوڵەتێكی كوردستانی دروستببێ، ئەوا دەوڵەتەكانی دەوروبەر، سنوور لەسەر كوردستان دادەخەن و، ئەو دەمەش رێنادەن بەهیچ كەسێك، نە بچێتە كوردستان و، نە لە كوردستان دەربچێ. ئەمەش ئەو "واقیع"ەیە كە مام جەلال باسیدەكا. بەڵام هیچ "واقیع"ێك، "فەرمانی خودێ" نییە كە ببێتە رەوشێكی لەگۆڕاننەهاتوو. هەر "واقیع"ێك بگریت، بەستراوە بەشوێن و كاتەوەو، بەگۆڕانی شوێن و كات، "واقیع"ەكەش دەگۆڕێ. گۆڕینی "واقیع"ی رامیاریش، كارو ئەركی هەموو سیاسەتكارێكە. چۆنكە "واقیع" بریتییە لە "باری وێستاو (الوچع الراهن) status qvuo و، سیاسەتكاریش هەوڵدەدا بۆ لابردنی "باری وێستاو"، تاوەكو خۆی ببێتە سەركارو، "واقیع"ێكی نوێ بهێنێتە كایە. ئەو دەمە، ئەوەی دوێنێ لەخەیاڵ و بیرو بۆچوونی ئەو سیاسەتكارەدا بووە، دەبێتە (واقیع). لەبەر ئەوە، سیاسەتكار دەبێ تێبكۆشێ بۆ ئامادەكردنی بارودۆخێكی وا، كە لەگەڵ شوێن و كاتی دواڕۆژدا، بگونجێ و، كە هەلومەرجێكی لەبار هاتە پێشەوە، دەستبەجێ بكەوێتە جووڵە بۆ قۆزتنەوەی سەردەمی نوێ.

برای بەڕێزم مام جەلال، زۆر باش لەبیرێتی كە هات بۆ ئەڵمانیا، بۆ وتووێژ لەگەڵ هێندەك بەرپرسیارانی ئەمریكاییدا، ماوەیەك پێش كەوتنی رژێمی سەددام، لە فرانكفۆرتەوە تەلەفۆنیكرد بۆم، بۆ هەواڵپرسی و، لەنێو قسەكانماندا، پێمگوت "تۆ نابێ بیر لەوە بكەیتەوە كە یەكێك بدۆزیتەوە بۆ سەركۆماریی عێراق، پێویستە تۆ خۆت ببیتە سەركۆماری عێراق. تۆ، چل ساڵە خەریكی بەربەرەكانێی رژێمی عێراقیت، لەم چیاوە بۆ ئەو چیاو لەو ئەشكەوتەوە بۆ ئەم ئەشكەوت، خۆ ئەگەر ئەو عەرەبانەی، وەك فارسەكان دەبێژن "منتقر السلگنتی"ن، مێژووی "شەڕەشەقی سیاسییان" لە تۆ درێژترە، فەرموو، با شەرم نەكەن، بێنەپێشەوە. ئەوانە ناگەنە ئەژنۆی تۆ". ئا ئەو رۆژە، بوونی مام جەلال بەسەركۆماری عێراق، خەون و خەیاڵ بوو، بەڵام ئەوا ئەو رۆژە بووە بە "واقیع". ئەوەی راستیش بێ، ئەز حەزمدەكرد، كە مام جەلال ببێتە سەركۆمارێكی وەك جۆرج دەبلیو بوش، كە دەسەڵاتی سەرۆكوزەیرانیشی هەبێ و، فەرماندەی هەموو هێزە چەكدارەكانی عێراقیش بێ. بێجگە لەمەش، مام جەلال كە هاوڕێیەكی دێرینمە، زۆر باش دەزانێ، پەنجا ساڵ لەمەوبەر، پێمدەگوت رژێمی سۆڤێت، رژێمێكی ئیمپریالیستی دوژمن بەكوردو ئازادییی گەلانەو، رۆژێك دێ هەرەسدەهێنێ و لەنێو دەچێ. ئەو قسانەی ئەو رۆژەی من لەلای زۆر كەس بە "وڕینە كردنێكی كۆنەپەرستانە" دەدرایە قەڵەم، بەڵام ئەوڕۆ ئەو "وڕینەو خەون و خەیاڵانە" بوونەتە "واقیع". با لێرەدا بزانین، ئەز بۆچی وامدەگوت، چۆنكە دەمزانی كە دەوڵەتی سۆڤێت دەوڵەتێكی دەستكردەو، هەموو دەوڵەتێكی دەستكردیش، لە یەكەمین بوومەلەرزەی رامیاری، یان كۆمەڵایەتی، یان ئاینیدا، هەرەسدەهێنێ و دەبێتە چەند پارچەیەك. یۆگۆسلاڤیا و چیكۆسلوفاكیاو ئەندەنۆزیاش، چەند نموونەیەكی دیكەن. ئێستەش، دەتوانم بێژم كە دەوڵەتە داگیركەرەكانی كوردستان، بەرەو تەپین دەچن، چۆنكە دەستكردن. ئەوجا بۆ دەستوبردكردن لەو تەپینەش، پێویستە ژیرانەو زانایانە، هەوڵبدرێ و كار بكرێ. دوای ئەمەش "واقیع"ەكەی ئەوڕۆ، هەر ئەوە نییە كە كوردستان لەلایەن داگیركەرانەوە گەمارۆ دراوە، بەڵكو لەپاڵ ئەم "واقیع"ەدا، "واقیع"ێكی دیكەش

هەیەو، ئەوەیە ئەو بارودۆخەی ئەوڕۆ کورد تێیدا دەژیو، بارودۆخی نێوەوەو دەرەوەی دەوڵەتە داگیرکەرەکانیان زۆر جیاوازن لەسالأنێك لەمەوبەر. بەڵام سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکان، بەداخەوە، هەر بەهزرو بیری سالأنێك لەمەوبەر، بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان دەچن. مام جەلال دەفەرمووێ، پەرلەمانی کوردستان بڕیاری بۆ فێدەراڵی داوە، نەك بۆ سەربەخۆیی. راستدەکا. ئەوە وایە. بەڵام ئەو بڕیارە، ساڵی (1992) بوو کە هێشتا سەددام مابوو، دەوڵەتی عێراق مابوو، 11 سەپتەمبەر لەئەمریکا روونەدابوو، کاربەدەستانی ئەمریکا، سەر بەڕێبازێکی دیکە بوون، پێچەوانەی رێبازی بوش. ئێستە ساڵی (2005)ە. بەڕاستی، ئەم "بەتەناش"ەی لۆریی سیاسەتکارانی کوردم، وەك تەمەنەکەی تاریق عەزیز کوردی دێتە بەرچاو. کە بۆ یەکەمینجار تاریقم ناسی، ساڵی 1963 بوو، لەکۆنگرەی "خوێندکارانی کورد"دا لەمۆینخ. کە مام جەلال‌و محەممەد مەهدیی جەواهیریش لەو کۆنگرەیەدا بەشدارییانکرد. ئەو ساڵە لە تاریقم پرسی، ئەرێ تاریق تەمەنت چەندە؟ گوتی (36) ساڵە. ساڵی 1970 کە چوومە بەرلین‌و لەوێ نیشتەجێبووم، جارێکیان لەسەرشەقامی کوودام، لوتوبزووت تاریقم دیو، ماوەیەك چۆنی‌و چاکیمان لە یەککردو، گوتم ئەرێ تاریق تۆ چەند ساڵیت؟ گوتی: ئای! ئەی پێتمنەگوت (36) ساڵم. لەبیرتچووەتەوە؟. وادیارە رۆژژمێری سیاسەتکارەکانیشمان لەجێخۆی "بۆش" لێدەدا.

لەکۆتاییدا دەبێژم، کە هێندەك خەون‌و خەیاڵ هاتوونەتە دیو، بوونەتە "واقیع" کە سەردەمانێك بە نەبوو و نەکراو دادەنران، لەمانە رووخانی دیواری بەرلین‌و دامەزراندنی "هەرێمی نەفرین" لەلایەن کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە، لەسەر زەوی دەوڵەتێکی ئەندام لەکۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکانداو، پەلاماردانی رژێمی سەددام لەلایەن لەشکری ئەمریکاو، هاوپەیمانێتییکردنی ئەمریکاو کورد، کە ئەویان زلهێزەو ئەمیان ژێر دەستەو بێدەوڵەتە. بێگومان، گەلێك خەون‌و خەیاڵیش هەن کە نەهاتوونەتەدی. یەکێك لەوانە ئەوەبوو کە رژێمی ترك پاش شۆرشی ئارارات، پەیکەرێکی لەسەر ئەو چیایە دروستکردو، بەترکی لەسەری نووسی: موخەییەل کویردستان، بورەدە مێتفوندر" (کوردستان خەیاڵی لێرەدا نێژراوە). بەڵام نێزیکەی هەفتا ساڵیش دوای ئەوە، ئەو خەون‌و خەیاڵە بەبادا چوو. بەڵام دڵنیاین خەونەکەی عەبدوڵڵا پەشێوو، ملوێنان خەڵکی دیکە لەکوردو دۆستانی کورد، دێتە دیو، کوردستانی ئازادو دێمۆکرات‌و ئاشتیخوازو مرۆڤدۆست، سەربەخۆییی خۆی دەستدەکەوی. چۆنکە کوردستان، خەون‌و خەیاڵ نییەو، لەسەر زەوی "واقع" چۆکیداداوە، هیوام وایە برای خۆشەویستم، مام جەلال تەمەنی درێژبێ‌و ئەو کوردستانە "واقیعی"یە بەچاوی خۆی ببینێ. خۆ ئەگەر ئەز نەشیبینم، خەم ناکا، چۆنکە دڵنیام کە دێتە دی.

بەرلین 2005/7/7

میدیا، **ژ** 199، 2005/7/12

نە ئاکۆ محەممەد، بە تەنێیەو، نە ڕۆژنامەی "میدیا"ش، ماڵی بێکەسانە

هەر ئەوڕۆ، 8/9ی مانگی تەباخ و، پاش گرتنی هاوبیری بەڕێز ئاکۆ محەممەد، سەرنووسەری ڕۆژنامەی "میدیا" لەلایەن کاربەدەستانی هەولێرەوە، بەتۆمەتی بڵاوکردنەوەی بیروڕای خەڵك لەبارەی کارڕاپەڕاندنی حکوومەت لە سێ مانگدا بەگشتی و کاری یەك بەیەکی وەزارەتەکان لەو سێ مانگەدا، ژمارەیەکی یەکجار زۆر لەهاوبیران و دۆستان و ناسیاوان، پێوەندییانکرد لەگەڵم و، بێزاری و تووڕەییی خۆیان بەرامبەر بەو کارە ناڕەوایە دەربڕی، بەتایبەتی سەرۆکی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان، سەروەری بەڕێز جەوادی مەلا، هێندەك لە کۆمەڵە نێو نەتەوەییەکانیشی لەم ناڕەواییە ئاگادار کرد.

ئێستە، ئەگەر ئەرکی ڕۆژنامەیەکی ئازادیخواز ئەوەبێ، کە ببێتە هۆیەك بۆ بڵاوکردنەوەی بیرو بۆچوونی خەڵکی کۆمەڵگەیەك، بێدەستکاریکردن و تێکدان، هەروەها گواستنەوەی دەنگوباسی نێوخۆو جیهان بۆ سەر لاپەڕەکانی ڕۆژنامەکە، ئەوا بەدڵنیاییەوە دەتوانم بێژم کە "میدیا" سەرەڕای هەموو گوشارو سنووردارییەك کە ڕۆژنامەکان، لەلایەن کاربەدەستانەوە دانراوە بۆیان، ئەو ئەرکەی لەسەرێتی، بەباشی بەجێیهێناوەو، هەر ئەمەشە کە ڕێزێکی زۆری بۆ "میدیا"و سەرنووسەرەکەی بەڕێز ئاکۆ محەممەد پێکهێناوە.

شایانی باسە، کە ڕاپرسیی، لەوڵاتە دێمۆکراسیەکاندا، دەستاوێژێکی زانستانەو قانوونییە، بۆ تێگەیشتن لەبیروڕای خەڵکەکە بەرامبەر کێشەیەك، یان بەرامبەر هەڵسوکەوتی کاربەدەستان کە بەهەڵبژاردن دەهێنرێنە سەر کار. هەر بۆ ئەمەش، گەلێك ئینستیتووت دامەزراون، کە کاریان هەر ڕاپرسییە. ئەوجا، کە "میدیا" ئەم ڕێیەی گرتووەو، بیرو بۆچوونی خەڵکی، بێدەستێوەردان و شێواندن، هەروەك خۆی، خستووەتە بەرچاو خوێنەرەوەکانی، هیچ جۆرە تاوانێکی ئەنجامنەداوە، بەڵکو خزمەتێکی کاربەدەستانیشی کردووە، بۆ ئەوەی هەڵەو کەموکورتی خۆیان ڕاستبکەنەوەو، دەبوو کاربەدەستان سوپاسیانبکردایە، نەك قۆڵبەستی بکەن، چۆنکە "میدیا" شێوازێکی دێمۆکراتانەی بەکارهێناوەو، شەڕە بەردی لەگەڵ کەس نەکردووەو، جنێویشی بەکەس نەداوە.

ئەز، کە ناسیاویم لەگەڵ بەڕێز کەریم سنجاری (ڕاستییەکەی شەنگاری، کە لەبنەڕەتدا ژەنگاری یە) وەزیری نێوخۆ، لەنێوەڕاستی هەشتاکاندا لەسوێد پەیدا کرد، ئەوەش بەهۆی نێزێکی کاك کەریمەوە لە "ئەکادیمیای کوردی بۆ زانست و هونەر" کە لەو سەردەمەدا دامانمەزراندبوو، هیچ چاوەڕوانی ئەوە نەبووم، کە مرۆڤێکی وا ژیرو لەسەرخۆ، بوار بەو ڕووداوە دڵتەزێنە بدات، کە دوژمن پێبکەنن پێمان و، بەتایبەتی لەم ڕۆژەدا، کە خەڵکی کوردستان، لەبەر دووڕێیانی مان و نەماندا وەستاون و، ئەوەتا، نەك هەر سەگ، بەڵکو پشیلەش پێماندەوەڕێ. سالانێکیش لەمەوبەر، پێشبینی ئەم ڕۆژەم کرد، بەڵام کاربەدەستان بەداخەوە، گوێیان لەئامۆژگاریی دڵسۆژانەم نەگرت. لەبەر ئەوەیە ئێمە ناچاربووین، ئەوڕۆ ڕووبکەینە بەغدا، لەکاتێکدا ئەمان، کاتی خۆی لەهەولێر پەنابەر بوون و، چاویان لەدەست و دەمی ئێمە بوو. ئێمە چواردە ساڵ سەربەخۆ بووین، کەچی سەربەخۆیی خۆمان کردە قوربانیی برایەتیی درۆزنە.

ڕاستە، ئاکۆ محەممەد، پێنووس بەدەستەو چەك بەدەست نییە. هەژارو ڕەجاڵەو دەوڵەمەند نییە. هاووڵاتێکی ئاساییەو کاربەدەست نییە. بەڵام خاوەنی بیرێکی بەرزو ڕۆڵەیەکی ژێهاتیی ئەم نەتەوەیەیە. ئاکۆ تاکە کەس و بەتەنێ نییە، بەڵکو هەزاران هاوبیرو پشتیوانی هەیە. ڕۆژنامەی "میدیا"ش بەم

تەنگاوییەی بەسەریهێنرا، سەری بەرزی بەرزتر دەبێ‌و، ژمارەی خوێنەرەوانی پترو، جەماوەرەکەشی فراوانتر دەبێ.

بەرلین 2005/8/9

میدیا، **ژ** 204، 2005/8/16

دەستووری شەرمەزاری و کۆیلەیەتی

هەر لەگەڵ بڵاوبوونەوەی دەقی رەشنووسی "دەستووری عێراق"، رەشەبایەکی توندو تۆڵی تووڕەیی و هەڵچوون، لەنێو چینی رۆشنبیری بەتەنگەوە هاتووی نەتەوەی کوردو خەڵکی کوردستاندا هەڵیکردو، لەهەموو لایەکەوە، هەستی گومان و دڵەڕاوکەو ناهومێدی و ماتەمینی، باڵیکێشا بەسەر رەشوڕووتی دەستخەڕۆکراوی کورددا. ئەریٚ... پاش دوو ساڵ هاش و هووش و بەڵێندان و خۆگیفکردن و سوێندخواردن و جاڕدانی ئەوەی کە نێویان نابوو "شەڕی دەستوور"، چیای دوو زلحیزبەکە ژانی گرت و مشکەکوێرەیەکی دەرفرتاند. منیش، هەروەك ئەو خەڵکە واقوڕماوە، خەفەت و پەژارەیەکی قورس، سەرو دڵمی داگرت و، ناشزانم بۆچی دەمودەست هۆنراوەکەی پیرەمێرد هاتەوە یادم، کە پاش رووخانی کۆماری کوردستان گوتوویەتی:

ئەی نائومێدی، ئەی نائومێدی

نەگبەتیی وەها، توخوا، ساکیٚ دی؟

هەر لەگەڵ ئەوەشداو، هەرچەندە ئەز شاعیر نیم، بەڵام ئەم "میعر"ەی خوارەوە هات بەخەیاڵمدا:

کوردە، دەتەویٚ، نەبی دەسخەڕۆ

بە ئاوات بگەی، نەبی رەنجەڕۆ

بەری خەباتت نەڕەوا بە فیڕۆ

بیٚ بیر کردنەوە، بەرێدا مەڕۆ

روو وەربگێرە لە حیزبی پەڕۆ

باوی کۆیلەیی، نەماوە ئەمڕۆ

ئاخر مرۆڤ، دڵی بەچی خۆش بیٚ؟ چۆن دەبیٚ کەسانێك کە خۆیان کردووە بەدەمڕاستی نەتەوەو نیشتمانێك، هەڵسوکەوتیان ئاوا چەوتو چەوێڵ بیٚ؟ ئەوەتا، پاش پتر لە هەشتا ساڵ ژێردەستەیی و بەعەرەبکردنی کوردستان و بەتاڵانبردنی سەروەت و سامان و ئەنفال و گۆڕی بەکۆمەڵ و چەکی کیمیایی و فرۆشتنی ژنانی کورد لەبازاڕەکانی دەوڵەتە عەرەبییەکانداو، بێجگە لەوەش، وێرانکردنی 4500 گوندو شارۆچکەی کوردستان و، دەربەدەری و ماڵوێرانی هەزاران و هەزاران خێزانی کەرکووکی و خانەقینی و شەنگاری و ئێزدی و فەیلی و شەبەك و، پاش چواردە ساڵیش ژیانی سەربەخۆ، دەسکەوتنی ئەو دەرفەتە مێژووییە مەزنەی کە رووخانی دەوڵەتی داگیرکەری عێراق، وەك رێکەوتێك، هێنایە پێشەوە، چوون خۆیان خستەوە ژێر دەستی داگیرکەری عەرەب و، ئەو رەشنووسە پڕ لە شەرمەزارییەیان هێنایە کایەو، کەچی دەفەرموون، 98٪ی داخوازییەکانی کوردیان بە ئامانج گەیاندووە. ئایا، ئەمە بەجێهێنانی ئەو بەڵێنە بوو، کە هەموو رۆژێك، چەند جار دووپاتیان دەکردەوەو، دەیانگوت: "کورد نایەویٚ ببێتە هاونیشتمانی پلە دوو". ئایا ئەمە بوو "هاونیشتمانێتییە پلە یەکەکە؟" بێجگە لەمەش، دەیانگوت "پێشمەرگە نێوێکی پیرۆزەو دەبیٚ بمێنیٚ و هەر دەمێنێش". کامەتە نێوی پێشمەرگە؟ بەڕێزینە! "پاسەوانی هەرێم و سنوور" شتێکەو، "پێشمەرگە" شتێکی دیکەیە. "پاسەوانی هەرێم" بەشێکە لە لەشکری عێراق و بەفەرمانی دەوڵەتی عێراق دەجولێتەوە. کامەیە ئەو بڕیاری چارەنووسەی کە دەیانگوت "دەبیٚ بچێتە دەستوورەوە، تا کورد پشت ئەستوور بیٚ بەوەی جارەکی دی ئەنفال و تەعریب نابینێتەوە"؟ خەڵك بەوە هەڵناخڵەتێن، کە لەجیاتی بڕیاری چارەنووس کە پێگە (منگلق)و تێگە

(مفهوم)ێكی قانوونیی نێودەوڵەتییەو راستوڕاست، مافی جیابوونەوەو دامەزراندنی دەوڵەتی سەربەخۆ دەگەیەنێ، ئەم رستەیە بفرۆشن پێی: "أنّ الالتزام بهڑا الدستور یحفظ للعراق اتحادە الحر شعباً وارچاً وسیادەً". كەی ئەمە باسی مافی بڕیاری چارەنووسە؟ كەر لەكوێ كەوتووەو كوندە لەكوێ دڕاوە!!

سەیر ئەوەیە، بەیەك وشە نێوی ئەو گەلكوژییە نایەت كە لەكورد كراوە لەسەردەمی سەددامدا. ئەوەتا، لەپێشەكیەكەیدا، باسی "مجازر"ی هەڵەبجە كراوە، "مجزرە" لەزمانی عەرەبیدا بە "قەسابخانە" دەگوترێ كە لەزمانی ئینگلیزیدا (massacre)ە، كە لەبنەڕەتدا وشەیەكی فەڕەنسییە. لەكاتێكدا ئەوەی لە هەڵەبجەو بادینان و زەردیئاواو سەردەشت كرا، "مجزرە" نەبوو، بەڵكو گەلكوژی بوو، بەهەموو مانای وشە. گەلكوژی بە عەرەبی "الابادە الجماعیە"یە نەك "مجازر"و، بەزمانی ئینگلیزی (Genocide)ە، كە لەبنەڕەتدا وشەیەكی یۆنانیی- لاتینییە. ئەگەر، "ئەنفال" وەك Genocide لەدەستووردا جێگیربكرابا، بۆ داواكارییەكانی كورد لەدواڕۆژدا بەڵگەیەكی قانوونی دەبوو بەدەست كوردەوە.

ئەی ئەو بەڵێنەتان. چیلێهات، كە داتان بەخەڵك و دەتانگوت "نامانەوێ دەوڵەتێكی ئاینی لەعێراقدا دروستببێ"و، دەوڵەت دەبێ سێكۆلار (عەلمانی) بێ"و "دەوڵەت"و "ئاین"، دەبێ لەیەك جیابكرێنەوە". ئەوەتا، دەستوورەكەتان دەبێژێ:

"الإسلام دین الدولە الرسمی، وهو مصدر اساس للتشریع".

"مصدر أساس"، لێرەدا، ئەوە دەگەیەنێ كە "اسلام" سەرچاوەی بنچینەیی هەموو قانووندانانێكە. ئەوەش فێڵێكی زمانەوانییە، كە ئاخوندە شیعەكان باش سەریان لێدەردەچێ. چۆنكە، ئەگەر مەبەست، "یەك سەرچاوەی بنچینەیی" بوایە، وەك كاربەدەستانی دووزلحیزبەكە دەبێژن، دەبوایە بگوترایە "وهو مصدر بین المصادر الاساسیە الاخری للتشریع" یان "مصدر من المصادر الاساسیە للتشریع". ئەوجا، كە نێوی سەرچاوەكانی دیكە نەهاتووە، ئەو رستەیە بەو شێوەیە، وادەگەیەنێ كە هەموو سەرچاوەكانی دیكە دەبنە سەرچاوەی لاتەنیشت "مصادر جانبیە" یان "مصادر فرعیە".

لە هەمووی سەیرتر ئەوەیە، هەر لەپاش ئەو رستەیەی سەرەوە، ئەوەی خوارەوە هاتووە:

أ-لایجوز سن قانون یتعارچ مع پوابت احكام الاسلام.

بەڵام هەر لەژێر ئەمەدا لەبەشی (ب)دا دەبێژێ:

ب-لایجوز سن قانون یتعارچ مع مبادئ الدیمقراگیە.

ئێستە، كە ئەمە وابێ و، هیچ قانوونێك دەرنەكرێ كە دژی "فەرمانە نەگۆڕەكانی" ئیسلام بێ و، هیچ قانوونێكیش دەرنەكرێ كە دژی "سەرەتاكانی دێموكراسی" بێ، مانای وایە، "فەرمانە نەگۆڕەكانی ئیسلام"و "سەرەتاكانی دێموكراسی" هەر یەك شتن و وەك یەكن و، هیچ ناكۆكییەك نییە لەنێوانیاندا. بەڕاستی، ئەگەر یەكێك ئەم قسەیە بكاو، بەمەبەستی خاپاندنی خەڵك و چاوبەست نەبێ، ئەوا دیارە، نە لە ئیسلام گەیشتووەو، نە لە دێموكراسی. ئیسلام ئاینەو، بەپێی باوەڕی موسڵمانان، فەرمانی خودێیەو نەگۆڕەو، دێموكراسیش، سیستەمێكی فەرمانڕەوایی و كۆمەڵایەتییەو فەرمانی خەڵكەو لەگۆڕانێكی سەرومڕدایە، چۆنكە رامیاری، لەكۆمەڵگەیەكی دێموكراسیدا شێوای گۆڕانە، بەدڵی خەڵكەكەی. ئیدی ئیسلام و دێموكراسیتان، چۆن كردە یەك،ماڵتان ئاوابێ؟

لەباسی "جنسیە"دا هاتووە:

ب- تسحب الجنسیە العراقیە من المتجنس بها فی الحالات التی ینص علیها القانون.

باشـه، ئـەو "حـالات"ە (دۆخانـه) چین؟ بۆچـی باسـنەکراون؟ ئایـا، ئەمـە نابێتـە کوتـەکێك بەدەسـت داگیرکـەرانی عەرەبـەوە، بـۆ سـەندنەوەی "جنسیە" لەهـەزاران‌و، بگرە سـەتانهەزاران کـورد، هـەر کاتێك عەرەب دەستیانڕۆی، وەك لەعێراق‌و سووریا کردیان؟

لەلایەکی دیکەوە، لەدەستوورەکەدا هاتووە:

"لایمنح حق اللجۆ السیاسی الی المتهم بارتکاب جرائم دولیه او ارهابیه وکل من الحق چرراً بالعراق".

باشە! ئەمە مانای ئەوە نییە کە سبەینێ کوردێك لـەئێران، یـان ترکیـا، یـان سـووریە، زۆرکرا لێـی، کـە لەسـەر مـافی خـۆی هەڵبـداتیۆ، بەربـەرەکانێی ئـەو ڕژێمـە داگیرکەرانـە بکـاو، لەئەنجامـدا تەنگهەڵـچنرا پێی‌و، ناچار بوو، رابکا بـۆ عێراق، ئەو کوردە بـە تیرۆریسـت (ارهـابی) دەدرێتـە قەڵـەمو، دەگوترێ ئەو کوردە بەو کارەی کە کردوویەتی، کارێکی تیرۆریستانەی ئەنجامداوەو، بە پەنابردنی بۆ عێراق، دڵی ئەو دەوڵەتانەی لەعێراق ئێشاندووەو، زیانی گەیاندووە بەعێراق‌و، دەبێ، بدرێتە دەست ئەو دەوڵەتە؟

دواخستنی، گوایە چارەسەرکردنی کێشەی کـەرکووك‌و نێوچەکانی دیکـەی باشـووری کوردسـتان، کـە بەدەست دوو زلحیزبەکەوە نین، بۆ کۆتـایی سـاڵی 2007، جەزرەبیـەکی کارایـەو دراوە لـەبڕبڕەی پـشتی نەتـەوەی کـوردو خـەڵکی کوردسـتان‌و بەتایبـەتی کەرکووکییـەکان. لێـرەدا دەبـێ بپرسـین، ئایـا، حکوومەتێکی عێراقی، کە ئەوڕۆ گەڕەکێکی بەغدای بەدەستەوە نییەو، سەرەڕای، چەند جار بەڵێنداني بـۆ گێڕانـەوەی کەرکووکییـە دەرکراوەکـان‌و عەرەبـە هاوردەکـان، بـۆ شـوێنی خۆیـان، درۆیکـردو شـەرمینەکردو، هـەر لـەم ڕۆژانەشـدا، فەرمانیـدەرکرد بـۆ دوورخستنەوەو لابردنی هـەموو ئـەو ئەفسەرو پۆلیسە کەرکووکییانـەی کـە لـەکاتی سـەددامدا لەکەرکووك دەرکرابوون‌و، دوایـی گەڕانـەوە کـەرکووك‌و، خـوێنی خۆیـان کـردە کاسـەو، بوونـە هێزێك بـۆ پاراسـتنی خـەڵکی کـەرکووك‌و، کـاتی خۆشـی هـەر لـەم ڕۆژنامەیـەدا نووسـیم، کـە وەزیـری نێوخـۆی جەعفـەری، بـەیان جـەبر سـولاخ کـە خـۆی کـردووە بـە "زوبێدی"، ترکمانێکی شیعەی سەر بەرژێمی ئێران‌و دژ بەکوردە، ئایا لـەم جـۆرە کەسـانە چاوەڕوانی ئەوە دەکرێ، پاش ئەوەی جێی خۆیان قایمکردو، دەسەڵاتیان گرتە دەست، بەخێری "ئیمـامی زەمـان" کێشەی کەرکووك چارەسەر بکەن؟ بێگومان نا و نا! ئەمەش خاڵانەی ئەوەیە کە، وتووێژکەرانی شۆرشی ئـەیلوول لەگـەڵ سـەددام حسـەین، کـە یـەکێك لەوانـە، بـەڕێز دوکتـۆر مـەحموود عـەلی عوسـمان بـوو، کـە ئەوڕۆش هەر وتووێژکەری بلیمەتی ئەم دەستوورەیە، چوار ساڵ ماوەیان دا بە ڕژێمی بەعس، تا خۆی کۆکردەوەو، ئەوەبوو ژەهری ماری کرد بە گەرووی کوردو خەڵکی کوردستاندا. دانی ئـەم دەرفەتـەش بـە ڕژێمـی نـوێی عێـراق، شـتێکە لـەو بابەتـەو کوێرەوەرییـەکی دیکەیـە بـۆ ڕەشـووڕووتی کوردسـتان‌و، بەتایبەتی خەڵکی لێقەوماوی کەرکووك.

لەشـوێنێکی دیکـەدا، دەسـتوورەکە ڕێـژەی ژنـانی لەپەرلەمانـدا، بـە"لایـەنی کەمـەوە" 25٪، واتـە چـواریەکی پیـاو دانـاوە، کەواتـە 25٪ (مقبـول)ە. ئێمـە تائێسـتە، پێمـانوابوو کـە "ژن نیـوەی پیـاوە"و "شـایەتیی دوو ژن لەبـەردەم دادگـەدا بەشـایەتیی پیاوێـك دەچـێ"، بـەڵام نەمانـدەزانی ژنێـك بـووە بـە "چارەکی پیاوێك". تۆ بڵێـی ئەمـەیان نەخستبێتە ئەستوێ "شـەرع"و نـەیانگوتبێ، باشـە، کـە پیاوێـك مـافی ئـەوەی هـەبێ، چـوار ژن بهێنـێ، دیـارە بـە ماتماتیـك، هـەر پیاوێـك بەرامبـەر چـوار ژنـەو، هـەر بـە ماتماتیکێکی سادەش، دەتوانیت بزانیت کە هەر ژنێك "روبعی" پیاوێکە. بەڵام، بەڕاستی ئەز سەرم لەوە دەرناچێ، چۆن بەڕێز حەمیدە فەندی، وەزیری پێشمەرگە، ژنی پێنجەمی هێناوەو، فەرموویـەتی بـەپێی "شـەرعی شـەریف" ئـەوەیکردووە. وادیـارە، ئـەم کێـشەی "خومـسە" (5/1) بۆیـە لەدەسـتووردا

باسنەکراوە، چۆنکە پێشمەرگە، لەمەودوا، دەچێتە ریزی، "ناسخ و منسوخ"ەوەو، ئەوەش دیارە بە "فتوا"ی مەلا سیستانی، چۆنکە لەدەستوورەکەدا، وەك هەموو دەستوورێکی "مۆدێرن"، باسی "فتوا"، واتە "مەرجەعیەت" کراوەو، تەنانەت بەپێی قانوون، دەکرێ "فەرمانگەیەك" دابمەزرێ، بەنێوی "مجلس الدولە"، کە کاری "فتوادان"یشی بەدەستبێ و "نوێنەری دەوڵەت" بێ لەبەردەم دەزگە دادوەرییەکاندا. ئەرێ، ئەمە ئەو پێشمەرگەیە بوو کە "هێزێکی پیرۆز" بوو و، "مساوەمە" نەدەکرا لەسەری. ئای... مەلا مستەفای بارزانی و هەزاران پێشمەرگەی شەهید بووی شۆرشی ئەیلوول، گۆڕ هەڵتەکێنن، کێ کردی و کێ خواردی؟؟؟

بەپێی دەستوورەکە، دەسەلاتی هەرە گەورە لەدەوڵەتدا، بەدەست سەروکوەزیرانەوەیە، بەتایبەتی وەك فەرماندەری هێزە چەکدارەکانی هەموو عێراق. بەلام سەرۆککۆمار، هەر بەپێی دەستوورەکە دەورێکی "تشریفاتی و احتفالاتی" پێدراوە، واتا، بۆ بەخێرهاتنکردنی مێوانان و بەشداریکردن لەئاهەنگەکاندا. ئەوجا ئەگەر زانیمان کە سەرۆکوەزیران، بەپێی دەستوورەکە، هەمیشە لەو حیزبە هەڵدەبژێردرێ، کە زۆربەی زۆری ئەندامانی لەپەرلەمانەکەدا هەبێ، ئەوا دەبێ بزانین کە سەرۆکوزەیران، هیچ کاتێك لە کورد نابێ، چۆنکە ئاشکرایە، کە هیچ حیزبێکی کوردی، لەهەڵبژاردندا، زۆربەی زۆری ئەندامەکانی پەرلەمانێکی عێراقی وەدەستناهێنێ.

لەشوێنێکی دیکەی دەستوورەکەدا واپێشاندراوە کە ئەوی دەبێ بە پەرلەمەنتار، دەبێ "باوەڕنامە" (شهادە)ی بەرزی (زانستگەیی) هەبێ. لەبەر ئەوەو، بەم بۆنەیەوە، ئاگاداریی هەردوو برای بەڕێز خەفوور مەخمووری و حەمەی حاجی مەحموود دەکەم، هەتا زووەو بەپەلە، چەند کۆرسێکی خەستی فیزیك و ماتماتیك و کیمیاو زانستی ئاژەڵناسی بخوێنن، تابتوانن بە "خارجی" لەتاقیکردنەوەدا بەشداربن، بەڵکو بتوانن دیبلۆمی "کیمیای خەڵووز"، یان ماستەری "بەخێوکردنی هەنگ" وەربگرن، ئەگەرنا، ناتوانن ببن بە "دەمڕاستی گەل"و، دەبێ دەمی خۆیان بگرن و، زۆر قسەش بکەن، بێ دیپلۆم و ماستەر، ئەوا "ئیجازە"ی حیزبەکانیشان بە "فتوای مەرجەعییەت" لێدەسێندرێتەوە.

لەشوێنێکی دیکەی دەستوورەکەدا نووسراوە:

"تکفل الدولە تعویچ اسر الشهداو والمصابین نتیجە الاعمال الارهابیە"

بێگومان "شهداو" (شەهید بووان) "والمصابین" (کەفتەکاران، کوڵەورانی رووداوێك)، شتێکی نادیارە. لێرەدا دەبێ ڕەپوڕاست بێژین، کە سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، وشەی "تاوانی نێودەوڵەتی"و "ئەنفال"و "بەکارهێنانی چەکی کیمیایی"یان بەخشیوە بە "برایەتی"و پاراستنی کورسییەکانیان، کە هەتا بێ، شەقولۆقتر دەبێ. ئەمەش بەئاشکرا دەڵێم کە ناپاکییەکی گەورەیە و لەکورد دەکرێ، چۆنکە ئەو "ئەنفال"و "چەکی کیمیایی"یە، دوو بەڵگەی زۆر بەهێز بوون بەدەست کوردەوە، بۆ داواکردنی جیابوونەوەی خۆی لەدەوڵەتی عێراق. بەتایبەتی لەبەر ئەوەی ئەگەر دەوڵەتێك، هەوڵی تەفرو توونا کردنی گەلێکی ژێردەستەی خۆی بدا، نەك هەر مافی ئەوەی نابێ، جارەکی دی، ئەو گەلە بخاتەوە چوارچێوەی خۆی، بەڵکو، پیاوێکیش، ئەگەر هەوڵی کوشتنی ژنی خۆی بدا، جارەکی دی مافی ئەوەی نییە داوا لە ژنەکەی بکا سلاو بکا لێی، بەڵکو دەبێ بخرێتە زیندانەوە، ئەوجار، کە دەوڵەتی عێراق، وەك دەوڵەت، تائێستە حوکم نەدراوە، لەبەر ئەوەیە کە دوو زلحیزبەکە چاویان پوشیوە لەو "دەعوا"یەو، دەبێ دەوڵەتی عێراق دادگەیی بکرێ، وەك چۆن ئەڵمانیای نازی، بەرامبەر هەڵگیرساندنی

جەنگی جیهانیی دووەمو، کوشتنی چەند ملیۆنێك جوولەکە، دادگەییکراو سزادرا، دەبیٚ دەوڵەتی عێراقیش سزا بدریٚ. کوا سزادانی عێراق و مافی کوردتان بۆ کویٚ برد، زلحیزبینە؟.

دەستوورەکە باسی نەتەوەکانی عێراق دەکاو دەبێژی:

"العراق بلد متعدد القوميات والاديان والمژاهب، وهو جزو من العالم الاسلامی، والشعب العربی فيه جزو من الامه العربيه".

کە عێراق، وڵاتێکی تێکەڵ بیٚ لە چەند "قەومیات"و "ئاین"و، بەئاشکرا نەگوترابیٚ کە پارچەیەکی کوردستان لەعێراقدایەو، بەلایەنی کەمیشەوە، نەگواترابیٚ "کە گەلی کورد لەعێراقدا بەشێکە لە نەتەوەی کورد"، بەڵام گوترابیٚ کە "گەلی عەرەبی عێراق، بەشێکە لە نەتەوەی عەرەب"و، لەلایەکی دیکەشەوە گوترابیٚ کە عێراق "بەشێکە لەجیهانی ئیسلام"، ئەو دەمە بەپێی دەستوورو، بە "فتوای مەرجەعییەت"، هەموو عەرەبێکی سۆدانی و میسری و سووری و یەمەنی و سعوودی و، هەموو موسڵمانێکی پاکستانی و ئەفغانی و ئێرانی و ئەندەنۆسیایی، مافی ئەوەیان دەبیٚ، بەنێوی "پاراستنی عەرەب و ئیسلام"ەوە، پەلاماری کوردو هەموو کەسێکی دیکەش بدەن کە دەم لە ئازادیخوازییەوە بدا. ئەوجا، ئێستە ئەو پرسیارە دێتە پێشەوە، ئایا، ئەوانەی ئەم دەستوورەیان سازداوە، بەڕاستی نوێنەری خەڵکی کوردستانن؟

لەمانەی سەرەوەش بترازیٚ، بەندێکی زۆر مەترسیدار لە دەستوورەکەدا هەیە، ئەوەش رێگە دانە بە هەر پارێزگەیەك کە بتوانیٚ ببێتە هەرێمێکی فیدراڵی، کیٚ دەیزانیٚ، ئەگەر کەرکووك ناحیەو قەزا لێبڕاوەکانی نەخرێتەوە سەرو، عەرەبە هاوردەکانی لێدەرنکریٚ، نابێتە فێدەراڵییێکی سەربەخۆ لەدەرەوەی کوردستان، کە وەك دەڵێن مەلا سیستانی و ئەمریکا لەم رووەوە هاودەنگی یەکن.

بەڵیٚ، ئەم دەستوورە بەرهەمی ئەو هەڵبژاردنە بوو کە دەیانگوت، ئەوی نەچیٚو دەنگ بۆ لیستەکەیان نەدا، "خاین"ەو، بەو چاوڕاو بەو بەڵێنە بێسەروبەرانە، هەزاران کوردستانی و هەزاران کوردی ئەوروپایان خاپاندو، ناچاریانکردن، خۆیان بکەنەوە بە عێراقی و، بچن پەساپۆرتی عێراقی وەربگرن و، بەوەش مافی پەنابەرێتییان لەدەستداو، کاتی خۆشی هاوبیری هێژا، سەروەر جەوادی مەلا، پەنابەرانی لەوە هۆشیار کردەوە، کە دەبوونەوە بە عێراقی و دەچوون بۆ وەرگرتنی پەساپۆرتی عێراقی پێیگوتن، ئەو پەساپۆرتە، بەڵگەی ناردنەوەیان دەبیٚو، لەکوردستانیش کەس بەتەنگیانەوە نایەت. قسەکەی راستەدەرچوو. ئەوەتا، ئەوڕۆ دەوڵەتەکانی ئەورووپا، گوشار دێنن بۆیان و، رەوانەی عێراقیان دەکەنەوەو، ئەمەش دەبێتە شێواندنی ژیانی هەزاران و هەزاران خێزانی کورد، کە لەئەوروپا بەکولەمەرگی، توانیویانە، منداڵانیان بنێرێنە قوتابخانەکان و، ژیانێکی سادە بۆ خۆیان پێکەوە بنێن. لێرەدا، پرسیار ئەوەیە، ئایا ئەمجارەش، کە کاتی هەڵبژاردن و راپرسی لەسەر "دەستوور" هاتە پێشەوە، خەڵك بەبەڵێنی وەك بەڵێنەکانی پێشوو، تەفرە دەخۆن، یان هەڵوێستیان دەبیٚو، پەندە کوردییەکە دەبیٚ بەسەر مەشقی کاریان، کە دەبێژیٚ "ئەگەر جارەك منت خەڵەتاند، خودیٚ بتگریٚ، خۆ ئەگەر جارەکی دی منت خەڵەتاند، خودیٚ خۆم بگریٚ".

لەکۆتاییدا دەبێژم، ئایا پێویست بوو عێراق دەستووری هەبیٚ؟ یان باشتر وابوو، "بیٚ دەستوور" بیٚو، لەنێوان زەوی و ئاسماندا بەهەڵواسراوی بمێنێتەوەو، سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکەو، "مٌغ لٌفً لٌفٌهٌم" لەباتی ئەوەی خەریکی عێراقچێتی و، رێکخستنەوەی نێو ماڵی سوننیەکان و شیعەکان بن و، لەگەڵ یەك ئاشتیانبکەنەوە، جاریٚ خەریکی رێکخستنەوەی نێو ماڵی خۆیان بن و، ئەو بەڵێنەی کە ساڵانی ساڵە

دەیدەن بە کورد، بۆ یەکخستنەوەی دوو حکوومەتەکەیان، بهێننەدی. کە هیچ کات نایهێننە دی. دەستنیشانکردنی سنووری کوردستانیش، قسەیەکی قۆڕە، هەتا ئەو دوو بەڕێوەبەریتییە (واتە دوو حکومەتەکە) نەبنە یەك حکوومەت، لەبەر ئەوە، هەموو باسێکی کەرکووك و "نێوچە داگیرکراوەکانی دیکە"، تەنێ بۆ خاپاندن و بازرگانیکردنەو، ئەمەش وەك مەسەلەی فەلەستینە، کە دەوڵەتە عەرەبییەکان، ساڵانی ساڵ بازرگانییان پێوەکردو، کردیانە بەڵگە بۆ دیکتاتۆریتی و نەهێشتنی ئازادی و مسۆگەر کردنی ژیانی شاهانەی خۆیان و بنەماڵەیان.

* سەرنج: دەقی دەستوورەکە لە "موسوعە النهرین" ەوە وەرگیراوە.

بەرلین 2005/8/27

میدیا، ژ 206، 2005/8/30

نا بۆ دەستووری رەش

تامان شاکر- ئەڵمانیا/ لەژێر دروشمی نا بۆ دەستووری رەش پرۆفیسۆر د.جەمال نەبەز لەشاری کۆلن سیمینارێکی پێشکەش بە کوردانی دانیشتووی ئەو ناوچەیە کرد، هەرچەندە ئەندامانو لایەنگرانی هەردوو حیزبە دەسەڵاتدارەکەی کوردستان ئامادە نەبوون، بەڵام کۆمەڵێك خەڵکی رۆشنبیرو نووسەر ئامادەی کۆڕەکە بوون لەوانەش بەختیار عەلی، بەرزان هەستیار، سیروان رەحیم، بەکر شوانیو کۆمەڵێکیتر لەرۆشنبیران لەهەموو بەشەکانی کوردستانو چەند کەسانیکیش لەهۆڵەنداوە هاتبوون بۆ بەشدار بوون لەو سەمینارەدا.

سەرەتا هەڵسوڕێنەری کۆڕەکە بەڕێز رەزا حەمە بەخێرهاتنی میوانەکانی کردو لەدواییدا مامۆستا جەمال نەبەز هەندێك خاڵی سەرەکی نێو دەستوورەکەی هەڵسەنگاندو وتی: سوپاسی ئامادەبوونتان دەکەم کە ئەرکتان کێشاوەو ئامادەی ئەم سەمینارە بوونو پێموایە ئەوانەی لێرە ئامادەن کەسانی خەمخۆری نەتەوەی کوردنو دەیانەوێ لەم دەستوورە تێبگەن، کە چەند خزمەت بەنەتەوەی کورد دەکات.

لەوەو پێش وتارێکم نووسی کە لە رۆژنامەی (میدیا)ی ئازیزدا بڵاوکرایەوە بەناوی "دەستووری کۆیلەییو شەرمەزاری"، پێموایە ئەم دەستوورە شەرمەزارییە بۆ ئەو کەسانەی پێیانوایە کە ئامانجەکانی نەتەوەی کوردی هێناوەتە دی.

هەندێ لەسەرکردەکانی کورد پێیانوایە زۆر لەئامانجەکانی گەلی کورد هاتووەتە دی، وانییەو ئەو شتانە نەهاتوونەتەدی، ئەوەی کە ئێمە ئێستا باسیان لێوە دەکەین هەموو ئەو شتە باشانە بەتاڵ دەکەنەوە.

دەستوور بۆ گەلێکەرێزی دەستوور بکرێ

بەر لەوەی باس لەدەستوور بکەین دەبێت بپرسین دەستوور بۆ کێیە؟ مرۆڤ کە خانوویەکی دروست کردو باخێکی بۆ کرد، پەرژینێکیشی بۆ دەکات، کورد دەڵێ پەرژین بۆ مرۆڤی بەناموسە، ئەوی ناموسی نەبێت پەرژینەکە شەق لێدەداتو دێتە ناو باخەکەوە. دەستووریش بۆ گەلێکە کە رێزی دەستور بگرێت، بۆ گەلێکە کە ترادسیۆنی دیموکراسیانەو ئازادیخوازانەی هەبێت، گەلێك کە چەند نەوەیەك لەوەو پێش دیموکراسیەتی لەوڵاتی خۆیدا خستبیتە کار. بەڵام گەلێك کە بەدرێژایی هەشتا ساڵ لەژێر رژێمی دکتاتۆریداو لەکۆمەڵگەیەکی دەرەبەگیداو لەسەر پێوەندیی کۆمەڵایەتیی هەڵە دامەزرابێتو کەسێك ئەگەر خزمو کەسی باڵا دەست نەبێت کاری پێنەدەنو، ئەگەر کەسێك دەمی کردەوە بەدڵی ئەوان نەبوو دەمی بگرن. کەواتە لە شەوو رۆژێکدا تۆ ناتوانی ئەو گەلە دیموکراسی بکەیت. دیموکراسی مانای ئەوەیە گەلێك رێزی دەستوور بگرێت، ئەگەر ئەو دەستوورە دەستوورێکی زۆر باشیش بوایە. دەکرا دەستوورەکە بەدڵی هەموو لایەك بووایە. کەوا بەدڵی هەموو لایەك بوایە دیسانەوە دەستوور هەر ئەوە نییە کە نوسراوەتەوە، ئایا دەخرێتە مەیدانی کارەوە، دەوڵەتانی عەرەبو تركو فارس هەموو دەستووریان هەیە، بەڵام هیچ کاتێك نەخراوەتە کارەوە.

لەعێراق بەپێچەوانەوە کە سیستەمی سەددام گۆڕا لەڕێگای پەلامارێکی سەربازی. سیاسەتمەدارانی کورد بەبێ پرسی خەڵك هاتوونو دەستوورێکیان داناوە. بەڕای من ئەوانە تەنها کار بەدەستن نەك کەسانی، وەك ئێمە کە کارمان بەدەست نییە. ئەوان کە دەڵێن ئێمە دەمانەوێ نەتەوەی کورد بەرەو

ئازادیو رزگاری ببەین، دەبوو بیریان لەوە بکردایەتەوە، ئایا پێویست بوو دەستوورێك بۆ عێراق دابنێن. لەدرێژەی باسەکانیدا جەمال نەبەز باسی لەسیاسەتی دووڕوانەی ئەڵمانیا کرد بەرامبەر بەلێدانی عێراقو، باسی ئەوەی کرد کە کابرایەکی وەك گێرهارد شرۆیدەر دەیەوێ خۆی وەك کۆتری ئاشتی پیشان بداتو، لەخەڵکی بگەیێنێ کە ئەو دژی شەڕە... وگوتی:

ئەز پشتگیری ئەمەریکا ناکەم، پیاوی ئەوانیش نیم، چۆنکە هەر ئەمریکیەکان بوون شۆڕشی ئەیلولیان کۆتایی پێهێناو، هەر ئەوانن خاوەنی هیرۆشیماو شەری ڤیتنام، بەلاّم ئەگەر سەیری سیاسەتی نوێی ئەمەریکا بکەیت تۆزێك بواری ئازادی تێدایە بۆ ئەوانەی بەدوایدا دەگەڕێن، ئەمریکا دەوڵەتێکی زلهێزەو بەدوای بەرژەوەندییەکانی خۆیدا دەگەڕێتو کوردیش دەبوایە بیری لەبەرژەوەندییەکانی خۆی بکردایەتەوە. ئێستا بوشو کۆندۆلیزا رایس لەسەر کارن، بەیانی ئەوان بڕۆن بارو زروفەکە دەگۆڕێت، بەداخەوە کورد نەیتوانی سوودی لێببینیت.

نەتەنها پارتیو یەکێتی، بەڵکو هەموو حیزبەکانی کوردستان زیاتر بایەخ بەحیزبەکانیان دەدەن وەك لە نەتەوەکەیانو، زۆرتر بیر لە حیزبایەتی دەکەنەوە نەك کوردایەتیو بەلای بەرژەوەندی نەتەوەوە ناچنو، هەریەکە وەك تاکە کەس دەیانەوێ کارێك بکەن. نمونەیەك دەهێنمەوە بۆ ئەو قسەیەم لەپێش هێزەکانی ئەمەریکا بەچوار سەعات پارتیو یەکێتی چوونە ناو کەرکووکەوە، کەچی تالاّنو بڕۆی لێپەیدا بوو و ئەوە بیانووی دایە ئەمریکییەکان کە هێزی کورد لەکەرکووك دەرکەن ئەگەر وا نەبووایە هەر ئەو دەمە عەرەبی هاوردە دەرۆیشتن.

هەر ئەو رۆژە نامەیەکم نووسی بۆ کاك مەسعود وتم کورد بەکراسی بەری خۆیەوە هاوکاری ئەمەریکا دەکات کەچی لە کەرکوك دەچنە دەرەوە، ئاخر سوار بوون عەیبێك و دابەزین هەزار عەیب، هەموو هاوکاریەك لەگەڵ ئەمەریکا پێویستە، بەلاّم بەرێککەوتن. دیارە کورد نەیدەتوانی شەڕی ئەمەریکا بکات، بەلاّم دەیتوانی واڕێکبکەوێت کە بەرژەوەندییەکانی کورد بپارێزرێت. جێگای داخە ئەوان خەریکی هەڵمەتە کاسیی خۆیان بوونو یەکسەر یەکێتی هاتو کەرکووکی کردە چوار کەرتو ئەوە دوو ساڵمان بەسەر بردو دوو ساڵی تر ماوە، بەلاّم من بڕوام وانییە دوای دوو ساڵی تر کەرکووك بگەڕێتەوە سەر کوردستان. سەرەتا دەیانوت ئێمە ناچینە هەڵبژاردنەوە، کەچی درۆیان کردو وازیان لەخەڵکی کورد نەهیناو بەزۆر کردیاننەوە بەعێراقی. جا خستنەوەی کەرکووکیش بۆ سەر هەرێمی کوردستان، دەبێت کوردستان ببێت بە هەرێمێك ئەمەش کێشەیەکی ترە کاك مەسعود دەڵێت هەندێك کێشەی تەکنیکیمان ماوە بۆ یەکگرتنەوە، دەباشە پێمان بڵێن ئەو کێشانە چین ئەی خۆتان ناڵێن ئێمە شت لەخەڵك ناشارینەوە، باشە بۆ باسی ناکەن ئەو کێشانە چین؟

لەساڵی 1996 پارتیو یەکێتی پەنایان بۆ ئێران برد بۆ ئەوەی ئاشتیان کاتەوە لە د.کەمال فوئادم پرسی وتی ئێستا وامان لێهاتووە شەیتان بۆتە ناوبژیکەرمان.

کەواتە کێشەکە گەڕانە بەدوای دەسەلاّت، بەسەر رەشووڕوتی کوردستاندا بەرامبەر بەبێگانەو داگیرکەران ئەو دەنگانە نابیستین.

دەبوا کورد بەدەستووری کوردستانەوە بچێتە بەغدا

لەدوای رووخانی سەددام دەبوایە کورد، بەدەستووری کوردستانەوە بچێتە بەغداو بڵێ ئێمە ئێراقی نینو بەزۆر لکێندراوین بەئێراقەوە، ئەگەر دەتانەوێ دەوڵەتێکی ئێراقی دروست بکەین ئەوە دەستوورو

مەرجەکانی ئێمەیە. ئەنجامی گشتپرسییەکانیان لەگەل خۆیان بردبا بۆ بەغدا. بیانوتایە کۆمەڵگەی ئێمە ئەوەی دەوێت.

جا بابزانین ئەم دەستوورە چی تێدایە، دەمەوێ لێرە ئاماژە بۆ چەند شتێك بکەم.

وشەی شەهید بەکار هاتووە لەدەستوورەکەو باسی شەهیدانی شیعەو سوننەو نەتەوەکانیتر دەکات. شەهید زاراوەیەکی ئیسلامییەو ئەو کەسەی لەپێناوی ئیسلامدا بکوژرێت پێیدەڵێن شەهید لەدیباجەکەدا هاتووە، بەلاّم ئەوەی بە کورد کراوە شەهید بوون نەبووە بەڵکو کۆمەڵکوژی بووە کە پێیدەڵێن جینۆساید ئەوەی لەهەڵەبجە، بادینان، بالیسان و لە کاتی ئەنفالەکاندا روویدا ئەوە کۆمەڵکوژیەك بوو بۆ لەناوبردنی خەڵکی کوردستان. لەدەستووردا ئاماژەی پێنەکراوە.

کورد دەیتوانی ئەم گەلکوژیە والێبکات کە هەر حکومەتێك هاتە سەرکار دان بەو گەلکوژیەدا بنیٚ‌و زەرەرو زیانی ئەوانەش بژمێرن.

بەلاّم کەس گویٚ ناگریٚ، گەلێك کە دەیەویٚ تۆ لەناو ببات چۆن دەبیٚ تۆ وەك خۆت تەماشای بکەیت‌و بەبرای دابنێیت. ئەوانەی لەناو عەرەب‌و ترك‌و فارس داوای ماڤ کورد دەکەن، لە نمونەی زانای گەورەی ترك بێشکچی کەمن. چونکە رژێمەکانی ئەو ولاّتانە رێگا نادەن خەڵك بەئازادی بیر بکەنەوەو سیستەمی دیموکراسیش پەیڕەو ناکەن.

مەحمود عوسمان مافی ئەوەی نییە بلّیٚ جەمال نەبەز بۆی نییە قسە بکات

ئەوەش کە مەحمود عوسمان دەڵی ئێمە خۆمان داوامانیەکردووە ئەنفال بخەینە ناو دەستوورەوە، ئەگینا شیعەو سوننە هیچ مانعەتێکیان نەبووە. ئەز نازانم مەحموود عوسمان نوێنەری کێیە، ئەو نوینەری پارتی‌و یەکێتی نییە، بەلاّم لەوانەیە پێیان وتبیٚ وەرەدانیشە، سەیرم لەوە دیٚ کە مەحموود عوسمان دەچیٚ بۆ نووسینەوەی دەستوور کەچی د.نووری تاڵەبانی کە لەیاسای نێودەوڵەتیدا پسپۆرە نابەن، یان کەسێکی وەك کامیل ژیر نابەن بۆ بەغدا کەچی کەسێکی وەك مەحمود عوسمان دەبەن بۆ بەغدا، ئەو سیاسەتکارە نەك یاساناس. لەدەستوورەکەدا گەلی عێراق بەیەك نەتەوە ناونراوە نەك وەك یەکێتی‌و پارتی دەڵێن "گەلانی عێراق". لەدەستوورەکەدا هاتووە کە گەلی عێراق کە ئەو ئەرکەی گرتۆتە سەرشانی خۆی‌و پابەند دەبێت بەو دەستوورەو یەکێتی ئارەزوومەندانەش مانای ماڤ چارەی خۆنووسین نییە. کە ئەو بەڕێزانە باسی لێوە دەکەن. ماڤ چارەی خۆنووسین پێگەیەکی یاساییە ئایا نەتەوەیەك دەیەویٚ لەچوارچێوەی دەوڵەتێکدا بمێنیتەوە یان نا. ئەگەر مایەوە بە چ شێوەیەك ئۆتۆنۆمی دەبیٚ، فیدرالی یان کۆنفیدرالی.؟

بڕیاری چارەی خۆنووسین بڕیارێکی بێسنوورە ئەوە لە کاتێکدا ئەگەر خەڵك دەنگی بۆ ئەو دەستوورەدا، دەبیٚ کورد خۆی ببەستێتەوە بە گەلی عێراق‌و پابەندی ئەو دەستوورە بێت‌و یەکێتیی خاکی عێراق بپارێزیت. ئەی ئەگەر نەیپاراست، ئایا کورد ماڤ جیابوونەوەی هەیە. ئەوە مانای ئەوە نییە ئەگەر نەتتوانی بیپارێزی داوای جیابوونەوە بکەیت، ئێستاش عەرەبەکان تەنها سیٚ پارێزگاکە بە کوردستان دەزانن، کەرکووك‌و موسل‌و دیالە بە کوردستان نازانن، ئەز بڕوام بەوە نییە کە ئەو شوێنانە بەو شێوەیە رۆژێك بێت بگەڕێنەوە سەر کوردستان، بەلاّم خوابکا بە هەڵە داچووبم.

ئەز نازانم د.فوئاد مەعسووم کە عەرەبی زانێکی باشە، چۆن ئەوەی بەسەردا تێپەر بووە. مەسەلەی ئایین کە دەڵی ئاینی ئیسلام ئاینی رەسمییە لە عێراق، تەنها لە کوردستان چەندەها جۆر ئایین هەیە، دوایی خواپەرستی شتێکە لەنێوان خودی مرۆڤو خوادا، چ پێوەندی بەخەڵکی ترەوە هەیە، ئاینی

ڕەسمی عێراق لە دەستوورەکەدا ئیسلامەو هیچ قانونێك دەرناچی دژی بنەماکانی ئیسلام، لەخاڵێکی تریشدا هاتووە هیچ قانوونێك دەرناچیٚ دژی بنەماکانی دیموکراسی، کەواتە ئەمانە دووشتی زۆر جیاوازن‌و خاڵی یەکەمیش بەهێزترە لەخاڵی دووەم. کەواتە ئیسلام سەرچاوەی سەرەکیی یاساکانە.

ئیسلام‌و دیموکراسیەت یەك ناگرن، ئیسلام هەر ئیسلامە، ئایین لەچوارچێوەی خۆیدا فەرمانی خودایەو فەرمانی خوداش ناگۆڕێت‌و هەقی بە سەر دیموکراسیەتەوە نییە. لەکویٚ ئیسلام‌و دیموکراسیەت بەیەکەوە دەگونجێن!

دوایی لەدەستوورەکەدا هاتووە کە عێراق وڵاتێکی جیهانی ئیسلامییەو ئەندامێکی دامەزرینەرو کارای کۆمکاری وڵاتە عەرەبییەکانەو پابەندی (میپاق)ەکەیەتی، کەواتە کوردستانیش بەشێکە لەجیهانی ئیسلام لێرەدا ئەم دەستوورە حەق بەکابرایەکی موسوڵمانی پاکستانی‌و ئەندەنووسی دەدات کە بەیانی شەڕی کورد بکەن ئەگەر لاملەیەکی کرد، چونکە جیهانی ئیسلام دەکەوێتە مەترسیەوە.

ئەز دەپرسم چ وڵاتێکی غەیرە عەرەبی ئەندامی ئەو کۆمکارە عەرەبییەیە، کەواتە عێراق دەوڵەتێکی عەرەبیەو ئێمە لەدەرگاوە دەرمان کردن، ئەوان لەپەنجەرەوە هاتنەوە ژوورەوە. لەبەر خاتری چی‌و کیٚ، سونییەکان‌و عەمرو موسا؟

مام جەلال، خوا سەلامەتی کا! هەموو کاتێك دەڵی عێراق دەوڵەتێکی عەرەبیەو بەشیکە لەجیهانی عەرەب. هۆشیار زێباری دەچوو دەپاڕاییەوە کە عێراق وەك ئەندام لەکۆمکاری وڵاتە عەرەبیەکان قبوول بکەنەوە، جا کە ئێمە خۆمان وابڵێین‌و وابکەین بۆ گلەیی لەخەڵکانیتر بکەین.

مادەی 8 باسی تێرۆر دەکات، بەڵام دیار نەکراوە، تێرۆریزم چییەو تێرۆریستەکان کێن، ئایا بەیانی کوردێك لەدەست رژێمی ترك یان فارس یان عەرەب ڕابکاتە کوردستان بەتیرۆریست دەناسرێت‌و دەبێت بیدەنەوە بەو وڵاتە؟ ئایا خەباتی ئازادیخوازانە تیرۆریستییە؟ ئایا شەڕ بۆ رزگاریی نەتەوەیەك تیرۆریستییە، ئایا فیداکارێتیی شوانەی سەید قادرو سەرهەڵدانی کوردەکانی رۆژهەڵات کارێکی تیرۆریستییە؟ سەرهەڵدانی کوردانی قامیشلۆ کارێکی تیرۆریستییە؟ لەدەستوورەکەشدا باس نەکراوە ئەو کەسانەی ژیانیان لەمەترسیدایە دەتوانن لەکوردستان ماڤ پەنابەریان هەبێت یان نا.

ئەوجا مەسەلەی پێشمەرگە کە بووە بەپاسەوانی سنوور. پێشمەرگە، پاسەوانی سنوور نییە، پێشمەرگە کەسانێکن کوردو گەلی کوردستان دەپارێزن.

لەدەستووردا هاتووە، بەپێی یاسا دەتوانریٚ ناسنامەی عێراقی لە هاووڵاتیان بسەندرێتەوە، بەڵام دیاری نەکراوە ئەو یاسایە چییەو سنووری چییە. دەکریٚ، وەك رژێمی سووریا ناسنامەی لەهەزاران کورد ستاندەوە، ئەوانەش وابکەن، جاریٚ نازانیین ئەو خاڵانە چین، لەوڵاتە دیموکراسیەکاندا، یاسا لەو رۆژەوە کاری پێدەکرێت کە لەرۆژنامەی رەسمیدا بڵاودەکرێتەوە.

لەدەستووردا باسی یاسای موڵکایەتی دەکات‌و ئێراقییەکان بۆیان هەیە لە هەموو عێراق موڵك بکڕن‌و نیشتەجێبن. کەواتە، هەزاران عەرەب دەتوانن بێنە کەرکووك‌و شارەکانی دیکەی کوردستان خانوو بکڕن بەپێی یاساش کەس ناتوانیٚ رێگریان بکات‌و دەریان بکات.

لەدەستووری تازەدا واکەوتووەتەوە کە ژنان چوار یەکن واتە ئەگەر جاران 2 ژن بەیەك شاهیددەشیان، ئێستا چوار ژن بەیەك پیاو حسابن، لەمەسەلەی میرات، هەروەها وەکو وتم ئێمە سەرەتاکەمان بەهەڵە دەست پێکردووە، ئەوجا نازانم خەڵکی کوردستان تا چ رادەیەك دەنگ بۆ ئەو دەستوورە دەدەن کە هیواو ئاواتی ئەوان لەچاڵ دەنێت.

سەرانی کورد تازە بە من دەڵێن وەرە لەنووسینەوەی دەستووری هەرێمدا بەشداربە باشە، بۆ لە زووەوە جارێك پرسێکتان بە من نەکرد؟ بۆ پرستان بەکەسانی شارەزا لەو بارەیەوە نەکرد؟ مەحمود عوسمان دەڵێ جەمال نەبەز بۆی نییە قسە بکات، جارێ مەحمود عوسمان بچوکترین پرەنسیبی دیموکراتیەت نازانێ، چونکە لەسیستەمی دیموکراتیدا هەموو کەس بۆی هەیە قسە بکات، کەسێك لە ئوستراڵیاشەوە بۆی هەیە قسە لەبارەی دەستوورەکەوە بکات. ئەگەرنا کەواتە ئەو کابرایەکی فاشیستە.

مەحمود عوسمان کە لەساڵی 1992 لەکوردستان هەڵبژاردن بوو، لە مەلا عوسمانیش زۆر کەمتر دەنگی هێنا، کە گەڕایەوە بۆ لەندەن بە کاك جەوادی مەلا و شیخ لەتیفی مەریوانیوتبوو کە یەك گونییە دۆکەمینتی پییە کە ئەو هەڵبژاردنە هەمووی ساختە بووە، ئەوانیش وتبوویان باشە بێنە با بڵاوی بکەینەوە، وتبووی ئێستا کاتی نییە ئەوە لەو ساکەوە هەر کاتی نەهات. مەحمود عوسمان لەشۆرشی کورد دا لەگەڵ بەهەشتی بارزانی بوو، دوای هەرەس هەڵگەراییەوەو، هەموو خراپیەکانی دایە پاڵ بارزانی، دوایی کتێبێکی بەعەرەبی بڵاوکردەوە کە بارزانی چووە بۆ ئیسرائیل، زۆر ناشیرنە مرۆڤ کەسایەتی خۆی بەهۆی کەسانی ترەوە دەستکەوێت و هەردووکیان لەسەر یەك رێگا بڕۆن، دواتر هەوڵبدات هاوڕێکەی ناشیرین بکات و ئەو هەمووخراپەکارییەکانی شۆرشی ئەیلوولی دایە پال مەلا مستەفاوە، کەچی چەند رۆژێك لەمەوبەر لەرۆژنامەی "خەبات"دا مەلا مستەفای بردووتەوە ئاسمان، ئەم شتانە جوان نین.

کاتێکیش ئەو چەپلەی لێدەدا بۆ مۆسکۆ من دەمگوت، ئەوە دەوڵەتیکی دیکتاتۆرەو دژی فەقیرو هەژارانە، دەیانوت ئەوە قسەی ئەمەریکاو ئیسرائیلە، ئەز ئەو کاتە نۆکەری سۆڤیەت نەبووم، ئیستاش نۆکەری ئەمەریکا نیم. مەحمود عوسمان دەیەوێ خۆی خۆشەویست کات، پیرۆزی بێ، بەڵام مافی ئەوەی نییە بڵێت فلان کەس یان جەمال نەبەز بۆی نییە قسە بکات.

دواتر بەپرسیارو وەڵامی ئامادەبووان سەمینارەکە گەرمتربوو.

میدیا ژ/ 209، 2005/9/20

دوکتۆر مەحموود،
هەزار خولیداو، لەهەزار ئاشیکرد،
هێشتا ڕێگەی قسە کردنیش بە من نادات

لەژمارە (208)ی ڕۆژی 9/13ی ڕۆژنامەی "میدیا"دا وتووێژێك لەگەڵ دوکتۆر مەحموود عەلی عوسمان، بڵاوکراوەتەوە. لەو وتووێژەدا دوکتۆر مەحمود، بێئەوەی هیچ پرسیارێکی لەبارەی منەوە لێکرابێ، باسی منی هێناوەتە پێشەوەو، هێندەك شەکری شکاندووە، کە پڕ بەپێستی ژیننامەی هەلپەرستانەو هەڵمەتەکاسانەی ئەم سیاسەتبازەیە، کە هەردەمە لەسەر پەتێك هەڵدەپەڕێ‌و، هەردەمە خۆی بەحیزبێك‌و کۆمەڵێك‌و لایەنێکدا هەڵدەپەسێرێ‌و، خۆی بەوە دەژێنێ‌و زلدەکاو، لەو ماوەیەشدا، هیچ جۆرە ڕەخنەیەك ناگرێ‌و قوڕوقەپدەکا لەهەموو ناتەواوی‌و کەموکورتییەك. بەڵام کە لەو حیزبە، یان لەو لایەنە دەقەومێ، ئەوجا دەستبەجێ گێڕ دەگۆڕێ‌و دەکەوێتە ڕەخنەگرتن‌وگەمار کردنی نێوی هاوڕێیەکۆنەکانی‌و، بۆ ئەمەش گەلێك بڕو بیانوو دەهێنێتەوەو، لەهیچ جۆرە بوختانکردنێك ناسڵەمێتەوەو، هەموو گۆتاوڕۆی سەرنەکەوتنی ئەو حیزب‌و لایەنە، دەهێنێ بە ملی ئەوانەدا کە تادوێنێ بوو لەسای سێبەریاندا دەژیاو پارووی دەگرت‌و خۆی دەنواند، بێ هیچ جۆرە ڕەنج‌و زەحمەتکێشانێك، لەقسەی بێ گوومرگ بەولاوە. بەڕاستی نەمدەویست ژیننامەی رامیاریی ئەم سیاسەتبازە لەم ڕۆژەدا بخەمەڕوو، بەڵام چ بکەم، کورد دەبێژێ: "شەڕەو یەخەت دەگرێ، ئەگەر نەیکەیت خودێ دەتگرێ".

دوکتۆر مەحموود، پاش ئەوەی خوێندنی بژیشکی (گب)ی لەزانستگەی بەغدا تەواو کرد، ماوەی یەك دوو مانگێك لەسلێمانی، وەك بژیشك، کاریکرد. جا لەبەر ئەوەی کەس نەیدەناسی، هات عەیادەکەی لەخانووەکەی دوکتۆر جەمال ڕەشیددا دانا، کە ئەو دوکتۆرێکی زۆر شارەزاو ناسراو بوو لەسلێمانی‌و، لەو کاتەدا، کارەکەی، وەك سەرۆکی فەرمانگەی تەندروستی (رئیس دائره الصحه) گۆزرابووەوە بۆ هەولێرو، خانووەکەی چۆلکردبوو، لەگەڵ ئەوەشدا، دوکتۆر مەحموود، نەیتوانی جێگەی دوکتۆر جەمال ڕەشید بگرێتەوەو، بازاڕی کزبوو. لەم ماوەیەدا، پێوەندیی بە پارتی کۆمۆنیستی عێراقەوە بەست، کە پاش کودەتای قاسم، لە 1958/7/14داو، بۆ ماوەی ساڵێك، دەسەڵاتێکی بەهێزی پەیدا کردبوو و، پێبەپێی ئەوەش، پارتی دیمۆکراتی کوردستان، بەهۆی گەڕانەوەی ڕەحمەتی مەلا مستەفای بارزانییەوە لەسۆڤێت، گوڕوتێنی تێکەوتبوو.

دوکتۆر مەحموود ویستی لەهەردوولا بیبەش نەبێ. بۆ ئەوەش، ڕێیەکی زۆر زانانەی گرتەبەر. هات خۆی لەڕەحمەتی هەمزە عەبدوڵڵا، سکرتێری ئەو دەمەی پارتی نێزیککردەوە. بەڵام ئەم هاوڕێیەتییە درێژەینەکێشا. چونکە، ڕەحمەتی هەمزە عەبدوڵڵا، بەتەواوی کەوتبووە ژێر کاریگەریی پارتی کۆمۆنیستی عێراقەوەو، دەیویست هەموو ڕێکخراوە کوردستانییەکانی سەر بەپارتی، وەك لاوان‌و قوتابیان‌و ژنان‌و مامۆستایان، هەڵبوەشێنێتەوەو بیانخاتە نێو ریزی ڕێکخراوەکانی پارتی کۆمۆنیستی عێراقەوە. ئەم هەڵوێستەی هەمزە عەبدوڵڵا، هەرچەندە، لای کۆمۆنیستەکان بەرز دەنرخێنرا، بەڵام مەترسییەکی زۆری لای کاربەدەستانی پارتی پەیدا کردو، بۆ چارەسەر کردنی ئەمەش، پەنایانبردە بەر بارزانی، کە سەرۆکی پارتی بوو. بارزانی، لەگەڵ چەند چەکدارێك، ئێوارێی 1959/6/30 چووە بارەگەی سەرەکیی پارتی لەبەغداو، بارەگەکەی خستە ژێر دەستی خۆیەوەو، هەمزەی هەڵپەسارد، تاکۆنگرەی

چوارەمی پارتی لە 1959/10/6دا کە لەبەغدا گیرا، هەمزەو لایەنگرانی بە "تاوانی خیانەت لەحیزب‌و گەل" لەپارتی دەرکران. ئەز خۆم، لەنێزێکەوە، ئاگام لەم رووداوە بوو، چۆنکە لەو سەردەمەدا، مامۆستای قوتابخانەی دوانێوەندیی جەعفەرییە بووم (کە قوتابخانەی شیعەکان بوو لەبەغدا).

کۆنگرەی چوارەم، رەحمەتی برایم ئەحمەدی، وەك سكرتێری گشتیی پارتی، هەڵبژارد. دوکتۆر مەحموودیش یەکودووی لێنەکردو، هەمزەی بەجێهێشت‌و، لووس‌و باریك، چووە بنەو پاڵی برایم ئەحمەدەوەو، لەرێی برایم ئەحمەدەوە، خۆی لە مەلا مستەفاو، دوایی لەشۆرشی ئەیلوول، نێزیککردەوە. کە لەساڵی 1964دا، ناکۆکی کەوتە نێوان سەرۆکی شۆرش‌و کۆمیتەی نێوەندیی پارتییەوەو، برایم ئەحمەدو مام جەلال‌و هاورێکانیان، لەسەرکردەیەتیی شۆرشدا نەمان، دوکتۆر مەحموودی برادەریان، مێش میوانی نەبوو، بای بایی لەوانیش کردو، لەگەڵ سەرۆك بارزانی مایەوەو، سووتی لە "قحگُ الرجال"ی ئەو سەردەمەی شۆرش وەرگرت‌و، خۆی کردە کەسیەتیی دووەمی شۆرش، پاش سەرۆك بارزانی‌و، لەو ماوەیەشدا، بەیەك و شەش چییە، رەخنەی لە هیچ کارو کردارو هەڵسوکەوتێکی کاربەدەستانی شۆرش، بەتایبەتی سەرۆك بارزانی‌و، رەوتی شۆرش نەگرت. بەڵام بەهەموو توندوتیژییەك دوژمنایەتیی هەموو مرۆڤێکی ئازادیخوازو نەتەوەییی کوردی دەکرد، بەتایبەتی من‌و هاوبیرانی من‌و، بەمەش هاوکارو هاوکرداری ساواکی رژێمی شای ئێران بوو، چۆنکە شای ئێران، وەك رەحمەتی کامەران بەدرخان گێرایەوە بۆم‌و، کەریمی حیسامی لەبیرەوەرییەکانیدا لەزمان شەهید عەبدولرەحمانی قاسملووەوە دەیگێرێتەوە، منی بەدوژمنێکی سەختی رژێمەکەی خۆی دادەنا. بێجگە لەوەش، دوکتۆر مەحموود پێوەندییەکی توندوتۆڵی هەبوو لەگەڵ ئیسرائیل، کەچی بەدەم باسی "مارکسێتی"و "پێشکەوتنخوازی"و "برایەتیی کوردو عەرەب"ی دەکردو، زورنای بۆ یەکێتیی سۆڤێت‌و "شۆرشی مەزنی ئۆکتۆبەر" لێدەدا، بۆ شاردنەوەی ئامانجەکانی خۆی‌و، خراپەکاریی بەرامبەر بە من، کە ئەز بەر لەهەموو کوردێکی دیکە، باسی ئەوەم کرد کە سۆڤێت دەوڵەتێکی ئیمپریالیستییەو سۆسیالیستی نییە و دوژمنی ئاشتییە، نەك ئاشتیخوازو، بێجگە لەوەش، داگیرکەری بەشێکی کوردستانە، نەك پشتوپەنای کوردو، هەرواش دەرچوو.

شایانی باسە، ئێمە چەند هاوبیرێك لەئەورووپا، پاش ئەوەی بۆماندەرکەوت کە کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لەئەورووپا (KSSE)، پێویستیی سەرشانی خۆی بەرامبەر نەتەوەی کوردو شۆرشی ئەیلوول بەجێناهێنی‌و، حیزبحزبێنەی کردووە بەسەر مەشقی خۆی، یەکێتیی نەتەوەییی خوێندکارانی کورد لەئەورووپا (نوکسە NUKSE)مان لە 1965/3/21دا لەمیۆنخ دامەزراند، کە لەبەهاری ئەمساڵدا، چل ساڵ تێپەری بەسەر ئەو رووداوە مێژووییەدا، هاوبیری هێژا هەندازیار بروسك ئیبراهیم، بوو بە سكرتێری گشتیی نوکسە. ئێمە سەرەتای کارمان هەر بەرۆشنکردنی بیری کوردەوارییەکەو ئەورووپاو، پەیدا کردنی دۆست بۆ کورد، لەنێو ئەورووپاییەکاندا دەستپێنەکردو بەس، بەڵکو، لەپاڵ ئەوەشدا، کەوتینە کۆکردنەوەی دەرمان‌و ئامێری بژیشکیی زۆر دەگمەن‌و گران، هێندەکی بە پارەی خۆمان کریمان‌و، هێندەکیشمان لەدۆستە ئەوروپاییەکانمان وەردەگرت. بەکورتی، چەند جارێك، ژمارەیەکی زۆر، دەرمان‌و کەلوپەلی نەخۆشخانە، لەکارتۆن‌و سندوقی گەورە گەورە دا، بە پۆستەی بارهەڵگرو، بەزانیاریی شەهیدی کوردستان، مامۆستا مەلا جەمیلی رۆژبەیانی کە ئەو دەمە لەتاران بوو، رەوانەی تارانمان کردن، تا لەرێی نوێنەری شۆرش، شەمسەدین مفتییەوە، بگاتە پێشمەرگەکان، کە زۆر پێویستیان بەو دەرمان‌و ئامێرانە هەبوو. وەك لەدواییدا بیستمان، دەرمانەکان، بەفەرمانی دوکتۆر

مەحموود، نەدرا بوون بە پێشمەرگە، بەبیانووی ئەوەوە کە گوایە، جەمال نەبەز دژی شۆرشەو، دوور نییە ئەو دەمانانە شتێکی خراپیان تێدا بێ. ئەوجا، چارەنووسی ئەو دەرمانانە بەچی گەیشت، ئەوە هەر خودێ‌و دوکتۆر مەحموودو کاربەدەستەکانی دەیزانن.

پاشان، کە وتوویژ لەنێوان سەرکردایەتیی شۆرش‌و رژێمی بەغدا، لەکۆتایی ساڵی 1969دا، هاتە کایە، دوکتۆر مەحموود، سەردەستەی وتوویژکەران بوو لەگەڵ میشێل عەفلەق‌و ئەحمەد حەسەنولبەکرو سەددام حسەین‌و، ئەوەبوو ئەو رێککەوتننامە فشوفۆڵ‌و کونوکەلە بەردارەی بەسەر کوردو بارزانیدا سەپاند، کە چوار ساڵ کاتی دا بەرژێمی بەعس، تاخۆی بەجارێك کۆکردەوەو، ئەو هەرەسەی بە شۆرشی ئەیلوول هێنا، کە راستییەکەی، ئەوەیە، وەك دەمێکە گوتوومە، هەرەسەکە لەمارتی 1970دا روویدا، نەك لەمارتی 1975دا، جا ئەگەرچی، راستە خەڵکەکەی کوردستان هەستیان بەوە نەکرد، بەڵام ئێمەی هاوبیرانی نوکسە، هەرچەند رۆژێك دوای ئیمزاکردنی رێککەوتنەکە، لێدوانێکمان لە رۆژنامەکەماندا "کوردستان ئینفۆرماسیۆن" –کە بەزمانی ئەڵمانی دەرماندەکرد– بڵاوکردەوەو، گومانی سەختی خۆمان بەرامبەر سەرگرتنی ئەو رێککەوتننامەیەی مارت دەربڕی. کەچی دوکتۆر مەحموود، هەر پاش بەیاننامەکە، خۆی نێونا "دوکتۆر مەحموودی سۆرانی"، بەمەشدا وایدەزانی، کە دەتوانێ، خۆی بەرامبەر سەرۆك بارزانی راستبکاتەوە، بەڵام لەوەوە، سەرەتای نیۆچەگەریی سۆرانی‌و بادینانی دا بە بای گوێی مرۆڤی سادەو ساویلکەداو، دڵی دوژمنانی نەتەوەی کوردی خۆشکردو ئەوجا، خولە سۆرانی، لەگەڵ کاربەدەستانی بەعس، ئەم شارو ئەو شار دەگەڕاو، پروپاگەندەی بۆ حیزبی بەعس دەکردو، لەنێو خەڵکی سلێمانیدا دەیقیژاند: "کاژیکمان بەجارێك لەنێو برد، هەریەك کەسیان ماوە، ئەویش جەمال نەبەزە". ئەم دوژمنایەتییەشی بەرامبەر بە من، گەیشتبووە رادەیەك، کە جارێکیان، گەنجێکی خەڵکی سلێمانی ویستبووی بێتە دەرەوە لەوڵات‌و، بێ بۆ ئەورووپا، ناسیاوێکی بردبوویە لای دکتۆر مەحموودو، ئەویش لەڕێی ئێرانەوە راییکردبوو، بەڵام پێیگوتبوو: "تۆ ئەوا دەچیتە ئەورووپا، لەوێ دەبێ ئاگات لەخۆت بێ. کابرایەکی زۆر خراپ هەیە، نێوی جەمال نەبەزە. لەژوورێکدا دانیشتووە، شەوو رۆژ خەریکی نووسینە، هەر کاغەز رەشدەکاتەوەو، بەسەری خۆیدا هەڵیدەداو دەڵێ: هوو... وریابە نەتخڵەتێنێ". ئەو گەنجە هات بۆ لام بۆ بەرلین‌و، لەژوورەکەمدا بەرامبەرم دانیشت‌و، قسەکەی دوکتۆر خولەی سۆرانی بە پێکەنینەوە، گێڕایەوە بۆم‌و، کە خەریك بوو بڕوا، هێندەك لەنووسینەکانی خۆم‌و نوکسەم دایە دەست‌و گوتم، ئەمجارە هەڵینادەم بەسەری خۆمداو، ناشڵێم "هوو.." نەوەکو دوکتۆر مەحموودی سۆرانی لەکوردستانەوە چاوی لەکاغەزەکان‌و گوێی لەدەنگی "هوو..."ەکەم بێ!!

پاش ئەو کوێرەوەرییەی کە بەسەر کورد هات لەئەنجامی هەرەسەکەوە، دوکتۆر مەحموودی سۆرانی، روویکردە سووریاو ئەورووپاو، لەسەرەتای 1977دا نامیلکەیەکی بەعەرەبی دەکرد "تقییم مسیره الپوره الکردیه وانهیارها والدروس والعبر المستخلصه منها"، بەنێوی گوایە "لیژنەی ئامادەکاریی پارتی دێمۆکراتی کوردستان"ەوە، وەك ئەوەی پارتی کەسی نەمابێ‌و، ئەو سەر لەنوێ دروستیبکاتەوە. لەم ماوەیەدا خۆی لە "یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان" نێزیککردەوە، کە لەو سەردەمەدا، لەدیمەشق دامەزرابوو. نامیلکەکەشی هەر لەدیمەشق بۆ چاپکراو، بەیارمەتیی "ی.ن.ك"، چەند کۆڕو سەمینارێکیشی لە ئەورووپا بۆ بەسترا، کە لەو جڤین‌و نامیلکەیەدا، خۆی وەك مرۆڤێکی "پێشکەوتنخواز"و "دۆست‌و لایەنگیری بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی عەرەب‌و بەتایبەتی

فەلەستینیەکان"و دژ بە "ئیمپریالیزمی ئەمریکاو زایۆنیزم" پێشاندەداو، لەناملیکەکەیدا بەشێوەیەکی زۆر بێویژدانانەو، لەباتی رەخنەگرتنی بابەتانە، بەتایبەتی لەخۆی، هێرشی زۆری کردبووە سەر بارزانی و بنەماڵەی بارزانی و، هەموو گۆتاوڕۆکەی هۆی هەرەسهێنانی شۆرشی خستە ئەستۆی مەلا مستەفای بارزانی و بنەماڵەی بارزانی. ئەم پەلاماردانەی بۆ سەر بارزانی، تەنانەت ساڵانێکیش پاش کۆچیدواییی بارزانی هەر درێژەیکێشا. بۆ وێنە: کاتێك کە رۆژنامە عەرەبییەکان، نهێنیی چوونی دوکتۆر مەحموودیان بۆ ئیسرائیل و پێوەندییەکانی دوکتۆر مەحموودیان بە ئیسرائیلەوە زڕاند، دوکتۆر کێچ کەوتە کەوڵی و زراوی چوو و، هەر رۆژە نا رۆژێك، لەگەڵ رۆژنامەیەکی عەرەبی (بۆ نموونە گۆڤاری "الوسگ")، یان رادیۆو تەلەفیزیۆنێکی عەرەبی، وتووێژیدەکردو، وایدەدایە بەرچاو، کە ئەو پێوەندییە لەگەڵ ئیسرائیل، بەفەرمانی بارزانی بووەو، ئەو لەگەڵ بارزانی چووە بۆ ئیسرائیل و، دەیگوت کە ئەوە کارێکی یەکجار خراپ بووەو، زۆر زیانی هەبووە بۆ کوردو، گوناهی وی تێدا نەبووە. ئەمەش هەڵوێست و وەفای دوکتۆر مەحموودی سۆرانی بوو بۆ سەرۆك بارزانی و بزووتنەوەی کوردایەتی، ئەو کوردایەتییەی کە بەداخەوە، گەلێك کوڕی رۆژی کردە دەسەڵاتدارو ملوێنێرو، گەلێکی دیکەشی ماڵوێران و سەرگەردان و برسی و رەشوڕووتکرد.ئەوە هەڵوێستی ئەو ساکەی مەحموود سۆرانی بوو، بەرامبەر سەرۆك بارزانی، بەڵام ئەوەتە ئەوڕۆ دەفەرموێ کە "ئەو خۆی رێککەوتنی 11ی مارتی کردووەو" بارزانی تەنێ پشتگیریی لەدانوستاندنەکان کردووە بۆ ئەوەی ئاشتی هەبێ و شەڕ نەبێ" (تەماشای رۆژنامەی "خەبات"، ژ 1914 دووشەوممە 2005/9/12 ل6 بکە: مەحموود عوسمان: بارزانیی ئەمر پشتگیری لەدانووستاندنەکان دەکرد، بۆ ئەوەی ئاشتی هەبێ و شەڕ نەبێ). گێرگۆڕین بۆ مەحموود سۆرانی، وادیارە، شەرم نییە. بۆچی؟ چۆنکە ئەوڕۆ کاك مەسعوود بارزانی دەسەڵاتدارە، خۆ ئەگەر رۆژێك بیێ و، ئەو دەسەڵاتەی نەمێنێ، ئەوا ناملیکەیەکیش لەدژی وی دەردەکاو، خۆی وەك بەرزەکی بانان دەپەڕێنێتەوە. ئەمجارە، رەنگە لەباتی "تقییم مسیرە الپورە..." ناملیکەکەی نێو بنێ "تقییم مسیرە الفیدرالیە ودستور عروبە العراق... الخ". ئەمە لەکاتێکدا کە ئەو خۆی، وەك ئەندامی لیژنەی دەستوور، ئیمزای ئەوەی کردووە، کە عێراق ئەندامی کۆمکاری عەرەبەو پێوەندییداری پەیماننامەکەیتی، پەیماننامیەکی عروبییە "واتا عێراق دەوڵەتێکی عەرەبییە"و هەروەك دوکتۆر خۆی دەڵێ، بەئارەزووی خۆی، ئەوان هەر خۆیان ئەنفال و کیمیابارانیان نەخستە دەستوورەوە، ئەمەش، بەدانپێدانانی خۆی لەوتووێژەکەی "میدیا"دا دەڵی و، هەر لەوێدا پەلاماری فەلەکەددین کاکەیی دەدا کە گوتوویەتی ئەندامانی کوردی لیژنەی دەستوور، داخوازییەکانی کوردیان بەگەرمی نەخستبوەڕوو، تا ئێمە چووین بۆ بەغدا.

پاش هەرەسهێنانی شۆرشی ئەیلوول و، ئەو ناملیکە شەرمەزارییەی کە دوکتۆر مەحموود دەریکرد، دەستی بەوە کرد، کە پێویستە رێخۆشبکا بۆ دامەزراندنی حیزبێك، چۆنکە بۆیدەرکەوت، کە ئەو خاوەنی پارتی نەبووە، تا دەستبگرێ بەسەریداو ببێتە سەرکردەی، لەبەر ئەوە، پاکانەی بۆ ئازادیی دەربڕینی بیروڕا دەکردو- تەنانەت لەناملیکەی "تقییم الپورە الکردیە..."دا رووودەکاتە بنەماڵەی بارزانی و دەبێژێ: "(علیهم) ان یتصرفوا کمن خسِرَ قچیە... وان لایعتبروا انفسهم فقگ مخلصین بل یقبلوا بان لکل کردی حق العمل والنچال اژا استگاع ژلك وکژلك ان یقبلوا تعدد الافکار والتیارات بعد النکسە، باعتبارە شیئاً گبیعیا" (ص86). کە واتاکەی بەکوردی ئەمەیە: پێویستە (لەسەریان)، وەك کەسانێك هەڵسوکەوت بکەن، کە مەسەلەیەکیان دۆڕاندووە.. (راستدەکەیت خولە، تۆ خۆت هیچت

نەدوڕاند، چۆنکە هیچت نەبوو بیدۆڕێنیٚ: جەمال نەبەن)و هەر تەنیٚ خۆیان بەدڵسۆژ نەزانن، بەڵکو رازیبن بەوەی، کە هەموو کوردێك مافی کارو تێکۆشانی هەیە، ئەگەر پێیکرا. هەروەها، دەبیٚ رازیبن، بەفرەیەتیی بیرو رێباز، پاش هەرەسەکە، چۆنکە ئەوە شتێکی خۆڕسکییە... هتد".

ئەریٚ، دکتۆر مەحموود، تا دەسەڵاتی هەبوو لەنێو شۆڕشدا، نەدەبوو کەس ببێژیٚ "لەل"و، داوای لەنێوبردنی کاژیك‌و هەموو مرۆڤێکی دەکرد، کە بیروڕای خۆی دژ بە لایەنە نەرێنییەکانی شۆڕش دەربڕیبایە، وەك ئەوڕۆ، کە ئەوەتە رەپوڕاست دژی دەربڕینی بیروڕایە. بەڵام کە دەسەڵاتی نەما، ئەوا لەنامیلکەکەیدا، داوای سەربەستیی بیروڕاو رێباز دەکاو، بەشتێکی ئاسایی دادەنیٚ، کەچی ئەوڕۆ، کە هێناویانەتەوە مەیدان‌و کردوویانە بەئەندامی پەرلەمان‌و دەستەی نووسینی دەستوورو، کەسیش نازانی نوێنەری کێیە، مافی قسەکردن‌و رادەبڕین بەمن نادا، کە ئەمەش رەوشتێکی یەکجار دیکتاتۆرانەو مرۆڤدوژمنانەی ئەوانەیە کە سەر بە بەرەی فاشیستەکانن.

کە دکتۆر مەحموود، دەستی ششت لەدامەزراندنەوەی پارتی بەسەرۆکایەتیی خۆی‌و بۆیدەرکەوت کە ناتوانیٚ ببێتە میراتخۆری پارتی، خۆی خستە نێو ئەوانەوە کە دەیانویست پارتی سۆسیالیستی کوردستان دروستبکەن. پاش چەند کۆبوونەوەیەك لەگەڵ سەرکردەکانی سۆسیالیست‌و، خۆ کردن بە نوێنەریان، دیشەکەمی لەوانیش کرد. چۆنکە وەك برای بەڕێز کاکە حەمەی حاجی مەحموود، هەر لەو ژمارەیەی "میدیا"دا دەیگێڕێتەوە بۆمان، کە دوای رووخانی رژێمی سەددام بە دوکتۆر مەحموودی گوتووە، وەرە ببە بە سکرتێری حیزبێکی کوردستانی، بەڵام دوکتۆر مەحموود رازینەبووەو گوتوویەتی" ئێمە بەتەمای حیزبێکی عێراقین". کەچی ئێستە لە "میدیا"دا دەبێژیٚ، ئەو بۆ سەربەخۆیی کوردستان تێدەکۆشیٚ، بەڵام ئیمزای "عروبەی عێراق"یش دەکاو کاتێك ئەندامی مەجلیس حوکم بوو لەدژی ئەو کەرکووکیانەش قسەیکرد کە لە خوپێشاندان‌دا داوای سەربەخۆیی کوردستانیاندەکردو بە "ئاژاوەگێر"و "گێرەشێوین" نێویبردن. پاشان دوکتۆر مەحموود چوو ساڵانی دووردوێژ لە لەندەن ژیاو، هیچ کارو کاسبیەکیشی نەدەکردو، باشیش بەڕێوەدەچوو.

هەر پاش سەرکەوتنی راپەڕین‌و کۆڕەوەکەو لەکاتی دەستپێکردنی وتووێژدا لەگەڵ سەددام، دوکتۆر مەحموود لەگەڵ دەستپێکردنی وتوێژ لەگەڵ سەددام، گەڕایەوە کوردستان، وەك یەکێك لە حەوت سەرکردەکەی "بەرە" بەنوێنەرایەتیی حیزبی سۆسیالیست.

پاش دامەزراندنی "هەرێمی نەفڕین"و هەڵبژاردن بۆ پەرلەمانی "هەرێمی نەفڕین" لەساڵی 1992دا، دوکتۆر مەحموود خۆی پاڵاوت بۆ پەرلەمان، بەڵام تەنیٚ چەند سەت دەنگی وەرگرت‌و، گەڕایەوە لەندەن. لە لەندەن لەکۆبوونەوەیەکدا، کە هێژایان جەواد مەلا و شێخ لەتیف مەریوانی‌و چەند کەسێکی دیکەش ئامادەیبوون، گوتبووی: فەردەیەك بەڵگەنامەی لەگەڵ خۆی هێناوە، کە هەموو ئیسپاتی ساختەکارێتیی لەهەڵبژاردنەکەدا دەکەن. شێخ لەتیف پێیگوتبوو دەباشە ئەو بەڵگانە بڵاوبکەرەوە. گوتبووی "ئێستە کاتی نییە. ئەوجا پێیانگوتبوو، باشە بیدە بە ئێمە بڵاویبکەینەوە. گوتبووی "کاتی نییە". ئێستەو ئەوسا. ئەمانە دەریدەخەن کە دوکتۆر مەحموود چەند خۆشەویستە لەنێو خەڵکی کوردستانداو قسەکانی چەند راستن.

پاش ئەوەی پیٚ کیٚ کیٚ بیری "پەرلەمانی کوردستان لەدەرەوەی وڵات"ی لە "کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان"ەوە وەرگرت، دوکتۆر مەحموود، خۆی لە پیٚ کیٚ کیٚ نێزیککردەوەو، هەر ساتە ناساتیٚ، لەتەلەفیزیۆنەکەیانەوە (مێد تی ڤی) قسەی ناشرینی بەپارتی‌و یەکێتی دەگوت. لەگەڵ ئەوەشدا، پیٚ کیٚ

کـێ هـیچ بایـەخێکیان پێنـەداو، نەیانخستە شوێنەکەی دوکتـۆر عیسمەت شـەریف وانلـی، هەرچـەندە بیـزووی بـەو شـوێنەوە دەکـرد. لەگـەڵ ئەوەشـدا، بەدرێـژاییی سـاڵان لەئـەورووپا، لەهـەموو ئاشـێکدا بەرداشبوو. جارێکیان بەڕێوەبەرێتی شاری فلۆرێنس لەئیتالیا، سەمینارێکی بەست بۆ کولتووری کورد، کە منو بەڕێز فەلەکناز ئوجەو دوکتۆر مەحموودیشیان بانگکردبوو. ئەوانەی کە لەوێ بوون شایەتن، کە لەو سەمینارەدا، من هەرچیەکم دەگوت، دوکتۆر مەحموود پشتگیریی قسەکانی منی دەکرد. ئێستەش مافی قسەکردن ڕەوا نابێنی پێمان. بانێکەو دووهەوا.

کاتێک کە رادیۆی "العراق الحر"، بە پشتگیریی "سی. ئای. ئەی" دامەزرا، دوکتۆر مەحموود، هەر رۆژە نارۆژێک، بەنێوی "سیاسەتمدارێکی سەربەخۆ"وە، هێندەک قسەی زلی بەگوێگران دەفرۆشتو، رەخنەی توندوتیژی لەپارتیو یەکێتی دەگرت، کەچی هەر پاش رووخانی رژێمی بەعس، سەری دوکتۆر لە تەلەفیزیۆنی هەولێردا دەرکەوتو، کەوتە مێچکە مێچکە کردن بۆ پارتیو یەکێتیو، کرا بە ئەندامی "مجلس الحکم الانتقالی"، بێئەوەی کەسێک بزانێ دوکتۆر خولە نوێنەری چ لایەکە. لەبەرئەوە، هێندەک کەس دەیانگوت "ئینگلیزەکان ناردوویانە". ئەز نازانم ئەوە تا چ هەندازەیەک راستە، بەڵام ئەوە هەیە کە دوکتۆر مەحموود بەدرێژایی بوونی "مجلس الحکم الانتقالی" مانگانەی خۆی وەردەگرتو بەرگری لە "قانوونی بەڕێوەبردنی دەوڵەت" دەکردو ئەوانی دژی ئەو قانوونە بوون بە "نەزان" دەدانە قەڵەم. کەچی یەک بەند لەو قانوونەدا نەبوو کە ئەنفالو کیمیاباران بەجینۆساند بداتە قەڵەم. ئێستەش لەبارەی دەستوورەوە دەبێژێ دەستوورەکە لە قانوونی بەڕێوەبەریتیی دەوڵەت دواکەوتووترەو گەرەنتی نییە بۆ جێبەجێکردنی بەندەکەی لەسەر کەرکووک. بەڵام ئەوی دەنگی نەدا بۆی هەڵەو نەزانە بەلای ئەوەوە. دەبێ ئەوەش بگۆترێ کە دوکتۆر مەحموود پشتگیریی هەڵکردنی ئاڵای بەعسی دەکرد لەتەنیشت ئاڵای کوردستانەوە، ئەو ئاڵایەی کە ئەنفالو گەلکوژی لەژێردا کراو، دەیگوت دەبێ لە هەولێریش هەڵبکرێو سیاسەتیی یەکێتی لەو بارەیەوە لە سیاسەتیی پارتی پێراستتر بوو.

ئەوجا، بێینە سەر ئەو قسە ناماقووڵەی دوکتۆر مەحموود کە گوایە ئەز چەند ساڵە لەئەورووپامو نەگەڕاومەتەوە کوردستان، لەبەر ئەوە مافی قسە کردنم نییە.

راستییەکەی، ئەگەر دوکتۆر مەحموود کەمێک ویژدانی ببوایە، دەبوو ئارەقی شەرمی بڕشتایە کە ئەو قسەیە دەکا. چۆنکە خولە فێرنەگولە، خۆی زۆر باش دەزانێ کە ئەوبوو بەهۆی رێگرتن لەگەڕانەوەم. چیرۆکەکەش ئەوەبوو، کە لەپاییزی ساڵی 1969دا، هەستم بەوە کرد، کە گوشارێکی زۆر گەورە لەسەر سەرۆک بارزانی هەیە بۆ رێککەوتن لەگەڵ بەعس، کە ئەوەش لە بەرژەوەندیی شۆرش نەبوو، چۆنکە درێژەدان بە شۆرش، چەند مانگێکی دیکە، دەبووە هۆی کەوتنی رژێمی بەعسی، سەددام خۆشی پاش هەرەسەکە دانی بەوە دانا کە ئەو رێککەوتنەی لەگەڵ بارزانی لەناچارییەوە بووە. ئەوەی پتر هانی منی دا بۆ ئەو کارە لەو کاتەدا، بوونی گەلێک لەهاوبیرانی کاژیک بوو لەنێو شۆرشدا، کە دوکتۆر مەحموود، بۆ خۆشخزمەتیی بۆ رژێمی شا، تیرو شێری دەسوو لێیان، بەڵام ئەوان لەنێو شۆرشدا خۆیان راگرتبوو. نامەیەکم نووسی بۆ هاوبیری کۆچکردووم مامۆستا فەرەیدوون عەلی ئەمینو پێمراگەیاند کە داوا لە سەرکردایەتیی شۆرش بکەن، ئاسانکاریی بۆ هاتنەوەم بکات. خۆشم، خۆم ئامادە کرد بۆ گەڕانەوە. هەرچی پەرتۆکم هەبوو، دام بە نامەخانەی دەوڵەتی لەهەمبورگ کە ئێستاش لەوێ پارێزراونو، شتە گرنگەکانم لای دۆستێک دانا. جا لەبەر ئەوەی، تەنێ ژوورێکم هەبوو، بەکرێم گرتبوو و، وەک کوردەکە دەبێژێ: "کەر کوڵو بارسووک" بووم. خوێندنی یەکەمیشم لەزانستگەی هەمبورگ تەواو کردبوو.

هێندەك شتیش فێر بوو بووم كە دەمتوانی بیخەمە خزمەت كۆمەڵگەی كوردەوارییەوە.. پاش ماوەیەك‌و، لەسەرەتای ساڵی 1970دا، هاوبیر مامۆستا فەرەیدوون وەرامی گێڕایەوە لێم، كە سەرۆكایەتیی شۆڕش رازینییە بەوەی تۆ (واتە ئەز) بێیتەوە كوردستان‌و، وەك ئاگادار كرام، دوكتۆر مەحموود فەرمووبووی، "ئەو جەمال نەبەزە دوژمنی شۆڕشەو، نابێ بێتە ئێرە". ئەوجا دیاریشە كە ئەز نەدەگەڕامەوە نێو ئەو كوردستانەی بەدەست بەعس‌و رژێمی ترك‌و شاوە بوو، ناچار لەئەورووپا مامەوەو، سەر لەنوێ خوێندنێكی دیكەم دەستپێكردووە. پاش ئەوەی كە بەیانی مارت دەرچوو، ئەوا ئاشكرایە كە بەدڵی من نەبوو. خۆ، ئەگەر بگەڕاشمایەوە، ئەوا، دوكتۆر مەحموود سۆرانی، ئەو حەلە دەیگوت "ها.. هاتووە، دەستكەوت بەشبكا لەگەڵمان". لەكاتێكدا كە دەسكەوتی من‌و دەسكەوتی مەحموود سۆرانی زۆر پێچەوانەی یەكن. رۆژگارو ساڵانیش ئەوەیان ئیسپاتكردووە، كاتێك كە شۆڕشیش لەبەهاری 1974دا تازە بووەوە، دڵنیا بووم كە درێژەناكێشێ‌و كورد دەیدۆڕێنێ‌و، هەرواش دەرچوو. لەگەڵ ئەوەشدا، زۆر هەوڵم دا بۆ پشتگیریی شۆڕش. یەكێك لەو هەوڵانە ئەوە بوو كە رۆژنامەنووسێكی بەنێوبانگی ئەڵمانی، سەر بە تەلەفیزیۆنی Z.D.Fم والێكرد بچێ بۆ نێو شۆڕش‌و چەند دەمژمێرێك فیلمی شۆڕش بگرێ‌و لەگەڵ سەرۆك بارزانی وتووێژ بكا. كابرا چوو بۆ تاران‌و چوار هەفتە لەتاران مایەوە، بەڵام نوێنەری شۆڕش رێینەدا بچێ بۆ كوردستان. ئەوە لەكاتێكدا بوو كە مەلا مستەفای رەحمەتی لەخودێ دەپاڕایەوە، رۆژنامەنووسێكی ئەورووپایی رێیبكەوێتە نێو شۆڕش. ئەوەش هەر لەبەر ئەوەی خولە پێیوابوو، ئەگەر ئەز بگەمە نێو شۆڕش، یان یەكێك لەڕێی منەوە بچێتە نێو شۆڕش، ئەوا جێ بەجەنابی لێژ دەبێ. لەكاتێكدا كە ئەز -وەك ژیننامەی من دەریدەخا- هیچ كاتێك نە بەدوای پلەو پایەدا گەڕاوم‌و، نە بەدوای دەسكەوتی تایبەتیدا. ئەوانە هەمووی پێشكێشبن بە خولە. ئەوجا كە هەرەسەكە بوو و، چەند حیزب‌و دەستەو بەرە پەیدا بوون‌و، هەریەكە تاقمێك چەكداری لەخۆی كۆكردەوە بۆ پەلاماردانی ئەوانی دی‌و، دوای ئەوەش جەنگی ئێران‌و عێراق روویداو هەشت ساڵ درێژەیكێشاو، حیزبە كوردییەكانی رۆژهەڵات‌و باشوور، ئەویان لایەنی سەددام‌و، ئەمیان لایەنی خومەینیان گرت، نەمتوانی بێمەوە كوردستان (واتە نەمتوانی بێمە نێو شەڕی خۆكوژییەوە)و پاش ئەوەش ئەوەبوو جەنگی كوێت روویداو "هەرێمی نەفرین" دروستبوو، حیزبحزبێنە لەنێو پارتی‌و یەكێتییدا واخەستبوو، تاگەیشتە شەڕو بەیەكدادان‌و رژانی خوێنی هەزاران كەس لەهەردوولا. لەم ماوەیەشدا، چەند ساڵ خەریكی ئاشتكردنەوەو نێزیككردنەوەی پارتی‌و یەكێتی بووم، لەكاتێكدا كە دوكتۆر مەحموود، لەقسەی ناشیرین گوتن بەهەردوولا دریغی نەدەكردو لێدوانە دژ بە یەكەكانی لەسلێمانی‌و پیرمام بەنێوی -گوایە ئاشتكردنەوەوە- بارودۆخەكەیان لەنێوان پارتی‌و یەكێتیدا توندوتیژتر دەكرد. بێجگە لەوەش هاتنەوەی من بۆ كوردستان، وەك هاتنەوەی دوكتۆر مەحموود، یان ئەوانە نییە كە سەر بەحیزبەكان‌و پێوەندییان لەگەڵ دەوڵەتە داگیركەرەكانی كوردستان هەبووە. ئەز مرۆڤێكم سەربەخۆ، نەچەكدارم هەیەو، نەحیزبێك لەپشتمەوەیەو، نە بیرۆشم هەیە لە تاران‌و، ئەنقەرەو دیمەشق‌و، نە لەگەڵ ئەو عێراقییانەشدا بووم‌و هەم، كە ئەوڕۆ كاربەدەستن‌و تادوێنێ بوو، لەبەرەی بەرهەڵستكارانی عێراقیدا بوون، خۆشم بەعێراقی نازانم‌و عێراقیش نیم‌و باشووری كوردستانیش بە عێراق نازانم. باشە، كێ گەرەنتی ئەوە دەكا كە ئەگەر لەكوردستاندا بم، رێم پێبدرێ، بەسەربەرستی بیروڕای خۆم دەربڕم‌و بنووسم‌و بڵاوبكەمەوەو رەخنە لەكاربەدەستان بگرم، وەك ئێستە لەدەرەوە دەیكەم‌و ئەوەتە دوكتۆر مەحموود كەوتووەتە لەرزین لەقسەكانم‌و لە ئەورووپای ئازاددا، مافی قسەكردن نادا پێم. ئایا ئەگەر

لەکوردستاندا بژیم‌و ئەو دەسەڵاتدار بیٚ سێدارە هەڵناخا بۆم؟ کە لەکوردستانیش نەبووم، مانای ئەوە نییە، کە لەسنووری دەسەڵاتی خۆمدا، هیچ کارێکی باشم بۆ خەڵکی کوردستان نەکردووە. باشترین کاریشم ئەوەیە کە خۆم بەهیچ لایەك نەفرۆشتووەو، بە درۆو دەلەسەش کەسم نەخلەتاندووەو خۆشم نەکردووە بە نوێنەرو دەمڕاستی کەس. بەڵیٚ. خۆ ئەگەر هەلێکیش هەڵکەوتبیٚ بۆ خزمەت، کردوومەو بەرامبەر بەوەش هیچ جۆرە چاوڕەوانی‌و داخوازییەکم لەکەس نەبووەو، بەتەمای خەلات‌و بەراتی کەسیش نەبووم‌و نیم، بەپێچەوانەی دکتۆر مەحموودەوە، کە وەك فارسەکان دەبێژن کابرایەکی "معلوم الحال"ە.

دەمێنتەوە سەر ئەوەی کە دوکتۆر مەحموود دەبێژی: "جەمال نەبەز ئاگای لە هیچ نییە" باشە. ئەگەر ئاگام لە شت نەبووایە، دوو ساڵ لەمەوبەر دەمگوت کە مەلا سیستانی کابرایەکە هەروەك خومەینی، بەلاّم جەربەزەیەتیی خومەینی تێدا نیە. ئەوەتا دوو ساڵێك دوای ئەوەو، لەرۆژی 9/14دا خەلیل زەلمای زاد، بالیۆزی ئەمریکا لەعێراق، قسەکەی منی کردەوە. هەروەها کاتی خۆی گوتم، ئەگەر ئەمریکا وریا نەبیٚ، رژێمێکی وەك رژێمی ئێران لەعێراق دروستدەبیٚ، بەخوێنی سەربازیی ئەمریکاو خوێنی کوردو، ئەمانەش هەموو لە "میدیا"دا بلاّوکرانەوە. ئەوەتە ئەورۆ 9/21 کاربەدەستانی عەرەبستانی سعوودی دەبێژن ئەمریکا عێراقی دایە دەست ئێران. ئایا ئەمانەو، سەتان پێشبینی‌و شیکردنەوەو ئەنجامگرتنی راست‌و دروست لەلایەن منەوە، ئەوە ناگەیەنیٚ کە ئاگام لەشتە؟ با دوکتۆر مەحموود ئەوەش بزانیٚ کە ئاگام لەهێندەك پێوەندییەکانی بەڕێزیشیەوە هەیە، چۆنکە کاتی خۆی رەحمەتی میر کامەران بەدرخان، گەڵێك شتی گێڕایەوە بۆم کە ئەز لەبەر راگرتنی ئاسایشی نەتەوەیی، وەك هۆنەر دەبێژیٚ: "دەروونم پڕ لە ئەشعارەو لەترسا دەفتەرم خاڵی". جاریٚ باسیانناکەم. دوکتۆر مەحموودیش کە دەبێژیٚ با ئەمانەی داوای سەربەخۆیی کوردستان دەکەن بچن حیزبێك دروستکەن، هەر هێندەی پێدەبێژم، ئەوانەی کە بەڕاستی‌و لەکانی دڵەوە بۆ سەربەخۆیی کوردستان‌و ئازادیی کۆمەڵگەی کوردستان‌و یەکسانیی ئەندامەکانی هەوڵدەدەن، حیزب دروستکردن بەئامێری بازرگانیی رامیاری‌و دوکانی کاسبیی رەش‌و تەناڤبازی، نازانن‌و پێشنیانیش گوتوویانە: "ئەگەر کەسە، ئەلفێك بەسە"!

بەرلین 2005/9/21

میدیا، ژ 210، 2005/9/27

ڕەشنووسی دەستووری عێراق،
لە دەنگداندا، سەربکەوێ، یان ژێر بکەوێ،
لەهەردوو بارەکەدا، هەر بەزیانی کورد تەواو دەبێ

چارەنووسی دەستوورەکەی سەرکردە حیزبییەکانی کوردو شیعە، هێشتا دیار نییە کە، ئایا لەدەنگداندا دەیباتەوە، یان دەیدۆڕێنیێ. چۆنکە، ئەگەر زۆربەی زۆری سوننەکان، لەسەر ئەوە کۆکبن کە بەشداریی دەنگدانبکەن‌و لەدژی دەنگبدەن‌و، بەشێکی شیعەکانیش، بەتایبەتی لایەنگرانی موقتەدا سەدر، کە خۆی بە "مەرجەعییەتی دەنگدار (ناگق)" دەداتە قەڵەم و، کە دژی سیستەمی فیدراڵی‌و هەموو مافێکی کوردن، ڕێکبکەون لەگەڵ هێندەك شیعەی دیکە، کە پتر ناسیۆنالیستی عەرەبن، لەوەی دوای کەللەرەقیی ئاینزایی (مژهبی)و، فەرمانی مەلا سیستانی فارس بکەون‌و، ئەوانیش هەر لەدژی دەستوورەکە دەنگبدەن، ئەوا، بێگومان، ژمارەیەکی زۆر کوردیش هەن، کە بەپڕۆپاگەندەی حیزبە کوردییەکان هەڵناخڵەتێن‌و، لەدژی دەستوورەکە دەوەستن. خۆ ئەگەر ئەوانیش بچن بۆ دەنگدان‌و دەنگ لەدژی بدەن، ئەوە لەوانەیە کە بەهەموویان بتوانن "ڕەوایەتیی" دەستوورەکە لەبارەی وەدەستنەهێنانی زۆرێتیی دەنگەوە، پووچبکەنەوە. خۆ، ئەگەر وانەبێ‌و، زۆربەی دەنگەکان بەلای وەرگرتنی دەستوورەکەوە بێ، ئەوا سەردەکەوێ. بەڵام، ئێستە جارێ، با ئێمە وادابنێین، کە دەستوورەکە لەئەزموونی دەنگداندا دەردەچێ. ئەودەمە، ئەوانەی لەدژی بوون، هەروەك دژبەر دەمێننەوەو، بەدەستووری خۆیانی نازانن‌و ڕێزیناگرن‌و، عەرەبەکانیان، داوای گۆڕین‌و لابردنی ئەو خاڵانە دەکەن، کە سەرکردەکانی پارتی‌و یەکێتی، وەك مافی سەرەکیی کورد، شانازیدەکەن پێوەی‌و، بە"بەشی شێر"ی دادەنێن. ئەوەتا، هەر لەئێستەوە، سوننییەکان، داوای ئەوە دەکەن، کە زمانی عەرەبی ببێتە زمانی فەرمی لەکوردستانداو، لەدەسەڵاتی هەرێمەکان کەمبکرێتەوەو، دەسەڵاتی نێوەند بەهێزتر بکرێ‌و، گەرەنتی ئەوەش هەبێ، کە عێراق، وەك دەوڵەتێکی یەکتاو، لەدابەشکردننەهاتوو بمێنێتەوە. بۆ هێنانەدی ئەوەش‌و، سەرەڕای هەموو دوژمنایەتییەکی سوننییەکان بەرامبەر ئەمریکا، لەمەدا، ئەمریکایان کردووە بەدەمڕاستی خۆیان‌و، پەنایانبردووەتە بەری، کە گوشار بخاتە سەر کوردو، ئەوەبوو زەلمای خەلیلزاد، سەفیری ئەمریکا لەبەغدا، بۆ ئەم مەبەستە ڕوویکردە دوکان‌و لەگەڵ مام جەلال‌و کاك مەسعوود کۆبووەوەو، کەسیش نازانێ بڕیار چبووە، چۆنکە، پارتی‌و یەکێتی، خودێ دەستبداتە باڵیان، دەستێکی باڵایان هەیە لەچاوشارکێی ڕامیاریدا. لەبەرئەوە، نازانرێ چ بەڵێنێکی دیکەی گۆڕینی دەستووریان داوە بە "برا سوننیەکان". خۆ ئەگەر دەستوورەکە، هەرواش بمێنێ، کە هەیە، ئەوا کوردستان، هیچ کاتێك، مافی جیابوونەوەی نابێ‌و، عێراقیش، بەکوردستانەکەیەوە، دەوڵەتێکی عەرەبیی ئیسلامییەو، تەنانەت مام جەلال خۆشی، نکۆڵی لەم ڕاستینەیە نەکرد، کاتێك کە لەمانگی ئەیلوولدا کە لەئەمریکا بوو، لەبەردەم تەلەفیزیۆنی CNNدا، لەوەرامی پرسیارێکی ڕۆژنامەنووس Wolf Blitzerدا، لەبارەی پێوەندیی عێراق بەئیسرائیلەوە، گوتی: "لەکۆنفرانسە ڕۆژنامەییەکدا، لەلایەن ڕۆژنامەنووسێکی ئیسرائیلییەوە، (ئەم) پرسیارە کرا لێم، وەرامی من ئەوەبوو (کە) عێراق دەوڵەتێکی عارەبییە. (عێراق) هەر تەنێ دەوڵەتێکی ئیسلامی نییە..." "I was asked by Israeli Journalist in the Press Conference: my answer was: Iraq is an Arabic Country State. It is not Islamic only… ete" (Kurdistan Obsever. Com 11. Spt. 2005).

لەبەر ئەوە، لێرەدا هیچ گومانێك نامێنێتەوە، كە عێراقی رووخاو و، هەرەسبردوو، بە بەلادا كردنی "چاكی مەردانەی" سەركردەكانی پارتیو یەكێتی، بووەوە بە دەوڵەتێكی عەرەبی. بەڵام ئەمجارە، نەك بەهۆی لەشكری بەریتانیاوە، بەڵكو بەدڵخوازی ئەوانەی رۆژگاری نالەبار كردوونی بە نوێنەری كوردو، بە "شێوەیەكی ئارەزوومەندانە"ش!!! ئەوەش دەبێ بگوترێ، كە لەدەستوورەكەدا، بەهیچ جۆرێك نێوی "گەلی كورد"، یان "نەتەوەی كورد"، وەك نەتەوەیەكی سەرەكی، لەپاڵ نەتەوەی عەرەبدا، نەهاتووە، بەڵكو عێراق، وەك چێشتی مجێور، لەهەموو بابەتێك پێكهاتووە. ئەوجا، عێراق كە بەپێی دەستوورەكە خۆی، ئەندامی دامەزرێنەری كۆمكاری عەرەب بێو، پێگیر (ملتزم) بێ بە پەیماننامەی كۆمكاری عەرەبییەوە، كە پەیماننامەیەكی "عرووبی"یە، ئەوا دیارە، بەپێی ئەو پەیماننامەیە، عێراق دەوڵەتێكی عەرەبییەو، ئیدی كورد، هاووڵاتی دەوڵەتێكی عەرەبین، وەك چۆن قیبتیەكانی میسر، هاووڵاتی كۆماری عەرەبیی میسرنو، كوردستانیش نیشتمانی كوردو كوردستانییەكان نییە، بەڵكو بەشێكە لەخاكی عەرەب. هەر كەسێكیش بێو، دەستبكا بە فەلسەفە لێدانو، بێژێ، ئەمە وانییە، ئەوا دیارە، قسەكەی دەوەن بەئاشو نێرە بیدۆشەیەو، هیچی دی.

شایانی باسە، كەینوبەین (مۆامرە)و نەخشەكێشان لەدژی ئاواتەكانی خەڵكی كوردستان بۆ ئازادیو رزگاربوون لەكۆیلەیەتی، لەگەلێك لاوە بەدیدەكرێ. لەلایەكەوە، بەرەی كۆنەپەرستانو شۆڤێنیستانی عەرەب، بەسەرۆكایەتیی شێخەكانی حیجاز، كە بەزۆری شمشێرو خوێنرێژی، شەریفی مەككەیان دەرپەڕاندو، لەژێر ئاڵای "وەهابێتی"ی دژ بە پێشكەوتنخوازیو ئازادیی مرۆڤو لەژێر ئاڵای ژندوژمنیدا، خۆیان كردە شای ئەو وڵاتەو، نێوەكەشیان گۆڕی بە "عەرەبستانی سعوودی"، بەنێوی بنەماڵەكەیانەوە. ئێستەش دەیانەوێ، بەبیانووی ئەوەوە، كە ئەمریكا عێراقی داوەتە دەست ئێرانو، عەرەبایەتیی لەعێراقدا لەمەترسیدایە، دەستبكێشنە كاروباری عێراقەوەو، دەیانەوێ "لەشكرێكی عەرەبی" رەوانەی عێراق بكەن، بۆ ئەوەی ئەنفالێكی دیكە لە كوردو خەڵكی كوردستان بكەنەوە. لەلایەكی دیكەوە، كۆنەدۆستەكەی سەددام، جاك شیراك، كە بە "جاك ئیراك" نێوپرۆیوە، لەفەرەنساوە، خەمی پارچە پارچە بوونی عێراقی لێنیشتووەو دەیەوێ، كۆنفرانسێكی نێو نەتەوەیی بگرێ بۆ "رێگرتن لە لەتلەتبوونی عێراق". لەولاشەوە، دیكتاتۆری رووسیا، پووتین، دەفەرمووێ، دەبێ لەشكری ئەمریكاو بەریتانیاو هاوپەیمانەكانیان عێراق بەجێبهێڵن. بێگومان، ئەم كابرایە دەزانێ، ئەگەر هاوپەیمانان عێراق بەجێبهێڵن، كارو كرداری تیرۆریستەكان بەجارێ پەرە دەستێنێ. وادیارە، ئەویش ئەوەی دەوێ. ئاشكرایە، ئەم پووتینە، شەووڕۆژ هاوارێتی لەدەست ئەوانەی كە لە چیچانستان داوای سەربەخۆیی دەكەنو، ئەو بە "تیرۆریست" نێویاندەبا، باشە، بۆچی دەستوەشێنەكانی چیچانستان تیرۆریستن، بەڵام دەستوەشێنەكانی عێراق، كە هەموو رۆژێك چەند كوردێك "ئەنفال" دەكەن، بەرهەڵستكارو رزگاریخوازن؟ ئەم پرسیارە دەبێ لە خۆشەوی مەلا برایمو كاك شۆرشیش بكرێ، كە ئەویان نوێنەری پارتیو، ئەمیان نوێنەری یەكێتییە لەرووسیاو، هەردووكیان لە تەلەفیزیۆنەكانی پارتیو یەكێتیدا، بەئاوو تاوەوە، باسی هەڵوێستی دۆستانەی رووسیایان دەكرد بەرامبەر بە كورد. ئەمە لەكاتێكدا، كە لەسەردەمی قەیسەردا لەشكری رووسیا كوردستانی كاولكردو، لەسەردەمی ستالیندا، رژێمی ستالین ئەنفالی لە كورد كردو كوردستانی سۆری بەخشی بە ئازەرییەكانو، كۆماری رۆژهەڵاتی كوردستانی فرۆشت بە نەوتو، پاش ئەوەشو، هەتا ئەورۆش، رژێمی رووسیا هەر هاوپەیمانی دەوڵەتە داگیركەرەكانی كوردستان بووەو، چاوی نەك هەر لە بەكارهێنانی چەكی كیمیایی لەكوردستاندا

پۆشیوە، بەڵکو پاکانەشی بۆ ڕژێمی سەددام کردووەو، ئێستەش دەیەوێ بازرگانەکانی بنێرێتە هەرێمی باشوور، بۆ مژینی خوێنی کورد. قسەیەك هەیە لەنێو ئەڵمانەکاندا دەبێژێ "جاران رووسەکان کۆمۆنیزم– یان ئێکسپورت دەکرد بۆ جیهان، بەڵام ئێستە کچە سۆزانیو نەخۆشیی ئێدز ئێکسپورت دەکەن".

کورتو کرمانجی، لەگەلێك لاوە، هەوڵدەدرێ بۆ ئەوەی رێ لە کورد بگیرێ، تاکو نەتوانێ مافی بڕیاری چارەنووسی خۆی بدا. تەنانەت، ئەوەتا ئەمریکاش کە گوایە هەڤاڵبەندی کوردە، گوشاری خستە سەر یەکێتیی ئەورووپا، کە وتوویێژ لەگەڵ ڕژێمی ترك بکەن، بۆ بوونە ئەندام لە یەکێتیی ئەورووپادا، بێ ئەوەی بەیەك وشە باسی کێشەی کورد بکا.

ئێستە، با بێینەوە سەر بەشی دووەمی باسەکەمان، ئەمەش ئەوەیە، ئەگەر هاتوو دەستوورەکە لە دەنگداندا کەوت، چ دەبێ؟ بە بیروڕای منو، بەپێچەوانەی ئەو مەترسییەوە کە سەرکردەکانی پارتیو یەکێتی دەیخەنە دڵی کوردەوەو دەبێژن، "دەرفەتی وا هەڵناکەوێتەوە"، باشترین هەل بۆ کوردستان هەڵدەکەوێ، ئەگەر بێتو سەرکردەکانی ئەم دوو زلحیزبە، نەبنە رێگر لەبەر سووتوەرگرتن لێی. چۆنکە، ئەوسا، دوو رێ لەبەردەم خەڵکی کوردستاندا دەبێ. یەکەمیان ئەوەیە، خەڵکی کوردستان بەیەك دەنگ بێژن، "عەرەبە بەڕێزەکان! ئێمە، بەهەموو شتێك رازیبووینو، دەستوورێکمان دانا لەگەڵ ئێوە، کە وازمان لەمافی چارەنووسی خۆو سەربەخۆیی وڵاتمان، کوردستان، هێناو خۆمان کردەوە بە عێراقیو، دانیشماننا بەوەدا کە عێراق دەوڵەتێکی عەرەبییەو، ژنمان، لەبەرخاتری چاوی رەشی ئێوە، کردە چارەکە پیاوێك، بەڵام ئێوە بۆرە مافێکتان بەئێمە رەوا نەدی.. کەواتە، خودێتان لەگەڵو، ئێوە لەماڵی خۆتانو ئێمەش لەماڵی خۆمان". ئەوجا دەستبەجێ لەکۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان داوا بکەن، کە باشووری کوردستان، وەك پرۆتێکتۆرات (محمیە)یەك، بگرێتە ژێر باڵی خۆی، کە ئەمە سەربەخۆیی نییە، ئەو سەربەخۆییەی کە سەرکردەکانی کورد بەخەونو خەیاڵی شاعیرانەو، گەفی رەگەزپەرستانی دەدەنە قەڵەم، بەڵکو بارودۆخێکە لەسەربەخۆییەوە نێزیکە. ئەو دەمە دەبینین، کە گەلێك لایەن هەن، لەمەدا، پشتی کوردستان دەگرن. بەتایبەتی، چۆنکە کێشەی تیرۆر لەعێراقدا زۆر توندوتیژ بووەو، تادێ بەرەو توندتیژتر بوونیش دەچێ، لەبەرئەوە گەلێك لایەن هاتوونەتە سەر ئەو باوەڕەی کە عێراق، هەزار پینەشبکرێ، یەکناگرێتەوەو، لەم رووەوە زۆر سەرزەنشتی سیاسەتیی ئەمریکاو بەریتانیا دەکەن بەرامبەر بەوەی کە هەوڵی یەکپارچەییی عێراق دەدەن.. بەڵام، ئەوەی راستی بێ، باوەڕ ناکەم ئەمە رووبدا، چۆنکە سەرکردەکانی کورد بەگشتیو، سەرکردەکانی پارتیو یەکێتی بەتایبەتی، ئەو ورەو دووربینیو جەربەزەییەیان تێدا نییە، کە زاتبکەن، ئەو هەنگاوە بنێن. بەڵکو، زۆر رێیتێدەچێ، کە هەوڵی ئەوە بدەن، کورتانەکەی جەجاڵ سەرلەنوێ بەرەشوڕووتی خەڵکی کوردستان بدروونەوە، بەڵام ئەمجارەو، لەژێر گوشاری هەلومەرجی سەختی تازەدا، چۆنکە، دەرفەتە گەورەکە بەو شێوە لەبارەی دوو ساڵ لەمەوبەر، نەماوە، ئەمجارە، کورتانێك دەبێ، کە گەلێك تەنگترو ئێسکگرانتربێ لە کورتانەکەی سەردەمی عەللاویو جەعفەری. ئەودەمە، بێزاریی خەڵکی کوردستان، بەتایبەتی، بەهۆی ئەو رەوشە خراپەوە کە تێیدا دەژی، هەر لە بێ ئاویو بێ کارەباییو بێکارییەوە بیگرە، هەتا دەگاتە گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتیو مشەخۆریی کاربەدەستانو هەڕەشەو گۆڕەشەیان لەدەربڕینی بیروڕا بەسەربەستی، دەگاتە ئاستێکی وا، کە شەڕو بەیەکدادانو پشێویو ئاژاوەی نێوخۆیی هەڵدەگیرسێنیو پەرەدەستێنێ. شایانی باسە، ئەوەی شەڕو لێکدانی ئەمجارە، لەشەڕو لێکدانی نەوەتەکان جیا دەکاتەوە، ئەوەیە، کە

ئەمجارە شەڕەکە ناکەوێتە نێوان پارتی‌و یەکێتی، چۆنکە، هەردوولایان، زۆر باش دەزانن، کە دەستوەشاندن لەیەکدی، گۆڕی خۆ هەڵکەندنیانە بەدەستی خۆیان. لەبەر ئەوە، پارتی‌و یەکێتی، لەگەڵیەك ڕێککەوتوون کە هۆی چوون بەگژیەکدا لەخۆیان دووربخەنەوەو، ئەوەش بەوەی هەردوولا ڕازیبوون‌و گەیشتوونەتە ئەو ئەنجامەی کە ئەم بارەی ئەوڕۆ هەیەو بەخەیاڵی وان، وێستاوە، ڕایبگرن‌و، بەهیچ جۆرێك بیر لەوە نەکەنەوە حکوومەتێکی یەکگرتوو دروستببێ، بەڵکو لەسەر بنچینەی نیوە نیوە، یان کەمێك لەنیوە نیوە، پلەو پایەکان‌و سەروەت‌و سامانی کوردستان، لەنێو خۆیاندا بەشبکەن، ئەوەتە هەر لەئێستەوەو، بەپێی قسەی محەممەد مەلا قادر، ئەندامی مەکتەبی سیاسی پارتی، هەر کاتێك سەرۆکایەتیی حکوومەت بکەوێتە دەست یەکێتی، دەبێ سەرۆك پەرلەمان پارتی بێ ("میدیا" ژ 211، 2005/10/4، ل9). هێژای گۆتنییە، کە کاك محەممەد مەلا قادر، کاتی خۆی لەتەلەفیزیۆنەکەی پارتیدا دەیگوت، "ئەو کەسەی نەچێ بۆ هەڵبژاردن خاینە، یان بێگانە ڕایسپاردووە کە نەچێ". ئەز یەکێك بووم لەو خاینانەی، نەچوون بۆ هەڵبژاردن، چۆنکە ویژدانم نەیهێنا، بەدەستی خۆم، خۆم بکەمەوە بەئەندامی دەوڵەتێك کە ئەنفالی لەکورد کردو، کوردی دایە بەرچەکی کیمیایی‌و کچی کوردی لەبازاڕە عەرەبییەکاندا فرۆشت. ئێستەش، ئەوەتە جارێکی دیکە، دەستیکردووە بە بەخاین‌و نۆکەر نێوبردنی ئەو کەسانەی کە دەنگ بۆ دەستوورە ڕەشەکە نادەن‌و، خۆی بەوەوە هەڵدەکێشی کە کاتێ خۆی چووەتە شاخ. بەڵێ. زۆر کەس چوونە شاخ‌و ماڵییان وێرانبوو و، ئەوەتا لەژێر خێوەتدا دەژین، زۆر کەسیش چوونە سەر شاخ‌و بوونە ملیۆنێرو کەوتنە داگیرکردنی پلەو پایەی حکوومەت، هەر لەبەر ئەوەی "لەسەر شاخ" بوون. دوایش، ئەگەر یەکێك لەسەر بەکارهێنانی مافی خۆی، واتە دەنگدان بە "نا" بە خاین‌و نوکەر بدرێتە قەڵەم چۆن دەتوانێ لەکوردستاندا بە ئازادی قسە بکاو بنووسێ‌و بیروڕای خۆی دەربڕێ؟؟ لێرەدا، دەبێ بێژم، ئەم ڕێککەوتنەی پارتی‌و یەکێتی، بۆ هێشتنەوەو ڕاگرتنی دابەشکردنی باشووری کوردستان، لەوەدا دەردەکەوێ کە لەساڵی 1995وە باسی ئەوە دەکەن، کە "بەو زووانە" یەکدەگرنەوەو، تەنانەت لەڕۆژی 9/4دا، بۆ دواجار گوتیان 5–6 ڕۆژی دیکە جاڕی یەکگرتنەوەی هەردوو بەڕێوەبەریتییەکە دەدەن، بەڵام کۆتاییی مانگی ئەیلوول، بە خەڵکیان ڕاگەیاند، کە کاتێك دەستنیشاننەکراوەو، دانەنراوە بۆ یەکگرتنەوەی هەردوو بەڕێوەبەرێتییەکە.

بەڕاستی، مرۆڤ کە تەماشای بارودۆخی کورد دەکاو، دەبینێ کە کورد لە چ وێستاوێکی مەترسیدار دایە بەدەست حیزبحزبێنەو، بەرچاو تەنگی‌و، هەڵمەتەکاسەییی خۆپەرستانەو، لەسیاسەتنەزانانەی سیاسەتکارانی کورد، کە ئەو دەرفەتە مێژووییەی بۆ کوردستان هەڵکەوتبوو، بەهەرزان فرۆشتیان، ئەوجا کە مرۆڤ سەرنجێکی ئاستنزمی ڕۆشنبیریی ئەوانە دەدا، کە خۆیان کردووە بەگەورەو دەمڕاستی کوردو، دەیانهێننە سەر تەلەفیزیۆن‌و دەکەونە پەسندانی ئەو دەستوورە ڕەشەو، هێندێکیشیان بەدرۆی بێشەرمانە، مۆرکی خیانەت دەنێن بەوانەوە، کە ئازایانە دێنە پێشەوەو، نایانەوێ مافی دەنگدانی خۆیان بەکاربهێنن بۆ تێپەڕبوونی دەستوورێکی وا، کە جارەکی دی‌و، پاش هەشتا ساڵ کۆیلەیەتی، زنجیری عێراقیبوون، لەدەست‌و پێ‌و گەردنی کورد بئاڵێنێتەوە، ناچار دەبێ، بدا لەپڕمەی گریان‌و بکەوێتە قوڕ پێوان.

باوەڕ بکەن خەڵکینە، هەرچەند سەردێنم‌و سەردەبم، نازانم چۆن مام جەلال، کە خۆی کەرکووکییە، زاتدەکاو دەبێژێ "ئەو کوردەی کەرکووك بەجێبهێڵێ خیانەت دەکا". باشە، بۆچی دەبێ کەرکووکییەك ساڵانی ساڵ لەژێر خێوەتدا بژی، بێ ئاوو بێ کارەباو بێ سەرپەرشتیی بژیشکی‌و، سەرمای زستان‌و

قرچەی گەرمای هاوین بگرێتە خۆی‌و، منداڵی بەپێخاوسی بگەڕێن‌و، هەموو سات‌و چرکەیەکیش ترسی ئەوەی هەبێ کە تیرۆر بکرێ، ئەگەر هاتو ئیدی نەیتوانی بەرگەی ئەو ژیانە کولەمەرگییە لە"عێراقی ئاشتی‌و هیوا"دا بگرێ، بۆچی دەبێ خاین بێ؟ باشە، بۆچی مام جەلال‌و ماڵومنداڵی‌و سەرکردەکانی پارتی‌و یەکێتی نەچوون ماوەیەك لە کەرکووك بژین، تا تێبگەن ژیان لەوێ چۆنە! ئایا، ئەو کاربەدەستانەی کە دەتوانن بەسەتان ملوێن دۆلار تەرخان بکەن بۆ کڕینی خانوو لەکەرکووك بۆ کەرکووکییە دەرکراوەکان‌و بن خێوەتەکان، کە ئەوەتا هەر خانووەو لەسەری نووسراوە "بۆ فرۆشتن"و، دەتوانن نان‌و کار بدۆزنەوە بۆ ئەو لێقەوماوانە، کەچی ئەو کارە ناکەن، ئایە ئەوە "نیشتمانپەروەری"یە؟ ئەز باسی "خیانەت" ناکەم، چۆنکە ئەگەر بێمە سەر ئەو باسە هەویرەکە زۆر ئاو دەکێشی.

قسەی خۆمان بێ، وەك دەمێکیشە لە "میدیا"دا نووسیومە، کێشەی کەرکووك وەك کێشەی فەلەستین‌و سەرکردە عەرەبەکانی لێهاتووە. سەرکردە عەرەبەکان، کە تا بینەقاقایان ملیاردە دۆلاری نەوتە، ساڵانی ساڵە، بازرگانی بەکێشەی فەلەستین‌و خوێنی فەلەستینیەکانەوە دەکەن‌و، لەژێر خێوەتدا دەیانژێنن‌و، ملی هەزاران کەسیان کرد بە پەتی سێدارەدا، بەنێوی خیانەت‌و سیخوڕێتییەوە بۆ "دوژمنی زایۆنی"و ناپاکیی لە "کێشەی چارەنووسسازی فەلەستین"و "قودسی عەرەب"و، تەنانەت ئەنوەر ساداتیشیان هەر بەو تۆمەتە کوشت‌و، چەند حیزب‌و تاقمیان لە "بەرەی رزگاریخوازیی فەلەستین" جیاکردەوەو، خستنیانە دەستوەشاندن‌و، تائێستەش هیچیان بۆ فەلەستین نەکردووە. لەبەر ئەوە، کێشەی فەلەستینیش، لەم رووەوە، لەکێشەی کەرکووك دەچێ‌و کە، کەرکووك بە "قودسی کوردستان" دەدرێتە قەڵەم، زۆر لەجێی خۆیایەتی. سەرکردە عەرەبە دیکتاتۆرەکان، چەند "قودسی عەرەبیان" گێڕایەوە بۆ فەلەستینییەکان، سەرکردە بەڕێزەکانی کوردیش، هەر هێندە "قودسی کوردستان" دەخەنەوە باوەشی کوردستان. چۆنکە، ئەگەر مەبەستیان چارەسەرکردنی کێشەی کەرکووك بوایە، دەمێك بوو کردبوویان. چەند سەت ملیۆنێك دۆلاریان تەرخاندەکرد بۆ کڕینی خانو و، پەیدا کردنی کارو کاسبی بۆ خەڵکی کەرکووك‌و، پارەیەکیان دەدا بە عەرەبە هاوردەکان بۆ مسۆگەر کردنی ژیانی خۆیان، لەکاتی گەڕانەوەدا. هەروەها، ئەو نێوچانەی لە کەرکووك دابڕاون، وەك چەمچەماڵ‌و شوێنەکانی دی، بەبڕیارێکی "بەڕێوەبەریتییەکەیان" دەیانخستەوە سەر کەرکووك‌و، نەدەچوون دەست لە عەللاوی‌و جەعفەری پانبکەنەوەو، دواییش، هەموو گوتاوڕۆکە بهێنن بەسەر جەعفەریدا، ئەوەیش کە، کاتێك دیان، کەرکووکییەکان، ئیدی بەرگەی چاوەڕوانیی دوو ساڵی دیکە ناگرن‌و، بەدەستیدەستیپێکردن، چیدی ناخڵەتێن، هاتوون گوناهی جەعفەری دەگرن. باشە، ماوەی چەند مانگێك لەمەوبەر لە "میدیا"دا نەمنووسی کە جەعفەری فارسەو خزمی مەلا سیستانییەو مەلا سیستانی چی پێ بێژێ، ئاوادەکا؟ بۆچی هەر ئەو دەمە، ماوەیەکتان دانەنا بۆی بۆ جێبەجێکردن‌و ئاساییکردنەوەی بارودۆخی کەرکووك، کە دەبوو پێش ئەو، حکوومەتی عەللاوی بیکردایەو، نەیکردو، ئێوەش لێی بێدەنگ بوون؟ دوایی باشە، ئایا پارتی‌و یەکێتی، هەردووکیان لە حکومەتی عەللاوی‌و جەعفەریدا بەشدار نەبوون‌و نین، بۆچی خۆیان دەستپێشکەری ناکەن؟ ئەگەر عەللاوی رێگر بوو، بۆچی لەحکوومەتەکەیدا مانەوە؟ ئەگەر جەعفەری رێگرە، بۆچی لەحکوومەتەکەیدا ماون؟ نەخێر وانییە قوربان، ئێوە ناتانەوێ کێشەی کەرکووك چارەسەر بکەن. ئەوەی ئێوە دەتانەوێ، ئەوەیە، دوو میرنشینەکە، وەك خۆیان بەشێوەی فیفتی فیفتی بمێننەوە، بەڵام دڵنیابن کە نامێننەوە. لەبەر ئەوە، خەریککردنی خەڵك بە هەیتوهووتی دەنگدانەوە بۆ دەستوور، هیچ خێرێك چاوەڕوانناکرێ لێی.

دەنگدان بۆ دەستوور بە ئا، یان نا، سەرکەوتنی دەستوور، یان ژێرکەوتنی لەدەنگداندا، هەردووکی بەزیانی خەڵکی کوردستان تەواو دەبێ، چۆنکە، حیزبحزبێنەو فیفتی فیفتی، کارەکەی هەر لەسەرەتاوە بەهەڵە دەستپێکردو، هەر خانوویەکیش لەسەر بناخەی رفۆك‌و قرچۆك دابمەزرێ، هەزار جۆرە بۆیاخی جوانیش بکرێ، ئەنجامەکەی هەر رمانە بەسەر ئەوانەدا کە تێیدا دەژین.

بەرلین 2005/10/7

میدیا، **ژ** 212، 2005/10/11

یادێکی نەورۆز

هەمووی چەند رۆژێکی ماوە بۆ یادی نەورۆز.. دەبێژم، یادی نەورۆز، نەك جێژنی نەورۆز. چۆنکە، لەوەتەی کورد بۆ یەکەمینجار جێژنی نەورۆزی، بەهەڵکردنی ئاگری نەورۆز پیرۆزکردووە، خۆشییەکی وای بەخۆیەوە نەدیوە کەنێوی بنێی "جێژن". لەبەر ئەوە، دەبێ جارێ هەر بەیادی کۆنە نەورۆزەوە خەو ببینین و شتی لێوە فێربین و، تێبگەین کەجێژن بۆنەیەکە بۆ چێژوەرگرتن لەژیان و، دەربڕینی هەستی شادی، ئەمەش تایبەتکارێکی مرۆڤی ئازادە، نەك مرۆڤی بندەست.

ئێستە، با جارێ بگەڕێینەوە بۆ یەکەمین جێژنی نەورۆز، کەئەوەش هەر لەسایەی شوومی داگیرکەراندا بووەو کوێرەوەریی هەزاران ساڵەشی بەدوادا هات، چیرۆکە راستییەکەش ئەوەیە، کاتێك کەکوردی ئەو سەردەمەی ولاّتی ماد، دژی ملهۆڕێتیی ئەژدەهاك (کەفارس و عەرەبەکان کردوویانە بەچحاك)، راپەڕین و دەرەقەتی نەهاتن، پەنایان بردە بەر فارسەکانی دراوسێیان بۆ یارمەتیدانیان و، بەو هۆیەوە توانییان ئەژدەهاکی زۆردار لەنێو ببەن، کەئەو ناڕەسەنەش، هەر کوردێك بوو لەخۆیان، بەلاّم لەشکری شای ملهۆڕو زۆرزانی هۆزی فارس، بەرە بەرە شوێنی خۆی لەولاّتی ماددا کردەوەو، جێی ئەژدەهاکی ملهۆڕی گرتەوەو، هەر لەو دەمەشەوە کورد سەربەخۆییی خۆی لەدەستداو، ماڵی چووە سەر بەشی ماڵان و، ئیدی نەورۆز لەکورد بوو بەشین و شەپۆڕ. جاهەر چەندە نەورۆز، یادی جێژنی رزگاربوونە لەزۆردارێکی خۆیی، بەلاّم بۆنەیەکیشە بۆ هێنانەوە بیری چارەنووسی رەش و، بندەستیی زۆردارانی بێگانەی داگیرکەر.

نەورۆز، لەم رووەوە، وانەیەکی زۆر گرنگە بۆ کورد، ئەویش ئەوەیە، کەنابێ پەنا ببرێتە بەر ملهۆڕێکی بیانی، بۆ خستنە خوارەوەی ملهۆڕێکی خۆیی. ئەوجا ئەگەر ئەو ملهۆڕە بیانییە، داگیرکەری پارچەیەکی دیکەی نیشتمانەکەت بوو، ئەوا بەهیچ جۆرێك نابێ پشتببەسترێت پێی. زۆردارو ملهۆڕی کورد، دەبێ بەدەست و مێشکی خەڵکی کوردستان لەسەرکار لابرێت، نەبەدەستی داگیرکەرانی کوردستان، یان بێگانەی چاو لەدوو. زاڵبوونی بەرەیەکی رامیاری، بەسەر دژبەرەکەیدا، دەبێ بەبڕیاری ئاشتییانەو ئازادانەی خەڵکی کوردستان بێ، نەك بەزۆری زۆردارەکیو چاوڕاوو پارەو چەکی داگیرکەرانی کوردستان.

زۆر بەداخەوە، هێندەك لەمیرە کوردەکان، لەسەردەمی خۆیانداو، لەپاش ئەوانیش، گەلێك لەحیزبە کوردستانییەکانیش، لەسەتەی رابردوودا، ئەم رێسا نگریسە (ملعون)ەیان چەند جارو چەند جار تاقیکردووەتەوەو لەئەنجامی ئەوەوە، دەست و دەم و لینگیان بەئاگری ناهومێدیدا چزاوە، کاتێك لەشکری داگیرکەرانیان هێناوەتە ولاّتەکەیانەوە بۆ سەرشۆڕکردنی هاوولاّتەکەیان، کەهۆڤێتیکردووە بەسەریانەوە، یان ناحەزو رکەبەریان بووە لەرامیاریدا، کەئەوەش هەمووی بەپەژیوانی و ماڵوێرانیی گشت لایەکی خەڵکی کوردستان تەواو بووە.

ئەوەی کەکورد، کەم پەندی لەبەسەرهاتی دڵوەستێنی خۆیو کارەساتەکانی رابوردووی وەرگرتووە، شتێکی بەڵگەنەویستە. هۆی ئەوەش یەکلایەنە نییە، بەڵکو گەلێك کارکردی مێژوویيو جۆگرافیاییو جڤاکیو ئاینی کەوتوونەتە یەك و، بەتێپەڕبوونی زەمان، ئەم بارە نالەبارەیان سازداوەو گرێکوێرەیەکی دەروونییان لەناخی کورددا دروستکردووە، کەخۆی، لەنێوخۆدا، بەزل و ئاشوەستاو فرەزان و، بەرامبەر دەرەوەش، بچووك و بەردەست و نەزان، رادەگرێ. ئەگەنا، ئەگەر وانەبووایە، بۆچی دەبوو کوردێك کە

13 ساڵ، دوو دەوڵەتۆچکەی لەسیٚ ستانی بەرفراواندا هەبوو، پێوەندیی دیپلۆماسییانەی بەگەلێك دەوڵەتی گەورەو بچووکەوە هەبوو، بودجەی خۆی هەبوو، پۆلیس و دەزگەی ئاسایشی سەربەخۆی هەبوو، دەزگەی راگەیاندنی گشتیی مۆدێرنی هەبوو، چوار زانستگەی هەبوو، پاش ئەوەش، بەرێکەوت، بوو بوو بەهاوپەیمانی ئەمریکاو بەریتانیا لەجەنگی خستنی سەددامدا، ئا ئەو کوردە، پێویستی بەوە هەبیٚ، لەباتی ئەوەی دەستبەجیٚ خۆی کۆبکاتەوەو خۆی یەکبخاو هەموو بەرژەوەندییەکی لاوەکی بخاتە لاوەو، سووت لەو دەرفەتە مەزنە وەربگریٚ کەرەخساوە بۆی، یەکودووی لێنەکا، رابکاتە بەغداو، بەکراسی بەری خۆیەوە، خۆی بکاتەوە هاوولاٌتی دەوڵەتێکی رووخاو، کەهەشتا ساڵ لەوەبەر، بۆ نەمانی تێکۆشا بیٚ، ئەوجا خۆی بگەیەنێتە رەوشێکی وا چرووك و پەرپووت و تەپیو، کەوەك حەمەی حاجی مەحموو گوتەنی "دەستی لەبن هەمانەکە هاتبێتە دەرەوە"؟!

ئەم قسانەم قسەی ئەوڕۆم نیین، سالاٌنێکە ئەم قسانە دەکەم و هاوار دەکەم و، لەهەموو لایەکیشەوە دەبیستریٚن، بەلاٌم ناکەونە گۆرەپانی کارەوە، ئەگەنا، هەر پاش رووخانی سەددام، لەرۆژنامەی "میدیا" و "کۆنگرە" و گەلێك دەزگەی راگەیاندنی گشتیدا، باسی ئەوەمکرد کەجەعفەری کابرایەکی سەر بەرژێمی ئێرانەو دژ بەکوردەو ژنبرای مەلا سیستانیی فارسەو، مەلا سیستانیش کابرایەکە وەك خومەینی. ئەو چەندی پێبوو بۆ کوردی رۆژهەلاٌت، ئەمیش هەر هێندەی پێیە بۆ کوردی باشوور، راستی و دروستی ئەم وتانەش، هەموو لەگەڵ رۆژگاردا کەوتنەروو، بەلاٌم کاربەدەستانی کورد، کەوتنە پەسندان و هەڵدانی سیستانی، تەنانەت مام جەلال دەیگوت: "سیستانی نیعمەتێکە خوا ناردوویەتی بۆ عێراق" و هەموویان، دەستیاندایە دەست جەعفەری، کە ئەو دەمە کابرایەکی نەناسراوو، پێش ئەوەش، پەنابەرێك بوو لەلەندەن، عەیادەیەکی بچووکی کەم بایەخی هەبوو، لەپاڵ ئەوەشدا، بازرگانیی بەفرۆشتنی گون و گورچیلەی مەرەوە دەکرد. کەچی ئەو جەعفەرییە بێدەسەلاٌتە، کەکرا بە "سەرۆکوەزیران"، بەیارمەتیی کورد، نەچوو بۆ پیرۆزباییی کۆبوونەوەی پەرلەمانی کوردستان و، نەچوو بۆ پیرۆزباییی دەستنیشانکردنی سەرۆکی هەرێمی کوردستان، کەئەمەش بەڵگەیەك بوو بۆ دوژمنایەتیی کوردو، دەبوو کورد هەر زوو دوور بکەونەوە لێی. ئەوجا، کە بەرۆژی نیوەڕۆ، فێڵی لەدەقی سوێندخواردنی کابینەی وەزیران کردو، هەموو وەزیرە کوردەکانیش، بێجگە لە دوکتۆر بەرهەم ساڵح، نەچوون خۆیان جیابکەنەوە لیی، بەڵکو ئەو سوێندە درۆیەیان خوارد بۆی و، مێش میوانیان نەبوو، ئێستە، پاش ئەم هەموو تاقیکردنەوە تفت و تاڵەو، پاش ئەوەی ژمارەی پارلەمانتارە شیعەکان گەیشتووەتە 127 و کوردیش بووە بە 53 و بیست و چواری کەمکردەوە، تازە بەخێریٚ، بیر لەلابردنی جەعفەری دەکەنەوە، ئەمە لەکاتێکدا، کە مەلا سیستانی و فەقیٚ موقتەدا سەدر، پشتگیریلێدەکەن. لەگەڵ ئەوەشدا، خوا بکا ئەم داخوازییە، کەنێویاننناوە "هێڵی سوور"، هەتا سەربیٚ و، ورکگرتنی زارۆکانە، نەبیٚ و، وەك "هێڵە سوورەکان"ی لەمەوبەری بەسەر نەیێت.

کوردستان، بەسەردەمێکی یەکجار ترسناکدا تێدەپەریٚ، کەمان و نەمانی کوردی پێوەیە، گەلێك دوژمن، دانیان تیژ کردووە لەکوردو، چاوەڕوانی کشانەوەی لەشکری ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی دەکەن، کەرەنگە ئەوەش زووتر رووبدا لەوەی باسدەکریٚ. عێراقچێتیی لەتامبەدەری کاربەدەستانی کورد، کەئەوەتە بەرێزێکی وەك کۆسرەت رەسووڵ، کەئەندامێکی بالاٌی سەرکردەیەتیی ی.ن.ك.ە، بێپەروا دەفەرمویٚ "ئێمە (حیزبەکەی: ج.ن) بەرژەوەندیی گەلی عێراق لەسەروو بەرژەوەندیی گەلی کوردەوە دادەنێین" (رۆژنامەی "الاتحاد"ی ئیماراتی 2006/2/9). پێشمواپە قسەکەی زۆر راستەو، ئەم

عێراقچێتییە، نەیهێشت هێزێکی نێونەتەوەیی، بۆ رۆژی "نەوەک" لەباشووری کوردستاندا بمێنێتەوە. دەسەلاّتدارانی کورد، لەباتی ئەوەی، بیر لەو دوارۆژە رەشە بکەنەوە، خەریکی ئاشتکردنەوەی شیعەو سوننەو، هێنانەوە پێشی جەنابی عەللاوین. کەئەوەش نەکاری ئەوڕۆی کوردەو، نەکارێکی هەروا سادەو سووکە، کەبەزمانی شیرین و دەستەملانێی یەکدی بێتەدی و، عەللاویش هەر جەعفەرییە، بەلاّم لەبەرگێکی دیکەداو، ئەویشمان تاقیکردەوە.

وادیارە، ئەو هەلەی کە کێشەی مافی خاوەنداریێتیی هێزی ئەتۆمی، کەئێران بەخۆی رەوادەبینیّ و تێرۆرکردنی رەفیق حەریری لوبنانی، کەرژێمی سووریای پیّ تۆمەتبار دەکریّ و، هەروەها ترسی رۆژاڤاو ئیسرائیل لەهاتنە سەرکاری "حەماس" لەفەلەستین، مالّی حیزب و حیزبۆلّکەکانی کورد ئاوابیّ، کەهەر یەکەیان لەئاوازێك دەخوێنیّ و، زۆر بەشیان لەفارس ئێرانیترو، لەعەرەبی سووریا سووریاییترو، لەعەرەبی عێراقی عێراقیترن، هیچ خێرێکی بۆ کورد تێدا نابیّ و، لەئەنجامدا، چەند رژێمێك دێنە سەرکار، کە فشە دۆستایەتییەك لەگەلّ ئەمریکاو ئەوروپاو رووسیاو چین دەبەستن و، کوردیش لەولاوە دادەمێنن و، دەست لەگۆنان درێژتر.

ئەوڕۆ، لەنێو کورددا، باسباسی "گەندەلّیی بەڕێوەبەرێتیی"یە. راستە، بەڕێوەبەرێتیی گەندەلّە، بەلاّم گەندەلّیی بەڕێوەبەرێتی، لەگەندەلّیی جەماوەرەوە هاتووە. هەر چەندە لەنێو خەلّکدا واباوە کەماسی لەسەرەوە بۆگەن دەکا، بەداخەوە، ماسییەکەی کورد لەبنەوە بۆگەنی کردووەو، بۆگەنی خوارەوەیە، داویەتە سەرەوە. جەماوەرێکی دەستپاك و هۆشیارو بەتەنگەوە هاتوو، کاربەدەستانیشی هەر لەو جۆرە دەبن، پێچەوانەش، بەپێچەوانە.

کورد دەبێژن، خواردنێك بۆ ئەوەی بۆگەن نەکا، خوێی دەکەن، ئەی ئەگەر خوێیەکە بۆگەنی کرد، چی لێدەکەن؟.

بەلّیّ...... جەماوەر گەندەلّە، ئەوجا بانەترسین لەتانووتی کەس و قسەیەکیش بۆ شەیتان بکەین.

بەرلین 2006/3/3

میدیا، **ژ** 232، 2006/3/14

* ئەم وتارە هاوکات لەژمارە (37)ی (کۆنگرە)ی ئۆرگانی کۆنگرەی نیشتمانی کوردستان KNC بلاّودەکرێتەوە.

راپەڕینی هەڵەبجە، ئەڵقەیەکی دی لەڕاپەڕینی نەوەی نوێیی کوردستان

پاش قەومانی کارەساتی هەڵەبجە، کە کوشتنی کوردێك‌و بریندار بوونی چەند کوردێکی دیکەی بە دواوە بوو، گەلێك زمان‌و قەڵەم کەوتنە کار. هێندێکیان بابەتانە لەکارەساتەکە دوان‌و، بەرپێچیان هێنایەوە بۆ خۆپێشاندەران‌و، کەوتنە رەخنەگرتن‌و گلەیی لە کاربەدەستانی دوو حیزبە دەسەڵاتدارەکەو، پێشکێشکردنی هێندەك ئامۆژگاریی خێرخوازانەو، هێندێکیش لەوانەی کە هەلێکی وایان بە ئاوات دەخواست، ئەم رووداوەیان کردە بیانوو، بۆ ئەوەی کەمتەرخەمی‌و گوناهباریی کاربەدەستانی دوو حیزبەکە بخەنە ئەستۆی، گوایە هیچ لەباردا نەبوویی‌و ئاژاوەگێڕیی‌و هۆز هۆزێنەی خەڵکی کوردستان‌و، گوتیان، کورد شایستەی ئەوە نین، رێبدرێ پێیان، خۆیان خۆیان ببەنبەڕێوەو، هەر چییەك دەگوترێ لەبارەی ئارامیی کوردستانەوە، هەموو درۆو چاو بەستەو، بە زۆری چەك‌و تۆقاندن‌و زیندانی‌و نانبڕین، خەڵکەکە بێدەنگ کراون، واتە، نالەباری‌و گەندەلیی‌و ملهوڕی کاربەدەستانی حیزبەکانیان خستە مل خەڵکی بەشخوراوی کوردستان.

ئەوەی راستی بێ، دەمێکە خەڵکی هەڵەبجە خۆیان دەخۆنەوەو، لەژێر باری هەژاری‌و بێکاری‌و بێخزمەتی‌و پشتگوێخستن‌و بازرگانی بەسەرەوە کردندا، دەناڵێنن. ئەوە تا هەژدە ساڵە خۆڕاگرو بێدەنگن. ئەرێ... هەژدە ساڵ. هەژدە ساڵی رەبەق، نەك هەژدە رۆژو هەژدە هەفتەو هەژدە مانگ. بەتایبەتی پاش ئەوەی خەڵکی قوربانیدەری هەڵەبجە، هەژدە ساڵ لە چاوەڕوانییەکی بێئەنجامی گفت‌و بەڵێنی زل‌و پفهەڵدراودا، ژیانیان بە کولەمەرگی بردە سەرو، لە بچووکترین لالێکردنەوەو خزمەتی سادەی، وەك ئاوو کارەباو شەقام‌و نەخۆشخانەو پارك‌و پۆستەو قوتابخانەو، خوانەکا بێژین زانستگە، بێبەشبوون، کە ئەمانە هەمووی بە ئەلفوبێی شارستانێتی دەدرێنە قەڵەم. ئەمە لەکاتێکدا کە خەڵکی هەڵەبجەو هەموو خەڵکی کوردستان، بە تەمای ئەوە بوون، کە کارەساتی 16ی مارتی 1988 بکرێتە بەڵگەنامەیەکی نێودەوڵەتی، لەپاڵ گەلکوژیی ئەنفالدا، بۆ داخوازییکردنی قەوارەیەکی رامیاری بۆ کوردستان، بەڵام کاربەدەستانی دوو حیزبەکە، نەك هەر ئەوەیان بەجێنەهێنا، بەڵکو چوون دەوڵەتی رووخاوو، لەشکرو پۆلیس نەماوو، لەگرێژەنە دەرچووی دەوڵەتی داگیرکەری عێراقیان، جارەکی دی دروستکردەوە. ئەوەتا، حکوومەتەکەی بەغداش، جێژنی نەورۆز، لەگەڵ عێراق پیرۆز دەکا، وەك "جێژنی بەهارو دارو درەخت"، نەك وەك جێژنێکی کورد. کە نەورۆز، نە پێوەندیی بە بەهارەوە هەیەو، نە پێوەندیشی بە دارو درەختەوە هەیە. ئەمەی حکوومەتی بەغداش، کە بە بێدەنگیی کاربەدەستانی دوو حیزبەکە دەیکا، کولتوورکوژییەکە ولە کورد دەکرێ.

ئەوەی لە هەڵەبجە قەوماو، بەرەوڕووی کاربەدەستانی دوو حیزبەکە بووەوە، نە کارەساتێکی خۆ جۆش‌و کوتوپڕ بوو،و نە بە چاوڕاوی بێگانە هاتە کایەوە، وەك دوو حیزبەکە بەو جۆرە پاساوی دەدەنەوە، بەڵکو بەتەواوی چاوەڕوانکراو بوو، بەتایبەتی پاش ئەوەی خەڵکەکەی هەڵەبجە، سەر بەهەموو حیزب‌و کۆمەڵەکان، ماوەیەك لەوەبەر بڕیاریاندا بوو، کە ئەمساڵ رێنەدەن بەوەی کاربەدەستانی دوو حیزبەکە روو لە هەڵەبجە بکەن. لەبەر ئەوە، دەیانتوانی، پیچێك لەفیزو لووتبەرزیی خۆیان کەمبکەنەوەو، لەباتی ناردنی هێزی ئاسایش بۆ ئەوێ‌و، خۆ ئامادەکردن بۆ بەربەرەکانێ، بە داخۆیانییەکی نەرمونیان‌و خۆ بە بچووکی خەڵك نیشاندان، ئەو کارەساتە لەسنووری خۆپێشاندانێکدا

بهێڵنەوە. واتە، تەنێ بەسبوو، ڕۆنکردنەوەیەك دەربکەن و بێژن، کە ئەوان هەست بە دڵشکاویی و مافپێشێلکراوی خەڵکی هەڵەبجە دەکەن و، لە تووڕە بوون و هەڵچوونی خەڵکی هەڵەبجە، باش تێدەگەن و بە هەقی دەزانن و، لەبەرامبەر بڕیاری خەڵکی هەڵەبجەدا، سەری ڕێزلێنان شۆڕ دەکەن و، ئەمساڵ نایەنە ئەوێ، با خەڵکی هەڵەبجە خۆیان لیژنەیەك دەستنیشانبکەن بۆ بەپیرەوە چوونی میوانە بێگانەکان. ئەودەمە، نە ژمارەی شەهیدانی هەڵەبجە، یەکێکی دیکەی دەچووە سەرو، نە کەسیش بریندار دەبوو. کڵپەی دەروونی خەڵکە لیقەوماوەکەشی نەدەگەیشتە ئەوەی ڕێبدا بەوەی مۆنومێنتیەکەی گەلکوژیی لە کورد بەو شێوەیە بێڕێز بکرێ و گەلێك بەڵگەنامەی بە نرخ و ئارشیف، کە جارەکی دی دەستناکەونەوە، لەنێوبچێ و، توانج و تانووتی دوژمنانی کوردو کوردستانیش سەربکەوێ. ئەودەمە، کاربەدەستانی دوو حیزبەکەش، نەدەبوونە تیزەجاڕی ڕۆژنامە هەرە بەنێوبانگەکانی جیهان، وەك نێویۆرك تایمزو تایمس ماگەزین و، کاتێك هەوڵی ئەوەیاندا، بەدرۆ ئۆباڵی ئەو ڕووداوە بخەنە گەردنی ئیسلامییەکان، کەس باوەڕینەکرد پێیان و، ئەوەشیان هەر لە کۆڵەواریی ڕامیاریی و سەر دەرنەچوونیان لە بارودۆخی زەمانەوە بوو. چۆنکە، ئەگەر ئیسلامییەکانی هەڵەبجە بتوانن خۆپێشاندانێکی واچەند هەزار کەسی بخەنە سەر شەقامەکانی شارەکە، ئیدی، دوو حیزبەکە، ئەگەر باوەڕیان بە دیمۆکراسی هەبێ، مافی ئەوەیان نابێ باسی هەڵەبجە بکەن و، دەبێ لەوێ باربکەن بۆ لایەکی دی. دەبێ ئەوەش بزانن کە بەهێز بوونی ئیسلامییەکانی کوردستان، لەئەنجامی شەڕەقۆچی ئەم دوانەوە بوو. بێجگە لەوەش، گەلێك بەڵگەو شایەت هەن بۆ ئەوەی کە ژمارەیەکی زۆر لە ئەندامانی یەکێتی و پارتی و حیزبەکانی دی و کەسانی ناحیزبی، لە خۆپیشاندانەکەدا بەشدار بوون.

کاربەدەستانی دوو حیزبەکە، پێویستە لەسەریان، چیدی سەری خۆیان نەکەن بەژێر خۆڵەوەو، هەوڵی تەفرەدانی ئەم و ئەو نەدەن، چۆنکە ئەو سەردەمە ڕۆیی کە خۆڵ بکەنە چاوی خەڵکەوەو، ئەوەش نەما لرفی لێدەن. ئەوەی لە هەڵەبجە قەوما، گرێیەکە لە زنجیرەی سەرهەڵدانی بیری ئازادی و یەکسانیی لە کوردستاندا، پاش ئەوەی خەڵکی کوردستان، نیو سەتە پتر، بە گوێڕایەڵیی لەم حیزبانە، فریوی بەڵێنی ڕزگارییی کوردستان و دواڕۆژێکی بەختیاری خواردو، لە کوێرەوەری و بەشمەینەتی و ئەنفال و گەلکوژی و شەڕی نێوخۆیی و چەکی کیمیایی و دەربەدەری و ماڵوێرانی و ئاوارەیی و ژنکوژی بەولاوە، هیچی دیکەی پێنەبڕا، بەتایبەتی پاش ڕاپەڕینی مەزنی بەهاری 1991 و گەلڕەوی ملیۆنیی خەڵکی کوردستان، کە جارەکی دی ڕێیدا بەم حیزبانە، لەودیوسنوورەوە بێنەوەو، دەستبەسەر دەسکەوتەکانی ڕاپەڕین و گەلڕەودا بگرن و، مایەی گەل، بوو بە مایەی پیازفرۆش، ئێستە خەڵکەکە دەیەوێ ڕاپەڕینی بەهاری 1991 تازە بکاتەوە، ئەوسا دژی ملهوڕیی بێگانە بوو، ئەوڕۆیش دژی ملهوڕیی خۆیی.

ڕاپەڕینی هەڵەبجە، سەرەڕای هێندەك زێدەڕۆیی و چەند ئەنجامێکی ناپەسند، ئەڵقەیەکە لە زنجیرەی هاتنەوە سەرخۆی نەتەوەیی بۆ ڕووخاندنی دەسەڵاتی زۆرداری و نانەتەوەیی و، بەهیچ جۆرەك لە ڕاپەڕینی خەڵکی کۆیەو خەڵکی کەلارو خەڵکی جلەولا، جیاناکرێتەوە، گەلێك ڕاپەڕینی گەورەتریشی بەدوادا دێ. لاوانی کوردستان، کچان و کوڕانی ئازادیخوازو بەتەنگەوە هاتوو، بە ئامانجی دامەزراندنی کوردستانێکی سەربەخۆو، گەلێکی ئازادو یەکسان و تێروتەسەل، کەوتوونەتە سەر پێیان و تەکان بەخۆدان. بەڕاستی جێی شادی و خۆشبەختییە کە گەنجان بوونەتە زەنگی پیشەنگی کاروان. خۆ ئەگەر هەر لەسەرەتاوە، خۆیان لە زۆرەو بۆرەو، پشتبەستن بە جەماوەری گەندەڵ و، کەسانی هەڵپەرست و

کوڕی ڕۆژو حیزبحزبێنەکەر، دوورەپەرێز بگرن، بەدڵنیاییەوە، دەبنە تیشکێکی ڕۆشنکەرەوەی ڕێی ئازادیو یەکسانیی گەلو ڕزگاریو سەربەخۆییی کوردستان.

ئەوجا، بۆ ئەوەی کوردستان نەبێتە گۆڕەپانی شەڕو پێکدادانو دوژمن سووت لەوە وەرنەگرێو، سەرهەڵدانی گەلیش ڕێو شوێنێکی هێمنانەو شارستانیانەو، ئاشتیخوازانە وەربگرێ، پێویستە کاربەدەستانی دوو حیزبەکە زۆر هوردبیانەو هۆشیارانە بجووڵێنەوەو، دڵنیابن لەوەی کە ئەو هەلومەرجەی رابوردوو ناگەڕێتەوە. دەبێ بزانن کە نە کوردستان ملکی ئەم حیزبو ئەو حیزبەو نە خەڵکی کوردستانیش نۆکەری ئەڵقەگوێی ئەمو ئەون. بەر لە هەموو شتێك پێویستە حیزبەکان ملبدەن بۆ جێگۆڕکێی دەسەڵات. با پیرەکانو ئەوانەی کە پەنجا ساڵە مەکینەی دەسەڵاتیان گرتووەتە دەستو، هەزاران هەڵەو گوناهیان کردووەو نەچوونەتە بەردەم هیچ جۆرە لێپرسینەوەیەکەوە، ڕێزی خۆیان بگرنو، شوێنی خۆیان چۆڵبکەن بۆ لاوانی ژێهاتیو دڵسۆژو، بۆ دڵنیاییش، دەبێ حیزبەکان، هەموویان، چەکدارەکانیان لابدەنو، لە لێوەشاوەکانیان لەشکرێکی بەهێزی کوردستانی دروستبکەن کە کارو فرمانی پاراستنی کوردستان بێ لە دەستدرێژیی بێگانە، نەك پەلاماردانی خەڵکی ڕەشوڕووتی کوردستان، بەفەرمانی ئەم حیزبو ئەو حیزب. بێجگە لەوەش، ڕێبدەن کە کۆمیتەیەکی بێلایەن پێکبێ بۆ لێکۆڵینەوە لە گەندەڵیو بەناڕەوا دەوڵەمەند بوونی ئەوانەی سەر بەحیزبەکانو ئەو سامانەی کە بە ناقانوونیو ناڕەوا دەستیانکەوتووە، لێیانبسەندرێتەوەو بخرێتەوە سەر داراییی گشتی. هەر لەوکاتەشدا، کۆمیتەیەکی بێلایەنی دیکە، لەبارودۆخو گونجانو دەستدانی کەسوکاری کاربەدەستانی حیزبەکان بکۆڵیتەوە کە پلەو پایەی حکوومەتیو دەستکەوتی گەورە دابینکراوە بۆیان، بۆ ئەوەی بزانرێ، تا چ هەندازەیەك ئەو پلەو پایەو دەستکەوتانە لە جێی خۆیاندا بوون. ئەگەر وانەبوو، ئەوا، دەستبەجێ ئەو پلەو پایەو دەسکەوتانە بستێندرێتەوە لێیانو بدرێن بە مرۆڤی شایستە. هەروەها لەو خەڵاتو بەراتانەش بکۆڵرێتەوە کە ساڵانی ساڵە دەدرێن بە هێندەك کوردو بێگانەی وا کە ماستاو سارد دەکەنەوە بۆ ئەم حیزبانە. لەپاڵ ئەمانەشدا، لەکێشەی ژنکوژیو ژندوژمنی بکۆڵرێتەوەو، سنوورێك دابنرێ بۆ خراپەکاری بەرامبەر ژنانو، سزادانی سەختی ئەوانەی کە ئەم سنوورە دەبەزێننو، گۆڕینی قانوونەکانی پێوەندار بەمەوە، بەجۆرێك ژن بتوانێ هەر کاتێك هەستی بە زۆرداریی مێردەکەی کرد، مێردەکەی تەلاق بدا، واتە وشەی "تەلاق سەندن" نەمێنێو بکرێ بە "تەلاقدان" لە هەردوو لاوەو، وەك یەك. شان بەشانی ئەمەش قانوونێکی مۆدێرن بۆ ڕۆژنامەگەری دەربکرێ کە ئازادی دەربڕینی بیروڕا بپارێزێ.

ئەگەر ئەم دوو حیزبە دەسەڵاتدارە دەیانەوێ ئاشتیی ڕاستەقینە لە کوردستاندا جێی خۆی بگرێ، دەبێ ڕێبدەن کە بە زووترین کات گشتپرسییەك بکرێ لە هەموو باشووری کوردستانو لەنێو کوردی بەغداو عێراقدا، بۆ ئەوەی بزانرێ خەڵکی کوردستانو کورد چییان دەوێ. ئەوجا، ئەگەر خەڵکی کوردستانو کوردی عێراق، دەنگیان بۆ سەربەخۆییی دا، ئەوا دەبێ هەڵبژاردنێکی نوێ بکرێو پەرلەمانێکی نوێ بێتە کایەو، دەستبەجێ خەڵکە دەرکراوەکەی کەرکووكو مووسڵو شوێنە داگیرکراوەکانی دیکەی باشوور بگێڕدرێنەوە شوێنی خۆیانو خانوو و کارو ئاسایشیان بۆ دەستەبەر بکرێ. ئەوجا، کاربەدەستانی ئەمریکاو بەریتانیاو شیعەو سوننە ڕازیین یان نا، دەبێ ئەو شوێنانە بەڕەسمی بە باشووری کوردستان بدرێنە قەڵەمو دەستووری باشووری کوردستانیش هەر بەو شێوەیە سنووری باشووری کوردستان دەستنیشانبکا. بەرلینی ڕۆژاوا لە پاش جەنگی جیهانیی دووەمەوە تا

سـەردەمی هەشـتاکان، لەلایـەن سـوێندخۆرانەوە بـە هـەرێمێکی سـەربەخۆ دادەنـرا، جیا لـە ئـەڵمانیای ڕۆژاوا و ڕۆژهـەڵات. بـەڵام حکوومـەتی ئـەڵمانیای ڕۆژاوا BRD، بـەرلینی ڕۆژاوای بـە پارچـەیەك لـە BRD دەدایـە قەڵـەم و مانگانـەی مووچـەخۆرو فەرمانبـەرەکانی بـەرلینی ڕۆژاوای دەداو، گـەلێك ئاسـانکاری بۆ خەڵکی بەرلینی ڕۆژاوا دەکرد. ئێستە، با ئەمانیش، لەخەڵکەوە پەندێك وەربگرن.

بەرلین 2006/3/29

میدیا، **ژ** 234، 2006/4/4

زیندوو کوژی مردوو پەرست

لەژمارەی هەفتەی پێشووی "میدیا"دا، ریپۆرتاژێکی کورتی ئەو سەردانە بڵاوکرایەوە، کە ئێمە، سێ کەس پێکەوە، شێخ ئەحمەد نەقیب و خودێلێخۆشبوو مامۆستا عەزیز محەممەدو ئەز، پەنجا ساڵ لەمەوبەر، لە پاشنیوەڕۆیەکی هاوینی 1956دا، کردمان و، چووینە خزمەت کۆنەشای کوردستان، شێخ مەحموودی بەرزنجی (حەفید). ئەم ریپۆرتاژە، کاتی خۆی لە مانگنامەی "سەکۆ"و گۆڤاری "کۆنگرە"دا بڵاوکرایەوە. "کۆنگرە" دەنگی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستانە، لە نەرویژ دەردەچێ. "سەکۆ"ش مانگنامەیەك بوو، لە بەرلین لە نیوەی دووەمی نەوەتەکاندا، لەلایەن بەڕێزان، پێشڕەو سەید برایمی بەرزنجی و عەبدولمومین دەشتییەوە دەردەهێنرا.

وەك لەوتارەکەدا پەنجەم راکێشابوو بۆی، شێخ مەحموود لەداریکەلی، کە گوندێکی سەر بە ستانی سلێمانی بوو، وەك دەستبەسەر دەژیاو، مافی ئەوەی نەبوو ئەو گوندە بەجێبهێڵێ. حکوومەتی عێراقی ئەو سەردەمە، کە پێوەنددارو هەڤاڵبەندی بەریتانیا بوو، شێخ مەحموودی بەچاوی دوژمن تەماشا دەکرد، شێخ مەحموودیش هەتا ئەو رۆژەی کۆچیدواییکرد، دانی بە بوونی دەوڵەتی عێراقدا نەنا.

سەیر ئەوەیە، ئەو کوردانەی کە لەو سەردەمەدا خۆیان بە چەپی و دژ بە ئیمپریالیزمی بەریتانیا دادەناو، حکوومەتی عێراقیان بەدەستنێژی بەریتانیا دەدایە قەڵەم، شێخ مەحموودیان بە دەرەبەگ و داردەستی ئینگلیزەکان دادەنا. جا لەبەر ئەوەی سەرم لەو بەزمە دەرنەدەکرد، گەلێك جار ئەو پرسیارەم لەو چەپاژۆیانە دەکرد، کە بۆچی دەبێ شێخ مەحموودێك کە خۆی دەرەبەگ و دەستکەلای دەستی ئیمپریالیستەکانی بەریتانیا بێ، هەر لەلایەن ئەم ئیمپریالیستەو نۆکەرە عێراقییەکانییەوە، ئاوا چەوساوەو دەستبەسەر بکرێ و، سەربەستیی جووڵان و سەفەری، بە جۆرەکی وا سنووردار بکرێ کە نەتوانێ لە کوێرە لادێی داریکەلی بەولاوە، پێهەڵبنێ؟ لەوەرامدا ئەو بەڕێزانە دەیانفەرموو، "ئەوە بۆ سیاسەتە". ئەوەی راستی بێ، ئەز لەو سیاسەتە ژیرانەیەی بەریتانیا و رژێمی ئەڵقە لەگوێی عێراق نەدەگەیشتم. بەڵام وادیادە، ئەو چەپاژۆ مووهەڵکرێنە بەڕێزانە، باش لێیدەگەیشتن.

لەئەنجامی ئەو بارودۆخە سەپێندراوەوە، واتە، لەلایەکەوە، ترس لەرژێمی عێراق و، لەلایەکی دیکەشەوە، ترس لەزمانی بەدی ئەم چەپاژۆ بەڕێزانە، خەڵکەکە واچاوترسێن کرابوون، کە بەدەگمەن کەسێك هەبوو، بوێرێ سەرێك لە شێخ مەحموود بدا. ئەوجا، تۆ وەرە لەباشووری کوردستانی ئەو سەردەمەدا، هەشت- نۆ- دە خوێندەوار، نابێژم رۆشنبیر، هەڵنەکەوێ، کە هێندە چاوقایم بن، سەرێکی ئەو شێخ مەحموودە بدەن، کە ساڵانێکی دوورودرێژ، بە چەند سەت پێشمەرگەیەکی رووت و برسی و چەکێکی سادەوە، بەربەرەکانیی زلهێزێکی وەك "بەریتانیای مەزن"و هەموو داگیرکەرانی کوردستانی دەکردو، هەوڵی دامەزراندنی کوردستانێکی سەربەخۆی دەدا، تا بزانن، ئەو پیاوە کێیەو، بیروڕای چۆنە بەرامبەر بەسەرهاتەکانی خۆی و کوردستان و جیهان.

ئەز کە ئەودەمە، تەمەنم هێشتا 23 ساڵی تێنەپەڕاند بوو، بەختم یاربوو، کە چوومە سەردانی شێخی کوردو، لەو سەردانەدا، گەلێك شت رۆنبوونەوە بۆم. ئەوەش بەهۆی هاوڕێی منداڵی و قوتابخانەم، شێخ ئەحمەد نەقیبەوە بوو، کە ئەو هەلەی بۆ من رەخساندو، ئەو بە یەکگەیشتنەی هێنایەدی. کە لێرەشدا جارەکی دی سوپاسبژێریی خۆم جەختدەکەمەوە بۆی.

دەمێکە ئەوەم گوتووە کە کورد لەنێوخۆیدا گەلێکی زیندووکوژی مردووپەرستە. مخابن، ئەو کەسەی لەنێو کورددا هەڵدەکەوێ و هەست بە بەرپرسیاریەدەکاو چاکی لێدەکا بەلاداو، بێ هیچ چاوەڕوانیی و پاداشتێک و بەپێی وزەی خۆی و بگرە پتریش لەوە، دەکەوێتە خزمەتکردنی خەڵک و، لەو ڕێیەشدا تووشی برسێتی و دیلێتی و شەڕو کوێرەوەری دەبێ، ئەوا، ئەو کەسە، هەتا لەژیاندایە، نەک هەر یارمەتینادرێ و بەس، ئەوەیان هەر هیچ، بەڵکو بەهەموو شێوەیەک پاشقولدەگیرێ لێی و خراپە دەکرێ لەدژی و، بە گەلێک بوختان و درۆو دەلەسە، هەوڵی ڕیسوا کردنی دەدرێ و دەربەدەر دەکرێ، تا بەهەژاری و دەستکورتی و هەناسە ساردی و داخ و خەفەتەوە سەردەنێتەوە. ئەوجا کە مرد، پرسەی ماتەمینیی گەورە دەگیرێ بۆی و، لەرۆژی لەدایکبوون و مردنیدا، یادی دەکرێتەوە، تەنانەت فیستیڤاڵی قەڵەبالغیشی بۆ ساز دەکرێ و، بەجۆرێک پەسندەدرێ، دەبرێتە ئاسمان. ئەمە لەکاتێکدا، کە ئەو مردووە بەستەزمانە، ناتوانێ سەر لەگۆڕ دەربهێنێ و بێژێ: "بەسە، بەسە! هەی رووی درۆزن رەش بێ...".

لێرەدا دەتوانم ژمارەیەکی یەکجار زۆر کەسانی بلیمەت و تێکۆشەر لەنێو کورددا بەنموونە بهێنمەوە کە چارەنووسیان وارەشبووە، بەڵام تەنێ بەیەک میناک (مپال) بەسدەکەم. ئەمەش لەبەر ئەوەیە کە هەمووی چەند هەفتەیەکە ئەوە روویداوە لە هەولێر. ئەو هەولێرەی کە رۆژێک بوو، قەڵای کوردستان و هۆلاکۆ بەزێن و، ئەوڕۆش هەولێری حیزبحزبێنەیەو، هەر لەسایەی سەری حیزبحزبێنەوە، هەزاران کەس لەملاولەولا کۆکرانەوەو خرانە سەرشەقام، نەک لە دژی گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتی و برسێتی و بێکاری و، دژی مافخوراویی ژن و، بۆ ئازادی و یەکسانی و سەربەخۆییی کوردستان، بەڵکو لەدژی زانایەکی گەورەی وەک دوکتۆر جەمال رەشید، کە بەرهەمە بەنرخەکانی مایەی شانازیی زانستکارانی راستینەن. بەڵێ، لەو خۆپێشاندانەدا، کە هیچ داخوازییەکی کوردی و کوردستانی تێدا نەبوو، و وەک لەلایەن پاسدارانی ئێران و حەماسی فەلەستینی لەتاران و بێرووت کرابێ وابوو، ژمارەیەک ژنان دەیانقیژاند: "ئێمەی خوشکی موسڵمان، نامانەوێ رۆشنبیری حەیوان". ئەز، بۆ خۆم هیچ قسەیەکم نییە لەگەڵ ئەوانەی ئاوا دەچرێنن و، ئەو کەللەشەکرانە دەشکێنن. ئەوانە مرۆڤی ساویلکەو نەزان و هەڵخەڵەتاون. بەڵام بۆچی دەبێ کاربەدەستانی هەولێرو ئەوانەی بەنانی خەڵکی کوردستان دەژین، رێ بەو جۆرە سووکایەتیکردنە بدەن، بە پیاوێکی زانای سەربەرزی وەک دوکتۆر جەمال رەشید کە هیچ پێویستیەکی بە کورد نییەو، هیچ چاوەڕوانییەکیشی لە کورد نەبووەو نییە. ئەم قسەیەش لەخۆمەوە ناکەم. ئەز ئەو پیاوە لە پەنجا ساڵ لەمەوبەرەوە دەناسم، کاتێک کە قوتابیەکی زیرەک و ئازاو رەوشتجوانی من بوو لە قوتابخانەی دوانێوەندیی موسەللا لە کەرکووک. بنەماڵەی دوکتۆر جەمال لەسەر لایەنگیریی بۆ شۆرشی ئەیلوول و رەحمەتی مەلا مستەفای بارزانی، چەند جارو چەند جار، ماڵیان تالانکراو، تووشی زیندانی و کوێرەوەری و بێنانی و دەربەدەری بوون. ئایا، ئەمەیە پاداشتی مرۆڤی خزمەتگوزار، کاربەدەستانی هەولێر؟ ئەوانەی لە پشت ئەم کارەوەن، ئەگەر شتێکیان لەباردایە، فەرموون شەرمنەکەن و، دەست بە نووسین بکەن. دوکتۆر جەمال، نەچووەتە سەرجادە جنێو بە کەس بدا، ئەو شتی نووسیوە، فەرموون، ئێوەش بچن، چی بەڕاست نازانن لە بەرهەمەکانیدا باسبکەن و بیروڕای خۆتان بێژەن، تا ئەوانەی لەو بابەتە دەزانن، راستی و ناڕاستی بۆچوونەکانی هەردوولاتان هەڵبسەنگێنن. تیشکی بیری زانستانەش بە فتوای مێژەربەسەری نەزان و لەچکبەسەری فریودراو بەری ناگیرێ.

سەیرە! هەموو رۆژێک چەند کوردێک ئەنفال دەکرێن و، ژمارەیەکی دیکەش لە کوردستان دەربەدەر دەکرێن، بەڵام یەک فتوا نادرێ لەدژی کوردکوژی و، یەک فتوا نادرێ لەدژی داگیرکەرانی کوردستان و

باسی ئەوە ناکرێ، کە کوردیش وەك عەرەبو ترکو فارس بەندەی خوانو، مافی سەربەخۆییان هەیە وەك ئەوانو، هەر کەسێکیش لەدژی ئەو مافە بوەستی داگیرکەرو تاوانبارە. داواکردنی ئەم هەقە کە خودا داوێتیی بە کورد، ناکرێ بەفتوایەك، بەڵام ڕۆژ لەدوای ڕۆژو، هەر ڕۆژە بە بیانوویەکی بێسەروبەرو بێوەجانە، پەلاماری پیرۆزمەندییەك لە پیرۆزمەندییەکانی نەتەوەی کورد دەدرێ. بۆ وێنە، ماوەیەکە گیرِیان ئاڵاندووەتە سروودی نەتەوەیی کورد (ئەی ڕەقیب) کە مارشی کۆماری کوردستان بوو و، لەو کاتەوەو تا ئەورِۆ، لە هەموو لایەکی کوردستاندا بە پیرۆز دادەنرێ. ئەوانەی دژی مارشی کوردستانن، هەر یەك تاقم نین، بەڵام یەك ئامانج کۆیاندەکاتەوە. چەند ساڵێك لەمەوبەر، کۆنە زورِناژەنی ڕژێمی سۆڤێت، ئەمیری حەسەن پوور "ئەی ڕەقیب"ی بەرِەگەزپەرستی دادەنا. ئەوجا کەسانێك کەوتنە دژایەتیی "ئەی ڕەقیب" بەبیانووی ئەوەی کە گوایە، وتەی "دینمانە، ئاینمانە، نیشتمان" دژی باوەرِی وانە. ئەمەیان لە نەزانینەوە دێ. چۆنکە ئەو "دین"و "ئاینە"ی کە لە "ئەی ڕەقیب"دا هاتووە، پێوەندیی بەو "دین"و "ئاین"ەوە نییە کە ئەوان باوەرِیان پێیەتی. ڕەگی وشەی "دین" لە زمانە ئارییەکانو زمانە سامییەکانیشدا هەیە. ڕەگی وشەی "دین"ی زمانی کوردی وشەی ئاڤێستایی دەئێنا deênaیە کە مانای "ویژدان"و "ڕامان"و "ئەڤین"ە. "دین dîn" بەم پێیە، وشەیەکی کوردیی زۆر کۆنەو، لە پێش ئیسلامەتیدا هەبووەو، هەر لە پێش ئیسلامەتیشدا، بەهێندەك مانا چووەتە زاری عەرەبییەوە.

"دین" گەلێك مانای هەیە، لەوانە دادگە، فەرمانگە، شوێنی لێپرسینەوە. بۆ وێنە: ئەوەی لە قورئاندا هاتووە: "مالك یوم الدین" مانای "خاوەنی ڕۆژی دادگەیی"یە کە مەبەست لەوە، ڕۆژی پەسلان (قیامەت)و لێپرسینەوەیە.

"دین" بەم مانایە لەوشەی کوردیی کۆن dîpîpane (دیپی پانە)وە هاتووە کە بۆ نێونانی ئەو شوێنە بەکارهێنراوە کە کاروباری حکوومەتی تێدا بەرِێوەچووە و، تۆمارخانە لەوێدا بووە. ئەم وشەیە دوایی بووە بەدیڤان dîvan و لەسەردەمی فتوحاتی ئیسلامیدا، عەرەبەکان ئەم وشەیەیان وەرگرتو کردیان بە "دیوان dîwan"و هەتا ئەورِۆش بەکاری دەبەن. فارسەکانیش لەرەگی dîp ەوە کە بەمانای نووسین بووە، وشەی دەفتەر defter یان وەرگرتووە کە بەمانای "نووسینگە" (بیرۆ) بەکاریدەبەن. هەر لەو وشەیەوە، وشەی دەبیر (debîr) یان چێکردووە، کە بۆ سکرتێر، یان مامۆستای قوتابخانەی دوانێوەندیی، بەکاریدەبەن. وشەی "دیوەخان"ی کوردیش هەر لەوەوە هاتووە. وشەی "دین" لە فۆلکلۆری کوردیشدا هاتووە. باش لەبیرمە کە لەپۆلی دووەمی قوتابخانەی نێوەندیی سلێمانی بووم. هاوقوتابییەك، کە پێموایە تووشی دڵداری ببووبوو، ماوەیەك هەر ڕۆژ شمشاڵێکی لەگەڵ خۆی دەهێنا بۆ قوتابخانەو لەپشووەکاندا گۆرانییەکی فۆلکلۆری بەو دەمو شمشاڵە دەگوتو دەگوتەوە: "خانمی، خانمی، خانمی، خانمانمی. خانمی خانمی، تۆی دینو گیانمی. ئەو دەردەی وامن گرتم، هەر تۆیی دەرمانمی، هەر تۆیی دەرمانمی" کەسیش بە خەیاڵیدا نەهات کە مەبەستی لە "دین" دینێکی ئاسمانییەو هیچ مەلایەکیش فتوای کوشتنی دەرنەدەکرد.

هەروەها وشەی "ئاین" Ayinیش، گەلێك مانای هەیە، لەوانە ڕێبازو ڕەوشتو جۆری ژیانو جێژنو هەلسوکەوتو کردارو قانوونو بەرنامەو... هتد. وشەی "ئاین" لەپەهلەوی ئایین Ayinو ئەدڤێن Edvênە. تەنانەت فارسەکان ئەم وشەیە لەجیاتی "بەرنامە" بەکار دەبەنو دەبێژن "ئایینامە"ی حیزب.

کەسانێکی دیکەش هەن، لەبەر خاتری خاترانو ڕاگرتنی دڵی دراوسێکان، برِوبیانووی نەشارەزایانەیان ئەوەیە کە "کەیخسرەو" کە نێوی لە مارشی کوردستان دا هاتووە، کورد نەبووە. وەك

ئەوەی ئەمانە تەنێ ساڵێك بێ هەستیان بەوە كردبێ كە كەیخسرەو كورد نەبووە، بۆیە هەر ساڵێكە باسیدەكەن. بەمانە دەبێ بڵێم: لە بێ خەبەران كەشكەك سلاوات. كەیخسرەو، هەر نێوی زەلامێك نەبووە، بەڵكو كەیخسرەو كەسایەتییەكی میتۆلۆژیایی بووە، وەك رۆستەمو زۆراب و گیو. نێوی كەیخسرەو لە ئاڤێستادا هەیەو، بەپێی چیرۆكێك 160 سەتو شەست ساڵ فەرمانڕەواییكردووە. داخەكەم، نەزانی وایكردووە، داگیركەرانی كوردستان، بەیارمەتیی كوتە خوێندەواری كورد، خۆیان بكەنە خاوەن كولتووری كورد.

نموونەیەكی دیكە، بە سووك تەماشا كردنی جلوبەرگی كوردییە، كە یەكێكە لە نیشانەكانی پێوەندارێتی بە نەتەوەی كوردەوە. ئەوە بوو، ماوەیەك لەمەوبەر كە ژنانی سەرفرازی كورد لە بادینان، هەستیان بەوە كرد كە عەبای ژنانی عەرەبی نێوچەی كەنداو (خلیج)، خەریكە تەنگ بە جلوبەرگی جوانی ژنانی كورد هەڵدەچنێ، هەزاران ژنی كورد هاتنە سەر شەقام و كەوتنە خۆپیشاندان، بۆ رێگەگرتن لە فرۆشتنی ئەو جۆرە جلكانە لەكوردستانداو بەنیازی برەو پەیداكردن بۆ كنجی ژنانەی كورد. چۆنكە لە عەبای كەنداودا، نیشانەی بە عەرەبكردن دەبینرێ. كەچی مەلایەكی كورد، كە بەنان و ئاوی كوردستان دەژی، بێ سڵكردنەوە، دەستیكرد بە پەلاماردانی ئەو ژنە سەربەرزانەو، پشتگیریكردنی عەبای بەعەرەبكردنی كوردو، ئەو ژنە نیشتمانپەروەرانەی بە "بێڕەوشت" (بێ ئەخلاق) لەقەڵەمدا، بێ ئەوەی كاربەدەستانی بادینان، یان هەولێر، مێش میوانیان بێ. ئەمە لەكاتێكدا، كە هەموو كەسێك دەزانێ، وشەی "بێ ئەخلاق" لەنێو كوردەواریدا، چ مانایەك دەگەیەنێ، بەتایبەتی ئەگەر ئەو تۆمەتە قورسە بخرێتە پاڵ ژنان. ئەوجا ئەگەر ئەو كەسەی كە ئەو تۆمەتە ناڕەوایە دەخاتە مل هەزار ژنی كورد، خۆی مەلا بێ و لە مانای "الـذین یرمـون المحصَّنات الغـافلات... الخ" تێبگا، ئەوا، دەبێ بزانێ، چ تاوانێكی گەورەی كردووەو سزاكەشی چەندە. ئەوە، بێجگە لە بەسووك تەماشاكرانی جلوبەرگی كوردی كە یەكێكە لە پیرۆزمەندییەكانی نەتەوەی كوردو، بێڕێزكردنی پۆشاكی كوردی، تاوانێكی یەكجار گرانە. جا لەبەر ئەوەی كاربەدەستانی كوردستان، لەبەریان مرم، لەم پێخوستكردنە قێزەوەنەی پیرۆزمەندییەكانی كورد بێدەنگن، هیچ بەدووری نازانم، سبەینێ هی واپەیدا بن، ئەمجارە دژی ئاڵای كوردستان قسە بكەن و، بیانوویەكیش بۆ ئەوە بدۆزنەوە، بۆ وێنە، بێژن: ئەو خۆرەی كە لەنێوەڕاستی ئاڵاكەدایە، نیشانەی "خۆرپەرستی"یە. ئەو دەمە، كەسانی وا پەیدا بن، دەستبدەن بە سنگدا بۆیان و بڵێن "ئەشەدوبیلا، كەڕەنێڵ (كۆلۆنێڵ) تۆفیق وەهبی، یان مەلا پچكۆلی چەلەبی، بیست ساڵێك لەمەوبەر، ئەوەیانگوت و ئەوەیانگوت". بەڵام عەمرو مووسایەك، لەبەردەم پەرلەمانی كوردستاندا، ئەتكی كورد بكاو بێژێ "كوردستان بەشێكە لە جیهانی عەرەبی"، قوڕوقەپ بكرێ لێی و، ئاوڕووی تكێنراوی كچە كوردەكان لەیانەی شەوانەی قاهیرە، ئەوە، پێشكێشی پێڵاوەكانی جەنابی عەمرو بەگ بێ، چۆنكە ئەوە "حەلالە"و "بێ ئەخلاقی" نییە، بەڵام پێداگرتنی ژنانی كورد لەسەر لەبەركردنی جلوبەرگی ژنانەی كوردی، لەجیاتی عەبای رەشی كەنداو، كە نیشانەی بەعەرەبكردنی كوردە "بێ ئەخلاقی"یە!!!

بۆ دوا هەرەسهێنانیش بە كۆشكی رووخاوی زمانی كوردی، كە بەڕێكەوت چەند كۆڵەكەو نیرگەیەكی لەجێی خۆیدا ماون، بۆ ئەوەش "خواكەریمە"، "فتوا"یەكی رێكوپێك بدرێ بۆ بەكارنەهێنانی زمانی كوردی بە بەڵگەی ئەوەی كە ئەم زمانە، زمانی زەردەشتی "ئاگرپەرست" بووەو، لەبنەڕەتیشدا زمانی جنۆكان بوو. ئەی چەند سەت ساڵێك لەمەوبەر، مفتی عوسمانی لە "تاج التواریخ"دا نەیفەرمووە "عولەمای گەورە" گوتوویانە "پەیامبەری موسڵمانان نزایكردووە كە خوا نەهێڵێ كورد یەكبگرن،

ئەگەرنا دەبنە هۆی رووخاندنی جیهان"و لەمەشەوە ئەو ئەنجامەی بەدەستەوە نەدا، کە کورد لەبەر ئەوەیە نەیانتوانیوە، دەوڵەتی گەورەیان هەبێ؟ ئەی ئەوەشی بڵاو نەکردەوە کە گوایە گوتراوە "کورد تاقمێك جنۆکەن، خوا پەردەی لەسەر روویان لابردووە". (الاکراد گائفە من الجن کُشِّفَ الله عنهم الغگاو)؟ وادیارە، ئەو مەلا بەڕێزەی بادینان، کە هەزار کچی کوردی بە "بێ ئەخلاق" داوەتە قەڵەمو، بەپێی قانوونی هەولێرو دهۆك، هیچ لێپرسینەوەیەك نەکراوە لەگەڵی، لەبەر ئەوەبووە، کە ئەو وشەیە، "هەق" بووە، چۆنکە "جلکی کوردی جلکی جنۆکانە"و، جلکی ژنە عەرەبەکانی کەنداویش جلکی حۆرییەکانی بەهەشت.

بەداخەوەو، زۆر بەداخەوە... لەچڕە دووکەڵی ناڕەواییی کۆمەڵایەتی و فرکانفڕکانی حیزبحزبێنەو خزمخزمێنەو گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتیی کۆمەڵگەی باشووری کوردستان، کە نێویاناوە "ئەزموونی دێمۆکراسی"، رۆژ بووە بەرۆژی مرۆڤی لرفلێدەرو خۆ بەرەپێشەوەو خۆبژێن و چەندڕوو، نەوەی نوێی کوردستانیش، واخەریکە چاوهەڵدێنێ و کەوتووەتە تەکان و، داخوازیی مافی رەوای خۆی و خەڵکی مافپێشێلکراوی کوردستان دەکاو، دەیەوێ پشوویەکی ئازادانە بدا. بەڵام کاربەدەستانی حیزبەکان، سا، لە دەسەڵاتدا بن، یان لەدەرەوەی "بازنە"، ترسی نەمان و کاتبەسەرچوون نیشتووە لێیان و، لەباتی ئەوەی گوێ بۆ رازی دڵی بەشخوراوان شلکەن و، بەخۆیاندا بێنەوە، کەوتوونەتە هەڕەشەو بەربەرەکانی و، هیچ رێیەکیان بۆ چاکسازی (ریفۆرم) نەهێشتووەتەوە. لەبەر ئەوە، کە گوێم لەوتارەکەی بەڕێز کاك مەسعوود بارزانی بوو کە لە فیستیڤاڵی شێخ مەحموودا خوێندییەوە، ئەو فێستیڤاڵەی کە پەنجا ساڵ پاش کۆچیدواییی شێخ سازکرا، دیتم کاك مەسعوود، رووی گلەیی و گازندە دەکاتە خوێندەوارانی کوردو دەفەرموێ کە ئەوانە "لەجیاتی ئەوەی راستییەکان بخەنە بەرچاوی خۆیان و خەڵك، دەچن رەخنە دەگرن"و هەر لەو کاتەشدا دەفەرموێ "باشە داوایان لێدەکەم با بێن ئەوەی ئێستا باشتر بکەن و یارمەتی خۆیان و ئێمەش بدەن و باشتری بکەین و زیاتری بکەین. بەڵام نەیەن مێژووی پڕ سەروەری خۆیان سووك و بێقیمەت بکەن...".

ئەز پێموایە مەبەستی کاك مەسعوود لەمێژووی پڕ سەروەری، ئەو خەباتە قورسە درێژخایەنەو، ئەو قوربانییە زۆرەیە کە خەڵکی کوردستان لەپێناوی ئازادیدا داویانە. ئەگەر مەبەستەکە ئەمە بێ، ئەوا هیچ باوەڕ ناکەم کەسێك پیچێك ویژدانی هەبێ، ئەوجا ئەو کەسە کوردستانی بێ یان نەبێ، ئەو قوربانییە مەزنە بە کەم بگرێ. دیارە، ئەوانەی رەخنە لە کاربەدەستانی کورد دەگرن، هەموویان یەکجۆر نین. ئەز، وەك رەخنەگرێك، رەخنەکەم لەوەیە کە خەڵکی کوردستان، بەرامبەر بەو هەموو قوربانی وماڵوێرانییە، بەشی "زەکات و سەرفترەیەك"یشیان بەرنەکەوتووە. کە بەریشیان نەکەوتووە، ئۆباڵی هەرە گەورەی بەئەستۆی حیزبحزبێنەو خزمخزمێنەو نادادپەروەریی بەڕێوەبەرێتییەو، گەندەڵیش گەیشتووەتە رادەیەك، کە شێوای چاکسازی (ریفۆرم) نییە. لەبەر ئەوە، هەزاران خوێندەواری دڵسۆزیش بێن، ناتوانن ئەو سیستێمە نەخۆشە بەرەو چاکبوونەوە ببەن، بەڵکو خۆشیان دەکەونە چڵپاوی ئەو سیستێمەوە. ئەرێ، سیستێمەکە، لەهەموو لایەکیەوە، ئابووری، کۆمەڵایەتی، رامیاری، خوێندەواری... هتد تووشی گولی بووەو، دەبێ لەبنەڕەتەوە بگۆڕدرێ. خۆ، ئەگەر ئەمە وانییە، بۆچی پارتی و یەکێتی لەساڵی 1996ەوە، واتە لەو دەمەوە کە نوێنەری هەردوولا چوونە تاران و نوێنەری پارتی رەحمەتی سامی عەبدولڕەحمان بوو، و هەتا ئەوڕۆ دەبێژن "یەکدەگرینەوە بەم زووانە"، بەڵام ئەوەتا هەتا ئەوڕۆ کە ئەوڕۆیە، تازە، باس هەر باسی ئەمەیە کێ ببێتە وەزیرو کێش ببێتە گزیر. ئەز خۆم، 6–7 ساڵ، زۆر

دڵپاکانە خەریکی ئەوەبووم پارتیو یەکێتی لەگەڵ یەك رێکبخەمەوە بەجۆرێك نیشتمانپەروەری ببێتە بناخەی حیزبایەتی، نەك بەپێچەوانەوە، بەڵام سووتی نەبوو. کاك مەسعوودی بەڕێز، هەتا حکوومەتێکی نەتەوەییو لەشکرێکی نەتەوەییو سیاسەتێکی نەتەوەییو پەروەردەیەکی نەتەوەییو پۆلیسو ئاسایشێکی نەتەوەییو دادگەیەکی نەتەوەییو سانديکا گەلی نەتەوەیی دروست نەبن، کە فەرمان لەدەستوورێکی نەتەوەییو ویژدانێکی نەتەوەییی ئازادەوە وەربگرنو، هەتا حیزب پارە بدا بە حکومەتو، هەتا حیزب چەکداری هەبێو، هەتا کاربەدەستانی حیزب، وەك فارسەکان دەبێژن "مادام العمر" لەسەر کار بمێننەوەو، کە مردیشن کوڕەکانیان جێیانبگرنەوەو، هەتا ژن کەنەفتو ژێر دەستە بێو لەسەر هیچە بکوژرێو کەسێك نەبێ تۆڵە لە تاوانباران بسێنێ، ئەوا برای خۆت دڵنیات دەکا، کە کورد، نەك هەر بەشێکی کەمی نرخی قوربانییەکانی وەرناگرێو بەس، بەڵکو ئەو فشە مافەش کە هەلومەرجی رۆژگار خستوویەتە دەستی، ئەوەشی لەدەست دەچێ. بەڵام خوایە، ئەگەر ئەو رۆژە رەشە لەچارەی کورد نووسراوە، ئەوا بەر لەوە بمبەرەوە بۆ خۆت، با ئەو رۆژە رەشە نەبینم.

بەرلین 2006/4/24

میدیا، **ژ** 238، 2006/5/2

کوردو کێشەی زمان

ئەوەی راستی بێ، زۆرم پێناخۆشە کە لەم کاتەدا ئەم وتارە بە ناچاری دەنووسم، چۆنکە خەریك بوونم بەم باسەوە، دوورم دەخاتەوە لە بەرنامەی کاری ئێستام، کە پێوەندیی بە زمانەوانییەوە نییە. هۆی ئەم نا بەدڵییەش ئەوەیە، دەمێکە گەیشتوومەتە ئەو باوەڕەی کە زمان، ژێرخانی نەتەوە نییە، وەك زۆر کەس پێیانوایە،کە ئەگەر هات و نەتەوەیەکی ژێر دەست، زمانەکەی لە دەستنەدا، ئەوا ئەو نەتەوەیە هەر دەمێنێ و، دەتوانێ لە ڕێی زمانەکەیەوە، خۆشی رزگار بکا... با، زۆر دوور نەڕۆین، ئەوەتە، قیبتییەکانی میسر، کە مێژوویەکی چەند هەزارساڵەیان هەیەو، زمانەکەشیان ماوە، لەگەڵ ئەوەشدا، بندەستی عەرەبن و، ئەگەر لەسەر ئاینی دیانی نەبوونایەو، وەك عەرەبەکانی میسر موسڵمان بوونایە، ئەوا دەمێك بوو لەنێو چووبوون. سوببەکانی عیراقیش، کە بە ماندایی ناسراون، نەتەوەیەکی یەکجار کۆنن و، زمانەکەشیان هێشتا ماوە، لەگەڵ ئەوەشدا، ژێر دەستەی عەرەبن و، ئەوەی تا ئەمڕۆ پاراستوونی، زمانەکەیان نییە، بەڵکو ئەوەیە کە ئاینێکی جیاوازیان هەیە لە ئاینی عەرەبەکانی عێراق... بەپێچەوانەی ئەوانەوە، جوولەکەکان، سەتان ساڵ بوو، دەربەدەری وڵاتان بوون و، لە هەر وڵاتێك بە زمانی خەڵکی ئەو وڵاتە قسەیان دەکرد، کەچی، توانیان ببنە خاوەن دەوڵەت و، زمانی ئاینیی کۆنی لە دەستچوویان، سەر لەنوێ بژیێننەوە.

ئەرێ، زمان ژێرخانی تایبەتکارەکانی نەتەوە نییە، بەڵکو سەرخانی ئەو تایبەتکارانەیە. پاراستنی ئەو سەرخانە، پێویستیی بەژێرخانێك هەیە کە لەسەر بنچینەیەکی پتەو راگیرکرابێ. ئەو ژێرخانە، لە رۆژی ئەوڕۆدا، سا، یان سامان* (دەوڵەت)ێکی سەربەخۆیە، یان قەوارەیەکی وایە، کە لە سنووری جوگرافیایی ئەو زمانەدا، دەسەڵاتێکی ئەوتۆی هەبێ، کە زمانەکە بپارێزێ و گەشە بدا پێی. کورد، ئەوڕۆ، ئەو سامانە سەربەخۆیەی نییە. ئەوەی هەیەتی لە بەشێکی باشووری کوردستاندا، بریتییە لە بەلەمێکی سووکەڵەی بێ بایەوان (شراع)و، کەسیش نازانێ کەینێ تەوژمی شەپۆلی هەڵکردووی ئاو، بەهۆی کەشتییە زەبەللاحەکانی دەوروپشتییەوە، نوقمی زەریای دەکا. ئەو دەسەڵاتە کوردییەی هەشە، هیچ خزمەتێکی لەم رووەوە نەکردووە.

جا، دروستکردنی سامانێك، یان قەوارەیەکی لە سامان چوو، کە زمان لە لەنێوچوون بپارێزێ، بەر لە هەموو شتێك، پێویستی بە بوونی گیانێکی نەتەوەیی هۆشیارانە هەیە، کە پێوەندیدارانی ئەو نەتەوەیە وا لێبکا، هەست بە بەرژەوەندییەکی هاوبەش و چارەنووسێکی هاوبەش بکەن و، لەو رێیەوە، بوونی ناسنامەیەکی هاوبەش، بە پێویست و مافی خۆ بزانن و، ئەوجا، بە شێوەیەکی هەرەوەزی و تێکۆشینێکی نێوکۆیی، هەوڵبدەن بۆی. دیارە، ئەو هەستەش بەبێ رۆشنکاری (توعیە)یەکی زانستانەی شێلگیر نایەتە کایە. هەر لەبەر ئەمەشە کە ئەز دەمێکە خەریکی بابەتی رۆشنکاریم، سەرەڕای هەموو بەرهەڵست و تەگەرە و چاڵ بۆ هەڵکەندنێك لەلایەن حیزبحزبێنیکەرانەوە، کە بوونەتە بەڵای سەری کوردو، هەر یەکەیان بە تەپڵ و زوڕنای زۆردارێك هەڵدەپەڕێ و، بە دەمێك و هەزار دەم، باسی ئازادی و دیموکراسی دەکا و، بە کردەوەی رۆژانەش دژی سادەترین تێگە (مفهوم)ی دیموکراسی و ئازادییە، ئا، لەم چڕە دووکەڵی بازاڕی گەوجێتی فرۆشی بە نرخی نیشتمانپەروەریدا، دەمەوێ دەردو کوێروەرییەکانی کۆمەڵگەی کوردەواری و، کارەساتەکانی دەوروبەری و جیهان، بەڕاستی و بێ کەموکورتی و پێوەنان و، بێ گوێدانە راگرتنی دڵی کەس، بخەمە بەردەم راستەخەڵکەکە، بۆ ئەوەی هیچ نەبێ، ئەگەر بتوانم، ژمارەیەك لە نەوەی نوێ، وا لێبکەم کە ئازادانە، بە مێشکی خۆی بیر بکاتەوەو،

بابەتانە پەنجە بخاتە سەر نەخۆشییەکانی کۆمەڵگەکەی‌و، ئیدی، بە درۆو دەلەسەو فیشاڵی ئەوانە باوەڕ نەکا، کە بە ساختەکاریێتی‌و بۆ خۆ بژێنی، هەوڵی گۆڕینی مێژووی کورد دەدەن‌و، تەنانەت دیرۆکی دوێنێ‌و پێرێش، کە بەبەرچاوی هەموومانەوە تێپەڕ بووە، دەیشێوێنن‌و، دەیانەوێ، ئەوەی کە کورد دەستیکەوتووەو، سەتییەکی ئەو قوربانییە گەورەیە نییە کە کورد داویێتی، بکەنە بەروبوومی "خەبات"ی خۆیان‌و، ئەو راستییە لە خەڵك بشارنەوە، کە ئەوەی ئێستە هەیە، کەسیش نازانێ، کەینێ ئەنفالێکی دی لە کورد دەکرێتەوە، ئەنجامی هەلومەرجێکی تاکهەڵکەوتووی نێو نەتەوەیی بووە، نەك "خەبات"ی وان. خۆ ئەگەر سەدام، لە لوتبەرزی خۆیەوە، پەلاماری کوێتی نەدایەو، پاشان گەوجێتیی رامیاری، نەیگەیاندبایە ئەوەی ئەمریکا پەلاماری بدا، ئەوا سەدام هەتا مردن سەرۆکی عێراق دەبوو و، پاش خۆشی، کوڕەکانی جێیاندەگرتەوەو، ئەو حەلە، هەر لەسەرخۆو، بەسایی چاوچنۆکی بازرگانانەی دەوڵەتە پیشەسازەکانەوە، چەکی ئەتۆمیشی بە دروستکردن دەداو، باشووری کوردستانیشی، تەنانەت بە پێنجوینیشەوە دەکردە عەرەبنشین‌و، هەزاران ماچوووچکردنی سەدامیش، پوولێکی قەڵپی نەدەهێنا. ئەز، راست دەمەوێ، ئەو سیاسەتە چەواشەکارانەیە بە پەند بکەم، کە هەزاران کرێکاری کورد، بێکارو برسی بە کۆڵانەندا دەسووڕێنەوە، کەچی رێدەدرێ بە هەزاران عەرەب، بە نێوی کرێکارییەوە، لە کوردستاندا خۆیان نیشتەجێ بکەن‌و، جێ بە کرێکارە هەژارەکانی کوردستان لێژ بکەن. مانەوەی درێژخایەنیشیان دەبێتە هۆی گۆڕینی دیمۆگرافیای کوردستان. ئەز، دەمەوێ ئەو سیاسەتە بە پەند بکەم کە حیزبەکان ، بە بۆنەو بێ بۆنە، باسی مافی ژنان دەکەن، کەچی هەر رۆژە نا رۆژێك کچێك، یان چەند کچێکی کورد، بە ئاگری پرێمز دەسووتێن، یان خۆیان دەکوژن، یان لەسەر ئەوەی کە نێویان ناوە "ناموس"و "کڕینەوەی ئاوڕوو" خوێنیان دەڕژێنرێ‌و، کاربەدەستانی حیزبەکان قوڕوقەپ دەکەن لێی، بکوژەکانیش وەك بەرزەکی بانان بۆی دەردەچن. ئەز، دەمەوێ ئەو سیاسەتە بە پەند بکەم، کە بە ملوێن پارەی کوردستان، بێ لێپرسینەوەو، بە فەرمانی تاکە کەس، بەملاو بەولادا تەخشوپەخش دەکرێ، مرۆڤی گەجەرو گوجەرو لرفلێدەر، لە وڵاتانی دەرەوە، بەنێوی "دۆستی کورد"ەوە، بانگێشتدەکرێن بۆ هەولێرو سلێمانی‌و، بەتایبەتی بۆ هەولێر. ئەوانیش، پاش چەند پەسندانێکی درۆیینەی خۆیان‌و، سەرکردەکانی حیزبە دەسەڵاتدارەکان، میوانداریيەکی پاشایانە دەکرێن‌و، بە گیرفانی پڕەوە دەگەڕێنەوە، بێ ئەوەی هیچ سوودێکیان بۆ دۆزی کورد هەبووبێ، لە قسەی زل‌و خراپەکاری بەرامبەر کوردی سەربەخۆو خەباتکار بەولاوەو، تەنانەت هێندێکیشیان زیانیان هەبووە بۆ دۆزی کورد لە دەرەوەی کوردستان. هەر بۆ نموونە، هی وا هەیەکۆمەڵێکی چەند کەسی پێکهێناوە، کە هیچ دەسەڵاتێکی لە ئەوروپا نەبووەو نییەو، لە بڵاو کردنەوەی چەند بلاڤۆکێك پتر، یان چوونە خۆپیشاندانێکەوە لەگەڵ حیزبێك یان کۆمەڵێکی کوردی، لەبەر کەمیی ئەندامەکانی کە بە پەنجەی دەست دەژمێردرێن، کەچی ساڵانی ساڵ خەریکی ئەوە بووە، کوردە ئێزیدییەکان، کە رەسەنترین کوردن، بە گەلێکی "جیاواز لە کورد" بداتە قەڵەم، یان نەخشەیەك بۆ ئەرمەنستان بڵاوبکاتەوە، کە هەموو باکووری کوردستانی تێبخا. بەڵام کە دەچێتە کوردستان، وەك پارێزەری کورد، بەرەو پیری دەچن‌و سوپاسیدەکەن. ئەمە لەکاتێکدا کە هونەرمەندێکی کورد، یان زانایەکی کورد، یان کەسێتیەکی خزمەتگوزاری کورد، کە رێزی خۆی دەگرێ‌و، ماستاو بۆ دەسەڵاتداران ناکا، ئەگەر رێی بکەوێتە کوردستان، نەك هەر گوێی نادرێتێ‌و بەس، بەڵکو خراپەکاریش دەکرێ لە دژی. خۆ ئەگەر هاتو رەخنەیەکی رەوای گرت، ئەوا وەك دوژمن تەماشایدەکرێت.

کابرایەکی قیبتی میسری، کە نێوی سەعدەدین ئیبراهیمەو، گوایە یەکێکە لەو کەسایەتییە ناسراوانەی میسر، کە لە بەرهەڵستکارانی رژێمی حوسنی موبارەك و لایەنگرانی سیستەمی دیموکراسیو،گوایە بە "دۆستی کورد" دەدرێتە قەڵەم، لە ئێوارەی رۆژی 2005/6/24 و، لە تەلەفزیۆنی"المستقلە"دا کە بە ملیۆنان عەرەب تەماشایدەکەن وتووێژی لەگەڵ سەروەر جەواد مەلا دەکرد. کە هێژا جەواد، باسی گەلکوژی لە کورد کرد لە عێراقدا، ئەو یەکسەر بە توڕەییەوە هەڵیدایەوەو گوتی: "ئەوە گەلکوژی نەبووە". ئەمە لەکاتێکدا کە تەنانەت یەکێك لە نوێنەرانی "بەرەی ترکمانی" کە ئەویش لەو وتووێژەدا بەشدار بوو، گوتی "ئەز پشتگیریی بەڕێز جەواد مەلا ناکەم، بەڵام لەم شتەدا هاودەنگم لەگەڵیو گەلکوژی بووەو بە قسە ناشاردرێتەوە".

ئەوجا، ئێستە وەرن تەماشاکەن، ئەگەر یەکێکی وەك سەعدەدین ئیبراهیم "دۆستی کورد" بێ، ئایا کورد پێویستی بە دوژمن هەیە، کاربەدەستانی کورد؟

ئەز دەمەوێ ئەو پرسیارە بکەم، بزانم چۆن هێندەك لە کاربەدەستانی ئەم دوو حیزبە، کە تا چەند ساڵێك لەمەوبەر، وەك کورد دەبێژێ "شێوی شەویان نەبوو" وا لە پڕ، بوونە خاوەن زەویو دوکانو کۆشكو ئۆتۆمبێلی گرانو پارەی زۆر؟ خۆ، ئەمەش هەر پرسیاری من نییە، ئەوەتا کاربەدەستێکی گەورەی "یەکێتی"ش کە کاك نەوشیروان مستەفایە، ئەویش هەر باسی دەکاو دژی گەندەڵی قسە دەکا. باشە کاك نەوشیروان، تۆیەك کە ئەوە دەزانیتو، خواش هەڵناگرێ، هەر گوناهێك بخرێتە ئەستۆی تۆ، کەس ناتوانێ تاوانی دزێتی بخاتە ئەستۆتو، لەم رووەوە داوێنت پاکەو، خۆشم ئەمەم بەخۆت گوت، تۆ بۆچی لەم کارە ناکۆڵیتەوە؟ فەرموو، کە تۆ ئەوە دەڵێیت، ئازاگۆو ئازا مەیدان، وەرە ئەمە بخەرە دادگە، بۆچی نایخەیتە دادگە؟ بەربەرەکانیی گەندەڵیی بەڕێوبەرێتی، هەر بە قسە نابێ، بەڵکو بە کردەوە دەبێ. کەسێك بیەوێ لە دژی ناڕەوایی کار بکات، دەبێ دڵی هێندەك کەسیش لە خۆی بێشێنێ. ئەوەتا، ئەز، کە ئەم قسانە دەنووسم، دڵنیام هێندەك کەس دڵیان دێشێ لێمو، هێندەکیش ئافەرینم دەکەن، تۆش گوێمەدەرە ئەمانەی لە دژت دەوەستن، هەستە بچۆ وێزەی قەفەیانو، وەك "ئوستاد" بەشیر موشیر دەیگوت "قەفەیان...".

ئەز دەمەوێ ئەو سیاسەتە بە پەند بکەم کە بە درۆ باسی "یەکگرتنەوە"و پتر لە "یەکگرتنەوەی پارتیو یەکێتی" دەکرێ، وەك ئەوەی لەوە پێش ئەم دووانە یەکبووبنو، ئەوجا لەیەکترازابنو، ئێستا "یەکیانگرتبێتەوە"، نەك ئەوەی "رێککەوتبن" لەسەر دابەشکردنی دەسەڵات، تا شەڕ لەنێوانیان تازە نەبێتەوە، چونکە دەزانن تازەبوونەوەی شەڕ مردنی هەردوو لایانە. باشە، ئێستە، کە ئەمان باسی "یەکگرتنەوە" دەکەن، بۆچی وەزارەتەکانی داراییو پێشمەرگەو دادو نێوخۆ، وا بە "دوو فلیچقانەیی" ماونەتەوەو، کەینێ دەبنە یەكو، کەینێ کوردستان لەشکرێکی نەتەوەییی یەکگرتوو و، دەزگەی ئاسایشێکی دیموکراتانەی یەکگرتوو و، دادگەیەکی سەربەخۆو، داراییەکی رۆناكو بێ دزیو گەندەڵی دەبێ؟ کەینێ گشتپرسییەك دەکرێ لە گشت نێوچەکانی باشووری کوردستاندا، تا بزانرێ خەڵکی باشوور چ بڕیارێك دەدا بۆ چارەنووسی خۆی، ئەوا ئەو عێراقەی دەتانەوێ دروست بێت، لە گیانەڵا دایە.خۆ، ئەگەر باشوور بەو گشتپرسییە، سەربەخۆیشی دەستنەکەوێ، ئەوا بەڵگەنامەیەکی دەکەوێتە دەست، کەوا دوا رۆژ بۆ داخوازیی مافی خۆی پشت ببەستێ پێی.

ئەز دەمەوێ، ئەو سیاسەتە بە پەند بکەم، کە ئەم دوو حیزبە دەسەڵاتدارە، بە هەزار چاو بۆ کەرکووك دەگرینو دەبارێننو، بە "دڵی کوردستان"و "قودسی کوردستان" دەیدەنە قەڵەمو، کەچی لە باتی

نەخشەیەکی یەکگرتوو، بۆ ئاوەدانکردنەوەی کەرکووکو، دابینکردنی خانوو و کار بۆ لێقەوماوانی کەرکووکو، ئەوانەی لە ژێر خێوەتدا دەژینو، خزمەتێکی فراوان بە کەرکووکییەکان، بە کوردو ترکمانو هەموو رەگەزەکانی دیکەیەوە، لەوێش هەر خەریکی حیزبحیزبێنەن. تەنانەت دوو جۆرە پرۆگرامی خوێندنو دوو جۆرە رێنووسو دوو جۆرە پەروەردەی جیاواز دەبەن بەرێوە لە قوتابخانە کوردییەکاندا. بە قسەی زلیش، هیچیان نەهێشتووەتەوەو باسی "زمانی یەکگرتووی کوردی" دەکەن...

ئەوجا کە ئێستا هاتینە سەر بابەتی زمان، دەمەوێ بێژم، ئەوەی وای لەمن کرد ئەم وتارە بنووسم، ئەوە بوو هەر لەم رۆژنامەیەدا (میدیا) یەکێك لەوانەی بووە بە ئەندامی "کۆڕی زانیاری کوردستان"، لەبارەی زمانی یەکگرتووی کوردییەوە گوتبووی ، نە کۆڕی زانیاری کوردستان، کە ئێستە هەیەو، نە"کۆڕی زانیاری کورد" (کە لە بەغدا هەبوو)، هیچ بەرنامەیەکیان بۆ ئەم بابەتە (زمانی یەکگرتووی کوردی) نەبووەو نییە، ئەوانەی لەم بوارەدا کار دەکەن، هەندێکیان جێی بەزەیی پێ هاتنن، لە یەك شێوە ئاخاوتنی کوردیی شارەکەیان، یان گەڕەکەکەیان بەو لاوە، شتێکی تر لە کوردی نازانن". تا ئێرە، کاری من نییە لەسەری بڕۆم، دەبێ ئەندامانی "کۆڕی بێبەرنامە" کە خۆی یەکێکە لە ئەندامەکانی، وەرامی ئەم رەخنەیە بدەنەوە، چۆنکە بەزمێکی خۆشە مرۆڤ کاربەدەستیش بێو بەرهەڵستکاریش بێ!! بەڵام پاش ئەمە هاتووە، بێ ئەوەی نێوی من ببا، کەوتووەتە پەلاماردانی منو گوتوویێتی "پسپۆڕی زمانەوانی هەیە، لەبەر شەڕ، فریای پسپۆرییەکەی ناکەوێ، هەر خەریکی تۆپبارانی خەستو خۆڵی حزبو سەرکردەی کوردییە". ئەم پەلامار دەرە، هەر لەو وتارەیدا، باسی "خێروبێر"ی دوو حیزبە گەورەکە لە بارەی زمانەوە دەگێرێتەوە بۆمان، کە لەوبەرو لەمبەری شەقامی رەحیماوای کەرکووك، پارتیو یەکێتی دوو جۆر پرۆگرام، هەولێریو سلێمانییان بەسەر کەرکووکییەکاندا سەپاندووە، کەچی رەخنەی رەوای من لە سیاسەتکارانی دوو زلحیزبەکە بە "شەڕە گەڕەك"و "تۆپبارانی حزبو سەرکردە کوردییەکان" دەداتە قەڵەم. ئەز نامەوێ زۆر لەسەر ئەم باسە بڕۆم، با ئەوانەی دەیانەوێ ئەو کەسانە بناسن کە کردەوەی ناهەق بە پەتووی شڕ دادەپۆشن،ماڵپەڕی کوردبوون www.kurdbun.de بکەنەوەو سەیرێکی ئەو "پاشگۆتن"ە بکەن کە بۆ " کوردستانو شۆرشەکەی"م نووسیوە، ئەوسا تێدەگەن کێ لەسەر هەقەو کێ لەسەر نا هەقە.

ئێستە ئەگەر مەبەست لە زمانی یەکگرتووی کوردی، ئەوەبێ کە هەموو کورد بەیەك شێوەزار قسە بکەن، ئەوە، نەك هەر بۆ کورد، بەڵکو بۆ هیچ گەلێکی ئەم جیهانە نەچووتە سەرو ناشچێتە سەر. بۆ بوونی زمانێکی یەکگرتوو، دەبێ رێزمانێکی یەکگرتوو ببێ، بۆ شێوەزارەکانی زمانی کوردی، یەك رێزمانمان نییە، تاکو هەموویان بخاتە چوارچێوەی دەستوورێکی یەکگرتووەوە. ئەمەش لە کردن نایەت، بەڵام دەکرێ زمانێکی یەکگرتوو، بۆ نووسینو قسەکردنی فەرمی، دروستبکرێ، کە وەك زمانی دیوانی (رسمی، حکومی) لە پاڵ شێوەزارەکاندا بەکاربهێنرێ و شێوای گەشەپێکردن بێ، ئەم زمانە دیوانییەش، دەبێ لەسەر بنچینەی لێکۆڵینەوەو توێژینەوەیەکی کوور (قووڵ)ی زمانەوانانەی هەموو شێوە زارەکانی کوردیو زمانە خزمەکان بێتە بەرهەم. لە پەرتووکی "زمانی یەکگرتووی کوردی" کە چاپی یەکەمی لە ساڵی 1976 دا بلاوکرایەوەو، جارەکی دی لە مەهاباد لە 1979دا چاپکرایەوەو، لەو وتارەمدا کە بەزمانی ئەڵمانی، لە ژێر نێوی " زمانی نووسینی کوردی" لە ئینیسکلۆپیدیای ئێرانیکا (ئەکتا ئیرانیکا) لە ساڵی 1975 دا کە لەلایدن (هۆڵەندە) بلاو کراوەتەوە، گەلێك پێشنیازم خستووەتە بەرچاو، کە هێندێکی لەلایەن خەڵکەوە پێڕەوی دەکرێن. بەداخەوە پاش ئەو بەرهەمە، هیچ کەسێك تا

ئێستە، هیچ بابەتێکی نوێی نەخستە سەر ئەو باسە، هەرچەندە (30) ساڵ بەسەر ئەو کارانەدا تێپەڕیون.

هێنانە کایەی زمانێکی یەکگرتووی فەرمی، بۆ کاروباری دیوانی (رسمی)، دەبێ لەلایەن دەسەلاتێکی فەرمانڕەواوە پشتگیرییەکی تەواوی لێبکرێ، تاکو گشت لایەك بەکاریبهێنن، ئەگەرنا بەختی سەرکەوتنی نابێ. ئێستە ئەگەر بێژم، ئەم دوو دەسەلاتە کوردییەی کە 15 ساڵە هەن، هیچ هەنگاوێکیان نەهاویشتووە لەم بارەیەوەو، بگرە قلیشیان بە درەختی زمانەکە بردووە، ئەمە نە شەڕە گەڕەکە، نە تۆپبارانی سەرکردەکانی کورد. ئێوە وەرن گوێ لە قسەو دەربڕینەکانی هێندێك لەو کاربەدەستە گەورانە بگرن کە لە تەلەفیزیۆنەکاندا دەیفەرموون، ئەو دەمە دەبینن، ئەگەر، عەرەبێکی کوردی نەزان گوێبگرێ لێیان، زۆربەی زۆری قسەکانیان تێدەگا: "گبعا، مع الاسف، علی اساس، اهتمام، وەحدەی وەگهنی، عچوی قیادی، محاسبە، اجهزەی گبی، مُسایرەی عصر، تگعیم، مصرف زراعی، بێ کەفائەتی، بێ اگلاعی‌و..... سەتان وشەی لەم بابەتەو...... ئیلا ئاخیریهی.. کە بەرامبەرە کوردییەکانیان، قوتابییەکی قوتابخانەی سەرەتایی دەیانزانێ. ئێدی زمانی یەکگرتووی کوردی، ئەگەر دروستیشبێ، چۆن بچێتە نێو "اموری رەسمییەوە"، لەبەرتان مرم؟. ئا لێرەدا دەمەوێ بەسەرهاتێك بگێڕمەوە کە لەسەردەمی شۆڕشی ئەیلول روویدابوو، کاتێك بەرێز عیسمەت شەریف وانلی، وەك نوێنەری شۆڕش لە دەرەوەی وڵات، لەگەڵ رۆژنامەنووسێکی ئەوروپایی دەچێ بۆ کوردستان. ئەمە لەو کاتەدا دەبێ کە لە نێو ریزەکانی پارتیدا ناکۆکی هەبوو، رەوانشاد، مەلا مستەفای بارزانی، وەرامی پرسیارێکی رۆژنامەنووسەکەی دابووەوە، کە عیسمەت شەریف نەیویستبوو بەو شێوە رەپوراستە بۆ رۆژنامەنووسەکەی بکا بە فەرەنسی، لەبەر ئەوە، کابرا پرسیارەکەی دووپاتکردبووەو، ئەمجارەش عیسمەت بە تەواوی تێینەگەیاندبوو. سەرۆك بارزانی، هەستی بەوە کردبوو کە شتێك هەیە، بە عیسمەتی گوتبوو، وا دیارە ئەو میوانە باش تێناگا. عیسمەتیش گوتبووی: "ناتوانم تێی بگەیێنم". لەوەدا بارزانی بە عەرەبی بە عیسمەت دەڵێ (چۆنکە عیسمەت ئەو سەردەمە هیچ کوردی نەدەزانی): اژا انتم لیس باستگاعتکم ان تُفَهموا چیفنا هژا الشیءو البسیگ، فلماژا لا تدخلون المدرسە الابتدائیە؟".

ئەز، لێرەدا ناچار دەمێنم، ئەم قسەیەی بارزانی رەحمەتی دووبارە بکەمەوەو بێژم: باشە، جەنابی کاربەدەست، کە بەرێزت کراویت بە کاربەدەست‌و نانی کورد دەخۆیت، بۆچی جارێ ناچیتە قوتابخانەی سەرەتایی، تا کوردییەکی رەوان فێر ببیت؟

ئەوجا ئەگەر کورد بیانەوێ زمانێکی یەکگرتوویان هەبێ بۆ نووسین‌و کاروباری دیوانی، دەبێ بەر لە هەموو شتێك، ئەکادیمیایەکی راستینە بهێننە کایە، کە ئەندامەکانی بە ناسنامەی حیزبایەتی، یان "بەڵێ قوربان" نەبووبنە ئەندام، بەڵکو بە ناسنامەی زانستکاری‌و هونەروەری. پێویستیی بوونی ئەکادیمیایەکی لەو جۆرە، بۆ هێنانەدی زمانێکی یەکگرتوو، وەك پێویستی بوونی تێپی شانۆییە بۆ بنیاتنانی سینەما. ئەو ئەکادیمیایەش، دەبێ لەلایەن دەسەلاتێکی دەوڵەتییەوە پشتگیری بکرێ، ئەگەر نا بەرهەمەکانی هەر لە سنووری خزمەتی زانستدا دەمێننەوە. ئەوەش لە تاقیکردنەوەوە دەبێژم. چۆنکە ئێمە، چەند مرۆڤێکی زانستکاری دەرەوەی وڵات، لەوانە: دکتۆر بارام رەسوڵ کە نێوبانگێکی جیهانی هەیە لە زانستی دەرمانسازیداو پرۆفیسۆری زانستگەی ئۆپسالایە لە سوێد، لەگەڵ فەیلەسووف‌و فیزیکزانی گەورەی کورد، رەوانشاد محەممەد لەیلا، خاوەنی تیۆری "ماسیزم" لە فیزیکداو، مێژووزانی کورد دکتۆر کەمال عەلی‌و، بژیشکی نژدار (جراح) رەوانشاد دوکتۆر حەسەنی حیسامی و ئەندازیار و

سیاسەتکار بەڕێز بروسك ئیبراهیم و، لێکۆلورەوە و وەرگێڕی بەڕێز فەخری سەلاحشۆرو، ئابووریزان دوکتۆر عیسام عەزیز شەریف (کوڕی سیاسەتکارو دۆستی بەنێوبانگی کورد ڕەوانشاد عەزیز شەریف)و چەند هاوکارێکی دیکە، لەمانگی ئابی 1985دا لە سوێد، ئەکادێمیایەکمان دامەزراند بە نێوی "ئەکادێمیای کوردی بۆ زانستو هونەر"و، لەگەڵ تێپەڕ بوونی کاتدا چەند بەرهەمێکی خۆشمان بڵاو کردەوە. بەڵام، هەر ئەوەندە هەواڵی دامەزراندنی ئەکادێمیا بڵاو بووەوە، ژمارەیەك بازرگانی سیاسەت، کە سالآنی ساڵ بوو لە ئەوروپا بوونو لە هیچ کونێکەوە دیار نەبوون، بە فیتی (ی.ن.ك) کەوتنە سازدانی شتێك کە پێیاندەگوت "ئەکادێمیای کوردی". ئەمان کەوتنە خراپەکاری بەرامبەر بە ئێمەو، داوا کردنی ئەوەی "با ئەکادێمیاکانی کورد یەکبگرن"، ئەمەش بە نیازی ئەوەی ئێمە، ئەو بازرگانانە، کە هیچ پێوەندێکیان بە زانستەوە نەبوو، رابردووشیان گەلێك پەڵەی رەشی پێوەبوو بیانخەینە نێو خۆمانەوە، تا بکەونە ئاژاوە گێڕان، بەڵام ئێمە لەسەر کاری خۆمان ڕۆیشتین. ئەوان، لەپێشەوە پێیانوابوو، ئەم کارەی ئێمە پارەی تێدایە، دوایی کە دەرکەوت بۆیان، نەك پارەی تێدانییە، بەڵکو ئێمە دەبێ خۆمان پارە بدەینو پارەمان دەدا، هەر زوو توانەوەو گۆڕیان ون بوو. ئەوجا، کە کۆڕی زانیاری کوردستان لە هەولێر دامەزرایەوەو، سەردەمێك دوکتۆر شەفیق قەزار بوو بە سەرۆکی ئەو کۆڕە، داوای کرد کە هاوکاریی "کۆڕ" بکەم. گوتم کاکی برا، خۆت دەزانیت کە ئێمە چەند ساڵە ئەو ئەکادێمیایەمان دامەزراندووەو باوەڕیش ناکەم، هیچ هاوکارێکی ئەکادێمیا دژی هاوکاری بێ لەگەڵ داوو دەزگەی زانستانە، بەڵام کۆڕ، ئەکادێمیا نییەو ئەکادێمیاش، هەر چەندە دەبێ دەسەلآتێکی دەوڵەتی پشتگیری بکات لێی، بەڵام دەبێ سەربەخۆ بێ. سەربەخۆیی بۆ زانست وەك سەربەخۆیی بۆ دادگە، بنەڕەتی سیستەمی دێموکراتییە. کۆڕ لە هەولێر دەزگەیەکی حیزبییە. کاك شەفیق گوتی: "کەس دەست ناخاتە کاروباری کۆڕەوە"، گوتم: هیوام وایە وابێ. گوتم: دەبێ کۆڕ ببێتە ئەکادێمیایەکی رێزدارو سەربەخۆو دوایی لەسەر ئەوە رێککەوتین، کە ئەز بەرنامەو کارنامەی ئەکادێمیای کوردی بۆ زانستو هونەر بنێرم بۆی، ئەویش بەپێی ئەو بەرنامەو کارنامەیە، کۆڕ بکاتە ئەکادێمیاو هەر بەو نێوەوە زانستکارو هونەروەری کوردو بیانی کە لە سنووری بەرنامەو ئامانجی ئەکادێمیادا بتوانن کار بکەن وەربگیرێنو سەربەخۆیی ئەکادێمیا مسۆگەر بکرێو ئەو دەمە،ئەم ئەکادێمیایەی لە ئەوروپا هەیە،دەتوانێ ببێتە لکی دەرەوەی ئەکادێمیای کوردستان. کاك شەفیق گوتی: بەسەرچاو. بەرنامەو کارنامەم نارد بۆی، چوار ساڵ کاك شەفیق سەرۆکی ئەکادێمیا بوو، ئێستەشو ئەوساش دەنگی نەبوو.

وەك گوتمان، هێنانە کایەی زمانێکی یەکگرتووی کوردی بۆ کاروباری فەرمیو نووسینو بڵاوکردنەوە، دەبێ لەلایەن ئەکادێمیایەکی زانستانەی سەربەخۆوە بێ کە دەسەلآتێکی دەوڵەتی پشتیبگرێ، بەڵام دەستنەخاتە بڕیارەکانییەوە بەهەواو هەوەسی سیاسەتبازی.

یەکەمین مەرجیش بۆ سەرگرتنی نەخشەی زمانی یەکگرتووی کوردی ئەوەیە، رێنووسی زمانی کوردی لەئارامییەوە بگۆڕین بەلاتینی. ئەمە مەرجێکی بنچینەییە، نەك هەر لەبەر ئەوەی تیپی لاتینی باشتر دەگونجێ لەگەڵ زمانی کوردی، بەڵکو بۆ ئەوەشە کە، خەڵکی باکووری کوردستان بتوانن ئەو رۆژنامەو پەرتۆکانەی لەباشوورو رۆژهەلأت دەردەچن بخوێننەوە. با هەمووشی تێنەگەن، بەڵام ، هێدی هێدی و، تا هەندازەیەك سووت وەردەگرن لێی. ئێستە، کە دەبێژم بەلاتینی، مەبەستم ئەوە نییە، ئەو لاتینیەی کە ئەورۆ باوە، هەروەك خۆی وەربگیرێو بەکار ببرێ. نەخێر . دەبێ دەستکاری بکرێو بیراز بکرێ. بەبیروڕای من پێویستە تیپی ş و ç بگۆڕین بە shو ch و لەجیاتی ê دوو e بنووسین واتا: ee و،

لەجیاتی î ، ie بنووسین. ئەمە رزگارمان دەکا لەو چوکلانەی ژێر ş و ç و لەو کلاوەی بەسەر e وەیە، کەدیارە ئەمە سووککردنی رێنووس و کەمکردنەوەی تیپەکانی زمانەکەیە. بێجگە لەمەش زۆر بەپێویستی دەزانم، واز لەبزرۆکە (الکسره المختلسه) بهێنین، واتە کردن وا: kirdin نەنووسین، بەڵکو، هەر بەم شێوەیە krdn بنوسین. ئەو دەمە کە هیچ بزوێنیك لەنێوان kو r و dو n دانەبوو، هەموو کەس بەبزرۆکەی دەربڕێ. ئەوەتا ئەوڕۆ "کردن" بەم شێوەیە"کردین" نانوسین و، هەمووشمان هەر بە"کردن" دەیخوێنینەوە. بۆ ر r ی قەڵەو ڕ rr و م l ی قەڵەو Î، ه h یەك بخەینە دوای تیپەکە بەم شێوەیە rhو lh. ئەمە رزگارمان دەکا لەو کلاوەی بەسەر r و lەوەیە. بەکورتی: دەبێ خۆمان لەچوکلەو کلاو دووربخەینەوە. بێگومان گەلێك پێشنیازی دیکەش هەن کە دەتوانرێ بخرێنە مەیدانی وتووێژەوە. بەلام بەبێ بەکار هێنانی ئەلفوبێی لاتینی، هەموو باسێکی زمانی یەکگرتوو، هەر دەوەن بەئاشە.

گیرو گرۆیەکی گەورەی دیکە لەرێی زمانی یەکگرتووی کوردیدا نیشانەی نێرومێیە. نێرو مێ، لەهەموو شێوەزارەکانی کوردیدا هەیە، هەر یەکە بەڕێژەیەکی تایبەتی، بەلام لەشێوەزاری کوردیی باکووردا، یەکجار زۆرەو، گەلێکیشی هیچ پێویست نییە، چونکە لەباری رێزمانەوە نرخێکی نییە. بۆ وێنە: کوڕێ من kurê min. ژنا من jina min، نیشانەی خستنە پاڵ بۆ نێرینە (ê)و بۆ مێینە (a). باشە، یەکێ هەیە نەزانێ کوڕ نێرەو ژن مێیە؟ ئەمە لەلایەك لەلایەکی دیکەوە، هەزاران وشەی کوردیی باکوور هەن کە بەنێر، یان بەمێ، دەدرێنە قەڵەم. بۆ وێنە: دەستێ خوە destê xwe، چاڤێ وی çavê wî . سەرێ تە serê te بەلام بازارا هەولێرێ bazara hewlerêو مالامە mala me. باشە، بۆچی دەبێ چاڤ و دەست و سەر نێر بن، بەلام بازارو ماڵ مێ بن؟ بەرای من باشتروایە، ئەو وشانەی کەلەم بابەتەن، بەنیشانەی خستنە پاڵی بێلایەن ی , دەستنیشانبکرێن، ئەمە تێگەیشتنی شێوەزاری باکوور، یەکجار هاسان دەکات. ئەوجا نیشانەی نێرومێ بەکار بهێنرێ لەشوێنی پێویستدا. بۆ وێنە دەبێژێت: هاوڕیێ منhawrêy min ئەوجا ئەگەر هاوڕێیەکەت پیاو بوو، ئەوا ، بابگوترێ هاوڕیێ من hawrê yê min خۆ ئەگەر ژن بوو ئەوا هاورێیا من hawrê ya min ، ئەوەش لەکاتێکدا دەرخستنی رەگەزی نێر یان مێ پێویست بوو، ئەگەر نا هەر بە ی î بمێنێتەوە.

لە کاتی جێنێو (چمیر)ەکەی سێیەمدا، هەر "ئەو ew "بۆ هەردوو (نێرو مێ) بەکاردەهێنرێ، بەلام ئەگەر کەوتینە دۆخێکەوە کە پێویستیکرد رەگەزی ئەو کەسە پێشانبدرێ ئەوا، "وی wî" بۆ نێرو "وێ wê" بۆ ژن بەکارببرێ وی گوت wî gut، وێ گوت wê gut، لەکاتی خستە پاڵیشدا هەر بەو جۆرە بکەین. بۆ وێنە شتێك (تشتەك) بەسەر(ی) ئەو هات. ئەگەر پێویستی کرد بزانین ئەو ew نێرە یان مێیە، ئەو کاتە دەتوانین بێژین شتێك (تشتەك) بەسەر (ی) وی/ وێ هات.

سووککردنێکی دیکەی شێوەزاری باکوور و ناڤین لابردنی پاشگرەکانە، ئەو پاشگرانەی کە بەهۆی ئامرازی پێشگرەوە دێنە کایەو ئەگەر لابرێن، هیچ جۆرە سەر تێکدانێك پەیدا ناکەن. بۆ وێنە: لە هێندەك شێوەزاردا دەگوترێ: کە گەڕامەوە هەولێر، بەلام لە شێوەزاری دیکەدا دەگوترێ کە گەڕامەوە هەولێر (ێ). ئەو (ê ێ) یە، ئەگەر لە نووسیندا لا ببرێ لە نرخی ڕێزمان کەمناکاتەوە، بەلام زمانەکە سووك و هاسانتر دەکا. ئەم پاشگرە نا پێویستانە لە شێوەزاری باکووردا یەکجار زۆرن.

زمانی یەکگرتووی کوردی، دەبێ دەمکاتی دوارۆژ (مستقبل) وەربگرێ، وەك لە شێوەزاری باکووردا هەیە. ئەمە بە هیچ جۆرێك نابێ بخرێتە پشتگوێ. زمانێك کە ئەو دەمکاتەی تێدا نەبێ، ناتەواوە، کە گوترا: "دەچم بۆ کەرکووك"، ئەمە دەمکاتی ئێستا دەگەیەنێ، نەك دوایی. بەلام کە گوتت: (ئەز) دێ بچم

بۆ کەرکووك، ئەوە دەمکاتی دوا رۆژە. دێ dê خۆی لە دڤێ divê وە هاتووە، کە دڤێ divê دەوێ dewê یە. واتە ئەز دە(مە)و/ڤ ێ بچم بۆ کەرکووك، واتا ئێستە بەڕێوەنیم، بەڵام دەمەوێ (دوایی) بچم بۆ کەرکووك. جاری وا هەیە ئەو دێ d ê یە کورت دەبێتەوە دەبێ بە ێ ê و، بەمە ئاسانتر دەبێ: (ئەز) ێ بچم بۆ کەرکووك.

دەبێ زمانی یەکگرتووی کوردی، لە تێکەڵو پێکەڵیی جێنێوی لکاو، پاکبکرێتەوە کە بە لاتینی agglutination ەو ئەمەشم بۆ یەکەمجار لە "زمانی یەکگرتووی کوردی"دا رۆنکردووەتەوە. کە کوردی باکوور دەبێژن: ئەز گرتم ez girtim مانای وایە "ئەز شتێك (یان یەکێکم) گرتووە"، بەڵام لەو شێوەزارەدا بۆ ئەوە بەکاردەبرێ کە "ئەز گیراوم". ئەمەش سەر لێتێکدانی ڕێزمانییە، وەك ئەوەی خەڵکی باشوور دەبێژن "سەری ئێشاندم"، کە ئەمە مانای وایە "ئەز سەری یەکێکم ئێشاندووە"، بەڵام لەو شێوەزارەدا بۆ ئەوە بەکاردەبرێ کە یەکێکی دی سەری منی ئێشاندووە. شێوەزاری گەرمیانی (کەرکووکی)و فەیلی بە راستی بەکاریدەبەن: لەبەر ئەوە ئەگەر یەکێك، تۆی لە شارەکەت دەرکردبوو، مەیەژە "دەریکردم"، بەڵکو بێژە "دەرمی کرد" یان "منی دەرکرد". ئا لەبەر ئەمەیە کە بایەخدانێکی زانستانە بە هەموو شێوەزارەکان زۆر پێویستە.

کورت‌و کرمانجی، زمانێکی یەکگرتوو بۆ نووسین‌و کاری فەرمی شتێك نییە نەکرێ، بەڵام بە مەرجێك: 1–ئەکادێمیاییەکی راستینە بۆ زانست‌و هونەر لە کوردستاندا دابمەزرێ کە لە سنووری پشتگیریی دەسەڵاتی حکومەتیدا، رێز لە سەربەخۆیی بگیرێ. 2– زمانی کوردی بە هەموو شێوەزارەکانییەوە، لەگەڵ زمانە خزمەکان، بخرێتە ژێر وردەبینی لێکۆڵینەوەو، ئەنجامەکانی ئەو لێکۆڵینەوانە بخرێنە بەردەم زانستکارو راستە خەڵکەکەی کوردستان و کوردی دەرەوە. 3– بەکارهێنانی ئەلفوبێی لاتینی بیراز کراو، بێگوێدانە دڵی ئەم‌و ئەو، لەوانەی پێیانوایە ئەلفوبێی عەرەبی لە ئاسمانەوە هاتووەتە خوارێ، نەك شێوەیەکی دەستکاریکراوی ئەلفوبێی ئارامییە، کە زمانی ئاینیی کۆنی جوولەکەکان بوو. 4– خوێندنی کوردۆلۆژی (نەك تەنێ زمان‌و ئەدەبیاتی کوردی) کە زمانە کۆنەکانی وەك ئاڤێستاو پەهلەوی‌و پازەندو پارتی‌و زانستی زمانەوانی بگرێتەوە، لە زانستەگەکانی کوردستاندا، کە ئێستە ئەوە نییە. 5– دانانی فەرهەنگێکی زمانەوانی کوردی (زمانەوانیی– جوگرافیایی) کە لە پاڵ مانای وشە، یان زاراوەکەدا، شوێنی بەکارهێنانی لە کوردستان، یان دەرەوەی کوردستاندا دەستنیشان بکا. یان ئەگەر دروستکراوە کەینێ‌و لەلایەن کێوە داهێنراوە، بەکاردەبرێ یان نا. هەروەها وشە بیانییەکان‌و چاوگەکانیشیان بخاتە بەرچاو.

دیارە، ئەمە کارێکی هاسان نییە، بەڵام دەسەڵاتێکی کوردستانی، کە بتوانێ چەند ملیاردێك دەسکەوت بە سەتان کۆمپانیای ترك بگەیەنێ، لە کاتێکدا کە ئەو رژێمە چاوی بەرایی نەدا، پەساپۆرتێکی عێراقی ببینێ، دوو وشەی کوردی لەسەر بێ، بێگومان دەتوانێ چەند سەت ملیۆنێك بخاتە خزمەتی داهێنانی کوردییەکی فەرمی‌و دیوانییەوە، بەڵام پرسیارەکە ئەوەیە، ئایا دەیکا؟. ئەز رەشبینم، نە گەشبینم. لێ ئاواتی من ئەڤە، کە بە هەڵە چووبم. ئەز، لەلایەن خۆمەوە، بێ هیچ جۆرە چاوەڕوانی‌و دەسکەوتێکی تایبەتی، ئامادەی بەشداریکردنم لەو کارە خێرەدا، بەڵام تا ماوم هەروەك تا ئێستا، نە تەشی دەڕێسم بۆ کەس و، نە دەبمە داردەستی هیچ دەسەڵاتدارێك.

* وشەی "سامان"م لە جیاتی "دەوڵەت" داناوە. کورد دەبێژین "سەروەت و سامان". "سەروەت" لە "پروە"ی عەرەبییەوە هاتووە. سەروەت لەبنەڕتدا "سەر– وەند" ە. "سەر" کورتەی "سەرمایە"یەو "وەند"یش وێنەیەکی دیکەی خاوەند (خاوەن)ە. کەواتە سەروەند مانای خاوەن سەرمایە. "سامان"یش هەر مانای دەوڵەمەندیو ئەو شتەیە کە مرۆڤ هەیەتی. وشەی ئینگلیزی wealth (سەرنجی وشە کۆمۆن وێلز Common wealth بدە) ئەمەش هەرمانای دەوڵەمەندییە،بەلاّم بۆ دەوڵەت State بەکاردەبرێ. هەروەها وشەی (رایش Reich)ی ئەڵمانی هەرمانای دەوڵەت (دەوڵەمەندی)یەو هەر لە هەمان کاتیشدا وەك دەوڵەت بە مانای Stateی ئینگلیزی بەکار دەبرێ.

بەرلین 2006/6/6

میدیا، ژ 244، 2006/6/13